

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdes stenogramma
2005.gada 5.aprīlī

Sēdi vada Satversmes tiesas priekšsēdētājs
Aivars Endziņš.

A.Endziņš.

Lūdz sēdieties.

Tiesas sēdi pasludinu par atklātu. Tiek izskatīta lieta Nr.2004-18-0106 *“Par Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 114.pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantam un tās 14.pantam saistībā ar 1.protokola 2.pantu, Starptautiskā pakta “Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām” 26. un 27.pantam, Starptautiskās konvencijas “Par visa veida rasu diskriminācijas izskaušanu” 5.pantam, Konvencijas “Par bērnu tiesībām” 2. un 30.pantam, kā arī Vīnes konvencijas “Par starptautisko līgumu tiesībām” 18.pantam”.*

Lietu Satversmes tiesa izskata pilnā sastāvā:

tiesneši Juris Jelāgins, Ilma Čepāne, Aija Branta, Gunārs Kūtris, Romāns Apsītis,
Andrejs Lepse un Aivars Endziņš

ar tiesas sēžu sekretāri Guntu Barkāni.

Lietas dalībnieki:

pieteikuma iesniedzēju pārstāvis — **Cileviča kungs;**

Saeimas pārstāvis — **Gunārs Kusiņa kungs.**

Pieaicinātās personas:

izglītības un zinātnes ministre – **Druvietes kundze,**

bijušais izglītības ministrs, Saeimas deputāts **Kārlis Šadurskis,**

Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs — **Ilze Brants-Kehre,**

Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Slāvu valodas un literatūras nodaļas docente
Tatjana Liguta,

Izglītības un zinātnes ministrijas Vispārējās izglītības departamenta direktora vietniece,
Integrācijas nodaļas vadītāja **Evija Papule,**

Izglītības valsts inspekcija — **Valda Puiše,**

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts — profesors **Leo Dribins,**

Īpašo uzdevumu ministrs sabiedrības integrācijas lietās, sekretariāts... Kas pārstāv sekretariātu?

No zāles: “Reinis Āboltiņš, Dace Grīnberga, Ilmārs Mežs.”

Es atvainojos, Integrācijas lietu sekretariāts, tika aicināts viens pārstāvis. Kurš būs šis pārstāvis?

No zāles: “Acīmredzot Reinis Āboltiņš.”

Tātad **Reinis Āboltiņš.**

Tika pieaicināta arī no *Providus* centra pētniece **Golubeva Marija**, kura ir informējusi, ka nevarēs piedalīties sēdē sakarā ar to, ka atrodas komandējumā Budapeštā.

Tiesa ir saņēmusi arī lūgumu no pieteicēju iesniedzēja pārstāvja pieaicināt virkni personu.

Tiesa, izskatot šo jautājumu rīcības sēdē, lūdza iesniedzēju pārstāvi dot motivāciju, kāpēc šīs personas ir nepieciešamas un kādā statusā.

Lūdzu, Cileviča kungs!

B.Cilevičs.

Jā, paldies... Godātā tiesa, mēs uzskatām, ka, lai pilnīgāk izvērtētu lietas apstākļus, ir nepieciešams uzaicināt arī šādas personas: Juri Radzeviča kungu, kas bija izglītības un zinātnes ministrs tieši pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās un uzreiz pēc tam. Tātad viņš tieši saskārās ar šiem jautājumiem un viņa rīcībā ir ļoti būtiska informācija, kas ir svarīga lietas izvērtēšanā.

Otrkārt, Sergeju Ancupova kungu, kas pildīja ministra padomnieka pienākumus tieši šādos jautājumos, tieši šajā laikā, kad apstrīdētā norma tika pieņemta un stājās spēkā.

Trešais. Igoru Pimenovu — Izglītības un zinātnes ministrijas Konsultatīvās padomes mazākumtautību izglītības jautājumos... Pimenova kungs ir viens no aktīvākajiem šīs padomes locekļiem, ir padomes loceklis kopš paša šī padomes dibināšanas brīža. Pimenova kungs vada arī Latvijas Krievu mācību valodas skolu atbalsta asociāciju un vairāku gadu garumā ir ļoti cieši iesaistīts problēmās, kas ir saistītas ar mazākumtautību izglītību risināšanu.

Ceturtais. Pedagoģijas doktoru Valēriju Buhvalovu, kam ir liela pieredze gan praktiskajā darbā, gan arī zinātniskā pieredze, pētot mazākumtautību izglītības jautājumus Latvijā. Buhvalova kungs ir arī vairāku grāmatu un publikāciju autors par šiem jautājumiem.

Un pēdējais. Dmitriju Katemirova kungu. Dmitrijs Katemirovs ir triju bērnu tēvs, viņa bērni mācās vidusskolā tieši apstrīdētās normas īstenošanas apstākļos. Katemirova kungam ir aktīva nostāja šajā jautājumā. Viņš piedalījies vairākās diskusijās, debatēs un protesta akcijās un mēs uzskatām, ka ir ārkārtīgi būtiski, lai tiesa dzirdētu arī to personu viedokli, kuras apstrīdētā norma tieši ietekmē.

Mēs saprotam, ka ar vienas personas liecībām, protams, ir diezgan grūti izdarīt kaut kādus tālejošus secinājumus, bet mēs pieņemām lēmumu neapgrūtināt tiesu ar lūgumu uzaicināt vairākus skolēnu vecākus un mēs uzskatām, ka šī persona var sniegt diezgan būtiskas un zināmā mērā izsmeļošas liecības par vecāku motivāciju, vecāku bažām.

Paldies.

A.Endziņš.

Tātad, kādā statusā... es atkārtēju vēlreiz.

B.Cilevičs.

Kā pieaicinātās personas.

A.Endziņš.

Vai Radzeviča kungs ir ieradies?

B.Cilevičs.

Diemžēl mums nebija iespēju sazināties ar Radzeviča kungu. Mēs uzskatām, ka ar viņu var sazināties, piemēram, caur Latvijas Pirmās partijas vadību vai caur Saeimas frakciju. Cik mums zināms, viņš atrodas Rīgā un principā viņam nav iebildumu. Bet tieši mēs nebijām sazinājušies ar viņu.

A.Endziņš.

Ancupovs?

B.Cilevičs.

Mums ir informācija, ka Ancupova kungs šobrīd personisku apstākļu dēļ, viņa māte ir slima, atrodas ārpus Rīgas, bet viņš jau faktiski ir ceļā atpakaļ uz Rīgu un gadījumā, ja viņam tiks dots vārds... nu, ne pašam pirmajam, bet kaut kur ap pusdienlaiku, tad viņš labprāt piedalītos un sniegtu savas liecības un viedokļus.

A.Endziņš.

Pimenovs ir šeit? Buhvalovs? Katemirovs?

Kāds ir Saeimas pārstāvja Kusiņa kunga viedoklis?

G.Kusiņš.

Godātā tiesa! Mēs vēlētos arī norādīt, ka attiecībā uz vairākām amatpersonām mēs varētu sniegt papildus dokumentus, kas apliecinātu šo amatpersonu pozīciju, tātad konkrēti attiecībā uz Juri Radzeviča kungu mēs esam gatavi iesniegt vairākus protokolus un rīkojumus, kuros parādās Radzeviča kunga pozīcija šajā jautājumā. Mēs esam gatavi tūlīt pat iesniegt šos materiālus tiesā. Un attiecībā uz Sergeja Ancupova kunga pozīciju... arī viņa pozīcija ir redzama no lietas materiāliem un no vairākiem protokoliem, kas ir lietas materiālos. Līdz ar to mēs atstājam to tiesas ieskatos, bet gribējām vērst jūsu uzmanību uz to, ka šī pozīcija jau ir lietas materiālos.

Attiecībā uz Igoru Pimenova kungu. Es arī vēlētos norādīt, ka Igora Pimenova pozīcija jau vairākkārt parādās lietas materiālos. Viņa ir skaidri redzama un mēs atstājam to tiesas ziņā, vienīgi es domāju, ka lietas materiālos ir pietiekoši plašs informācijas klāsts attiecībā uz šo.

Attiecībā uz divām pārējām personām — uz Valēriju Buhvalova kungu un Dmitriju Katemirova kungu... Nu, pieteikuma iesniedzēju pārstāvis jau teica, ka ar vienas personas liecībām ir ļoti grūti izveidot vispusēju ainu un mūsaprāt, ja tas pamatojums ir tikai tāds, ka ir aktīva nostāja šajā jautājumā, tas varētu būt nepietiekoši, lai sniegtu pietiekošas ziņas attiecībā uz lietas juridisko pamatojumu vai faktiskajiem apstākļiem. Līdz ar to mēs atstājam šo jautājumu tiesas ieskatā.

Paldies.

A.Endziņš

Paldies.

G.Kusiņš

Godātie tiesneši, es ļoti atvainojos, es piemirsu pateikt... Mēs uzskatām, ka ja tiek pieaicinātas atsevišķas personas, tad būtu labi, ja viņas piedalītos tieši sēdē jau no paša sākuma. Es lūgtu ņemt vērā šo apstākli, pieņemot konkrētus lēmumus attiecībā uz šīm piecām pieteiktajām personām. Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Pirms tiesa izlemj šo jautājumu, vispirms es vēlos noskaidrot, vai lietas dalībniekiem ir vēl kādi citi lūgumi.

Cileviča kungs?

B.Cilevičs.

Jā, godātā tiesa. Man ir daži lūgumi. Pirmkārt, es lūdzu ļaut piedalīties tiesas sēdē un uzstāties juristam Aleksejam Dimitrovam, kas palīdzēja prasītājam gatavoties tiesai. Dimitrova kungs šeit piedalās klāt.

Otrkārt, mēs lūdzam pievienot lietai dažus materiālus. Bez tiem materiāliem, kas tika uzskaitīti mūsu vēstulē tiesai, mēs ierosinām pievienot lietas materiāliem arī šādus materiālus.

Pirmais. Izglītības un zinātnes ministres Druvietes kundzes atbilde uz deputātu jautājumu-apstrīdētās normas psiholoģiski pedagoģiskā ekspertīze-, ko sagatavoja pedagoģijas doktors, Starptautiski attīstošās izglītības asociācijas valdes loceklis Zeļčermans un pedagoģijas doktore Rogoļova. Un arī Baltijas sociālo zinātņu institūta pētījumu, kas tapis doktores Brigitas Zepas vadībā un kas saucas "Cittautiešu jauniešu integrācija Latvijas sabiedrībā izglītības reformas kontekstā". Publicēja Baltijas sociālo zinātņu institūts 2004.gadā.

Visi šie materiāli atrodas šeit. Mūsu rīcībā šobrīd ir arī vairāki materiāli, kas tika minēti mūsu vēstulē tiesai. Tātad - ANO 1992.gada Deklarācija par to personu tiesībām, kas pieder nacionālajām vai etniskajām.... lingvistiskajām vai reliģiskajām minoritātēm, 1990.gada EDSO Kopenhāgenas dokuments, kā arī divi pētījumi, kas tika minēti. Viens ir 2002.gadā izdotā grāmata, kas saucas "Bilingvālā izglītība Latvijā. Starptautiskā ekspertīze". Tas ir rakstu krājums. Šo ekspertīzi organizēja Sorosa fonds Latvijā un šis fonds arī izdeva šo grāmatu. Un arī grāmatu "Mācīšanās nākotnei Latvijā. OECD valstu starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma", ko publicēja Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Izglītības pētniecības institūts 2004.gadā.

Mēs lūdzam pievienot šos materiālus lietai.

A.Endziņš.

Jums viņi ir sagatavoti cik eksemplāros? Viens eksemplārs?

B.Cilevičs.

Jā, diemžēl.

A.Endziņš.

Cik eksemplāros, es atkārtāju, ir sagatavots jums?

B.Cilevičs.

Viens eksemplārs, kas ir iesniegts jums, un vēl viens eksemplārs ir mūsu rīcībā un mūsu lietošanā.

Šeit ir pa vienam eksemplāram.

A.Endziņš.

Lai tiesa varētu lemt par šādu materiāla apjomu pievienošanu lietai, ir jānodrošina otrs lietas dalībnieks ar tādu pašu.

B.Cilevičs.

Mēs vadījāmies no tā, ka šie materiāli ir diezgan plaši pazīstami. Kas attiecas uz starptautiskajiem dokumentiem, tad mums ir droši zināms, ka atbildētāja rīcībā šie dokumenti ir un atbildētājs ļoti labi pārzina šos dokumentus. Kas attiecas uz pētījumiem, tad mēs arī pieņemām, ka, gatavojoties tiesai, atbildētājs bija iepazinies ar šiem dokumentiem, jo nav tik daudz pētījumu par šo jautājumu Latvijā. Ar šo ierobežoto pētījumu skaitu principā bija iespējams iepazīties.

A.Endziņš.

Paldies.

Saeimas pārstāvja viedoklis?

G.Kusiņš.

Godātā tiesa! Es gribētu vērst jūsu uzmanību uz divām lietām.

Pirmkārt, es nezinu, vai procesuāli tā var uzdot jautājumus... Pašreizējā stadijā es vēlētos noskaidrot, vai pieteikuma iesniedzēja pieteiktais Dimitrova kungs ir zvērināts advokāts vai nav. Atbilstoši Satversmes tiesas likumam ir noteikts, kādas personas var piedalīties lietā un tad attiecīgi par to var lemt atbilstoši Satversmes tiesas likumam. Kamēr šos jautājumus nav skaidrs, es neuzskatu par iespējamu tālāk komentēt.

Attiecībā uz citiem dokumentiem, kas ir lūgti pievienot lietai. Es šeit centos pierakstīt. Man liekas, ka viena no šiem materiāliem... šī grāmata Sorosa fonda finansētā... ir jau lietas materiālos. Taču attiecībā uz citiem, man liekas, ka bez iepazīšanās ar šiem dokumentiem, kopijas saņemšanu un izpēti, nav iespējams šobrīd sniegt pilnīgi nekādu viedokli par šo dokumentu saturu, par lietderību pievienot šai lietai un ko šinī gadījumā šie dokumenti šajā lietā varētu kaut ko papildus sīkāk dot. Pie šādiem apstākļiem es uzskatu, ka nav iespējams uzsākt lietas izskatīšanu, kamēr šinī gadījumā atbildētājam nav nodrošināti visi materiāli. Es saprotu, ka tas apjoms nebūt nav mazs un viņš prasītu ilgāku laiku izstudēšanai.

Nobeigumā es gribu vērst tiesas uzmanību, ka arī mums ir vairāki dokumenti, ko mēs vēlētos iesniegt lietas papildināšanai.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Tādā gadījumā, Kusiņa kungs, kādi jums ir lūgumi pie lietas?

G.Kusiņš.

Godātā tiesa, mēs vēlētos pievienot dažus materiālus, kas, mūsaprāt, varētu vispusīgāk un objektīvāk ļaut izskatīt šo lietu.

Pirmais no šiem dokumentiem ir 2002.gada Izglītības ministrijas rīkojums "Par vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmas paraugu izstrādes darba grupu". Atsauce uz šo dokumentu ir lietā, bet lietā nav paša šī dokumenta un tādēļ mēs uzskatām par nepieciešamu, ka šo dokumentu vajadzētu pievienot lietas objektīvai izskatīšanai.

Otrkārt. Ņemot vērā to, ka lietā ir ļoti daudz materiālu un vairāki pētījumi, kas attiecas uz laika posmu no 2000. gada līdz 2004.gadam un kas liecina arī par Izglītības valsts inspekcijas veikto darbu, taču lietā nav neviena dokumenta, kas būtu šī gada dokuments, 2005.gada dokuments. Un tādēļ mēs vēlētos iesniegt tiesai Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības valsts inspekcijas rīkojumu, 2005.gada 17.marts – "Par vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmu īstenošanas atbilstību". Šis dokuments ir tāds, kas atspoguļo to, ko pašreiz veic Izglītības valsts inspekcija, lai uzturētu pastāvīgu izglītības reformas monitoringu.

Es neesmu īsti pārliecināts par trešo dokumentu. Cik es saprotu, arī pieteikuma iesniedzējs vairākkārt ir atsaucies uz Brigitas Zepas kundzes iesniegtajiem dažāda veida pētījumiem. Es vēlētos pieteikt tiesai arī Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtīto pētījumu, kas tika pasūtīts tieši Baltijas sociālo zinātņu institūtam 2003. gadā. Lietas materiālos bija vairāki Brigitas Zepas veiktie pētījumi, no kuriem nebija skaidrs, kas viņus ir pasūtījis un kas viņus ir apmaksājis. Šinī gadījumā šis ir Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtītais pētījums.

Lietas materiālos ir vairāki dokumenti un arī atzinumi par to, ka ir dažnedažādas programmas un dažnedažādu programmu veidošanas, teiksim, tādas konsekvences.

Es vēlētos pievienot Izglītības un zinātnes ministrijas veikto valsts pētījumu, kura pamatā bija šo četru modeļu izstrāde, kas tika minēta Saeimas atbildes rakstā. Šis ir vecs pētījums un balstoties uz šo pētījumu tātad tika izstrādāti tieši šie četri modeļi, par kuriem, acīmredzot, tiesas sēdes laikā notiks debates.

Vēl mēs vēlētos pievienot, kā es jau teicu, attiecībā uz Ancupova kunga līdzdalību, Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumu par darba grupas izveidi, lai apspriestu un konstruktīvi izvērtētu Latvijas krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācijas izstrādātos priekšlikumus pamatizglītības mazākumtautību programmas un vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmas pilnveidei. Ir šāds rīkojums. Viņš nav lietas materiālos. Viņš ir 2004.gada 7.jūlijā... un Ancupova kungs šeit ir minēts kā darba grupas vadītājs. Mēs vēlētos šo dokumentu pievienot lietai.

Bez tam mēs vēlētos pievienot lietai arī Izglītības un zinātnes ministrijas 2004.gada 8.aprīļa rīkojumu, kur ar ministra Radzeviča kunga parakstu ir izveidota darba grupa konsultācijām par vispārējās vidējās izglītības iestāžu sagatavotību, sākot ar 2004.gada 1.septembri, īstenojot mazākumtautību izglītības programmu atbilstoši 2004.gada 5.februāra grozījumiem Izglītības likumā. Šinī gadījumā tas ir dokuments, kas apliecina, ka tas ir noticis.

Un vēl viens rīkojums. Tas ir Izglītības un zinātnes ministrijas 2004.gada 28.augusta rīkojums par starpministriju darba grupas izveidi, ar ko tika izveidota likumprojekta "Par mazākumtautību izglītības iestādēm" izstrādi starpministriju darba grupa. Uz šiem dokumentiem ir atsauce ... uz šo darba grupu ir atsauce vairākos lietas materiālos un mēs vienkārši vēlējamies, lai lietas materiālos būtu atsauce ne tikai uz šo Konsultatīvās padomes protokolu, bet gan uz Izglītības un zinātnes ministrijas attiecīgu rīkojumu.

Vēl mēs lietai vēlētos pievienot Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdes protokolu, no kura ir redzams, ka ir apstiprināts informatīvs ziņojums par mazākumtautību skolu gatavību izglītības reformai un mācību gada uzsākšanai; tas ir 2004.gada 16.augusts.

Un tieši tāds pats informatīvs ziņojums ir par mazākumtautību skolu gatavību izglītības reformai un mācību gada uzsākšanai; 2004.gada 1.oktobris.

Un visbeidzot mēs vēlētos pievienot lietai bezpeļņas organizācijas sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Sorosa fonds Latvijā" un Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas 1999.gada 7.aprīlī noslēgto sadarbības līgumu, kura ietvaros viens no tiem projektiem bija sadarboties fonda projekta "Atvērtā skola" un valsts sabiedrības integrācijas programmas ietvaros kopēju mērķu realizācijai, veicināt sabiedrības integrāciju izglītības sfērā. Arī šo dokumentu mēs vēlētos pievienot lietai.

Un visbeidzot pēdējais dokuments. Tas ir mācību līdzekļu paraugs, kādi tiek izdalīti. Šie ir vairākos eksemplāros.

Šie nosauktie materiāli ir divos eksemplāros. Mēs esam gatavi viņus iesniegt gan tiesai, gan otru eksemplāru...

A.Endziņš.

Paldies. Kāds viedoklis ir Cileviča kungam?

B.Cilevičs.

Jā, godātā tiesa. Pirmkārt, es arī neesmu pārliecināts, ka šajā stadijā procesuāli ir iespējams uzdot jautājumu, bet es gribētu papildus paskaidrot, ka Dimitrova kungs nav zvērināts advokāts, tajā pašā laikā, cik man zināms, bija vairāki precedenti, ka personas, kas nav bijuši zvērināti advokāti, bija atļauts piedalīties tiesas sēdē.

Kas attiecas uz atbildētāja ierosinājumiem... Daļa no šiem materiāliem mums ir zināma, daļa nav zināma. Protams, šobrīd ir diezgan grūti paspēt būtiski iepazīties ar šo materiālu saturu. Bet, lai patiešām lieta tiktu izskatīta vispilnīgāk, mēs neiebilstam pret šo materiālu pievienošanu lietai. Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Satversmes tiesas likuma 23.pantā 2.daļā ir noteikts, ka, ja pieteikuma iesniedzēji ir mazāk kā 20 Saeimas deputāti, viņi ir uzskatāmi par vienu procesuālo personu, un procesuālās darbības viņi var izdarīt tikai ar viena pilnvarotā pārstāvja starpniecību. Un 4.daļā, šā panta, ir noteikts, ka lietas dalībnieki var izmantot zvērinātu advokātu palīdzību. Tādā gadījumā zvērinātajam advokātam tiesas sēdē ir visas lietas dalībnieku tiesības, izņemot tiesības atsaukt

pieteikumu un zvērināta advokāta pilnvaras apliecina orderis. Tiesas dalībnieks var uzticēt zvērinātajam advokātam arī pilnvarotā pārstāvja pienākumus un šāds pilnvarojums apliecināms ar rakstveida pilnvaru.

Tas nozīmē to, ka jūsu kolēģis Dimitrovs var jums palīdzēt konsultēt, bet viņš nevar piedalīties kā lietas dalībnieks.

Lai izlemtu lietas dalībnieku iesniegumus pēc būtības, tiesa pasludina pārtraukumu. Tiek pasludināts pārtraukums uz 15 minūtēm.

(Pārtraukums)

**Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs
Aivars Endziņš.**

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties.

Tiesa apspriežoties nolēma piekrist Saeimas deputātu pārstāvja Cileviča kunga piedāvājumam pieaicināt kā pieaicinātās personas bijušo izglītības ministru Juri Radzeviču, kā arī bijušo Latvijas Krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācijas valdes priekšsēdētāju Pimenovu Igoru, kā arī Sergeja Ancupovau, Buhvalova un Katemirova kandidatūras pie nosacījuma, ka Cileviča kungs pats informēs šīs personas par tiesas sēdi. Tas ir viens.

Otrs. Tiesa apspriežoties nolēma arī pievienot lietas materiāliem gan Cileviča kunga iesniegtos materiālus pie nosacījuma, ka šodienas laikā šo materiālu kopijas tiks iesniegtas arī Saeimas pārstāvim Kusiņa kungam, lai varētu iepazīties, kā arī pievienot lietai materiālus, ko iesniedza Saeimas pārstāvis Gunārs Kusiņa kungs.

Lai radītu iespējas gan tiesai, gan lietas dalībniekiem iepazīties ar šiem materiāliem, tiesas sēdē tiek pasludināts pārtraukums līdz šā gada 12.aprīlim pulksten 10.00.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdes stenogramma

2005.gada 12.aprīlī

**Sēdi vada Satversmes tiesas priekšsēdētājs
Aivars Endziņš.**

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties

Turpinām tiesas sēdi.

Lietas dalībnieki ir ieradušies.

Pieaicinātās personas — Ilze Brants-Kehre, Golubeva Marija, Tatjana Liguta, Papule Evija, Āboltiņš Reinis, Valda Puiše, Leo Dribins, Vasiļevskis Guntis... es atvainojos, Druvieta Ina, Šadurskis Kārlis, Radzevičs Juris...

B.Cilevičs.

Godātā tiesa, mums ir droši zināms, ka Radzeviča kungs ir informēts un mums nav zināmi iemesli, kāpēc viņš nepiedalās.

A.Endziņš.

Paldies. Ancupovs Sergejs, Pimenovs Igors, Buhvalovs Valērijs, Katemirovs Dmitrijs. Vai lietas dalībniekiem ir vēl kādi lūgumi? Pieteikuma iesniedzēja pārstāvim?

B.Cilevičs.

Nē, paldies, nav.

G.Kusiņš.

Nav.

A.Endziņš.

Līdz ar to tiek uzsākta lietas izskatīšana pēc būtības. Tiks nolasīts tiesneša ziņojums. Lūdzu, Lepses kungs!

A.Lepse.

Satversmes tiesā ar pieteikumu vērsās 20 Saeimas deputāti: Cilevičs, Ribakovs, Buzajevs, Orlovs, Aleksejevs, Solovjovs, Klementjevs, Tolmačovs, Pliners, Kabanovs, Agešins, Sokolovskis, Urbanovičs, Vidavskis, Bartaševičs, Jurkāns, Golubovs, Deņisovs, Fjodorovs un Bekasovs.

Pēc šā pieteikuma 2004.gada 19.augustā tika ierosināta lieta Nr.2004-18-0106.

Lietā apstrīdēts Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.apakšpunkts. Pieteikuma iesniedzēji lūdz izvērtēt šīs normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 114.pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantam un tās 14.pantam saistībā ar 1.protokola 2.pantu, starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 26. un 27.pantam, starptautiskās konvencijas "Par visa veida rasu diskriminācijas izskaušanu" 5.pantam, Konvencijas "Par bērnu tiesībām" 2. un 30.pantam, kā arī Vīnes konvencijas "Par starptautisko līgumu tiesībām" 18.pantam".

Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu — Saeima — 2004.gada 18.oktobrī iesniegusi atbildes rakstu.

Lietas sagatavošanas laikā papildus paskaidrojumi un dokumenti tika pieprasīti no Saeimas, Ministru kabineta, Valsts kancelejas, Ārlietu ministrijas, Izglītības ministrijas, Izglītības valsts inspekcijas, Izglītības satura un eksaminācijas centra. Bez tam vairākām personām tika lūgts izteikt viedokli, kas būtu svarīgs lietas izspriešanā.

Atbildes saņemtas no Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektora Māra Lejnika, sabiedriskās politikas centra "Providus" vadošās pētnieces Marijas Golubevas, kā arī Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra.

Saņemtās atbildes, paskaidrojumi un viedokļi, kā arī lietas izlemšanai būtiski materiāli pievienoti lietai.

Lietā iesaistītas šādas personas: izglītības un zinātnes ministre – Druvietes kundze, bijušais izglītības un zinātnes ministrs Kārlis Šadurskis, Izglītības valsts inspekcijas pārstāvis, Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta pārstāvis, sabiedrības politikas centra "Providus" vadošā pētniece Marija Golubeva, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra pārstāvis, Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošais pētnieks Leo Dribins, Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Slāvu valodas literatūras nodaļas docente Tatjana Liguta un Izglītības un zinātnes ministrijas Vispārējās izglītības departamenta direktora vietniece, Integrācijas nodaļas vadītāja Evija Papule.

2005.gada 18.janvārī lieta nodota izskatīšanai.

2005.gada 21.janvārī par tiesas sēdes vietu un laiku paziņots arī laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

Lietas dalībniekiem ir pienācīgi paziņots par tiesas sēdi un laiku.

2005.gada 2.februārī pieteikuma iesniedzēja pārstāvis Cileviča kungs ir iepazinies ar lietas materiāliem un 2005.gada 4.aprīlī ar lietas materiāliem iepazinies Saeimas pārstāvis Kusiņa kungs, kuru šā gada 29.martā Saeimas Prezidijs pilnvaroja šajā lietā pārstāvēt Saeimu.

Tiesnesis ziņotājs Lepse.

A.Endziņš.

Paldies. Vai tiesnešiem ir kādi jautājumi tiesnesim ziņotājam? Nav.

Līdz ar to tiek vārds dots pieteikuma iesniedzēju pārstāvim lietas faktisko apstākļu izklāstam un juridiskajam pamatojumam. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 28.panta 6.daļu atgādinu, ka runas laiks nedrīkst būt ilgāks par 30 minūtēm.

Lūdzu, Cileviča kungs!

B.Cilevičs.

Paldies.

Godātā tiesa! Šodien izskatāmā problēma ir ļoti būtiska ievērojamai Latvijas sabiedrības daļai. Tā izraisīja milzīgu spriedzi sabiedrībā. Un tas ir saprotams, jo tas skar jebkurai cilvēkam vislielāko vērtību — bērnu nākotni.

Izglītības mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. Tā ir teikts Izglītības likuma 2.pantā.

Skolā bērns pavada 12 gadus. Tas lielā mērā veido viņa nākotni. Jautājums par tiesībām uz izglītību nav sīks tekošās politikas elements, bet tam ir paaudžu ietekmēšanas raksturs. Šajā sakarā ir jāuzklausa un jāciena pašu cilvēku izvēle, kā arī rūpīgi jāizstrādā izmaiņas un jāseko to dinamikai. Tas nozīmē, ka, pirmkārt, reformu programmai jābūt apspriestai un pieņemtai

demokrātiskā procesā un, otrkārt, tai jābūt kvalitatīvi izstrādātai un zinātniski pamatotai, lai netaisītu šaubīgus eksperimentus ar bērniem un neupurētu veselu paaudžu likteņus.

Mēs neapšaubām latviešu valodas vērtību un tās prasmes nepieciešamību, bet nedrīkst aizmirst arī par izglītības kvalitāti kopumā.

Izglītības dzimtajā valodā svarīgums un nepieciešamība ir noteikta virknē “mīksto tiesību” dokumentu. Tā, piemēram, 1990.gadā EDSO Kopenhāgenas dokumenta 34.punkts paredz, ka EDSO dalībvalstis centīsies nodrošināt, lai nacionālām minoritātēm piederošajām personām, neatkarīgi no nepieciešamības mācīties attiecīgās valsts oficiālo valodu vai valodas, būtu pienācīgas iespējas mācīties savu dzimto valodu vai savā dzimtajā valodā.

1992.gadā ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder nacionālajām vai etniskajām, reliģiskajām un lingvistiskajām minoritātēm 4.panta 3.daļa aicina valstis, “kur vien iespējams”, tas ir citāts, nodrošināt mazākumtautībām piederošajām personām “vienlīdzīgas iespējas... iegūt izglītību dzimtajā valodā”. Jāatzīmē, ka šis ANO dokuments lieto jēdzienu “lingvistiskās minoritātes”, kurš tiek plaši lietots vairāku valstu normatīvajos aktos un ir pilnībā piemērojams Latvijas situācijā, bet diemžēl netiek lietots Latvijas normatīvajos aktos. Gan šī deklarācija, gan arī citi “mīkstie tiesību” dokumenti kā galveno nosacījumu valsts finansētās izglītības mazākumtautību valodas nodrošināšanai min iespējas - mūsu situācijā atbildētājs neapstrīd šādu iespēju esamību.

Arī 2003.gada pieņemtās UNESCO vadlīnijas par valodu un izglītību viennozīmīgi pasludina šīs organizācijas atbalstu, citāts, “izglītībai dzimtajā valodā kā izglītības kvalitātes uzlabošanas veidam”, citāta beigās. Būtiski, ka šī autoritatīvā ANO organizācija uzskata izglītību dzimtajā valodā ne tikai par iespēju saglabāt kultūras identitāti, bet uzsver tās lomu izglītības kvalitātes uzlabošanā. Šī nostāja liek apšaubīt atbildētāja apgalvojumu, ka izglītība dzimtajā valodā nevar nodrošināt pietiekoši absolventu konkurētspēju - tātad, zināšanu kvalitāti.

Visdetalizētāk izglītība mazākumtautību valodās tiek izskatīta 1996.gadā pieņemtajās EDSO Hāgas rekomendācijās par mazākumtautību tiesībām uz izglītību. Šis dokuments pats par sevi nav juridiski saistošs, tajā pašā laikā tas ir balstīts uz citu juridiski saistošu konvenciju normām, piedāvājot to interpretāciju, ko izstrādāja Eiropas vadošo ekspertu grupa.

Mēs atzīstam, ka tiesības uz valsts finansēto izglītību mazākumtautību valodās nav nostiprinātas Eiropas Cilvēktiesību konvencijā vai citos juridiski saistošos dokumentos.

Vai tas nozīmē, ka valstij ir neierobežotas tiesības noteikt mācību valodu vai valodas visās publiskajās skolās? Nebūt nē. Atkarībā no konkrētās situācijas, aizliegums vai ierobežojums attiecīgi uz mazākumtautību valodas lietošanu publiskajās skolās var tikt kvalificēta kā diskriminācija, proti, gadījumos, kad šādi ierobežojumi noved pie situācijas, kad mazākumtautībām piederošām personām tiek piedāvāta zemākas kvalitātes izglītība. Turklāt, mācību valoda ir jānosaka demokrātiskā procesa ietvaros un pieņemtais lēmums nedrīkst būt par šķērslī mazākumtautību kultūras identitātes saglabāšanai.

Šo principu apliecina, piemēram, 1968.gada Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums tā saucamajā Beļģijas lingvistiskajā lietā. Atzīstot, ka Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pants nenosaka valodu, kurā jāīsteno izglītība, lai tiktu ievērotas tiesības

uz izglītību, tiesa tomēr uzsver, ka tiesības uz izglītību Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.panta izpratnē prasa tādu valsts regulējumu, kurš nekaitē šo tiesību saturam, kā arī nav pretrunā ar citām Konvencijā nostiprinātām tiesībām.

Tātad, katrā konkrētā situācijā jāmeklē kompromiss starp, no vienas puses, mazākumtautību tiesībām uz efektīvu aizsardzību pret diskrimināciju un savas kultūras identitātes saglabāšanu, kuras konkrētajā gadījumā nosaka "mīksta" tiesības uz dzimtās valodas lietošanu valsts finansētajā izglītības sistēmā un, no otras puses, valsts īstenotās valsts īstenotās oficiālās valodas lietošanu.

Demokrātiskā sabiedrībā šāds kompromiss tiek panākts, piemērojot vispārējus demokrātijas principus, pirmām kārtām, efektīvās līdzdalības principu, proti, lēmuma pieņemšanas procesā jāņem vērā to personu un grupu viedokļi, kuras šis lēmums tieši skar.

Vispārefektīvas līdzdalības principu nosaka, piemēram, Eiropas pamatdokumenta mazākumtautību tiesību jomā – Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību – 15.pants. Diemžēl Latvija vēl nav ratificējusi šo konvenciju, kaut gan tā tika parakstīta vēl 1995.gadā. Tātad šai normai šobrīd nav juridiska spēka, taču šī norma faktiski atspoguļo vispārējos demokrātijas principus, kuri ir ietverti gan Latvijas Republikas Satversmē, gan arī Latvijas Republikai saistošajos starptautiskajos dokumentos.

Tā atbilstoši Konvencijas par bērnu tiesībām 3.panta pirmo daļu, visās darbībās attiecībā uz bērniem uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai vislabāk nodrošinātu bērnu intereses, tādējādi bērnu intereses ir primāras. Saskaņā ar Civillikuma 177.pantu, līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Līdz ar to vecākiem ir tiesības un pienākums pārstāvēt savu bērnu personiskajās un mantiskajās attiecībās. Tādējādi bērna intereses nosaka vecāki. Tātad lēmumi, kuri skar bērna būtiskas intereses, nedrīkst pieņemt, neņemot vērā viņu vecāku viedokli. Pieņemot apstrīdēto normu, šis princips tika pārkāpts.

Attiecībā uz mazākumtautību izglītību, efektīvas līdzdalības princips tiek skaidri formulēts augstāk minētajā Hāgas rekomendācijas 5.pantā: "Valstīm jārada apstākļi, kas dotu mazākumtautību pārstāvības institūcijām efektīvi piedalīties politikas un programmu izstrādāšanā un īstenošanā, kas skar mazākumtautību izglītību".

Arī starptautiskās organizācijas un to amatpersonas, kuru atzinumi tiek minēti atbildes rakstā, uzsvēra līdzdalības nepieciešamību. Jāņem vērā, ka atbildes rakstā minētās reformas atbalsta frāzes ir izrautas no konteksta. Tā, piemēram, Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs savā ziņojumā par vizīti uz Latviju rekomendēja "veicināt sadarbību ar Izglītības un zinātnes ministriju, skolotājiem un vecākiem, nosakot labāko reformas ieviešanas modeli un laiku" - rekomendācijas 9.punkts. Tāpat arī EDSO Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos pasvītēja "tuva un notiekošā dialoga nepieciešamību, iekļaujot skolotājus, skolēnus un vecākus".

Šajā tiesas procesā mēs pierādīsim, ka šie demokrātijas principi netika ievēroti, pieņemot apstrīdēto Izglītības likuma normu.

Sabiedrībā pastāv plaša vienprātība, ka izglītības sistēmā jānodrošina, pirmkārt, iespējami augstākā izglītības kvalitāte visiem bērniem, ieskaitot mazākumtautībām piederošajiem bērniem, otrkārt, labas valsts valodas zināšanas, tajā skaitā bērniem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda, treškārt, kultūras identitātes saglabāšana visiem bērniem, kuru vecāki vai viņi paši to vēlas.

Visas diskusijā iesaistītās puses atzīst šos pamatmērķus. Tātad rodas jautājums: kāpēc nav izdevies nonākt pie kopsaucēja? Tāpēc, ka lēmumu pieņemšanas procesā netika ievēroti demokrātijas principi.

Jāatzīmē, ka ne tikai no juridiskā, bet arī no pedagoģiskā viedokļa skatoties, līdzdalībai ir būtiska nozīme. Citāts: "...ir svarīgi atcerēties, ka galvenā vērtība šeit ir savstarpēja saprašanās un līdzdalība". Tā ir teikts priekšvārdā latviešu izdevumam "Bilingvālā izglītība Latvijā: starptautiska ekspertīze", Rīga, Sorosa fonds Latvija, 2002.gads.

Mēs sastapāties ar situāciju, kad valstij jāaskaņo vienas sabiedrības grupas intereses ar visas sabiedrības interesēm. Ļoti bieži vienas grupas intereses nevar pilnīgi apmierināt ierobežoto resursu dēļ. Šajā situācijā šī problēma nepastāv. Izdevumi, kas ir nepieciešami apstrīdētās normas ieviešanai, ir lielāki par tiem izdevumiem, kuri būtu nepieciešami, lai saglabātu un pilnveidotu esošo izglītības sistēmu mazākumtautībām. Tātad, kā jau tika norādīts, Latvijas situācijā pastāv visas iespējas apmierināt mazākumtautību pieprasījumu pēc izglītības būtiskas daļas dzimtajā valodā.

Vairākās citās valstīs, kur pastāv līdzīgas problēmas, mazākumtautību izglītības attīstībā patiešām ir jāiegulda nozīmīgi resursi. Neskatoties uz to, mazākumtautību valodu lietošanas pakāpeniska paplašināšana – tā ir tendence, kuru var vērot vairākās Eiropas valstīs. Apstrīdētā norma faktiski atspoguļo pilnīgi pretēju tendenci – pakāpeniski tiek likvidēta, vismaz vidējās izglītības līmenī, ilgu gadu, gadsimtu eksistējoša un pieprasīta mazākumtautību izglītības sistēma, kuras uzturēšanai ir visi resursi.

Kaut gan, kā jau tika minēts, starptautiskās tiesības neparedz absolūtas tiesības uz izglītību dzimtajā valodā, attiecīgu pilnvarotu institūciju rīcība nepārprotami norāda uz to, ka valstīm to iespēju robežās, jātiecas apmierināt mazākumtautību pieprasījumi pēc izglītības dzimtajā valodā. To apliecina, piemēram, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Konsultatīvās komitejas atzinumi. Konsultatīvās komitejas atzinumi par dažādu valstu likumdošanu un praksi būtiski atšķiras. Katrā konkrētajā situācijā jāmeklē optimāls risinājums, ņemot vērā situācijas īpatnības un it īpaši resursu pieejamība, piemērojot proporcionalitātes principu, bet pamatdoma un vadlīnijas tiek noformulētas nepārprotami.

Piemēram, Konsultatīvā komiteja izteica kritiskas piezīmes Austrijai un ieteica tai attiecināt mazākumtautību valodu kā mācību valodas lietošanu valsts finansētajās skolās arī uz vidusskolu līmeni, neaprobežojoties tikai ar pamatskolu.

Savā atzinumā par Igauniju, kur mazākumtautību izglītības reforma tiek īstenota līdzīgi apstrīdētajai normai, bet daudz elastīgākā formā, Konsultatīvā komiteja iesaka noteikt papildus garantijas mazākumtautību valodu statusa noteikšanai vidusskolai.

Atzinumā par Zviedriju Konsultatīvā komiteja arī kritizēja to, ka mazākumtautību valodas netiek lietotas kā mācību valodas vidusskolas līmenī.

Visos šajos gadījumos Konsultatīvā komiteja nepārprotami atzina, ka aizliegums lietot mazākumtautību valodas kā mācību valodas vidusskolā vai nepietiekošs to lietošanas apjoms, kas neatbilst mazākumtautību pieprasījumam un esošām iespējām, neatbilst Vispārējās Konvencijas burtam un garam.

Vēl vairāk, savos atzinumos par Albāniju, Vāciju, Rumāniju un Slovākiju Konsultatīvā komiteja iesaka paplašināt iespējas izmantot mazākumtautību valodas kā mācību valodas augstākās izglītības līmenī.

Nosakot valodu lietošanu izglītības sistēmā, katrā valstī tiek ņemtas vērā šīs valsts īpatnības, tradīcijas un vēsturiskā pieredze. Latvijā vēsturiski izveidojusies ļoti liberāla un savam laikmetam ārkārtīgi progresīva prakse. Likumā "Par Latvijas izglītības iestādēm", ko 1919.gada 8.decembrī pieņēma Tautas Padome, 39.pants nosaka, ka, citāts: "Visas obligatoriskās skolās mācība jāsniedz skolēnu ģimenes valodā". Šā likuma 40.pants definē jēdzienu "ģimenes valoda". Citāts: "Par skolēnu ģimenes valodu atzīstama tā valoda, kuru uzdod bērnu vecāki, bērnu skolā pieteicot, un kurā viņš var brīvi savas domas izteikt." Savukārt, likuma 41.pants nosaka valsts un komunālo iestāžu pienākumus attiecībā uz mazākumtautību skolu uzturēšanu, kā arī skaitliskus normatīvus mazākumtautību skolu atvēršanai. Tajā pašā dienā Tautas Padome pieņēma arī ģimenes valodu par mazākumtautību skolu iekārtu Latvijā, kas reglamentē augstāk minēto normu praktisku īstenošanu. Ņemot vērā tiesiskās pēctecības principu, šīs pamatnormas būtu jā saglabā, papildinot tās ar mūsdienu pieredzi, piemēram, iestrādājot bilingvālās izglītības principus, nevis pilnīgi noraidīt vērtīgu Latvijas pieredzi.

Diemžēl pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem, jāsecina, ka izglītības reformas galamērķis ir pāreja uz valsts valodu kā vienīgo izglītības iegūšanas valodu vidējās izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas, izņemot dzimtās valodas un ar kultūru saistīto priekšmetu apgūšana. Savos 2005.gada 18.janvāra paskaidrojumos atbildētājs vēlreiz apstiprina šo tēzi, uzsverot, ka proporcija "40/60" saglabājama, kamēr Izglītības un zinātnes ministrija nebūs spējīga noteikt citu proporciju.

Dīvaini šķiet, bet Ministru kabinets savā viedoklī nebūt neuzskata, ka apstrīdētajai normai ir nepastāvīgs raksturs. Mums, protams, jāpaļaujas uz atbildētāja sniegto informāciju, tomēr jāņem vērā, ka valsts orgānu rīcība rada bažas par tiesiskās paļāvības principa ievērošanu nākotnē. Dīvaini.

Kā zināms, tiesiskās paļāvības princips izriet no Latvijas Republikas Satversmes 1.panta. Šeit es varu atsaukties uz jūsu godātās tiesas lēmumu, spriežot lietu par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās 12.panta pirmās daļas 3.punkta atbilstību Satversmei. Tātad šobrīd radusies situācija, kad Izglītības un zinātnes ministrija pārlicina vecākus, ka tiesiskajā regulējumā nekas nemainīsies un ar šo normu nostiprinātā valodu proporcija tiks saglabāta. Tas pats tiek plaši ziņots starptautiskajām institūcijām. Tomēr vienlaikus, izrādās, Saeima ir gatava šo normu pārskatīt, tikko būs tāda iespēja.

Jautājumam par to, vai mazākumtautību izglītības reformas galamērķis ir pilnīga vai gandrīz pilnīga pāreja uz mācībām valsts valodā, ir ļoti būtiska nozīme apstrīdētās normas izvērtēšanai, tajā skaitā arī attiecībā uz skolu iespējām veidot ilglaicīgu mācību programmu un metodikas attīstības koncepciju, kura vērsta uz izglītības kvalitātes nodrošināšanu. Tā 2004.gada 1.oktobra Izglītības un zinātnes ministrijas Informatīvajā ziņojumā par mazākumtautību skolu gatavību izglītības reformai un mācību gada uzsākšanu ietverta informācija par Izglītības un zinātnes ministrijas un Ģimenes un bērnu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās pārstāvju tikšanos ar Rīgas pilsētas skolu, mazākumtautību skolu direktoriem, kura notika 2004.gada 15.septembrī. Šeit uzsvērts direktoru

izteiktais viedoklis. Citāts: “Izsakot gan nepieciešamību nostiprināt Izglītības likuma noteikto mācībvalodu lietojumu 10.-12.klasē, gan garantējot to stabilitāti ilgtermiņā.” Tāds ir profesionāļu viedoklis, to cilvēku viedoklis, kas faktiski atbild par izglītības kvalitāti.

Atrunas, ka tiks saglabāta mācību satura daļa mazākumtautību valodā, kura ir nepieciešama, lai nodrošinātu bērnu kultūras identitāti, faktiski pārstāv diezgan strīdīgu koncepciju. Kā apgalvo vairāki starptautiski atzīti eksperti mazākumtautību izglītības jomā, pastāv izšķiroša atšķirība starp mazākumtautību valodas kā priekšmeta mācīšana un tās izmantošana kā mācību pamatvaloda. Tieši dzimtās valodas kā mācību pamatvalodas izmantošanu gadījumos, kad tas ir objektīvi iespējams, nodrošina gan mazākumtautībām piederošu personu kultūras identitātes saglabāšanu, gan arī augstāku zināšanu kvalitāti, ieskaitot oficiālās valodas zināšanas. Tā raksta, piemēram, ļoti pazīstama eksperte T.Skutnabb - Kangas savā grāmatā, kurā bija publicēta Latvijā 1994.gadā. Galvenais jautājums: vai konkrētajā valstī pastāv iespējas nodrošināt mazākumtautību valodas kā pamatvalodas lietošanu izglītībā. Un Latvijā šādas iespējas neapšaubāmi ir.

Bilingvālās izglītības metode tiek plaši piemērota, lai nodrošinātu mazākumtautībām piederošu personu vienlīdzību un nediskrimināciju, to tiesības uz savas kultūras identitātes saglabāšanu un arī veicināt oficiālās valodas apgūšanu un šo personu integrāciju. Mēs netaisāties apstrīdēt bilingvālās izglītības metodi kā tādu.

Taču praktiski visi eksperti bilingvālajā izglītībā uzsver, ka šī metode ir visai sarežģīta. Piemēram, Alans Kraufords raksta: “Bilingvālā izglītība ir ārkārtīgi sarežģīts jautājums, kas ietver otrās valodas apguvi, akadēmisko izglītības procesu dzimtajā valodā, kultūru, skolotāju sagatavošanu, materiālu izstrādi, skolēnu zināšanu un prasmju vērtēšanu, kā arī politiku.” Tas ir citāts no Alana Krauforda raksta krājumā “Bilingvālā izglītība Latvijā: starptautiskā ekspertīze”. Bilingvālās izglītības sekmīga pielietošana ir kritiski atkarīga no konkrētām īstenošanas formām un metodēm, un atkarībā no tām var izrādīties gan liela veiksmē, gan arī liela izgāšanās.

Arī apstrīdētās normas noteiktā proporcija – 60% valsts valodā pret 40% mazākumtautību valodā – var daudzos gadījumos izrādīties pieņemama un efektīva. Un vairākās skolās patiešām to veiksmīgi īsteno. Taču šīs proporcijas noteikšana visām skolām ar vienotu ieviešanas termiņu, neņemot vērā skolu reģionālās īpatnības, specializāciju, skolotāju sastāvu, vecāku vēlmēs utt., un nepieļaujot nekādus izņēmumus, noved pie tā, ka nozīmīgam mazākumtautībām piederošo bērnu skaitam tiek piedāvāta zemākas kvalitātes izglītība, un daudzi no viņiem vispār nebūs spējīgi iegūt vidējo izglītību. Interesanti, ka atbildētājs atbildes rakstā nemaz nemēģina pierādīt, ka izglītības reforma nevar negatīvi ietekmēt izglītības kvalitāti.

Latvijas vadošā eksperte cilvēktiesību jautājumos Iveta Ziemeļe raksta par apstrīdēto normu. Citāts: “Jautājums ir tikai viens. Vai katrs individuālais gadījums tiks ņemts vērā šīs shēmas ietvaros? Vai arī zinātniski izanalizēts, kurus priekšmetus var brīvi pasniegt latviešu valodā mazākumgrupas bērniem, kuriem tā nav dzimtā valoda, un vienlaikus nezaudēt mācību kvalitāti, kas nākotnē var atspoguļoties valsts ekonomiskajos rādītājos, ja izglītības kvalitāte mazināsies.” Citāts no Ivetas Ziemeles raksta “Mazākumgrupu tiesiskās aizsardzības nodrošināšana Latvijā: dažas mācību stundas Eiropai”. Rakstu krājums “Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcijas un realitāte”. Publicēts Rīgā, Tiesu nama aģentūrā 2005.gadā. Faktiski šeit jautājuma

formā tiek formulēts apgalvojums, jo atbildes uz šiem diezgan retoriskajiem jautājumiem ir zināmas. Apstrīdētā norma neparedz izņēmumus, tātad nepieļauj individuālo gadījumu vērā ņemšanu. Tā tika pieņemta kā politiski motivēts lēmums un balstās uz likumdevēju – Saeimas – vairākuma politisko gribu, nevis uz zinātniska pamata.

Visu starptautisko organizāciju pārstāvji norādīja, ka izglītības kvalitātei reformas procesā ir izšķirošs faktors. Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs pieminēja, ka Izglītības reformas ieviešanas gaitā nedrīkst ciest izglītības kvalitāte. Citāts: “Oficiālās valodas apgūšana nedrīkst samazināt mācīšanas standartus citos priekšmetos”. Ziņojuma 97.punkts. Viņš rekomendē, citāts, “nodrošināt, lai izglītības sistēmas reforma saglabā augsto apmācības kvalitāti.” Viņa rekomendācijas 9.punkts. To pašu apliecināja arī EDSO Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos. Citāts: “Varas iestādēm būs jā saglabā piesardzīga pieeja, lai izglītības kvalitāte netiktu apdraudēta.” Līdz ar to starptautiskās organizācijas ir gatavas atbalstīt reformu tikai tad, ja tiks garantēta izglītības kvalitāte. To pašu apliecināja arī pieteikumā citētās ANO vairāku institūciju rekomendācijas.

Mēs pierādīsim, ka apstrīdētās normas pieņemšanas un īstenošanas procesā izglītības kvalitāte netika ņemta vērā, ka praksē notiek būtiska izglītības kvalitātes pazemināšana apstrīdētās normas īstenošanas dēļ, un tātad apstrīdētā norma apdraud substantīvo tiesību uz izglītības nodrošināšanu. Pat, ja atbildētājs uzskata, ka mazākumtautībām piederošo bērnu integrāciju un labu valsts valodas prasmi nevar sasniegt, neīstenojot reformu, jādoma par samērīgumu. Kā jau minēts pieteikumā, lai netiktu konstatēta diskriminācija, jāpanāk, lai labums, ko iegūs sabiedrība, būtu lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu. Mūsu gadījumā zaudējums ir acīm redzams, bet labums visai apšaubāms. Tādējādi jāatrod tāds risinājums, pie kura samērīguma princips tiktu ievērots.

Turklāt jāņem vērā, ka apstrīdētās normas pieņemšanas un ieviešanas gaitā netika izvērtēta tās ietekme uz mazākumtautībām piederošo personu kultūras identitātes saglabāšanu. Šķiet, šis aspekts vispār tika atzīts par mazsvarīgu. Latvijā nav atrodams neviens pētījums, lai noskaidrotu šo ietekmi.

Kas attiecas uz normas atbilstību Vīnes konvencijai, uzskatām, ka atbildētājs pārāk šauri uztver Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību objektu un mērķi. Minoritāšu konvencijas mērķis ir nodrošināt mazākumtautību aizsardzību un nevis unificēti eksistējošas normas, bet arī attīstīt standartus, nepieļaut, lai jau esošās garantijas tiktu sašaurinātas. Tieši šo pēdējo mērķi apdraud apstrīdētā norma.

Godātā tiesa! Tātad šodien mēs pierādīsim, ka, pirmkārt, apstrīdētā norma neatbilst demokrātijas principiem, jo vairākums ieinteresēto personu ir pret apstrīdētās normas īstenošanu, ko apstiprina socioloģiskie pētījumi, nevalstisko organizāciju aktivitātes, masu protestu pasākumi, parakstu vākšana, likumdošanas iniciatīvas un tā tālāk. Valsts nav ievērojusi efektīvas līdzdalības principus, lai ņemtu vērā ieinteresēto personu viedokli, tajā skaitā bērnu likumisko pārstāvi – viņu vecāku viedokli - par normas atbilstību bērnu interesēm, kaut gan šo interešu ievērošanai ir visi nepieciešamie resursi.

Otrkārt, apstrīdētā norma apdraud izglītības kvalitāti, līdz ar to noved pie diskriminācijas, jo nav skaidri definēti normas mērķi, šo mērķu struktūra, kā arī virkne pamatjēdzienu. Pretēji deklarētajiem mērķiem, norma nepaaugstina skolēnu konkurētspēju, ja vien ar konkurētspēju netiek saprasta vienīgi valsts valodas prasme. Nav izveidota izglītības kvalitāte monitoringa sistēma. Pamatskolu absolventu reālais valsts valodas prasmes līmenis neļauj vienai ievērojamai daļai turpināt mācības vidusskolā. Skolotāju sagatavošanas un pārbaudes metodes šobrīd nevar nodrošināt izglītības kvalitāti apstākļos, kad darbojas apstrīdētā norma. Nav pētījumu un zinātniski pamatotu rekomendāciju par skolēnu pārslodzes novēršanu. Apstrīdētās normas spēkā stāšanās termiņš nav saskaņots ar bilingvālās izglītības programmu ieviešanas termiņu pamatskolā. Nav notikusi mācību satura struktūras pārveidošana, ņemot vērā to, ka mācību pamatvaloda nav skolēnu dzimtā valoda.

Trešais, apstrīdētā norma apdraud mazākumtautībām piederošo bērnu kultūras identitāti.

Ceturtais, apstrīdētā norma pēc Minoritāšu konvencijas parakstīšanas sašaurina mazākumtautību tiesību garantijas, līdz ar to tiek pārkāpts Vīnes konvencijas 18.pants.

Godātā tiesa, lietā nav strīdu par to, ka valstij ir vai nav tiesības noteikt valodu lietošanu izglītības procesā. Protams, tādas tiesības ir. Vēl jo vairāk, mēs arī neiebilstam pret likumā noteikto proporciju kā principu. Es jau uzsvēru, ka vairākās skolās tā tiek veiksmīgi īstenota, bet mēs ieobilstam ... Bet mūsu rīcībā esošie pierādījumi dod pamatu apgalvojumam, ka vairākās situācijās, vairākās skolās un attiecībā uz nozīmīgu mazākumtautību piederošo bērnu skaitu šīs vienotās normas noteikšana visām skolām, kuras īsteno mazākumtautību programmas, rada vairāk sarežģījumu, nekā labumu. Tāpēc šī norma ir jāatzīst par spēkā neesošu, lai likumdevējs varētu atrast atbilstošāku risinājumu, pēc iespējas atturoties no politiskajām kaislībām. Šādam risinājumam jābūt pietiekami elastīgam, tam jābalstās uz vecāku, skolotāju un pašu skolēnu efektīvu līdzdalību un jānodrošina Latvijas izglītības pamatmērķu sasniegšana, proti, kvalitāte, efektivitāte un pieejamība.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Čileviča kungs! Pirms pārejam pie jautājumiem, es gribētu vērst jūsu uzmanību uz neprecizitāti, ko jūs pieļāvat savā runas laikā. Mums nav prasītājs un nav atbildētājs. Mums ir pieteikuma iesniedzējs, lietas dalībnieki un institūcijas pārstāvis, kuras apstrīdētais akts tiek apstrīdēts. Mums nav civillietas izskatīšanas kārtība.

Kādi jautājumi tiesnešiem ir Čileviča kungam?

Man būtu jautājums viens. Jūs runājat par mazākumtautību aizsardzību, par Mazākumtautību konvenciju. Jūs varat formulēt, kā jūs saprotat šo mazākumtautību? Vai no šā konteksta izriet, ka tā ir krievvalodīgā mazākumtautība jeb tomēr jūs diferencējat?

B.Čilevičs.

Attiecībā mēs visi labi zinām, ka nav joprojām starptautiski plaši atzītas mazākumtautību definīcijas, ka mēģinājumi bija vairāki, ka 40.gadu beigās, 50.gados darbojās ANO darba grupa,

kuras darbība tika pārtraukta, jo nespēja vienoties par mazākumtautību definīciju. Līdzīgi notika arī ar Eiropas Padomes darba grupu, tā saucamo (...?), kas arī pārtrauca savu darbu, nevienojoties par definīciju. Ir vairākas darba definīcijas. Un, protams, šajā gadījumā diezgan bieži atsaucas uz Starptautiskās justīcijas tiesas spriedumu, ja nemaldos, 1934.gada, grieķu skolā Albānijā, kur bija noteikts, ka minoritātes pastāvēšana nav likuma, bet fakta lieta. Un faktiski to pašu apstiprināja arī EDSO augstais komisārs, kad viņam uzdeva šādu jautājumu, viņš bieži atbildēja: "Es pazīšu minoritāti, kad es to satīkšu."

Ir, protams, vairāki dokumenti, kur ir ietverti principā mazākumtautību definīcijas pamatelementi. Piemēram, Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rekomendācija 1201., kas tika pieņemta 1993.gadā. Bet es uzskatu, ka šajā gadījumā mazākumtautību definīcija nav būtiska. Principā Latvijas likumdošanā arī ir ietverts mazākumtautību jēdziens un definīcijas trūkums netraucē to praktiski izmantot. Vairākums valstu, kas ratificēja Minoritāšu konvenciju, Eiropas Padomes minoritāšu konvenciju, arī nekādas deklarācijas nepieņēma un nekādi nedefinēja mazākumtautību. Tā ka gan vispārējā pasaules prakse rāda, ka mazākumtautību definīcija nemaz nav nepieciešama, lai nodrošinātu mazākumtautību aizsardzību, gan arī šajā situācijā es negribu redzēt ar mazākumtautību jēdzienu kaut kādu vienu grupu.

Jā, mēs zinām, ka vislielākā neapmierinātība izrāda, es teiktu, ir krievvalodīgā lingvistiskā minoritāte, ja mēs varam lietot šo jēdzienu, neskatoties uz to, ka Latvijas normatīvajos aktos šis jēdziens netiek piemērots, bet tas pilnībā atbilst situācijai, jo pie šīs minoritātes pieder dažādas etniskas izcelsmes personas, kurām dzimtā valoda ir krievu valoda. Bet es nemaz neuzskatu, ka šī lieta ir tikai par krievu mazākumtautību, kā krievu etnisko minoritāti vai lingvistisko minoritāti. Es domāju, ka lietai ir vispārējs raksturs un tas, ka, teiksim, citas mazākumtautības, kas neizsaka savu neapmierinātību ar šo normu tik atklātā un masveidīgā formā kā krievi, es domāju, ka izskaidrojums ar diviem faktoriem, - pirmkārt, ka šīs mazākumtautības ir skaitliski daudz mazākas un šādu skolu ir ļoti maz, mēs zinām, ka citu mazākumtautību skolās šobrīd mācās daudz mazāk par 1% no visiem skolēniem. Un, otrkārt, tas, protams, ir saistīts ar to, ka šo mazākumtautību etniskajām dzimtenēm, vairākām no tām ir daudz labākas attiecības un strīdīgie jautājumi tiek risināti starpvalstu sarunu ceļā. Bet diemžēl Krievija šobrīd ir izvairīga. Bet, atbildot uz jūsu jautājumu, es domāju, ka šīs lietas apstākļi nav atkarīgi no tā, vai mēs vienojamies par kaut kādu mazākumtautību definīciju, vai nē.

A.Endziņš.

Paldies. Jautājumi?

Čepānes kundze, lūdzu!

I.Čepāne.

Cileviča kungs! Jūs pieminējāt Igauniju. Es lasu 2004.gada Dribina kunga grāmatā, kur viņš apraksta šo reformu Igaunijā. Vai jums ir zināma, kāda šī prakse tur pašlaik, jo saskaņā, kā viņi ir paredzējuši, ja es pareizi sapratu, no 2007.gada pāriet uz šiem 60%, tad viņi atkāpās un tagad šī saskaņošana notiek pašvaldībās. Vai jums ir zināms, cik skolas un cik pašvaldībās saskaņo šādas izglītības šo gaitu?

B.Cilevičs.

Cik man zināms, šobrīd praksē šis jautājums vēl netiek risināts, jo reforma sāksies tikai 2007.gadā un lielākā daļā skolu viņi patiešām godīgi cenšas sagatavoties tā, lai varētu pildīt šo normu.

Igaunijas situācija atšķiras no Latvijas situācijas tādā veidā, ka krievu minoritāte tur ir koncentrēta vienā rajonā. Faktiski Tallinā un Viru ziemeļaustrumu daļā. Tur patiešām skolas... Nu tas ir vienīgais veids, kā bērni var labi apgūt igauņu valodu. Un tieši tas var likties drusciņa paradoksāli, bet arī Latvijā ir tāda pati situācija. Tādos Latvijas rajonos, kur krievvalodīgie iedzīvotāji ir vairākumā, vecāku tieksme, teiksim, attieksme pret reformu ir daudz pozitīvāka nekā citos rajonos. Faktiski galvenais, mūsu galvenais... galvenā priekšrocība Igaunijas pieejai ir tāda, ka praktiski skolām tiek piešķirtas tiesības pašām lemt, kad viņas būs gatavas īstenot šo reformu. Ja skolas kopā ar vecākiem uzskata, ka viņas nav gatavas, tad pašvaldība var griezties valdībā ar lūgumu atlikt šīs normas spēkā stāšanos konkrētajā skolā uz nenoteiktu laiku. Tātad vairāki igauņu politiķi to pasniedz tā, ka faktiski viņi pārveidoja šo reformu par brīvprātīgu procesu. Kad skola ir gatava, tad viņi īsteno šo reformu.

Es domāju, ka tas ir ļoti būtiski pirmām kārtām psiholoģiski. Un tas ir tas zināmais problēmu ievērošanas veids. Varbūt tieši šajā sakarā Igaunijā nekādi masu protesti pret ļoti līdzīgu normu nav.

A.Endziņš.

Paldies. Jelāgina kungs, lūdzu!

J.Jelāgins.

Jūs minējat skolās, kurās ir problēmas ar šīm 3/5 nav, veiksmīgi tiek galā ar to. Cik procentuāli ir šīs veiksmīgās skolās un cik ir tādas, apmēram, kurām problēmas rodas ar šo procesu?

B.Cilevičs.

Ziniet, man grūti atbildēt uz šo jautājumu, jo, teiksim, katrā skolā ir savas īpatnības un katrā skolā ir, teiksim, skolēni, kam ir lielākas vai mazākas grūtības. Es domāju, ka šo jautājumu drīzāk varētu uzdot Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvim. Es ceru, ka šāda informācija ir. Kaut gan, saprotiet, ka gatavība, tā ir diezgan delikāta kategorija. Un praktiski visi dati, kas pievienoti lietai, kas liecina par skolu gatavību, pārsvarā tomēr ministrija vadās no direktoru viedokļa. Ja direktori saka, viņi ir gatavi. Un tas ir diezgan delikāts jautājums, jo direktori labi zina iepriekš, ka šī norma darbosies, jo praktiski tas bija viņu uzdevums – sagatavot skolu reformai. Ja skola nav gatava, tad direktors neizpildīja savu darbu.

J.Jelāgins.

Un otrs jautājums. No kā pēc jūsu domām ir atkarīgs tas, ka vienas skolas ir gatavas un citas nav gatavas? Kādi ir apstākļi, kas to iespaido?

B.Cilevičs.

Jā, es domāju, ka vienkārši tas ir saistīts ar to, ka visi cilvēki ir dažādi un visi skolotāji ir dažādi, un visi skolēni ir dažādi un pilnīgi visu unificēt nav iespējams, jo arī izglītības kvalitāte dažādās skolās, pat vienas pilsētas un viena rajona ietvaros atšķiras ļoti būtiski. Tāpēc man šķiet, ka tieši valsts uzdevums ir pēc iespējas vairāk ņemt vērā šo daudzveidību, lai nemargenilizētu pēc iespējas nevienu skolēnu un pielāgotos konkrētajai situācijai, izvēloties konkrētas metodes un formas, lai izvestu reformu.

A.Endziņš.

Paldies. Vēl viens jautājums Lepses kungam. Lūdzu!

A.Lepse.

Sakiet, lūdzu, jūs, cik es saprotu, neapstrīdat attiecīgās normas leģitīmo mērķi.

B.Cilevičs.

Jā.

A.Lepse.

Neapstrīdat. Un jūs pieteikumā tātd norādāt uz to, arī savā runā jūs teicāt, ka jāmeklē samērīgums. Un savā pieteikumā, pieteikuma lappuse 7, jūs norādāt, ka ir iespējams veikt virkni pasākumu, lai uzlabotu valsts valodas zināšanas. Šādi pasākumi varētu ietvert latviešu valodas stundu skaitu palielināšanu, latviešu valodas un latviešu literatūras priekšmetu nodalīšanu un tamlīdzīgi.

Nu, sakiet, lūdzu, vai ... Uz kā pamata varētu palielināt latviešu stundu skaitu skolā? Uz kā rēķina, atvainojos!

B.Cilevičs.

To var izdarīt dažādi. Optimizējot šo situāciju, stundu sarakstu. Faktiski tas jau tiek darīts, jo ministrija pastāvīgi piedāvā diezgan radikālas izmaiņas. Šeit ir klāt ministrijas pārstāvji, viņi to neapstrīdēs.

Praktiski es domāju, nevienam nav noslēpums, ka tas tiek darīts, ka labās skolās, kur patiešām ir konkurss un kas nodrošina kvalitāti, protams, stundu, mācību stundu skaits neaprobežojas ar tiem limitiem, kas ir ierakstīti likumā un ar valsts piešķirto finansējumu. Vairāk vai mazāk likumīgā veidā vecāki maksā. Un ļoti daudzos gadījumos tās ir tieši papildu latviešu valodas stundas, ko faktiski apmaksā vecāki. Tātd pieprasījums ir. Jautājums ir tikai par to, vai mēs to legalizējam vai tiešām izliekamies, ka mums par to nav ne ziņas un lai vecāki paši risina šo jautājumu.

Tātd neviens, teiksim, nav ierakstīts uz mūžu, kā teiksim, ka visas pārējās stundas ir tādas un tādas un to nevar grozīt.

Ja mēs uzskatām, ka patiešām valsts valodas prasmes uzlabošana ir prioritāte, tad attiecīgi šo prioritāti tehniski vienmēr var ievērot. Tā kā es uzskatu, ka te nevar būt pretargumentu, ka jau tāpat pārāk daudz ir stundu, ka vēl kādai valsts valodas stundai, teiksim, nav vietas sarakstā. Faktiski

daudzos gadījumos, mainot mācību valodu kāda cita priekšmeta stundā, mēs līdz ar to vienalga palielinām to laiku, kas ir nepieciešams, lai apgūtu šo priekšmetu saturu. Ir skaidrs, ka bērnam, kas mācās valodā, kura nav viņa dzimtā valoda ir vajadzīgs papildus laiks. Tātad, protams, ka tas laiks tiek atrasts – ārpus skolas vai vecākiem pašiem maksājot. Tas ir tas pats, kas jau notiek.

A.Endziņš.

Paldies. Vai tiesnešiem vēl ir jautājumi?

Paldies.

Saeimas pārstāvim Kusiņa kungam ir jautājums.

G.Kusiņš.

Jā, man ir vairāki jautājumi Čileviča kungam. Vispirms es gribētu uzdot pāris tādus precizējošus jautājumus, kas ļautu par abām pusēm konstatēt, ko mēs saprotam ar atsevišķiem termiņiem, jo jāvienojas par termiņiem, lai varētu runāt tālāk.

Jūs vairākkārt teicāt, ka jūs pierādīsiet, kādas sekas ir iestājušās. Sakiet, lūdzu, to nevar atlikt uz kaut kādu vēlāku laiku, jo šobrīd ir jākonstatē šajā stadijā faktiskie apstākļi. Sakiet, lūdzu, kādas sekas, jūsuprāt, ir iestājušās?

B.Čilevičs.

Ir vairākas sekas. Es ar šo savu izteikumu domāju, ka debašu stadijā, debašu posmā, kad mums ir iespējas sniegt savu lietas materiālu un lietas faktu interpretāciju mēs pierādīsim to. Man šķiet, ka tas principā atbilst procesuālajām normām.

Kas attiecas uz sekām, es esmu principā jau norādījis, ka pirmkārt, tas ir demokrātisko principu pārkāpums, noveda līdz ļoti skaidri paustai, ļoti lielas grupas cilvēku neapmierinātība par valsts rīcību. Kāpēc tas ir slikti, — man negribas iedziļināties. Fakts tajā ziņā, varbūt vienkārši fakts, ka pirmo reizi pirms Atmodas mums tiešām bija precedenti pēc savu masveidīgo... masu protesti. Es domāju, tas ir ļoti nepatīkams rezultāts mums visiem.

Attiecībā uz izglītības kvalitāti, es domāju, ka patiešām ir ļoti lielas bažas vecākiem. Arī vecāki uzskata, ka izglītības kvalitāte samazinās jau tagad, pazeminās. To uzskata arī eksperti, tam ir arī vairāki netieši pierādījumi. Tā ka to arī var konstatēt, ka šīs sekas ir jau iestājušās. Kaut gan trešais, tas, ka mēs runājam par kultūras identitāti, to rakstām pieteikumā. Tas arī ir fakts, ka jau, izveidot apstākli, ka bērnu tiesības uz savas kultūras identitātes saglabāšanu ir apdraudētas. Tās ir visas sekas.

Bet es gribētu uzsvērt, ka, protams, šobrīd vēl pagāja ļoti īss laiks, kopš apstrīdētā norma stājās spēkā. Un, protams, ir ļoti grūti savākt kautkādu pārliecinošus datus “pret”.

No otras puses – gaidīt arī nevar. Ja pēc pieciem gadiem mēs konstatēsim, ka, jā, ka patiešām tā apstrīdētā norma ir absolūti graužoša mazākumtautībām piederošo bērnu zināšanu līmenim. Ko tad mēs darīsim? Tātad vairākas paaudzes tiks vienkārši pazaudētas.

Tāpēc šis jautājums jārisina savlaicīgi. Un jau tagad var konstatēt, ka vairākas sekas ir jau iestājušās.

G.Kusiņš.

Jā, nu es vēl precizēšu. Saprotiet, sekām jābūt objektīvām. Objektīvi konstatētām. Viņas nevar būt iedomātas. Un, cik es saprotu, pats atzīstat, ka ir īss laiks. Savukārt jūs sakāt, ka sekas ir, vai arī jūs pats atzīstat, ka ir pārāk īss laiks, lai pateiktu, vai ir sekas.

Tad varbūt es pajautāšu precīzāk: sakiet, lūdzu, vai krievu skolās ir pieaudzis otrgadnieku skaits?

B.Cilevičs.

Jā, es mēģināju dabūt šo informāciju. Otrgadnieku skaits ir pieaudzis ļoti būtiski. Es tagad baidos nosaukt konkrētus skaitļus, tas pieaudzis divas ar pusi reizes. Bet diemžēl kad mēs mēģinājām uzzināt, vai tas skar pirmām kārtām skolas, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, šādu datu nav, jo ministrijai nav atsevišķas uzskaites par šīm skolām.

G.Kusiņš.

Bet, sakiet, uz kāda pamata jūs varat apgalvot, ka tas ir pusotras reizes pieaudzis, ja jums šādu datu nav.

B.Cilevičs.

Ir kopumā dati par to, cik vispār ir otrgadnieku skaits...

G.Kusiņš.

Ja tie nav sadalīti pa krievu skolām. Jūs sakāt, ka jums nav dati, vai ir pieaudzis otrgadnieku skaits.

B.Cilevičs.

Nevis man nav, bet, Izglītības un zinātnes ministrijā diemžēl šādu datu nav, kaut gan es neredzu nekādus šķēršļus, lai šos datus iegūtu.

G.Kusiņš.

Jautājums bija par sekām. Sekas kaut kā jācenšas objektīvi konstatēt.

B.Cilevičs.

Jā, un mūsu skatījumā lietas materiāli un fakti liecina par šīm sekām diezgan objektīvi. Mēs te runāsim par to sīkāk debatēs, ilustrēsim to ar vairākiem piemēriem vienīgi no lietas materiāliem, tā ka šajā sēdē šis nav jautājums par... drīzāk tas ir jautājums par vērtējumu.

Es uzskatu, ka šādas sekas vēl iestājušās. Mēs uzskatām, ka, ja jau iestājas, tad mēs to pierādām.

G.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Kusiņa kungs, es gribētu precizēt jautājumu saistībā ar otrgadniekiem. Reforma šādā apjomā stājās spēkā ar pagājušā gada 1.septembri. Vai šodien mēs varam vērtēt un kaut kā skaitļus likt uz plauktiem, jo tas attiecas tikai uz vienu klasi.

B.Cilevičs.

Jums ir absolūta patiesība, tieši tāpēc šādi rādītāji, kā otrgadnieku skaits, mēs nekur ne pieteikumā, ne savos materiālos arī neminējam... Tas bija Kusiņa kunga jautājums, uz kuru es vienkārši atbildēju.

Kaut gan jāņem vērā, ka notiek, kā zināms, sagatavošanās darbs reformai. Un šajā procesā ir diezgan būtiski palielinājies to priekšmetu skaits, kuri tika mācīti pamatskolas līmenī valsts valodā šajās skolās, kura nav bērnu dzimtā valoda. Un, neapšaubāmi, arī šajā procesā bija diezgan grūti redzēt tās sekas. Bet, tā kā tas tieši nav saistīts ar apstrīdēto normu, mēs šos materiālus arī nepieminējam un nepateiksim kā.

G.Kusiņš.

Nākamais jautājums. Sakiet, lūdzu... Jūs teicāt, ka nebija pilnvērtīga dialoga. Sakiet, lūdzu, ko jūs saprotat ar vārdu "dialogs"? Vai mums šobrīd ir dialogs? Vai ar tiesu ir dialogs?

B.Cilevičs.

Es runāju nevis par dialogu, bet par efektīvu līdzdalību. Nu kas ir efektīva līdzdalība – ir pilnīgi skaidri noteikts. Es minēju ar starptautiskus instrumentus, kas par to runā, ir arī zināmi dokumenti, tādi kā, piemēram, *Lundas* rekomendācijas, ko pieminēja EDSO Augstākā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos paspārnē, un es apgalvoju, ka efektīvas līdzdalības princips tiešām nebija ievērots, jo efektīvā līdzdalība nav vienkārši, kad divi runājas un, teiksim, no vienas puses ļauj izteikties un tad otra puse pieņem lēmumu neatkarīgi no tā, ko pirmā puse domāja vai izteica.

G.Kusiņš.

Jums tāds dialogs bija tajā pieteikumā?

B.Cilevičs.

Jā, dialogs un līdzdalība

B.Cilevičs.

Dialogs ir viena no formām, kura var izpausties efektīvs līdzdalības princips, bet tikai ar dialogu nepietiek, lai varētu apgalvot, ka efektīvās līdzdalības princips ir ievērots.

G.Kusiņš.

Paldies.

Sakiet, lūdzu, kad konkrēti tieši par šo procentu "60:40". Sakiet, lūdzu, vai līdz šiem grozījumiem pastāvošā sistēma nodrošināja to, ka šie jaunie cilvēki varēja brīvi ieiet darba tirgū un brīvi iekļūt augstākās mācību iestādēs. Tas ir būtisks faktors. Vai līdz grozījumiem pastāvošā sistēmā to nodrošināja vai nē?

B.Cilevičs.

Es domāju, ka simtprocentīgi ne, bet simtprocentīgas runas par to, ka arī latviešu skolu absolventi ir pilnīgi adaptēti darba tirgū vai iestāšanās augstskolās. Te lietā nav nekādu datu, ko, teiksim, institūcija, kura izdeva apstrīdamo aktu, iesniedza, lai pierādītu šo mazākumtautību skolu absolventu konkurētspēja ir zemāka. Pēc savas sadzīvīskās pieredzes es varu teikt, ka ļoti daudz krievu skolu absolventu ļoti veiksmīgi iestājas gan Latvijas valsts augstskolās, kur mācības notiek valsts valodā, gan arī privātās augstskolās, kur mācības notiek gan krieviski, gan angļiski, gan arī augstskolās ārzemēs. Tā ka mūsu skatījumā valsts valodas prasme ir ļoti būtiska konkurētspējas sastāvdaļa, bet nebūt nav vienīgā. Un īpaši tagad, kad faktiski runa ir par konkurētspēju, nu principā jādomā par konkurētspēju Eiropas Savienības ietvaros. Tā ka mūsu vērtējums ir tieši šāds, ka apstrīdētās normas ieviešana faktiski apdraud skolēnu konkurētspēju, kas samazina daudzos gadījumos viņu zināšanu kvalitāti. Un līdz ar to ir ļoti grūti runāt par integrācijas veicināšanu vai konkurētspējas paaugstināšanu.

G.Kusiņš.

Vai var te saprast, ka brīvi iet nākošā pakāpē augstskolā, ka jūs pats neattiecināt to uz Latviju, bet uz visu Eiropas Savienību?

B.Cilevičs.

Arī uz Latviju. Ja mēs paskatīsimies arī uz lietas materiāliem, tad ir redzams, ka, gan pamatskolu absolventu līmenis, gan arī daudz vairāk – vidusskolas absolventu līmeņi valsts valodas prasmē būtiski uzlabojas katru gadu. Izmaiņas valodu lietošanas jomā nevar būt ļoti ātras. Tur ir liela inerces un šis process iet lēnām, bet pareizajā virzienā un mūsu uzskati ir, ka nekāda ķirurģiska iejaukšanās absolūti nav nepieciešama. Es teiktu tā - jau tagad bērnam, kura vecāki grib panākt viņa konkurētspēju, ir visas iespējas izvēlēties skolu, pielikt zināmas pūles un pabeigt skolu pat iepriekšējās normas darbības apstākļos, kas pilnībā nodrošinātu viņam iespējas iestāties augstskolā, tajā skaitā, valsts finansētajās skolās, kur apmācība notiek valsts valodā. Un tam ir ļoti daudz piemēru. Un arī šeit es gribētu pievērst jūsu uzmanību faktam, ka jūs nepiestādīet absolūti nekādus datus, kaut gan šādi dati ir pieejami. Piemēram, katra augstskola principā apkopo savu reflektantu datus, kuras skolas viņi ir beiguši. Un skolās arī apkopo šādus datus un vēl vairāk, principā, jāiesniedz katru gadu rajonu septembrī, ja nemaldos. Tāpēc man īsti nav skaidrs, kāpēc ar šādiem datiem, nevar, teiksim, pierādīt krievu skolu absolventu nekonkurētspēju, ja jūs apgalvojāt, ka tā tas ir.

G.Kusiņš.

Bet jūs pats apgalvojāt tādu lietu. Un man liekas, ka pierādīšanas pienākums ir jums un nevis atbildētājam.

B.Cilevičs.

Nevaru jums piekrist, jo šeit faktiski.... es domāju, ka mēs par to runāsim sīkāk debatēs....bet manā skatījumā šeit būtu piemērojams Eiropas Savienības normatīvo aktu principi, proti, pierādīšanas nastas pārņemšana, jo kā zināms, ja persona uzskata ka tā tiek diskriminēta,

personai nav jāpierāda šis fakts. Tieši gluži otrādi, tam diskriminācijas subjektam - darba devējam vai valstij - ir jāpierāda, ka persona nav diskriminēta. Un šeit, protams, iet runa par citu izglītības standartu, tāpat par vienlīdzīgu pieeju kvalitatīvai izglītībai, tāpat būtībā par diskrimināciju. Es domāju, ka tieši valstij, pirms pieņemt šo normu un pirms šī norma stājas spēkā, vajadzēja pārlicināties un nodrošināties, ka diskriminācija nevar notikt.

G.Kusiņš

Konkrētāki jautājumi. Sakiet, lūdzu... mēs varam ilgi diskutēt... vai vecākiem ir dota iespēja brīvi izvēlēties programmu?

B.Cilevičs

Nē. Kā zināms, šobrīd likumdošana šādu iespēju neparedz, bet domāju, ka tas diez vai būtu pareizi, ja vecākiem būtu visas tiesības pašiem noteikt mācību programmas, es sapratu, ka jūs domājat mazākumtautību programmu...

G.Kusiņš

Nē.... Brīvi izvēlēties programmu. Šobrīd Izglītības likums paredz šādu lietu.

B.Cilevičs.

Ko jūs saprotat ar programmu – mazākumtautību izglītības programma vai cits programmas jēdziens?

G.Kusiņš

Šobrīd Izglītības likumā ir noformulēts, kā var izvēlēties mācību programmas vecāki.

B.Cilevičs

Jā.

G.Kusiņš

Tāpat var izvēlēties.

B.Cilevičs

Zināmās robežās, protams.

G.Kusiņš

Paldies. Sakiet, lūdzu, vai skola pat var izvēlēties, kurus priekšmetus mācīt latviešu valodā? Vai skola pati var izvēlēties?

B.Cilevičs

Šeit ir zināma pretruna likumdošanā, jo Izglītības likuma viens no pantiem paredz, ka priekšmetus, kas ir mācāmi valsts valodā, nosaka Izglītības un zinātnes ministrija. Standarts nosaka, ka to var darīt arī pati skola... noteikt, kurus priekšmetus, kurā valodā mācīt. Un šo pretrunu ir... faktiski... Valsts prezidente aicināja Saeimu pievērst uzmanību šai pretrunai un novērst to savā vēstulē Saeimai. Tā kā viennozīmīgi ir grūti atbildēt uz šo jautājumu. No vienas puses, jā, saskaņā

ar standartiem un ministrijas darba praksi skolām ir tādas tiesības, no otras puses, tās zināmā mērā ir pretrunā ar likuma normu, ka likums deleģē ministrijai šādas tiesības.

G.Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, vai jums ir kaut kas piebilstams par skolu pašpārvaldēm. Vai tās nestrādā, neiesaistās?

B.Cilevičs.

Jā, es domāju, ka skolu pašpārvaldes ir principā potenciāli ļoti būtiskas institūcijas, kas dažās skolās darbojas, dažās skolās nē, un, protams, mēs varam pārmest skolu administrācijai un vecākiem, ka viņi nav pietiekoši aktīvi, ka neiedarbināja šīs pašpārvaldes, bet uzskatu, ka tieši šīs apstrīdētās normas pieņemšanas kontekstā būtu ārkārtīgi svarīgi, lai likumdevējs vai Izglītības un zinātnes ministrija, vai cits valsts orgāns tieši uzaicinātu šīs skolu pašpārvaldes piedalīties diskusijā. Diemžēl tas nav.

G.Kusiņš.

Viņas netika uzaicinātas piedalīties diskusijās?

B.Cilevičs.

Jā. Un dažos gadījumos, kad skolu pašpārvaldes izrādīja iniciatīvu, šī iniciatīva tika uztverta, teiksim, diezgan vēsi.

G.Kusiņš.

Tātad vēlreiz. Netika uzaicinātas. Ja?

B.Cilevičs.

Jā.

G.Kusiņš.

Paldies. Sakiet, lūdzu, jūs savā pieteikumā esat atsaukušies uz doktores Brigitas Zepas 2002.gada pētījumu, kas ir Baltijas sociālo zinātņu institūts, viņš ir vairākas reizes arī lietas materiālos arī citā sakarībā.... Sakiet, lūdzu, kāda bija konkrētā Izglītības likuma norma tajā laikā, kad tika veikts šis pētījums.

B.Cilevičs.

Ja es pareizi atceros, es atsaucos vairākkārt uz 2004.gada veikto pētījumu.

G.Kusiņš.

Pieteikumā bija 2002. gads.

B.Cilevičs.

Jā, pieteikumā bija, bet lietas materiālā bija pievienots vecāks dokuments... Jā, toreiz bija spēkā iepriekšējā normas redakcija, kas paredzēja, ka izglītība vidusskolas līmenī notiek tikai valsts valodā.

G.Kusiņš.

Tātad šis pētījums, jūsuprāt, ir objektīvs jeb nav?

B.Cilevičs.

Attiecībā uz iepriekšējo normu, protams, tas ir objektīvs un lietas materiālā tam ir pievienoti arī vēlāki pētījumi, kas tika rīkoti tad, kad jau spēkā esošā norma, apstrīdēta norma stājās spēkā.

G.Kusiņš.

Tātad 2002.gada pētījums acīmredzot neatspoguļo pašreizējo proporciju?

B.Cilevičs.

Es domāju, ka šim... Jā, protams, pašreizējo proporciju neatspoguļo, bet tur ir ļoti būtiski... tas ir jāņem vērā, jo šie dati arī ir ļoti būtiski, jo tie atspoguļo arī to vispārējo tendenci un to ieinteresēto personu attieksmi pret iepriekšējo.

G.Kusiņš.

Paldies. Sakiet, lūdzu, vai jūs varat nosaukt... Izglītības likums paredz arī, ka ir iespēja dibināt privātās izglītības iestādes.

B.Cilevičs.

Jā.

G.Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, vai jums ir zināmi kaut kādi fakti, kas apliecina, ka Latvijas valsts ir likusi šķēršļus izglītībai mazākumtautību valodās šo mazākumtautību dibinātās privātās mācību iestādēs? Kaut kādus šķēršļus vai kas tāds?

B.Cilevičs.

Faktu, kurus varētu dokumentāli pierādīt, man nav. Galvenais šķērslis ir Latvijas iedzīvotāju ekonomiskais stāvoklis. Jūs ļoti labi zināt, ka privātskolas ir ļoti dārgas un faktiski ļoti mazam cilvēku skaitam ir pieejama izglītība privātajās skolās. Kā zināms, no visiem skolēniem, kas apmeklē privātās skolas šobrīd, lielākā daļa apmeklē privātskolas ar latviešu mācību valodu. Domāju, ka daļēji tas ir izskaidrojams ar to, ka Izglītības likuma 59.panta otrā daļa paredz diskriminējošus finansēšanas nosacījumus: ka valstij ir paredzēts finansējums privātajām skolām vai tikai skolām, kas īsteno mācību programmas latviešu valodā. Šobrīd Satversmes tiesā izskatīšanā atrodas vēl viens Saeimas opozīcijas deputātu pieteikums un es domāju, ka tuvākajā laikā tas mainīsies. Es nedomāju, ka šīs normas atzīšana par Satversmei neatbilstošu var radikāli mainīt šo problēmu, ka privātās skolas nav pieejamas absolūti lielākam Latvijas iedzīvotāju vairākumam. Tātad teorētiski jums ir taisnība, šādas skolas var dibināt, tas arī notiek, bet, pirmkārt, šobrīd šīs skolas tiek diskriminētas no finansēšanas viedokļa un, otrkārt, šīs skolas ir faktiski pieejamas ļoti mazam Latvijas iedzīvotāju skaitam.

G.Kusiņš.

Bet tad tas nozīmē, ka valsts, jūsuprāt, neliek šķēršļus, respektīvi, nodrošina šo iespēju, ja mēs runājam precīzā terminoloģijā.

B.Cilevičs.

Domāju, ka nodrošina šo iespēju ne uz vienlīdzīgiem pamatiem... ar privātskolām, kas darbojas latviešu valodā.

G.Kusiņš.

Un to jūs varētu apliecināt?

B.Cilevičs.

Jā, Izglītības likuma 59.panta 2.daļa, ko jūs ļoti labi zināt.

G.Kusiņš.

Tas ir par to finansējumu...

B.Cilevičs.

Jā.

G.Kusiņš.

Labi, paldies. Un es ļoti atvainojos, vēl trīs jautājumi, vairāk tik tiešām nebūs.

A.Endziņš.

Lūdzu!

G.Kusiņš.

Satversmes 114.pants paredz, ka personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt, attīstīt savu valodu un etnisko un kultūras savdabību. Jūs vairākkārt arī atsaucāties, un, protams, tas ir Satversmē ierakstīts un ir svēta lieta.

Sakiet, lūdzu, bet... vai, piemēram, fizikas mācīšana krievu valodā ir kaut kādā saistībā ar nacionālās identitātes saglabāšanu?

B.Cilevičs.

Šadurska kungs apgalvo, ka jā. Vismaz tā viņš apgalvoja Saeimas debašu laikā, kad tika apspriesta šīs apstrīdētās normas pieņemšana otrajā lasījumā. Es domāju, ka nē. Bet tā nebūt nav vienīgā norma, kura ir jāņem vērā pieņemot lēmumu par to, kādā valodā mācīt fiziku. Es domāju, ka šeit, pirmām kārtām, ir jāņem vērā līdztiesīgās pieejamības kvalitatīvas izglītības princips. Tāpēc... Un praksē patiešām ļoti daudzas skolas, it īpaši spēcīgas skolas, viņas dara visu iespējamo, lai tieši eksaktās zinātnes saglabātu dzimtajā valodā. Jo tieši eksaktajās zinātnēs zināšanu kvalitāte ir ārkārtīgi būtiska. Un te ir svarīga gan skolotāju kvalifikācija un pieredze, gan arī mācību grāmatu esamība. Jo es pats esmu fiziķis pēc izglītības un es varu droši apgalvot, ka krievu valodā ir daudz

vairāk ļoti labu mācību grāmatu nekā latviešu valodā. Un tas ir objektīvi. Vienkārši valodas nesēju skaits ir būtisks.

Bet galu galā tomēr arī attiecībā... nē, tomēr attiecībā uz kultūras identitātes saglabāšanu tam arī ir nozīme, jo viena no būtiskākajām kultūras identitātes sastāvdaļām ir prasme lietot dzimto valodu, attīstīt dzimto valodu un lietot to vairākās jomās, dažādās jomās. Tātad, ja bērns mācās fiziku dzimtajā valodā, viņš apgūst ne tikai attiecīgo terminoloģiju, bet arī attiecīgo domāšanas loģiku un domāšanas stilu. Tā kā tam arī var būt nozīme, kaut gan es tomēr uzskatu, ka tas nediskriminācijas princips šeit ir prioritārs un svarīgāks par to kultūras identitātes saglabāšanu.

G.Kusiņš.

Bet saki, lūdzu, jūsu atbildē ir divas savstarpēji izslēdzošas... Vēlreiz. pārjautāšu, lai būtu pilnīga skaidrība. No sākuma jūs teicāt, ka Šadurska kungs teica jā, jūs nē, bet beigās jūs atkal jā. Vai fizikas mācīšana krievu valodā ir kaut kādā sakarā ar nacionālās identitātes saglabāšanu 114.panta sakarā?

B.Cilevičs.

Mana sākotnējā atbilde bija neprecīza. Jā, kaut gan nediskriminācijas princips ir šajā ziņā būtiskāks, bet galu galā es tomēr esmu spiests atzīt, ka Šadurska kungam šajā jautājumā ir taisnība.

G.Kusiņš.

Tātad jūs uzskatāt, ka tas ir saistīts ar nacionālo identitāti.

B.Cilevičs.

Jā. Jo tas ir saistīts ar dzimtās valodas attīstību un prasmi lietot dzimto valodu dažādās jomās.

G.Kusiņš.

Un jūs pagājušo otrdien iesniedzāt tiesai vairākus dokumentus. Saki, lūdzu, pēc kādiem kritērijiem jūsuprāt viens no tiem dokumentiem ir nosaukts par ekspertīzi, jo mēs jau vairākas reizes laikam esam konstatējuši, ka, lai veiktu ekspertīzi, ir jābūt skaidri zināmiem, kādi ir šie jautājumi uzdoti ekspertiem... kāpēc šis dokuments ir nosaukts par ekspertīzi? Vai jūs uzskatāt, ka kāds citāds vārds varbūt derētu, lai vedinātu jūs domāt kā...

B.Cilevičs.

Jā, par ekspertīzi... tas ir jēdziens, ko var lietot dažādās nozīmēs. Un ekspertīzes galvenā pazīme ir tā, ka to gatavo eksperti. Tātad cilvēki, kam ir unikālas zināšanas saskaņā ar tādu vispārzinātnisko definīciju. Tātad kaut kādas ekspertam piemītošas kaut kādas zināšanas, kuras nevar vienkārši ierakstīt mācību grāmatā un tad kāds cits to izlasa, iemācās un arī kļūst par ekspertu. Tā tas nav. Eksperts vadās ne tikai no vispārējām zināšanām un vispārējās savas izglītības, bet arī no savas praktiskās pieredzes.

Šis dokuments bija pasūtīts konkrētajiem cilvēkiem, to sabiedriskā organizācija lūdza viņus izvērtēt šo situāciju, viņi bija izvēlēti tieši tāpēc, ka viņiem ir personiskā pieredze un augsta

autoritāte pedagoģiskajās aprindās. Procesuālā statusa, protams... mēs neuzstājam uz to, ka skatoties no procesuālā viedokļa šis dokuments ir uzskatāms par ekspertīzi. Bet tas bija tā sākotnējais nosaukums. Procesuāli drīzāk tas ir uzskatāms par atzinumu, ko sagatavoja cilvēki, kuru pieredzi un profesionālo līmeni neviens neapšaubīja.

G.Kusiņš.

Paldies. Un beidzamais jautājums. Sakiet, lūdzu, tas jau te izskanēja... vai jūs atzīstat, ka mazākumtautību tiesības saglabāt šo savu nacionālo identitāti ir tāpat katrai mazākumtautībai savas. Teiksim, poļiem — poļu, lietuviešiem — lietuviešu... vai kā... 114.panta sakarā

B.Cilevičs.

Es domāju, ka pirmām kārtām jāvadās no koncepcijas, ka katrai personai pašai ir tiesības noteikt savu kultūras identitāti, ka to neviens nevar uzspiest saskaņā ar ierakstu pasē vai Iedzīvotāju reģistra lēmumu, vai ar vēl kaut ko. Tas ir personas pašnoteikšanās princips, kas tiek plaši atzīts. No šī viedokļa jūsu jautājumam nav īpašas jēgas, piedodiet, jo saskaņā ar Minoritāšu konvenciju mazākumtautību tiesības nav kolektīvās tiesības. Ir individuālās tiesības, kuras daudzos gadījumos var baudīt tikai kopā ar citām personām, kas pieder pie tās pašas minoritātes. Tā ka no šī viedokļa kaut kādu mazākumtautību klasifikāciju vai, nezinu, viņu tiesību šķirošanu, tai absolūti nekādas jēgas nav. Tomēr kultūras identitāte piemīt personām. Un tieši to, starp citu, apgalvo arī Satversme.

G.Kusiņš.

Bet, nu ja mēs runājam par mazākumtautībām, tad jūs nenoliegsiet, ka ir dažādas šīs mazākumtautības Latvijā...

B.Cilevičs.

Jā, protams.

G.Kusiņš.

Un sakiet, lūdzu, vai 114.panta ietvaros var būt tā, es nezinu, es varbūt nepareizi pajautāju, es saprotu, ka katram tās ir, protams, ka tās nav kolektīvās tiesības. Bet tas nozīmē, ka polim ir tiesības attīstīt un saglabāt savu valodu, poļu valodu, teiksim, ukrainim ir tiesības... nu, ne jau tā, ka ukrainim ir tiesības attīstīt un saglabāt krievu valodu... Vai tā jūs gribat apgalvot?

B.Cilevičs.

Nē, nē... Man šķiet, ka jūs sapratāt, ko es atbildēju, bet... nē... es vēlreiz gribu uzsvērt, ka katrai personai ir tiesības pašai noteikt savu identitāti, tāpat tikai pašai personai ir tiesības lemt, kādu kultūras identitāti šai personai ir tiesības saglabāt. Tāpat visas personas šajā ziņā ir absolūti vienlīdzīgas. Tā ir cita lieta, ka šīs kultūras identitātes saglabāšanas veidi un konkrētas formas var atšķirties, jo tas ir atkarīgs, protams, no tā, cik daudz personu pieder šai minoritātei, cik daudz personu vēlas saglabāt šīs minoritātes kultūras identitāti un, protams, jo mazāk ir šo personu, jo grūtāk ir visu to panākt. Tā kā šeit jau darbojas proporcionalitātes princips. Tā kā visiem ir vienādas

tiesības, bet šīs tiesības var būt īstenotas dažādās formās un dažādos veidos, atkarībā no konkrētās situācijas.

G.Kusiņš.

Bet es vēlreiz... es ļoti atvainojos, bet man liekas, ka jūs neatbildējāt uz manu jautājumu. Ne tik daudz es runāju par kultūras savdabību, bet par valodu. Vai jūs gribat apgalvot ar to, ka, teiksim, poļiem ir tiesības saglabāt krievu valodu?

B.Cilevičs.

Ja polis uzskata sevi par... tā tad, ja persona, kam, teiksim, kas Iedzīvotāju reģistrā ir reģistrēts kā polis, bet viņam pirmā valoda ir krievu valoda, viņa bērns apmeklē krievu skolu un viņš uzskata sevi par piederību krievu lingvistiskajai minoritātei... jā. Tātad, es vēlreiz gribu uzsvērt, ka tikai pašai personai ir tiesības noteikt, pie kādas grupas šī persona sevi pieskaita. Un tāpēc, paldies Dievam, mums vairs nav pasē tā ieraksta par etnisko piederību, bet tikai pats cilvēks, ja polis, tā tad persona, kas uzskata sevi par poli un grib saglabāt poļu valodu sev un saviem bērniem, protams, viņam ir tādas tiesības. Ja persona, kura uzskata sevi par krievu, grib saglabāt krievu valodu, protams, šai personai arī ir šādas tiesības. Bet jūsu jautājumā ir ietverta iekšēja pretruna. Ja polis uzskata sevi par krievu. Ja persona, kuru jūs uzskatāt par poli, uzskata sevi par krievu, tad viņš ir krievs, un otrādi.

G.Kusiņš.

Tātad šajā gadījumā ir svarīgi, kā persona sevi uzskata, ja?

B.Cilevičs.

Jā, tieši tā.

G.Kusiņš.

Nav vairs jautājumu. Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Man būtu jautājums precizējošs. Vai jūs neuzskatāt, ka šī situācija, kā jūs minējāt, ja polis sevi uzskata pie krievu lingvistiskās minoritātes, vai tās nav bijušās rusifikācijas sekas PSRS gados, kad vairāk kā simts mazās valodas izzuda?

B.Cilevičs.

Lielā mērā tas varētu būt. Bet šis process notika ne tikai PSRS, notika arī daudz demokrātiskākās valstīs, gan Rietumeiropā, gan Amerikā, tā ka zināmā mērā šis process nav saistīts ar politisko režīmu un tas turpinās arī šeit, Latvijas situācijā. Protams, ļoti lielā mērā šī situācija ir, teiksim, padomju politikas sekas. Bet šajā gadījumā mēs nerunājam par vēsturiskajiem cēloņiem. Es domāju, ka ja tā ir cilvēku apzināta izvēle, tad, ja mēs tomēr centīsimies pierādīt, ka nē, tu esi polis, bet, ja tavam vectēvam dzimtā valoda bija poļu un viņš uzskatīja sevi par poli, tā tad tevi padomju vara pārtaisīja par krievu un tagad mēs tikpat vardarbīgi pārtaisīsim tevi atpakaļ par poli... Es

domāju, ka diez vai šādu pieeju varētu uzskatīt par demokrātisku. Lai kādi arī nebūtu vēsturiskie cēloņi, tomēr cilvēka pašnoteikšanās tiesības ir jāievēro jebkurā gadījumā.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav.

Pirms mēs pārejam pie Saeimas pārstāvja uzklaušanās, tiesa pasludina pārtraukumu uz 15 minūtēm — līdz 11.40.

(Pārtraukums)

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs

Aivars Endziņš.

A.Endziņš.

Lūdzu sēžaties.

Vārds tiek dots Saeimas pārstāvim lietas faktisko apstākļu izklāstam un juridiskajam pamatojumam. Kusiņa kungs, brīdinu arī, ka saskaņā ar likumu 30 minūšu ietvaros... Lūdzu!

G.Kusiņš.

Godātā tiesa! Pirms es sāku... šis pats pants paredz arī pēc lūguma pagarināt runas laiku. Es aptuveni jūtu, cik gara tā runa būs, tādēļ es lūgtu 50 minūtes, ņemot vērā, ka ir apstrīdēti trīs Satversmes panti un seši starptautiski dokumenti un ir runa par procesu.

Es ceru, ka tas atvieglos arī viedokļu izklāstu un saīsinās arī debašu laiku, jo, neizbēgami, tie argumenti kaut kas būs jāpasaka. Vai nu tagad, vai arī tad.

A.Endziņš.

Tiesai nav iebildumu. Lūdzu!

G.Kusiņš.

Paldies.

Godātā tiesa! Kā izriet no pieteikuma, pieteikuma iesniedzēju pārstāvja runas, iesniedzēji uzskata, ka Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.apakšpunkts neatbilst vairākiem dokumentiem. Tātad konkrēti: Satversmes 1., 91., 114.pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 2.pantam un 14.pantam, saistībā ar Pirmā protokola 2.pantu, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26., 27.pantam, Starptautiskās konvencijas par visa veida rasu diskriminācijas izskaušanu 5.pantam, Konvencijas par bērnu tiesībām 2. un 30.pantam un Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 18.pantam.

Šādam, mūsaprāt, nepietiekoši pamatotam pieteikuma iesniedzēju viedoklim nevar piekrist tādēļ, ka tas nav vispusīgi juridiski pamatots. Šis pieteikums Satversmes tiesai nav veidots uz vispusīgu situācijas izvērtējumu, pierādītiem faktiskiem apstākļiem un pamatotiem juridiskajiem

pierādījumiem. Mūsaprāt, tas ir būvēts uz uzkrītošiem selektīvi atlasītiem faktiem, vienkāršotiem pieņēmumiem, vienpusīgiem apgalvojumiem un subjektīviem vērojumiem.

Godātā tiesa! Šī lieta atšķiras no dažām citām Satversmes tiesā izskatāmām lietām. Diskusija būs par izglītību. Es ceru, ka tam piekritīs arī iesniedzēju pārstāvis, ka tas ir nepārtraukts process, kas notika vakar, notiek arī šodien, kad notiek šī tiesas sēde, un notiks arī nākotnē. Tas ir process, kurā ir iesaistīti vairāki subjekti, process, kurš notiek pakāpeniski, secīgi un loģiski. Šim procesam ir arī likumā formulēti mērķi.

Savā atbildes runā un arī debatēs es tādēļ likšu uzsvāru uz konkrētiem juridiskajiem formulējumiem, faktu konstatējumiem, cēloņsakarībām un sekām, jo šajā lietā seku konstatēšana ir samērā svarīga, jo konkrētu seku esamība var būt, vai var arī nebūt par priekšnoteikumu kādiem secinājumiem.

Sākot lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu, es iesāksu ar nelielu atkāpi.

Pirmkārt, manuprāt, būtu kļūdaini uzskatīt, ka izglītības reforma ir iesākusies tikai 2004.gadā. Un es ceru, ka tam piekritīs arī pieteikuma iesniedzēja pārstāvis, kad Saeima pieņēma šo pārejas noteikumu.

Patiesībā izglītības reforma Latvijā iesākās daudz agrāk. Un tādēļ es gribētu vērst godātās tiesas uzmanību uz vairākiem neapstrīdamiem vēstures faktiem, kuru esamību, es ceru, neapstrīdēs pieteikuma iesniedzēju pārstāvis.

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas 1991.gadā tika pieņemts Latvijas Republikas Izglītības likums. Tas noteica, ka Latvijas Republikas iedzīvotājiem ir tiesības uz izglītību, kuras tiek nodrošinātas, ievērojot šādus pamatprincipus: Latvijas Republikas iedzīvotājiem ir vienlīdzīgas tiesības izglītības iegūšanā, neatkarīgi no viņu sociālā, mantiskā stāvokļa, rases, tautības, dzimuma un piederības pie reliģiskajām vai sabiedriski politiskajām organizācijām, nodarbošanos vai dzīves vietas.

Otrkārt, izglītības sistēma ir vienota, nepārtraukta un daudzveidīga, tādējādi tā nodrošina iespēju iegūt iespējami augstāku izglītību.

Kā redzams, jau šajā likumā tika noteikts diskriminācijas aizliegums izglītības jomā, kā arī paredzēts izglītības sistēmas pamatmērķis — nodrošināt ikvienam iespēju iegūt iespējami augstāku izglītību. Neapšaubāmi, viens no šā likuma aspektiem bija jautājums par valodu, kādā iegūstama izglītība Latvijā.

1991.gada likums garantēja Latvijas Republikā tiesības iegūt izglītību valsts valodā. Šis likums noteica, ka tiesības uz izglītību dzimtajā valodā, saskaņā ar Valodu likumu, un attiecīgas garantijas ir arī valstī dzīvojošajiem citu tautību iedzīvotājiem un valsts rada apstākļus šo tiesību realizēšanai. Turklāt, 1991. gada likums paredzēja, ka valsts valodas apguve ir obligāta visās Latvijas Republikā jurisdikcijā esošajās mācību iestādēs, neatkarīgi no šo iestāžu mācību valodas un resoru pakļautības. Vidējo mācību iestāžu beidzējiem ir obligāta latviešu valodas zināšanu pārbaudes eksāmens un arī, treškārt, valsts finansētajās augstākajās mācību iestādēs, sākot ar otro mācību gadu mācību pamatvaloda ir latviešu valoda.

Augstskolās studentiem, sākot ar otro mācību gadu bija jāspēj klausīties lekcijas vismaz trijās valodās. Studentiem, kuriem stājoties augstskolā valodas zināšanas nav pietiekamas,

augstskola toreiz deva iespēju pirmā mācību gada laikā tās padziļināt līdz specialitātes apguvei nepieciešamajam līmenim.

Tātad, jau kopš 1991.gada Latvijā izglītības ieguve valsts valodā tika garantēta visiem, kā arī tika uzsvērtā valsts valodas loma un nepieciešamība nodrošināt tādas izglītības iegūšanu, lai izglītības iestāžu absolventi varētu no otrā mācību gada augstskolā apgūt mācības tikai valsts valodā.

Attiecībā uz citu tautību iedzīvotājiem 1991.gada likumā tika paredzēts, ka valsts rada viņiem iespējas iegūt izglītību dzimtajā valodā atbilstoši Valodu likumā ietvertajam regulējumam. Toreizējo Valodu likumu es necitēšu, tas aizņems pārāk daudz laika. Tādējādi kopš 1991.gada tika veidota Latvijas Republikas Izglītības sistēma, taču tās veidošanai bija nepieciešama ilglaicīga reforma, jo Latvija, atgūstot neatkarību, vienlaikus saņēma... nu, lai izvairītos no papildus diskusijas, apzīmēsim to ar neitrālu terminu “pagātnes mantojums”. Daudzas mācību iestādes, kurās izglītība tika iegūta citā valodā, nevis valsts valodā, šīs mācību iestādes Latvijā tika saglabātas, taču to darbībā tika paredzētas pārmaiņas attiecībā uz valsts valodas apmācību, kā arī tika noteikts, ka šo mācību iestāžu beidzējiem ir jākārtos eksāmens valsts valodā.

Pēc četriem gadiem tika konstatēta situācija, ka daudzi to izglītības iestāžu absolventi, kurās mācību valoda nav valsts valoda, slikti zina valsts valodu. Nepietiekamo valsts valodas zināšanu dēļ šo personu tiesības iestāties un mācīties augstākajās mācību iestādēs bija ierobežotas, kā arī viņu iespējas konkurēt Latvijas tirgū ir ierobežotas. Turklāt, un tas patiesībā arī ir pietiekoši svarīgi, šāda situācija neveicināja šādu personu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā.

Lai nodrošinātu valsts valodas zināšanas tām personām, kuras mācās izglītības iestādēs ar citu mācību valodu, tika pieņemts lēmums, ka papildus latviešu valodas kā mācību priekšmeta apgūšanai noteikts daudzums mācību priekšmetu jāapgūst valsts valodā. Tādēļ 1995.gada 10.augustā tika grozīts Izglītības likuma 5.pants, paredzot, ka pamatskolā, kurā mācību valoda nav latviešu valoda, vismaz 2 mācību priekšmeti un vidusskolā, kurā mācību valoda nav latviešu valoda, vismaz trīs humanitārie vai eksaktie mācību priekšmeti jāapgūst valsts valodā. Šāda lēmuma pamatojums bija tas, ka šādā veidā veiksmīgāk tiek apgūta valsts valoda un šo normu viens no mērķiem bija nostiprināt valsts valodu mācību procesā tajās izglītības iestādēs, kurās mācību valoda ir cita valoda.

1998.gada 29.oktobrī tika ieņemts jauns Izglītības likums. Tas turpināja līdz tam iesāktos procesus, kas bija vērsts uz valsts valodas nostiprināšanu Latvijas izglītības sistēmā un noteica pamatmērķi. Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis jau citēja šā likuma mērķi, bet es vēlreiz vēlētos tiesai nolasīt, ka šā likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. Atbilstoši izglītojamā vecumam un vajadzībām tiek nodrošināta iespēja:

1. Iegūt zināšanas un prasmes humanitāro, sociālo, dabas un tehnisko zinību jomā.
2. Iegūt zināšanas, prasmes un attieksmes pieredzi, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē.
3. Tikumiskai, estētiskai, intelektuālai un fiziskajai attīstībai sekmējot zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos.

Šis likuma mērķis patiešām ir plašs.

Likuma 9.pants paredz vispārīgos noteikumus par izglītības ieguves valodu, proti, šā panta 1.daļa noteic, ka valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā, savukārt šā panta 2.daļa paredz, ka citā valodā izglītību var iegūt, pirmkārt, privātās izglītības iestādēs, otrkārt, valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mācības mazākumtautību izglītības programmas. Izglītības un zinātnes ministrija nosaka šajā izglītības programmās mācību priekšmetus, kuri apgūstami valsts valodā.

Un treškārt, citos likumos paredzētajās izglītības iestādēs arī var iegūt izglītību citā valodā.

Tādējādi jau kopš 1998.gada personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, tika dota skaidra, likumā nostiprināta iespēja iegūt izglītību atbilstoši speciālai mazākumtautību izglītības programmai un vienlaikus tika paredzēts, ka noteikts skaits priekšmetu jāapgūst valsts valodā. Šīs normas mērķis bija noteikt šo personu tiesības saglabāt savu valodu un ar mazākumtautību izglītības programmas kvalitāti nodrošināt, ka šādas personas apgūst valsts valodu tādā līmenī, kas tam nodrošinātu sekmīgu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā un darba tirgū. Latvijas izglītības sistēmas uzdevums ir nodrošināt ikvienai personai valsts valodas zināšanas tādā līmenī, lai skolu absolventi varētu apgūt turpmāko izglītību valsts valodā vai izturēt konkurenci darba tirgū, kā arī, lai sabiedrība būtu vienota un integrēta uz valsts valodas pamata. Protams, nodrošinot valsts valodas lomu, valsts vienlaikus veicināja mazākumtautību valodas saglabāšanu, pozitīvu attieksmi pret valodu daudzveidību.

Jau 1998.gada likuma pārejas noteikumu 9.punktā tika noteikts, ka šā likuma 9.panta 1.daļa un 2.daļas 2.punkts stājas spēkā pakāpeniski. Proti, no 1999.gada 1.septembra valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādes ar citu mācību valodu uzsāk mazākumtautību izglītības programmas īstenošanu vai pāreju uz mācībām valsts valodā. Bet no 2004.gada 1.septembra valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestāžu 10.klasēs un valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu pirmajosursos mācības tiek uzsāktas valsts valodā. Tādējādi var pamatoti apgalvot, ka abi minētie izglītības likumi secīgi papildināja viens otru, nodrošinot, ka izglītības process Latvijā jau kopš 1991.gada ir pakāpenisks, secīgs un nepārtraukts process, kas vērsts uz Izglītības likumā noteikto mērķu sasniegšanu. Pakāpenība jo īpaši ir ievērota attiecībā uz mazākumtautību izglītības politikas īstenošanu, kuru regulē tā norma, kuru šobrīd pieteicēji apstrīd.

Godātā tiesa! Tagad es vēlētos pēc tāda īsa vēsturiska ekskursa pievērsties tieši šai normai, kuru savā pieteikumā apstrīd pieteikuma iesniedzēji un kuru mēs uzskatām par atbilstošu gan Satversmei, gan Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.

Vispirms, acīmredzot, jāpievēršas tieši apstrīdētajai normai, jo par tapšanas gaitu acīmredzot bija arī iebildumi pieteikuma iesniedzēju pārstāvim. Ja normas tapšanas process pieteikumā nezināmu iemeslu dēļ nav atspoguļots pietiekami un tas nerada pārlicību, ka pieteicēji patiešām pārzina patieso situāciju.

Tapšanas nianse ir izklāstīta gan Saeimas atbildes rakstā, gan Izglītības un zinātnes ministrijas un citu valsts institūciju iesniegtajos dokumentos, kas ir lietā. Tādēļ es vēlētos norādīt tikai uz pašām būtiskākajām lietām, tas ir, tiem neapstrīdamajiem faktiem, kas ir lietas materiālos. Un, cik es saprotu, tad pieteikuma iesniedzēju pārstāvis ar šiem faktiem iepazinies.

Lai gan grozījumi tika pieņemti Saeimā, tomēr patiesībā šo normu rašanās aizsākās daudz, daudz agrāk. Gribu vērst godātās tiesas uzmanību uz to, ka atbilstoši Izglītības likuma prasībām no 1999.gada skolās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas. Tās nosaka divu valodu – latviešu valodas un attiecīgās mazākumtautību valodas – izmantošanu mācību satura apguvē. Latvijas skolās funkcionē četri Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātie mazākumtautību pamatizglītības programmu modeļi vai paraugi un skola, veidojot savu izglītības programmu, ir tiesīga izvēlēties jebkuru no tiem. Kā arī skolai, atkarībā no dzīves vides, skolēnu un vecāku vēlmēm, pedagogu sagatavotības un citiem apstākļiem, ir dotas tiesības izveidot savu izglītības programmu. Tādējādi var pamatoti apgalvot, ka mazākumtautību skolām pastāv pietiekami plašas izvēles iespējas adekvātiem individuāliem risinājumiem valsts kopīgās izglītības politikas ietvaros.

Statistika par modeļiem ir lietas materiālos un, cik es saprotu, par tiem, cik es saprotu, strīda nav.

Lai gan pieteicēji nav apstrīdējuši šo modeļu esamību kādai konkrētai normai ar augstāku juridisku spēku, bet mēs pagājušo otrdien lūdzām pievienot šos dokumentus lietas materiāliem.

Attiecībā uz citiem dokumentiem. Kā pirmo es gribētu minēt Izglītības un zinātnes ministrijas 2002.gada 8.janvāra rīkojumu Nr.5 “Par vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmu paraugu izstrādes darba grupu”. Šī darba grupa tika izveidota, rīkojums ir lietas materiālos un rīkojums ir iesniegts arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvim. Tātad darba grupas vadītāja ir apstiprināta Evija Papules kundze, un mērķis ir, lai saskaņā ar Izglītības likuma 15.panta 21.punktu izstrādātu vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmas paraugu.... Ir izveidota tātad šī konkrētā darba grupa. Darba grupa ir ļoti daudzskaitlīga un darba grupai līdz 2002.gada 8.jūlijam bija jāizstrādā šis paraugs. Darba grupā ir vairāk nekā 15 cilvēki, kas pārstāv dažādas skolas, skolu direktori.

Nākamā stadija. Ir dokuments, kas atrodams lietā, tas ir 2.sējums, 101.lapaspuse, tā ir Izglītības un zinātnes ministrijas darbības vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmu izveides jautājumu risināšanai apraksts līdz 2003.gadam. Šeit ir lietas materiālos skaidri redzams, ka tas tika iedalīts vairākos etapos. Pirmais etaps — 2002.gada janvāris-marts, otrais etaps — 2002.gada marts-decembris, kad vidusskolas programmas īstenošanas process ir skolu administrācijas un pedagogu kompetencē. Ministrijas mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu īstenošanu... ir organizēta diskusijas... projekta konceptuālās nostādnes ir pieejamas Izglītības ministrijas mājas lapā un šie jautājumi ir apspriesti arī Konsultatīvās padomes mazākumtautību izglītības jautājumos 2002.gada .aprīļa un 16.decembra sēdē.

Trešais etaps — 2003.gada februāris-marts. Ceturtais etaps — 2003.gada marts-aprīlis, kad ir mazākumtautību programmas paraugs, pilns teksts pieejams ministrijas mājas lapā, un veiktās korekcijas ir ar tādu... ka skola, veidojot vidusskolas programmu, izvēlās un nosaka tos mācību priekšmetus, kuru apguve ir latviešu valodām, bilingvālā un mazākumtautību valodā, valodu izmantojumā ievērot kopīgo nosacījumu – 60% latviešu valodā, 40% - mazākumtautību valodā.

Un visbeidzot piektais etaps. 2003.gada maijs — lai tiktu nodrošināts dialogs ar katras skolu direktoru, programmas projekti nosūtīti skolām. Šo paraugprojektu apspriež un apstiprina

Konsultatīvās padomes mazākumtautību sēdē 2003.gada 8.maijā un Izglītības un zinātnes ministrija iesniedz grozījumus Ministru kabineta noteikumos Nr.463.

Paralēli tam ir notikušas vēl vairākas citas aktivitātes. Neaizkavējot lietas dalībnieku uzmanību, es gribētu pievērsties vienam dokumentam, tas ir lietas materiālos — tas ir saistībā ar Rīgas poļu sākumskolu, kur kopīga komisija ir secinājusi, ka Latvijā ir nodrošināti visi apstākļi poļu mazākumtautību izglītības un poļu valodas apguvei un attīstībai.

Lietas dokumentos ir arī vairāki citi materiāli attiecībā uz šo divpusējo komisiju.

2003.gada 13.maijā Ministru kabinets pieņēma grozījumus 2000.gada Ministru kabineta noteikumos un juridiski nostiprināja šo skaidro proporciju, par kuru mēs šobrīd debatējam — 60 : 40.

Jāsaka, ka lietas materiālos ir arī citi viedokļi, ir arī citi komentāri attiecībā uz šo proporciju. Lietas materiālos ir Ilzes Brants-Kehres kundzes viedoklis par to, ka tas patiešām nostiprināja skaidru proporciju, kas pirms tam netika noteikta nepieciešami skaidri.

2003.gada 12.augustā Ministru kabinets Satversmes 81.panta kārtībā pieņēma grozījumus Izglītības likumā un tāpat, ja līdz tam pārejas noteikumi saturēja šo vārdu “tikai”, tad 9. pārejas noteikumu punktā tiek veidota cita redakcija, ka valsts un pašvaldības vispārējās vidējās izglītības iestāžu 10.klasēs mācības tiek uzsāktas un īstenotas valsts valodā atbilstoši valsts vispārējās vidējās izglītības standartam. Tāpat patiesībā šis pats 60 : 40... Ministru kabinets to noteica Satversmes 81.panta kārtībā.

Kāpēc tas tika darīts? Jāsaka, ka to vislabāk var redzēt no lietas materiālos esošās Ministru kabineta noteikumiem pievienotās anotācijas. Konkrēti tas ir anotācijas pirmajā sākotnējā daļā, kur ir norādīta normatīvā akta projekta būtība. Un šeit ir konstatēts, ka var saskatīt pretrunas starp Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta redakciju un Vispārējās izglītības likumā noteikto. Tāpat, ir strīds par vārdu “tikai”. Un šinī gadījumā es gribu vērst godātās tiesas uzmanību uz to, ka šeit ir norādīta arī, kāda var būt normatīvo aktu ietekme uz sabiedrību un tautsaimniecības attīstību. Tas ir lietas materiālos 211.lapaspusē, kur ir izvērtētas gan sociālās sekas, gan arī cita informācija. Bez tam, ir arī norādīts, kādas konsultācijas ir notikušas, sagatavojot šo normatīvā akta projektu, ka viņi ir saskaņoti ar gan Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrību, Latvijas Pašvaldības savienību. Pārejas noteikumu 9.punkta redakcionālu precizēšanu atbalsta Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos. Pārejas noteikumu pārskatīšana ir Latvijas krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācijas prasība. Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības un Latvijas Pašvaldības savienības priekšlikumi ir ņemti vērā.

Bez tam, šeit anotācijā ir arī norādīts, ka jautājums par pāreju uz mācībām valsts valodā ir apspriests arī ar EDSO Augsto komisāru minoritāšu jautājumos Ralfu Ekiusa kungu un šeit ir visa informācija par to, ko Ministru kabinets ir darījis, pieņemot šos 81.panta kārtībā pieņemtos noteikumus.

No lietas materiāliem arī ir redzams, ka Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības valsts inspekcija 2003.gada martā un 2004.gada aprīlī ir analizējusi un vērtējusi gatavību uzsākt Izglītības likuma 9.panta prasību ievērošanu. Jāsaka, ka toreiz šī prasība bija “tikai valsts valodā” un tāpat šeit ir jāņem vērā šī vēsturiskā attīstība, ka tikai tad, kad proporcija tiek noteikta 60/40, tikai tad mēs

varam objektīvi skatīties uz šiem rezultātiem. Par tiem lietā ir arī attiecīgi materiāli, ko ir iesniegusi inspekcija. Un es gribētu tikai citēt dažus no tiem. Inspekcija tāpat norāda, ka pirms izglītības iestāžu gatavības izvērtēšanas inspekcija lūdza iesniegt izglītības iestādēm vadības pašnovērtējumu par gatavību no 2004.gada 1.septembra uzsākt mazākumtautību vidējās izglītības programmu īstenošanu atbilstoši Izglītības likuma 9.panta prasībām. Un, tāpat, tika veikta arī skolēnu, skolotāju un vecāku anketēšana un visbeidzot tāpat ir secinājums: izglītības iestādēs kopumā ir veikta dziļa un vispusīga iepriekšējā mācību gada darba analīze un attiecīgu izmaiņu īstenošanas gatavības analīze un plānoti ir adekvāti pasākumi arī turpmākajam darbam.

Šie Satversmes 81.panta kārtībā pieņemtie noteikumi tika iesniegti Saeimā un Saeima tos 2004.gada 5.februārī aizstāja ar Saeimas pieņemtu likumu. Papildus Ministru kabinets pieņēma arī 17. februārī noteikumus un, tāpat tos var redzēt no lietas materiāliem 98.lapaspusē, pēc Izglītības valsts inspekcijas datiem uz 2004.gada 12.novembri vispārējās vidējās izglītības mazākumtautību programmas tiek īstenotas 133 vispārējās vidējās izglītības iestādēs un tāpat tieši izglītības iestāde, kura ir atbildīga par īstenotās izglītības programmas kvalitatīvu nodrošinājumu un apguves procesu rezultātu kvalitāti, pati izvēlas, kurus mācību priekšmetus apgūt, pirmkārt, valsts valodā, otrkārt, mazākumtautību valodā, treškārt, dalot mācību stundu skaitu atbilstīga satura apguvei latviski un mazākumtautību valodā.

Izglītības iestādes arī izmanto šo iespēju. Tas ir redzams no lietas materiāliem un šāds piedāvājums ir guvis arī vecāku atbalstu, jo sekmīgāk ir iespējams izmantot šo pārejas posmu.

Saeimā un Saeimas komisijās notikušās diskusijas var redzēt no Saeimas stenogrammām un Saeimas Izglītības komisijas janvāra un februāra sēžu protokoliem. Tie ir atrodamīti lietā un pie tiem es sīkāk nepakavēšos.

Godātā tiesa! Apstrīdētās normas pieņemšana nekādā gadījumā nenozīmē, ka vairākus gadus atpakaļ uzsāktā izglītības reforma tiek atcelta vai tiek ieviesti kardināli jauni, līdz tam skolām, vecākiem un sabiedrībai kopumā pilnīgi nezināmi noteikumi. Gluži pretēji. Jau 1998.gada likumā taču bija redzams, ka 2004. būs nākamā reformas soļa gads. Un tas bija zināms.

Izglītības reforma attiecībā uz mācību valodu tika turpināta pakāpeniski. Vispārējās izglītības iestāžu 10.klasēs un valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu pirmajosursos valodu lieta un proporcijas tika ļoti minimāli un saudzīgi mainītas, tieši tik lielā mērā, kādā valsts var garantēt šīs valodas lietojuma nodrošinājumu un izglītības iestādes var to īstenot, jo apstrīdētās normas ieviešanai ir sagādāts nepieciešamais materiālais un finansiālais nodrošinājums, kā arī tika sagatavoti pietiekamā skaitā programmu īstenošanai nepieciešamie pedagogi.

Galū galā par izglītības rezultātiem saskaņā ar Izglītības likuma 51.pantu tomēr atbild izglītības iestāžu pedagogi. Un kuriem saskaņā ar šā paša likuma 51.panta 1.daļu izglītošanas procesā ir pienākums īstenot programmu sadarbībā ar izglītojamā ģimeni. Tas tomēr ir pedagoga pienākums. To, es ceru, neviens neapstrīdēs.

Tieši tādēļ 2004.gada 5.februārī pēc ilgām diskusijām tika grozīts likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.apakšpunkts un termiņš — 2004.gada 1.septembris — tika koriģēts. Tā vietā tika pieņemta spēkā esošā un šobrīd apstrīdētā norma, kas noteica, ka no 2004.gada 1.septembra valsts un pašvaldību vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības

programmas, sākot ar 10.klasi mācības notiek valsts valodā, atbilstoši valsts vispārējās vidējās izglītības standartam. Valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestādēs sākot ar 1.kursu mācības notiek valsts valodā, atbilstoši valsts arodizglītības standartam vai valsts profesionālās vidējās izglītības standartam un valsts vispārējās vidējās izglītības standarts, valsts arodizglītības standarts un valsts profesionālās vidējās izglītības standarts noteic, ka mācību satura apguve valsts valodā tiek nodrošināta ne mazāk kā 3/5 no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas, kā arī nodrošina ar mazākumtautību valodu, identitāti un kultūru saistītu mācību satura apguvi mazākumtautību valodās.

Ko no iepriekš minētā var secināt? 2002.-2003.mācību gadā ir pabeigta pamatskolas pakāpeniska pāreja uz mācībām bilingvāli 1.-9.klasē. Šai pārejai normatīvi akti paredzēja trīs gadu periodu. Tas nozīmē, ka visās skolās, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas, skolēni mācās divās valodās.

Likuma nospraustā mērķa īstenošanai uzsāktā izglītības reforma laikā līdz 2004.gadam ir radījusi nozīmīgas pārmaiņas izglītības procesā. Ir izstrādāts nacionālās izglītības saturs, noteiktas tā īstenošanas prasības, izglītības iestādes ievēro un īsteno vienotus valsts izglītības standartus. Kā arī atjaunināts mācību literatūras izveides process. Izveidota vienota valsts valodas pārvaldes jeb eksaminācijas sistēma un šobrīd valsts pārvaldes darbi tiek izstrādāti trijās valodās: latviešu, krievu un poļu. Un uzsāktas pārmaiņas skolu sistēmā, jo sākot ar 1999.gada 1.septembri augstākās izglītības ieguve valsts augstākajās izglītības iestādēs notiek latviešu valodā.

Mēs nevaram piekrist iesniedzēju paustajam viedoklim, ka valsts nav skaidrojusi informāciju par izglītības reformu. Šāds vienpusējs pieteikuma iesniedzēju apgalvojums, manuprāt, neatbilst vairākiem lietā esošajiem materiāliem. Patiesībā izglītības process un ar to saistīto reformu norise bija un šobrīd ir sabiedrībai atklāts un pieejams process. Tā īstenošana sabiedrībā ir apspriesta un izvērtēta. Attiecīgi pierādījumi ir lietā.

Ko tad ministrija ir darījusi? Jau no 1998.gada ar Sorosa fonda Latvijā atbalstu programmas "Pārmaiņas izglītībā" ietvaros tika īstenots projekts "Atvērtā skola". Attiecīgo līgumu mēs iesniedzām tiesai pagājušo otrdien.

Valsts institūcijas rīkoja seminārus un konferences par izglītības politikas pārmaiņām. Mazākumtautību izglītības politikas aspektā nepārtraukti tika uzturēts dialogs profesionālā un sabiedriskā līmenī. Darbojās Konsultatīvā padome un mazākumtautību izglītības jautājumos, tās sēžu protokoli ir lietas materiālos. Turklāt no 2000.gada latviešu valodas apguves valsts programmas īstenošanai ir garantēts valsts budžeta finansējums.

Pagājušo otrdien mēs jums, godātā tiesa, iesniedzām vairākus materiālus, kas parāda, ka tika gatavoti informatīvi ziņojumi valdībai. Uz tiem jau atsaucās arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvis. Tātad 2004.gada 24.augustā, kā arī 9.novembrī tie izskatīti Ministru kabinetā un pieņemti zināšanai. Abos šajos dokumentos ir precīzi redzams, ka profesionālais un sabiedriskais dialogs ir noticis un es negribu šos dokumentus atkārtot, jo visi šie dokumenti ir lietas materiālos.

Ir notikusi arī sadarbība ar mazākumtautību izglītības attīstībā ieinteresētajām pusēm.

Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības valsts inspekcija turpina faktiskā stāvokļa izvērtēšanu un to apliecina mūsu dokumenti, ko iesniedzām pagājušajā otrdienā. Tātad tas ir

Izglītības valsts inspekcijas 2005.gada 17.marta rīkojums, ar kuru ir uzdots pārbaudīt pašreizējo stāvokli un monitorings notiek arī pašlaik.

Tie visi ir fakti, godātā tiesa. Neapstrīdami fakti, kas apstiprināti ar lietā esošajiem materiāliem. Sīkāk es tos analizēšu debatēs.

Ir arī citi paņēmieni, kā to var darīt. Piemēram, Izglītības likuma 31.pants nosaka, ka var izvēlēties citas sadarbības formas ar skolas pašpārvaldes starpniecību. Tātad, pamatojoties uz Vispārējās un vidējās izglītības iestāžu lēmumu, pašpārvalde var darboties un izvērtēt priekšlikumus izglītības iestādes attīstībai un nodrošināt izglītības iestādes sadarbību ar izglītojamo vecākiem. Bez tam, šī institūcija var iesniegt priekšlikumus izglītības iestādes vadītājam par iestādes darba organizāciju, budžeta sadalījumu un izglītības programmu īstenošanu. Tas viss ir šobrīd spēkā esošajā likumā.

Iesniedzējs pauž viedokli, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot valsts valodas zināšanu uzlabošana personām, kuras pieder pie mazākumtautībām un faktiski atzīst, ka šis mērķis ir leģitīms. Varētu tikai pievienoties un neturpināt skaidrot, tomēr es vēlētos vērst godātās tiesas uzmanību, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis patiesībā ir plašāks. Tas izriet arī no vairākām citām normām un, ja jūs paskatīsieties uz Izglītības likuma 2.pantu, tur nav tik šauri, kā pieteikuma iesniedzējs vēlas to pieteikt.

Kā pirmo ar apstrīdēto normu ciešā saistībā esošu normu es gribu pieminēt tomēr Satversmes 4.pantu, kas noteic, ka valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Latviešu valodas kā valsts valodas saglabāšana un lietošana Latvijā ir viens no Latvijas Republikas pamatelementiem, prioritātēm un tā ir konstitucionāli garantēta prasība. Kā otrā saistītā norma, kas ir jāaplūko kopsakarībā ar apstrīdēto normu, ir 1999.gada 9.decembrī pieņemtā Valsts valodas likuma norma par latviešu valodu kā valsts valodu. Arī to es necitēšu. Valsts valodas likums un tā mērķis ir skaidri zināms un jāsaka, ka arī Valsts valodas likums ir bijis pakļauts rūpīgai starptautiskai ekspertīzei un atzīts par atbilstošu starptautiskajām prasībām.

Jāņem vērā, ka Satversmes 4.pants un Valsts valodas likuma normas attiecas arī uz mazākumtautību pārstāvjiem un tādēļ šīm personām ir arī jāapgūst un jālieto valsts valoda. Tas ir redzams arī no Hāgas rekomendācijām, kur vienlaicīgi pastāv gan viena tiesība, gan arī mazākumtautību pienākums apgūt un lietot valsts valodu. Viņiem ir pienākums integrēties sabiedrībā kopumā, apgūstot atbilstošas valsts valodas zināšanas.

Līdz ar to var apgalvot, ka pieteikuma iesniedzēju apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir nevis tik vienkāršots, kā to sniedz pieteicējs, bet gan komplekss un sastāv no vairākiem elementiem. Būtiskākie no tiem ir šādi:

nostiprināt valsts valodas lietošanu Latvijā, nodrošināt ikviena tiesības lietot latviešu valodu jebkurā dzīves jomā visā Latvijas teritorijā, nodrošināt ar mazākumtautību valodu, identitāti un kultūru saistītu mācību saturu apguvi mazākumtautību valodā, nodrošināt veiksmīgu sabiedrības integrāciju, veicinot mazākumtautību pārstāvju iekļaušanos Latvijas sabiedrībā un vienlaikus ievērojot viņu tiesības lietot dzimto valodu.

Latvijas sabiedrības integrācijas politikas mērķis ir nostiprināt valsts valodu kā kopīgu valodu un veidot kopīgu valstisko identitāti. Savukārt ikvienas personas pienākums ir integrēties un līdzdarboties sabiedrībā kopumā.

Mēs nepiekrītam, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes no 1.panta izrietošajam taisnīguma principam, jo uzskatām, ka likumdevējs, izvēloties politiskas īstenošanas līdzekļus šī leģitīmā mērķa sasniegšanai, pēc ilgām diskusijām ir panācis iespējami taisnīgu līdzsvaru starp dažādu sabiedrības locekļu interesēm, nosakot tādas principus izglītības politikas īstenošanai, kurus uzskata par taisnīgiem un līdzsvarotiem.

Lai gan iesniedzējs neatbilstību pret konkrēto taisnīguma principu pamato ar sabiedriskās domas pētījumiem par vecāku neapmierinātību, tomēr praktiskās vecāku darbības liecina kaut ko citu. Piemēram, 2004.gada 24. septembrī bija publicēta informācija, ka pēdējā laikā palielinās to mazākumtautību bērnu skaits, kuri mācās izglītības iestādēs, kurās mācības ir valsts valodā.

Bez tam, nevar aizmirst faktu, ka katras skolas vadībai sadarbībā ar vecākiem šīs pašpārvaldes ietvaros ir dota iespēja brīvi izvēlēties, kurus divus papildus priekšmetus mācīt valsts valodā. Ir dota iespēja brīvi izvēlēties. To es gribētu uzsvērt.

Godātā tiesa! Pārmaiņas izglītības apguves regulējumā ir ieviestas ar mērķi labot iepriekšējās sistēmas kļūdas un novērst tādu situāciju, ka neproporcionāli liels Latvijas iedzīvotāju skaits neprot valsts valodu un tādēļ, ka var gan bez valodas zināšanām iztikt, gan, galvenokārt, ja mēs runājam par izglītības sistēmu, ka izglītības sistēma nenodrošina to, ka jebkuras valsts skolas absolvents zina valsts valodu pietiekamā līmenī, jo ir jāveido integrēta sabiedrība un ir jāveicina, lai bērni, kuri mācās skolā ar mācībvalodu, kas nav valsts valoda, būtu konkurētspējīgi, iestājoties augstākās izglītības iestādēs un arī turpmākajā dzīvē. Lai īstenotu šo mērķi, pakāpeniski tiek palielināta valsts valodā apgūstamo priekšmetu skaits un izglītības iestādes var izvēlēties, kurus priekšmetus tās mācīs valsts valodā, atbilstoši savām spējām un nepieciešamībai.

Uzskatām, ka apstrīdētajā normā paredzētie līdzekļi ir samērīgi ar šīs normas mērķi, jo tie nevis ierobežo mazākumtautību pārstāvju tiesības saglabāt savu valodu un kultūru, bet gan nodrošina šīm personām iespēju saņemt tādu izglītību, kāda tām ir nepieciešama pēc izglītības iestāžu beigšanas.

Nepiekrītam iesniedzējiem, ka apstrīdētā norma ir pārāk ierobežojoša un tās mērķi var sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Gluži pretēji. Normas izstrādāšanas vēsture liecina, ka tā tika pieņemta tāpēc, ka mazāk ierobežojošas normas nenodrošināja pietiekošas latviešu valodas zināšanas skolas beidzējiem. Tātad, nebija šis leģitīmais mērķis. Netika sasniegts, diemžēl tas, ko paredz Izglītības likumā esošais termins "vidējā izglītība". Tātad, tā ir tā pakāpe, kurā notiek sagatavošanās studijām augstākajā izglītības pakāpē, kā arī iesaiste sabiedrības dzīvē. Ja nekas netiktu mainīts, mēs, manuprāt, nonāktu pie tādas situācijas, kas nesen bija redzama televīzijā, saistībā ar pašvaldību vēlēšanām, kur kāds vēlētais, atnākot uz vēlēšanu iecirkni, neatrada vēlētāju sarakstu ar uzrakstu "Za pčel", uzskatīja, ka tāds saraksts vienkārši nav, jo šis cilvēks nevarēja latviešu valodā izlasīt. Šis vēlētais, cik es sapratu no televīzijas pārraides, aizgāja prom. Šāda situācija nav pieļaujama, ka izglītības sistēma nevar nodrošināt, ka cilvēks spēj izlasīt valsts valodā sniedzamo informāciju.

Uzskatām, ka iesniedzēja piedāvātie varianti teorētiski varētu dabūt tikai mazkvalificētus darbus, jo profesionālā izglītība netiktu nodrošināta pienākošā apmērā. Šinī gadījumā šie mazkvalificētie darbi pēc vidusskolas beigšanas būtu pārdevējs, kasieris, celtnieks. Ir jāapgūst arī profesionālā terminoloģija, tādēļ fizika un ķīmija, ja cilvēks vēlas tālāk mācīties, ir būtiski jāapgūst tādā terminoloģijā, kas vēlāk tikt izmantota augstākajā izglītības pakāpē.

Uzskatām, ka iesniedzēju piedāvātais līdzeklis latviešu valodas kā mācību priekšmeta stundu skaita palielināšana būtu vēl vairāk ierobežojoša, jo palielinātu skolēnu kopīgo mācību slodzi. Izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas, tiktu palielinātas latviešu valodas stundu skaits, līdz ar to varētu tikt apdraudēta citu mācību priekšmetu apguves kvalitāte.

Bez tam citi modeļi nepiedāvā sasniegt to, ka var brīvi iekļauties darba tirgū un iekļūt augstskolā. Līdz ar to šie citi modeļi neļauj sasniegt izglītības mērķi.

Ko no tā var secināt? Godātā tiesa, mēs uzskatām, ka apstrīdētā norma ir praktiski vienīgais veids šobrīd, kā iespējams panākt, lai šie jaunie cilvēki vēlāk varētu realizēt citas tiesības. Tajā skaitā tiesības brīvi konkurēt darba tirgū, iegūt valsts apmaksātu augstāko izglītību valsts augstskolās, un šī norma ļauj īstenot Latvijas sabiedrības integrācijas programmu. Es ceru, ka jūs saprotat, ka šī norma ļaus šiem cilvēkiem vēlāk brīvi izmantot arī pārējās tiesības uz jebkādu nodarbošanos, atbilstoši savām spējām un tā tālāk.

Atbilstoši šim mērķim, valsts rada iespēju valsts un pašvaldības skolās apgūt valsts valodu par valsts un pašvaldību līdzekļiem. Izglītības ieguve šajās izglītības iestādēs vienīgi mazākumtautību valodā varētu novest pie tādas situācijas, ka šo izglītojamo vecākiem valsts valodas apguve nāktos finansēt no saviem līdzekļiem. Kā zināms, ir ne mazums trūcīgu ģimeņu, kurās vecāki materiālo apsvērumu dēļ nevar atļauties finansēt sava bērna izglītības iegūšanu privātajās skolās, tostarp, arī valsts valodas apguvi pie kāda no privātskolotājiem. Tas nozīmē, ka daļai no šiem bērniem var rasties problēmas ar integrēšanos sabiedrībā un līdzdarbošanos tajā, jo tā prasa, šī līdzdarbošanās sabiedrībā, prasa labas valsts valodas zināšanas.

Uzskatām, ka nav pamatots pieteicēju viedoklis, ka labums, ko gūs sabiedrība, nebūs samērīgs ar indivīda tiesībām un likumīgajām interesēm nodarīto zaudējumu, jo leģitīmā mērķa sasniegšanai īstenotā laika ziņā pakāpeniskā un saudzējošā, tāpat, tikai par diviem mācību priekšmetiem vairāk nekā bija līdz šim, nenodara nesamērīgu zaudējumu. Ja var vērtēt, tad drīzāk, manuprāt, tas varētu būt uzskatīts arī par ieguvumu.

Godātā tiesa! Satversmes 114.pants paredz, ka personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Savukārt, Vispārējās izglītības likuma normas attiecībā uz pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību paredz, ka gan pamatizglītības iestāžu, gan vispārējās vidējās izglītības iestāžu programmas var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu. To var veidot arī atsevišķi un var arī apvienot, iekļaujot tajā attiecīgas mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistīto mācību saturu.

Šobrīd noteiktais standarts nodrošina ar mazākumtautību valodu, identitāti un kultūru saistīta mācību satura apguvi attiecīgajās mazākumtautību valodās un sniedz skaidrību par apjomu,

kādā likums prasa īstenot mācības valsts valodā. Tādējādi mēs uzskatām, ka Latvijā mazākumtautību pārstāvjiem tiek garantētas tiesības izglītības iestādēs apgūt mazākumtautību izglītības programmu, kurā iekļauta mazākumtautību dzimtā valoda, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītie mācību priekšmeti.

Uzskatām, ka izglītības reformas pasākumi un apstrīdētā norma ir visefektīvākie līdzekļi šādu mērķu sasniegšanai. Nodrošina vistaisnīgāko līdzsvaru, kas šobrīd ir iespējams starp dažādiem sabiedrības pārstāvjiem un to interesēm.

Apstrīdēto normu, kura paredz, ka noteikta daļa mācību priekšmetu jāapgūst valsts valodā, nevar uzskatīt par neatbilstošu 114.pantam, jo Satversme negarantē mazākumtautību pārstāvjiem absolūtas tiesības iegūt izglītību attiecīgās mazākumtautību valodās. Šeit gan ir jāprecizē, ka tā garantē to, ka apgūstot valsts noteikto izglītības programmu, mazākumtautību pārstāvji var apgūt savu dzimto valodu un saglabāt savu kultūru.

Ne mazāk svarīgs ir arī cits aspekts. Apstrīdētajā tiesību normā apstrīdētās izglītības iestādes ir valsts un pašvaldību finansētās izglītības iestādes.

Godātā tiesa! Es gribu vērst jūsu uzmanību uz vēl vienu neapstrīdamu lietu. Tas ir jautājums par privātajām skolām, kuras jau šeit izskanēja, bet man šķiet, ka pieteikumā tam nav pievērsta pienācīga uzmanība. Privātskolas, kuras var tikt dibinātas un kurām valsts neliek šķēršļus, tās var izvēlēties jebkuru mācību valodu. Izglītības likums garantē iespēju izglītību mazākumtautību valodā iegūt privātajās izglītības iestādēs. Tādējādi izglītību mazākumtautību valodā Latvijā iespējams iegūt privātajās skolās, gan arī tajās valsts vai pašvaldību finansētajās skolās, kuras īsteno mazākumtautību mācību programmu atbilstoši šai programmai.

Taču valstij ir jānodrošina, ka tās finansētajās izglītības iestādēs valsts valoda tiek apgūta tādā līmenī, lai attiecīgo izglītības pakāpi sasniegusi persona spētu turpināt izglītības ieguvu nākamajā izglītības pakāpē. Tādējādi norisinās loģisks un pēctecīgs valsts un pašvaldību finansētās izglītības process, kura mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu.

Tādējādi mēs uzskatām, ka apstrīdētā norma atbilst 114. un arī Satversmes 1.pantam.

Iesniedzēju argumenti attiecībā uz apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 91.pantā, kā arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pantā, starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 26.pantā, starptautiskās Konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5.pantā un Konvencijas par bērnu tiesībām 2.pantā minētajiem diskriminācijas aizliegumam mēs uzskatām tos par nepamatotiem, jo neviena no šīm starptautiskajām normām nevar tikt piemērota un interpretēta tādējādi, ka tiktu ierobežotas valsts tiesības noteikt valsts valodu vai valsts valodas lietošanu izglītības sistēmā. Valsts valodas nostiprināšanu valsts konstitūcijā un valsts apmaksātas izglītības nodrošināšanu valsts valodā starptautiskajās tiesībās nekādā ziņā nevar uzskatīt par diskrimināciju uz valodas pamata, jo tā ir jebkuras valsts pamattiesība – noteikt valsts valodu un izglītības sistēmu.

Tiesības, kas paredzētas Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantā, starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 27.pantā,

Konvencijas par bērnu tiesībām 30.pantā atbilst Satversmes 114.pantā paredzētajām tiesībām personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, lietot dzimto valodu un saglabāt viņu kultūru.

Arī Izglītības likums, kā mēs redzam, garantē mazākumtautību pārstāvjiem šādas tiesības.

Nobeigumā vēršam jūsu uzmanību uz to, ka tas nav tikai Saeimas viedoklis. Izglītības likums un arī tā grozījumi ir izstrādāti sadarbojoties ar starptautiskajiem tiesību ekspertiem un ņemot vērā Eiropas valstu pieredzi. Jāsaka, ka Eiropas valstu pieredze ir dažāda, jo situācijas ir ļoti dažādas. Vienveidību šeit nu nekādīgi nevar atrast.

Īpaši būtisks ir EDSO Augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos Ralfa Ekeusa atzinums, ka Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.punktā paredzētais minoritātes valodas lietošanas apjoms atbilst minoritāšu tiesību standartam. Tas ir redzams lietas otrajā sējumā 7.lappusē. Viņš pauda arī atzinumu, ka izglītības reforma ir nepieciešama, jo latviešu valoda ir valsts valoda.

Cilvēktiesību komisārs Gils Robless atbalsta arī izglītības reformu. Tas ir norādīts 2004.gada 12.februāra atskaitē. Viņš ir uzsvēris, ka minoritāšu skolās ir ļoti tieša un loģiska izpratne, kuru nevienam nebūs grūti pieņemt. Viss, kas tiek darīts, ir darīts bērnu interesēs.

Kā īpaši svarīgu es gribētu pieminēt Ērika Jurgena un Kimmo Sassi viedokli, kas ir lietas materiālos un, es saprotu, ka pieteikuma iesniedzējs ir arī personīgi pazīstams vismaz ar vienu no šiem kungiem.

Šinī gadījumā šis viņa viedoklis ir lietas otrajā sējumā, sākot no 59.lappaspuses. Un šeit ir norādīts, ka viņi atzīst, ka proporcija ne tikai atbilst mazākumtautību ietvara konvencijas garam, bet ir arī līdzeklis minoritātes efektīvai integrācijai. Ļoti interesants teksts ir viņa atzinuma 63.lappusē, kur viņi apstāsta vienu situāciju krievu skolās, ja tādu terminoloģiju mēs varam lietot vienkāršības labad. Jautājot, vai šie skolnieki būtu apmierināti, ja mācību priekšmeti tiktu mācīti 60% angļu valodā un 40% - krievu valodā, viņi visi ir atbildējuši pārliecinoši "jā". Līdz ar to viņi secina, ka šeit ir nobīde uztverē un acīmredzot šie skolnieki nemācās, vienkārši negrib mācīties latviešu valodu, bet grib mācīties kādu citu valodu. Līdz ar to, ja angļu valodas proporciju viņi neuzskata par diskriminējošu, kādēļ tad viņi latviešu valodas proporciju tieši tādā pašā apmērā uzskata par diskriminējošu.

Lietas otrajā sējumā arī Latvijas cilvēktiesību un etnisko studiju centra viedoklis. Tas ir lietas 178.lappusē. Tajā skaidri un nepārprotami ir norādīts, ka mācību valodu proporcijas, kas ietvertas pārejas noteikumos, pašas par sevi nav iemesls uztvert kā diskriminējošu. Tātad pašas par sevi nav iemesls. Viņu viedoklis gan ir plašāks, bet, manuprāt, viņu viedoklis precīzāk arī ir norādīts 102.lappusē.

Diskusija par mācību valodu proporciju var turpināties bezgalīgi, jo pagaidām nepastāv viens uz zinātnes atziniem balstīts viedoklis par to, kādas mācību valodas proporcijas ir nepieciešamas, lai saglabātu identitāti un valodas prasmi. Mani jautājumi pieteikuma iesniedzējiem mani pārliecina par to, ka uz jautājumu par fiziku, jūs no sākuma sniedzat vienu atbildi, pēc tam arī citu. Es pieļauju, ka jautājums patiešām ir uzdots tāds, uz kuru var dažādi atbildēt, bet noteikti ir uz zinātnes viedokļiem pamatoti viens vai otrs. Jo nevar būt tā, ka abi divi ir pareizi.

Arī pieteicēju iesniegtajos dokumentos ir interesanti secinājumi. Tie ir dokumenti, kas tika pagājušajā otrdienā iesniegti. Šie fakti ir Baltijas sociālo zinātņu institūcijas 2004.gada izdevumā, kur, aptaujājot par galvenajiem iemesliem, tas ir šā pētījuma 79.lappusē, par galvenajiem iemesliem, kāpēc ir jāzina latviešu valoda, tika atzīti – darba atrašana, kas visbiežāk tika minēts visās respondentu grupās. Tātad to kā min 74% skolnieku, 66% vecāku un 62% skolotāju. Kā arī otrs galvenais iemesls – izglītības ieguve, ko visbiežāk min skolnieki - 73%, 55% - skolotāju un 41% vecāku.

Visbeidzot es vēlētos vērst godātās tiesas uzmanību uz faktu, ka līdz 2003.gadam Izglītības un zinātnes ministrija mazākumtautību izglītības politikas īstenošanai ir saņēmusi valsts budžeta finansējumu vairāk nekā 10 miljonu latu apmērā.

2004.gadam dotācijām pašvaldībām mācību literatūras iegādei noteikta summa vairāk kā viens miljons latu. Šie finanšu līdzekļi gandrīz divas reizes lielāki salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu. Tādējādi nav pamatots iesniedzēju apgalvojums, ka arī šobrīd valstij nav pietiekami materiālo un finansiālo līdzekļu apstrīdētās normas izpildes nodrošināšanai.

Ievērojot visu iepriekšteikto var secināt, ka nav, manuprāt, nekādu pierādījumu, kas ļautu juridiski pamatoti apgalvot, ka valsts neko nav darījusi, un ministrija neko nav darījusi. Un ja sāks darīt, tad tagad sāks darīt vēl sliktāk. Neveiks pētījumus un monitoringu. Jo pirmsreformas laikā ir notikušas šīs darbības un lietas materiālos ir pierādījumi, ka ministrija to dara arī šobrīd.

Visbeidzot par atbilstību Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesību 18.pantam. Tas ir izklāstīts Saeimas atbildes rakstā. Es tikai vēlētos norādīt uz pašu svarīgāko.

Atbilstoši Vīnes konvencijas 8.pantam līdz brīdim, kad valsts atzīst līguma saistošo rakstu un ar šo līgumu ratificē, valstij ir jāveic tādas darbības, kas veicina līguma ratifikācijas procesu. Un tādēļ darbībām jābūt vērstām uz šā līguma objektu ievērošanu un mērķa sasniegšanu.

Apstrīdētās normas neatbilstību Vīnes konvencijas 18.pantam, iesniedzēji pamatoti dodot savu interpretācijas konvencijas 14.panta otrās daļas noteikumiem. Mūsaprāt iesniedzēji kļūdaini apgalvo, ka no šī panta izriet mazākumtautībām piederošo personu tiesības iegūt izglītību tikai dzimtajā valodā un šādas tiesības ir konvencijas mērķis un objekts. Mēs varam skaidri redzēt, ka pat Hāgas rekomendācijās ir norādīts savādāk, uz ko atsaucas arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvis.

Konvencijas skaidrojumā norādīts, ka konvencija veltīta mazākumtautību vispārējai aizsardzībai. Šā skaidrojuma 10.punkts plašāk apraksta konvencijas mērķi noteikt tiesību principus, kurus apņemas ievērot valsts, īstenojot mazākumtautību aizsardzību.

Lietas materiālos ir arī lektora Lejnika viedoklis šajā sakarā, un arī viņš uzsver, ka šinī gadījumā šī valodas proporcija neaizskar Konvencijā noteikto mērķi.

Godātā tiesa! Pieteikuma iesniedzējam būtu bijis jāpierāda ar faktiem un skaidriem juridiski pamatotiem argumentiem, ka konkrētie pārejas noteikumi pārkāpj tieši šos sešus dokumentus. Diemžēl pieteikuma iesniedzēju pārstāvis, cik es saprotu, šo argumentāciju ir atlicis uz debatēm. Mēs dzirdam pagaidām tikai vispārīgu solījumu debatēs izklāstīt šo interpretāciju.

A.Endziņš.

Kusiņa kungs, 50 minūtes ir pagājušas, kā jūs lūdzāt.

G.Kusiņš.

Lapa līdz beigām. Pie šādiem apstākļiem mēs lūdzam atzīt pieteikumu par nepamatotu un noraidīt visā pilnībā, jo uzskatām, ka Izglītības likuma pārējas noteikumu 9.panta 3.apakšpunkts atbilst gan Satversmes 1., 91., 114.pantam, gan visiem pieteikumā minētajiem starptautiskajiem dokumentiem.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Vai tiesnešiem būtu kādi jautājumi?

Apsīša kungs, lūdzu!

R.Apsītis.

Jā, man te ir tāds jautājums. Sakiet, godātais Kusiņa kungs, vai jums ir zināma arī citu valstu attieksme pret šo valstu mazākumtautību valodām? Un, piemēram, pret latviešu valodu. Mēs droši vien visi esam ievērojuši, ka tie mūsu bijušie trimdas latvieši, kas dzīvojuši Amerikas Savienotajās Valstīs, Kanādā, Austrālijā un citās valstīs, daudzus gadu desmitus tur mitinājušies un tad, kad viņi atbrauc uz Latviju, viņi runā ļoti skaidrā, pareizā latviešu valodā. Mēs redzam, ka viņi ir saglabājuši savu identitāti, savu valodu un arī lielā mērā savu kultūru. Vai te būtu lieli nopelni šo attiecīgo valstu valsts iestādēm, kas tā būtu pamatīgi rūpējušās par viņu kultūru, izglītību un tā tālāk?

G.Kusiņš.

Jāsaka, ka šīs personas, šie latvieši, kas izbrauca uz vairākām citām valstīm, atrodas dažādās valstīs, līdz ar to es tik perfekti nepārzinu, teiksim, Austrālijas vai Amerikas izglītības jomu reglamentējošos normatīvos aktus, bet jebkurā gadījumā šeit izglītības procesā ir svarīga viena cita lieta – ir iespējams to apvienot ar vidējās izglītības apguvi vai nē. Un cik es saprotu, tie latvieši, kas dzīvojuši Amerikā, ir speciāli organizējuši tā sauktās “svētdienas skolas”, kas ir ļāvušas viņiem saglabāt šo savu nacionālo identitāti. Un jāsaka, ka tas ir ļāvis viņiem saglabāt šo nacionālo identitāti nevis kaut kādā īsā laika posmā, bet ļoti ilgu laiku, vismaz tādā vēstures pārskatāmā posmā, ja mēs runājam, teiksim, no kāda 1945.gada līdz mūsdienām šīs personas, kas atgriežas.

Jebkurā gadījumā šeit šo iespējams organizēt ļoti dažādi un, manuprāt, šo citu valstu attieksme, ka viņa nav likusi šķēršļus šo mazākumtautību organizētajām apmācības formām svētdienas skolām vai kā savādāk, parāda to, ka šīs valstis ir devušas mazākumtautībām, šinī gadījumā latviešiem, piemēram, Amerikā vai kādiem citiem, kādā citā valstī, vai Austrālijā, šo iespēju saglabāt savu identitāti.

R.Apsītis.

Kā tas Krievijas Federācijā, piemēram, ir?

G.Kusiņš.

Nu, es gribētu teikt, šī procesa ietvaros nebūtu labi salīdzināt, jo man šķiet, ka mēs neizbēgami noslīksim uz kaut kādu citu diskusiju. Bet man šķiet, ka Krievijas Federācijā nav šīs

tiesības nodrošinātas tik lielā apmērā, kādā mēs gribam runāt par viņām šodien – “60/40” valsts apmaksātās vidējās izglītības iestādēs. Es pieļauju, ka ja viņiem ir atsevišķos apgabalos... tām nacionālajām minoritātēm, kas kaut kur ir. šeit mēs runājam par vispārēju Latvijas teritoriju, par 60/40 procentiem, ja mēs runājam par visu Krieviju.

Protams, arī šinī gadījumā viņiem ir nodrošināta iespēja iegūt izglītību citā valodā. Un cik man ir zināms, arī teiksim Krievijas galvaspilsētā vai Sanktpēterburgā ir skolas, kurās izglītību iegūst angļu valodā vai franču valodā.

R.Apsītis.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Kūtra kungs! Lūdzu!

G.Kūtris.

Kusiņa kungs! Ja drīkst mazlietiņ precizēt. 1998.gada oktobrī tātad tika pieņemta Izglītības likumā šī norma, kura paredzēja, ka no 2004.gada mācības notiks valsts un pašvaldības iestādēs 10.klasē notiks tikai valsts valodā. Atkāpe no šīs maksimālās prasības notika 2004.gada februārī. Vai jums ir informācija, 1998.gadā pieņemot šo normu, kāda toreiz bija attieksme vai iebildumi pret šīs normas, šī mērķa realizēšanu, un kāds iemesls bija tam, kad atteicās 2004.gadā?

G.Kusiņš.

Jā, mēs laikam agri vai vēl nonāksim pie jautājuma, vai tā ir galastacija vai starpstacija, un kāds tad bija šo grozījumu mērķis. Jāsaka tā, ka 1998.gadā tas tika noteikts, un cik es saprotu, pieteikuma iesniedzēji pārstāvji toreiz nevērsās Satversmes tiesā. 2004.gada 1.septembris tika noteikts un saturēja šo vārdu “tikai”. Ministru kabineta iesniegtajā anotācijā ir norādīts arī tas pamatojums, kāpēc tas ir bijis nepieciešams. Tātad šī pārmaiņa iznāk punkts 1. Tāpēc, ka iznāk pretrunā ar Vispārējās izglītības likumu un man šķiet, ka iznāk pretruna arī ja mēs šo tā cenšamies interpretēt, ja tikai valsts valodā, pat ja tas ir pretrunā ar mazākumtautībām, nu tad tādu interpretāciju es neatzīstu par pareizu, jo, manuprāt, viņa runā pretī tam, ka Satversmei ir augstāks juridisks spēks. Līdz ar to neizbēgami šis pārejas noteikumu 9.punkts bija jāgroza, jo viņa interpretācija, lasot vārdus “tikai”, man šķiet deva kļūdainu informāciju par to, kādas ir patiesās personu tiesības.

Redziet, ir grūti tā noskaidrot, kādēļ visi Saeimas deputāti, vismaz tie, kas balsoja “par” 1998.gadā, vēlējušies ietvert šo vārdu “tikai”. Taču man šķiet, ka, ja 1998.gada likuma normās bija prognozēts skolām pāreja uz mācību apguvi valsts valodā, tad 2004.gada, un šinī gadījumā 81.pants jau ir 2003.gada pašas beigas, tātad šinī gadījumā tika paredzēts, ka nav iespējams īstenot šādu pāreju.

Šo pāreju nav iespējams īstenot vairāku iemeslu dēļ. Ja mēs īstenojam šo pāreju tādā veidā, tad tas nonāktu pretrunā ar Satversmi, jo Satversmē ir paredzēts kaut kas cits. Tas nonāktu pretrunā ar Vispārējās izglītības likumu, un kas, man liekas, pats galvenais, ka nav iespējams realizēt tādā

tempā, kā tur bija uzrakstīts – 2004.gada 1.septembris – tikai valsts valodā. Es gribu vērst godātās tiesas uzmanību. Man liekas, ka ir nedaudz nepareizi. Tempu jau nenosaka valdība normatīvi tikai tā – simtprocentīgi. Tempu nosaka, raugoties no esošās situācijas. Es pieļauju, ka tika domāts, ka paši... 1998.gadā,... ka paši krievvalodīgie vēlēties daudz vairāk latviešu valodā. Bet tā nav noticis. Pāreja jau nevar būt simtprocentīga uzspiesta no valsts. Tās tempu nosaka arī paši apmācāmie, kā viņi grib. Tādēļ nav iespējams. Ja viņi gribētu “tikai”, tad taču viņi prasītu un tas, manuprāt, būtu iespējams. Bet viņi negrib “tikai”, viņi grib arī savu. Līdz ar to man šķiet, ka šī 1998.gada iecere bija tāda, nu, ka viņi... es pieļauju, ka likuma autori domāja, ka krievvalodīgie vēlēties. Diemžēl tā nav noticis.

A.Endziņš.

Paldies.

G.Kusiņš.

Un visbeidzot, kā vērtēt tad šo normu, jo patiesībā tajā nav beigu datuma. Tātad tā ir diskusija par to, vai tā ir pastāvīga vai pagaidu norma. Tajā patiešām nav beigu datuma.

Manuprāt, pie tādiem apstākļiem to nevar uzskatīt kā terminētu lietu, jo viņai nav beigu datuma. Pareizāk, manuprāt, ja mēs juridiski raugāties uz šo pārejas noteikumu, pārejas noteikums ir likuma sastāvdaļa, tad tā ir pastāvīga likuma līmeņa garantija, kas dota mazākumtautībām. Kādreiz tas ir bijis ministrijas iekšējos dokumentos. Vēlāk tas ir pārceļojis uz standartu. Tad tas ir pārceļojis uz kabineta 81.panta kārtībā pieņemtajiem noteikumiem, un visbeidzot tas ir pārceļojis uz likumu.

Ņemot vērā politiskās diskusijas, šī norma galu galā nav iznākusi īsti pareizā vietā. Jo, es domāju, to apliecinās arī pieteikuma iesniedzēja pārstāvis. Par to vietu gan tika laikam vismazāk diskutēts. Vairāk strīdējās par to pašu būtību, nevis par to, kur to ierakstīt. Un ja tādas politiskas kaislības, kā saka, labi vien ir, ka viņa ir pat tajā vietā. Bet man šķiet, ka tas nemaina šīs lietas juridisko novērtējumu. Šī ir pastāvīga likuma līmeņa garantija, šobrīd spēkā esošā norma.

A.Endziņš.

Paldies.

Kādi vēl jautājumi?

Čepānes kundze, lūdzu!

I.Čepāne.

Kusiņa kungs! Jūs ļoti daudz runājāt par normatīvā regulējuma pakāpeniskumu reformas ieviešanā. Man jums tikai viens jautājums. Sakiet, vai jūsuprāt valsts ir veikusi pietiekamu uzraudzību un analīzi par šo reformu, kādā tā tiek ieviesta mazākumtautību izglītībā?

Es jūsu runā sapratu, un arī lietas materiālos, ka 17.martā šajā gadā tiek veikts monitorings. Bet pirms tam? Piemēram, kaut vai pamatizglītības šajā jomā. Kā tur ir? Jo Cileviča kungs pilnīgi citu situāciju raksturoja.

G.Kusiņš.

Man liekas, ka diskusija šeit būtu precīzi jāsaka, vai mēs zinām par pamatizglītību, vai mēs zinām par vidējo izglītību. Pamatizglītības monitorings un pamatizglītības lietas, cik es saprotu, nav šeit atspoguļota nevienā no lietas materiāliem. Varbūt tas būtu jautājums, kas būtu uzdodams ministrijas pārstāvjiem, jo to, cik es saprotu, neapstrīd pieteikuma iesniedzēji un tie materiāli patiešām nav iesniegti tiesai.

Attiecībā uz vidējo izglītību, es gribu vērst lietas uzmanību, ka ir vairāki Izglītības valsts inspekcijas šādi rīkojumi. Viņi ir pat šobrīd par 2005.gadu, ir par 2004.gadu, un ir arī par 2003.gadu tieši šāds pats rīkojums... nu nevis šāds pats, bet līdzīgs rīkojums, kurā ir izvērtēta šī situācija. Un tas ļauj, manuprāt, pienācīgi apgalvot, ka valsts uzrauga, kā situācija attīstās. Manuprāt, tas ir apliecināts arī ar citiem dokumentiem. To apliecina tie informatīvie ziņojumi, kas tika iesniegti dažas dienas pirms 1.septembra, kad tā reforma tika sākta, tika domāts ieviest, un arī novembrī. Tātad valsts vairākas reizes ir to pārbaudījusi, pārliecinājusies, skatījusies, vai viss ir pareizi. Man šķiet, ka tas tiek apliecināts ar lietas materiāliem.

I.Čepāne.

Paldies.

Bet es gribu teikt, ka papīrs jau panes visu. Mēs pagājušajā nedēļā, es, piemēram, redzēju vienā no televīzijas pārraidēm, kur šī situācija, skolas direktore saka, nu kad atnāca tā inspekcija tajos ziņojumos, kas taisa tos ziņojumus, tie saka tur ir viena situācija, mēs tad tur nodarbojamies tā un tā. Kā tā inspekcija pa durvīm ārā, mēs pa vecam.

G.Kusiņš.

Es gribētu vērst godātās tiesas uzmanību uz to, ka šeit tad arī ir tas, varbūt ar ko šī lieta nedaudz atšķiras no citām satversmes tiesā izskatāmām lietām. Ja citās lietās šī norma ir stājusies spēkā un ir viegli pārbaudīt, kādas sekas ir iestājušās, un vai patiešām tas ir tā. Šobrīd, man nezināmu iemeslu dēļ, pieteikuma iesniedzēji nesaka, ka ir savādāk. Tikpat labi es varu apšaubīt arī to citu cilvēku teikto. Viņi saka – mēs darām savādāk. Nu, ja apšaubā valsts institūcijas teikto, tad tikpat labi var apšaubīt arī šo cilvēku masu informācijas līdzekļiem teikto. Un šo var noskaidrot tikai ar vienu, konkrētu lietu – ar konkrētiem, lietā konstatētiem faktiem un apstākļiem. Jo nevar būvēt Satversmes tiesā faktu uz pieļāvumiem. Fakts ir objektīvi jākonstatē, ka kaut kas ir sekas, jeb kaut kas ir. Nevar būt tā, ka mēs domājam, ka tas tā varētu būt. Līdz ar to man šķiet, ka katram šāda viedokļa novērtēšana ir iespējama. Nu, teiksim, ja vieni apstrīd, ka ministrija to dara, savukārt citi var apstrīdēt, ka patiešām skolā tas notiek slikti. Lai kaut ko pierādītu, ir nepieciešami fakti. Tādēļ es arī jautāju pieteikuma iesniedzēja pārstāvim vai samazinājies otrgadnieku skaits vai kā savādāk. Jo nepieciešami kaut kādi fakti, kas ļautu kaut ko konstatēt.

A.Endziņš.

Paldies.

Tiesnešiem, lūdzu, vēl jautājums!

A.Branta.

Man ir jautājums. Šeit ir atbildes raksts, ka jūs esiet tādu shēmu devuši. Salīdzinot skolotāju valsts valodas prasmes 1997., 2003. un 2004.gadā. Tad sakiet, šī te prasme ir objektīvi konstatēta, šie te cipari? Un ja ir, tad kādā veidā tie ir konstatēti – šī skolotāju valodas prasme.

G.Kusiņš.

Šie cipari ir balstīti uz Izglītības ministrijas iesniegtajiem datiem. Un tāpat šie ir šo skolotāju pašu veiktie novērtējumi. Jāsaka tā, ka šis vērtējums laika griezumā parādās ļoti maz dokumentos. Tas parādās vairāk konkrētos pētījumos, un to varbūt varētu saskatīt, ja vairākkārt izskatītu Baltijas sociālo zinātņu institūta atsevišķus pētījumus. Tad varētu salikt kopā varbūt kaut kādu tendenci. Bet ņemot vērā, ka katru reizi atkal tiek izskatīts cits respondentu apjoms, bieži vien šie dati nav savstarpēji savietojami.

Bet atbildot konkrēti uz jūsu jautājumu, tāpat šos datus Saeima savā atbildes rakstā ietvēra, balstoties uz Izglītības un zinātnes ministrijas sniegto informāciju un viņas pētījumiem.

A.Branta.

Un savukārt izglītības un zinātnes ministrijas šie te dati ir balstīti uz skolotāju pašnovērtējumu? Kā viņi vērtē savas spējas? Vai tikai par priekšmetu, vai vispār?

G.Kusiņš.

Viņi ir vērtēti, jo šajā anketā ir gan skolotāju pašnovērtējums, vai viņi var mācīt latviešu valodā, bilingvāli vai kā savādāk. Tie balstās uz pašu šo skolotāju vērtējumu arī lielā mērā.

A.Branta.

Un sakiet, kā var pārbaudīt šo skolotāju pašnovērtējumu?

G.Kusiņš.

Jāsaka tā, ka skolotāju pašnovērtējums būtu viens, bet Izglītības likumā ir konkrētas prasības, ka izglītības darbiniekiem būtu nepieciešamas valsts valodas zināšanas un man būtu ļoti jāpabrīnās, ja viņi teiktu, ka viņi atbilst valsts valodas zināšanām, bet viņu pašnovērtējums nosaka, ka viņi pilnībā neprot latviešu valodu. Tad būtu vai nu viltota apliecība, vai nu pilnīgi nepieņemama situācija.

A.Endziņš.

Paldies.

Vai tienešiem vēl jautājumu? Nav.

Cileviča kungs, jums jautājums?

B.Cilevičs.

Jā, paldies. Man ir vairāki jautājumi. Kusiņa kungs! Man šķiet, tas ir ļoti būtiski – ļoti skaidri noteikt, ko iesniedzējs apgalvo. Man radās iespaids, ka jūs iebildāt kaut kam citam, nevis mūsu pieteikuma punktiem, bet kaut kad...

Konkrēts jautājums. Jūs teicāt, ka nepiekrītat iesniedzēja paustajam viedoklim, ka valsts nav sniegusi informāciju par izglītības reformu un nav to skaidrojusi. Vai jūs nevarētu norādīt konkrēti, kur, jūsuprāt, pieteikumā vai citos lietas materiālos, iesniedzēji apgalvo, ka valsts nav sniegusi informāciju par izglītības reformu un nav to skaidrojusi?

G.Kusiņš.

Jūs, manuprāt, savā šodienas runā teicāt, ka valsts nav visu darījusi un jūs to pierādīsiet. Tas bija nupat jūsu uzstāšanās reizē, man šķiet.

B.Cilevičs.

Labi. Tad es formulēšu jautājumu savādāk. Vai, jūsuprāt, informācijas sniegšanas un skaidrošana ir identiski jēdzieni līdzdalības jēdzienam?

G.Kusiņš.

Es jums varētu piekrist, ka tie nav pilnīgi identiski jēdzieni, kaut vai tieši tādā aspektā, ka latviešu valodā tie ir apzīmēti ar diviem pilnīgi atšķirīgiem vārdiem. Taču es ceru, ka arī jūs man piekritīsiet, ka viens ir otra nepieciešama sastāvdaļa. Mēs nevaram pateikt, ka viens kaut kā ir pilnīgi nošķirts no otra. Mēs varam strīdēties, vai līdzdalība ir sasniegusi kaut kādu, teiksim, pakāpi 1,4 vai 2,2. Bet kamēr mēs neesam vienojušies par šīs līdzdalības novērtēšanas kritērijiem, tad, man šķiet, ir grūti kaut kā pateikt, ka valsts kaut ko ir darījusi, un jūs sakāt, ka nav līdzdalības nekādas. Es tam nevaru piekrist.

B.Cilevičs.

Tātad principā jūs piekrītat, ka iesniedzējs apgalvo, ka nebija nodrošināta ieinteresēto personu līdzdalība, un jūs atbildes rakstā argumentējat, ka bija toties nodrošināta informācijas sniegšana un skaidrošana.

G.Kusiņš.

Mēs gribam... Jūs varat uzskatīt, ka netika nodrošināta, un tās ir jūsu tiesības. Bet mēs uzskatām, ka ar lietā esošajiem dokumentiem ir redzams, ka valsts ir veidojusi šīs līdzdarbošanās formas šī Mazākumtautību konsultatīvā padome, un, manuprāt, Mazākumtautību konsultatīvā padome ir šī līdzdarbošanās forma. Lietas materiālos ir konkrēti protokoli, kurā ir piedalījušies arī jūsu šobrīd uz lietu uzaicinātās personas. Es ceru, ka viņi arī sniegs. Jo viņi ir līdzdarbojušies. Šie viņu piedāvātie modeļi ir izvērtēti. Un, manuprāt, viņi ir izvērtēti ļoti argumentēti un parādīts, lietas materiālos ir visi šie dokumenti.

B.Cilevičs.

Paldies.

Nākamais jautājums. Jūs apgalvojat, ka apstrīdētā norma nodrošina mazākumtautībām piederošo skolēnu kultūras identitātes saglabāšanu. Kādi ir tie identitātes saglabāšanas kritēriji, ko jūs izmantojāt. Pēc kā jūs spriežat?

G.Kusiņš.

Šobrīd ir ļoti patiešām grūti novērtēt, vai ir objektīvi viens kritērijs. Tādēļ man šķiet, nu...

B.Cilevičs.

Jo vairāk, jo labāk.

G.Kusiņš.

Man šķiet, ka pamatotāks ir šobrīd Ilzes Brants-Kehres atzinumā dotais viedoklis, ka diskusija par proporciju var būt ļoti ilga. Bez tam arī tajā jūsu iesniegtajā dokumentā, šajā ekspertīzē arī ir norādīts, ka tur ir 14 procenti, konkrēti tātad valoda, bet atlikušie tātad būtu ar kaut kādiem citiem priekšmetiem. Bet arī pat šajā jūsu ekspertīzē ir pateikts...

B.Cilevičs.

Tā nav mana...

G.Kusiņš.

... ka tas... jūsu iesniegtajā ekspertīzē. Es ļoti atvainojos. Nav norādīts, ka tas kaut kādā veidā aizskar. Arī tur ir pateikts, ka arī tur nav īstas skaidrības, vai tas nodrošina, vai tas nenodrošina. Man šķiet, ka tas nodrošina. Jo, redziet, ar valodu un kultūras identitātes apgūšanu ir saistīti vairāki mācību priekšmeti. Man šķiet, ka tā lielākā problēma, kas šobrīd ir izveidojusies ar šo 40/60 ir ne tik daudz ar šo procentu attiecību, bet tādēļ, ka man šķiet, skolas sākumā izvēlējās tos vieglākos priekšmetus – sportu, darbmācību, kur acīmredzot vienīgās tās komandas, kas tiek dotas: “stop”, ir internacionālas un es pieļauju, ka viņi pieļauj arī citus vārdus. Šobrīd tas, manuprāt, sasniedz to pakāpi, kas jau viņiem ir profesionālāk arvien ciešāk. Tādēļ es jums arī teicu – vai fizika aizskar? Manuprāt, fizikas mācīšana latviešu valodā neaizskar minoritāšu tiesības. Tādā izpratnē, kā to garantē starptautiskie dokumenti un Satversme. Līdz ar to, ja fizika neaizskar, tad, manuprāt, ir precīzi jāpasaka, kur tad ir šī robeža. Arī jūsu pieteikumā es neredzēju šo pamatojumu, kas tad varētu būt cits mērķis, ja ne 60/40. Te varētu būt 50/50, vai 80/20, vai kādā citā proporcijā. Man šķiet, ka patiešām, nu, es vēlreiz atgriežos pie tā, ko es esmu teicis, man šķiet pamatotāks šis Kehres kundzes sniegtais viedoklis. Par to var diskutēt bezgalīgi, un cik es saprotu, arī zinātnē nav vienoti viedokļi. Šobrīd mums būtu jāstrīdas, vai tas aizskar šo tiesību esenciālo būtību? Manuprāt, tas neaizskar šo tiesību esenciālo būtību, un, manuprāt, tas parādās arī skaidri, acīmredzami - vai šobrīd ir fakti, vai arī vienkārši, kā parādās vairākos socioloģiskajos pētījumos, ir bailes, ka tas varētu būt. Un, manuprāt, ar bailēm vien nevarētu to pamatot.

B.Cilevičs.

Skaidrs. Tātad, lai būtu pilnīgi skaidrs. Vai es varu saprast jūsu apgalvojumu tādējādi, ka jūs nevarat nosaukt konkrētus kultūras saglabāšanas kritērijus, bet tomēr uzstājat, ka apstrīdētā norma nodrošina kultūras identitātes saglabāšanu?

G.Kusiņš.

Es domāju, ka šobrīd pastāvošā proporcija nodrošina to, ka tas tiek saglabāts. Es ceru, ka šie apgalvojumi tiks arī pastiprināti ar ministrijas pārstāvju sniegto informāciju lietas izskatīšanas laikā. Es ceru, ka viņi sniegs konkrētāku atbildi uz šo jautājumu.

B.Cilevičs.

Paldies.

Jūs apgalvojat, ka citas metodes, kuras var veicināt valsts valodas zināšanu uzlabošanu, piemēram, valsts valodas stundu skaita palielināšanu, izraisīs skolēnu pārslodzi. Vai jūsu rīcībā ir kādi pētījumi vai dati, kas analizē skolēnu papildus slodzi un pārslodzi, kad apstrīdētā norma stājas spēkā?

G.Kusiņš.

Šobrīd es jau jums, atbildot uz iepriekšējo jautājumu, norādīju, man šķiet, ir izveidojusies tieši tā situācija, kad iepriekšējā, šī tiesība, ko viņi izvēlējās pirms tam – līdz 2004.gadam, apzināti tika izvēlēti tādi priekšmeti, kur ir maz latviešu valodas, kas nav fizika, bioloģija, un tā tālāk.

Šobrīd ir noticis tas nelielais kāpiens, kad vēl klāt nākuši divi mācību priekšmeti. Man šķiet, mēs nevaram pateikt, kas tad būtu jāsamazina no mācību programmā esošā, lai tas jūsu piedāvātais modelis, ka mēs varētu izbrīvēt vairāku stundu skaitu. Neizbēgami, ir grūtības mācību satura apguvei. Manuprāt, jebkuram cilvēkam, mācoties nākamajā klasē, ir grūtības mācību satura apguvē. Jautājums ir tikai par to, vai šīs grūtības ir saistītas tieši ar šo proporciju, vai šīs grūtības ir saistītas ar vielas apgūšanu kā tādu? Var jau būt, ka, teiksim, izglītojamam ir grūti apgūt, vai, teiksim, pedagogi neprot labi paskaidrot. Pēc tādas koncepcijas, manuprāt, nevarētu pateikt, ka ja tiek slikti iekasēti nodokļi, nav jau nodokļu likumi antikonstitucionāli. Vienkārši tie, kas šos likumus piemēro, acīmredzot nevar panākt to, ka tas tiek izdarīts pietiekoši labā kvalitātē.

B.Cilevičs.

Jā, tas viss, neapšaubāmi, ir pareizi. Bet jautājums bija pilnīgi konkrēts – vai ir pētījumi, ir dati par pārslodzi, vai nav?

G.Kusiņš.

Šobrīd mēs uzskatām, ka ir pārslodze.

B.Cilevičs.

Bet dati. Tās ir jūsu...

G.Kusiņš.

Es domāju, ka ministrijas pārstāvji jums sniegs atbildi uz šo jautājumu.

B.Cilevičs.

Paldies.

Nākamais jautājums. Pēc jūsu ierosinājuma lietai tika pievienots Izglītības un zinātnes ministrijas valsts pasūtīts pētījums. Šajā pētījumā diemžēl nav nekādu norādījumu uz to, kas ir šī

pētījuma autori, kurā gadā tas tika sagatavots. Nav ne problēmas vai uzdevuma formulējuma, ne kopīgu secinājumu. Vai es varētu noskaidrot, kad šis pētījums tika veikts un kas bija tā autori?

G.Kusiņš.

Es domāju, ka tas būtu jautājums Evijai Papules kundzei, un viņa sniegs jums precīzu informāciju par šo.

B.Cilevičs.

Paldies.

Vēl viens jautājums, kas ir saistīts ar iesniedzēju pozīcijas pareizu izpratni. Jūsu papildinājumā atbildes rakstam teikts: “iesniedzēji kļūdaini apgalvo, ka no Minoritāšu konvencijas 14.panta izriet mazākumtautībām piederošu personu tiesības iegūt izglītību tikai dzimtajā valodā un šādas tiesības ir konvencijas mērķis un objekts”. Vai jūs nevarētu norādīt konkrēti, kuri iesniedzēji to apgalvo?

G.Kusiņš.

Jūs varētu vēlreiz nocītēt, kurā atbildes...

B.Cilevičs.

Tas ir citāts no 2.decembra papildinājuma atbildes rakstam: “Iesniedzēji kļūdaini apgalvo, ka no Minoritāšu konvencijas 14.panta izriet mazākumtautībām piederošo personu tiesības iegūt izglītību tikai dzimtajā valodā. Un šādas tiesības ir konvencijas mērķis un objekts.” Iesniedzēji nekad to nav apgalvojuši, tā ka īsti nav skaidrs, par ko jūs strīdaties.

G.Kusiņš.

Tad man nav skaidrs, kāds tad ir tas jūsu patiesais mērķis. Ja jūs gribat pierādīt, ka tur ir vai nav vārds “tikai”, tad man šķiet, ka šeit ir pēc būtības jāskatās. Man šķiet, ka vārds “tikai” patiešām nav konvencijā, ka viņiem ir tiesības iegūt pilnīgi visu izglītību mazākumtautību valodās. Tur ir arī citas lietas.

B.Cilevičs.

Bet jūs apgalvojat, ka tas bija iekļauts iesniedzēja pieteikumā vai iesniedzēju nostāja’. Un tieši tāpēc es jautāju, vai es pareizi sapratu.

G.Kusiņš.

Tas skaidri un nepārprotami izriet no jūsu iesniegtā pieteikuma gara, ka jūsu apstrīdat pašu izglītības reformu kā tādu. Tā es saprotu.

B.Cilevičs.

Man šķiet, es ļoti skaidri noformulēju...

Piedodiet, nākamais jautājums. Jūs apgalvojat... ja es drīkstu vēl dažus jautājumus? Paldies.

Jūs apgalvojat, ka apstrīdētā norma tika pieņemta tāpēc, ka mazākierobežojošās normas, proti, prasība mācīt trīs priekšmetus valsts valodā vidusskolā, nenodrošināja legītīma mērķa

sasniegšanu. Vai tas nozīmē, ka trīs gadi, kamēr darbojās šī iepriekšējā norma – no 1995. līdz 1998.gadam, - bija pietiekoši, lai novērtētu šīs mazākierobežojošās normas efektivitāti? Kas un kā veica šo novērtējumu? Vai jūsuprāt trīs gadi ir pietiekams termiņš, lai nonāktu pie šāda secinājuma?

G.Kusiņš.

Manuprāt, šie secinājumi ir skaidri redzami arī no tiem dokumentiem, ko jūs pievienojāt lietas materiāliem, šie Baltijas sociālo pētījumu institūta. Tas ir arī redzams no Izglītības un zinātnes ministrijas veiktās analīzes tam, ko mēs lūdzām pievienot lietai pagājušajā otrdienā. Tātad tika izvērtēta katra grupa, tika nokonstatēts, kurās skolās tad ir šīs problēmas, cik tas ir procentuāli, kas ir nepieciešams individuāli darīt, un tas tika izdarīts līdz 2004.gada 1.septembrim. Tā ka tas ministrijas pienākums, kas bija, lai izvērtētu, kā esošā situācija ir kaut kā novedusi vai nav novedusi pie kaut kādām konkrētām sekām, tas ir tajos dokumentos, ko mēs iesniedzām pagājušajā otrdienā.

B.Cilevičs.

Bet, piedodiet, es neredzu tur 2004.gadu. Jūs arī pieminējāt 1995.gadu, kad tika pieņemta viena norma, 1998.gadu, kad tika pieņemta daudz stingrāka norma. Un jūs apgalvojat, ka šie grozījumi bija rūpīgas analīzes rezultāts un jūs uzskatāt, cik es saprotu, ka trīs gadi ir pilnīgi pietiekošs termiņš, lai izdarītu tādus tālejošus secinājumus. Vai es pareizi sapratu?

G.Kusiņš.

Bet es īsti nesaprotu, par kuriem trīs gadiem tad jūs runājat?

B.Cilevičs.

Starp 1995. un 1998.gadu.

A.Endziņš.

Cienījamie lietas dalībnieki! Patreiz ir jautājumi un atbildes. Nesākam pāriet jau pie debatēm.

B.Cilevičs.

Es ļoti lūdzu piedošanu. Es centīšos pieturēties stingri pie jautājuma.

Tātad jūs atsaucāties uz laikrakstā “Diena” publicēto informāciju, ka palielinās to mazākumtautību bērnu skaits, kuri mācās skolās ar latviešu mācību valodu.

G.Kusiņš.

Jā.

B.Cilevičs.

Šajā sakarā man ir daži jautājumi. Vai jūs nevarētu, pirmkārt, minēt konkrētus skaitļus. Cik daudz šādu bērnu, un kāpēc šis fakts jāuzskata par mazākumtautību piederošu personu atbalstu valsts izglītības politikai, kā jūs apgalvojat. Vai mums jāsecina, ka valsts izglītības politikas mērķis ir panākt, lai mazākumtautību piederošie bērni apmeklētu skolas ar latviešu mācību valodu.

G.Kusiņš.

Jūsu jautājums jau pats par sevi atbild. Es nekādi nevarētu iedomāties, ka valsts izglītības politikas mērķis būtu izspiest un piespiest, lai viņi ietu mācīties uz latviešu skolām. Šis piemērs, kas ir minēts atbildes rakstā, manuprāt, parāda kaut kādu citu tendenci - ka vairāki vecāki ir izvēlējušies bērna nākotnes dēļ... bērna nākotni, to nav izvēlējušies bērns, jo bērnam nav šādas tiesības... vecāki to ir izvēlējušies. Es ceru, ka precīzus dokumentus un precīzu informāciju jums varēs sniegt Izglītības un zinātnes ministrija. Mēs to pieminējam kā vispārīgu faktu. Šajā atbildes rakstā nav norādīts, teiksim, tieši cik personas šādu lietu ir izvēlējušies. Es ceru, ka jūs šo jautājumu varēsiet uzdot ministrijas pārstāvim, kura rīcībā varbūt ir šādi precīzāki dokumenti.

B.Cilevičs.

Tā kā jūs atsaucāties uz "Dienu" nevis uz ministriju...

Tātad vēl viens jautājums. Tātad jūs apgalvojat, ka notiek pastāvīgs monitorings, kā situācija attīstās... Kas tieši tiek kontrolēts šī monitoringa ietvaros? Kādi ir iegūtie dati?

G.Kusiņš.

Tātad, es pagājušajā otrdienā mēs lūdzām pievienot lietas materiāliem Izglītības valsts inspekcijas vairākus šos rīkojumus, lai norādītu, ka šis monitorings ir noticis no 2003.gada, 2004.gadā un šis monitorings notiek arī šobrīd.

Tie, kas tiek aptaujāti, ir skolotāji un šajā rīkojumā, teiksim, beidzamajā rīkojumā jūs variet redzēt. Aptaujātiem, vismaz vienas 9.klases un vienas 10.klases skolēnus, vienas 9.klases skolēnu vecākus, aptaujāt un intervēt skolotājus, kuri šajā mācību gadā pasniedz 10.klasē un vai pasniegs mācību priekšmetus valsts valodā 11.klasē. Tā ir šī grupa. Jāsaka, ka pēc šādas pašas metodoloģijas, cik es saprotu, ir veikti arī visi iepriekšējie. Tātad ir aptaujāti vismaz vienas 9.klases, katrai skolai aizsūtīt iznāk no visām skolām pa vienai 9.klasei. Līdz ar to mēs uzskatām, ka šie ir pietiekoši tādi dati, kas atspoguļo situāciju katrā skolā, un uz to bāzes var taisīt kaut kādus secinājumus.

B.Cilevičs.

Bet, piedodiet, jūs neatbildējāt uz jautājumu – kādi dati tiek iegūti. Jūs atbildējāt, kas tiek aptaujāts. Bet par ko šie jautājumi ir? Tas ir par skolotāju attieksmi, par vecāku attieksmi? Bet jebkurā gadījumā monitoringa rezultātā mēs iegūstam datus. Un man ir jautājums – kādi dati tiek vākti?

G.Kusiņš.

Pirmkārt, tiek vākti kvantitatīvie dati. Tātad jebkurā no šiem novērtējumiem jūs variet redzēt. Tātad vai 9.klases skolnieku vecāki ir detalizēti informēti par Izglītības likuma un standartu prasībām, piemēram, jautājums. Kāda ir skolotāju tālākizglītība? Norādīt skolotāju skaitu. Vai ir nepieciešami papildus kursi? Šie ir dati, kas tiek iegūti un pēc tam analizēti.

B.Cilevičs.

Paldies.

Ja drīkstu, vēl divi jautājumi.

A.Endziņš.

Lūdzu!

B.Cilevičs

Tātad jūs apgalvojat, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un citi juridiski saistošo starptautiskās dokumentu normas, citēju: “Nevar piemērot tādējādi, ka tiktu ierobežotas valsts tiesības noteikt valsts valodu vai valodas lietošanu Izglītības sistēmā”. Par valsts valodas noteikšanu to iesniedzēji arī nekad neapšaubīja, bet attiecībā uz valodas lietošanu izglītības sistēmā. Tātad jūs apgalvojat, ka valstij ir absolūtas tiesības pieņemt lēmumu par mācību valodu vai valodām publiskās skolās bez jebkādiem jautājumiem.

G.Kusiņš.

Ja jūs uzmanīgi lasīsiet to teikumu, tur nav rakstīts “absolūtas tiesības”. Tur ir rakstīts, ka minoritātēm nav absolūtas tiesības. Tur nav rakstīts, ka valstij ir absolūtas tiesības. Lūdzu, lasiet pareizi!

B.Cilevičs.

Tāpēc es arī...

G.Kusiņš.

Bet nu nevar likt tekstā iekšā tādus vārdus, kādu tur nav.

B.Cilevičs.

Nevar piemērot tādējādi, ka tiktu ierobežotas valsts tiesības noteikt valsts valodas lietošanu izglītības sistēmā.

G.Kusiņš.

Šobrīd viņa ir noteikta konkrētā proporcijā. Tur nav “absolūti”.

B.Cilevičs.

Tātad Eiropas Cilvēktiesību konvencija nevar šādas valsts tiesības ierobežot. Kas tad var ierobežot? Ja tās tiesības nav absolūtas.

G.Kusiņš.

Es diemžēl nevaru saprast jūsu argumentācijas to ķēdi. Manuprāt, tur nav rakstīts “absolūtas tiesības”.

B.Cilevičs

Ja nav ierobežotas, tad ir absolūtas.

G.Kusiņš

Ir pilnīgi skaidrs... nu ziniet, pasaule nav melnbaltās krāsās. Jebkura starptautiskā dokumenta izvērtēšana ir atkarīga no tā, kā tiek interpretēts ne tikai šis viens punkts, bet arī pārējā dokumenta gars un saistība ar citām normām, kas ir ar līdzvērtīgu juridisko rangu, vai pat ar

augstāku juridisko rangu. Par starptautiskajām tiesībām, acīmredzot grūti būs atrast. Bet šeit, šajā dokumentā, ko jūs citējāt, nav rakstīts, ka tas aizliedz un nosaka, ka valstij ir absolūtas tiesības. Tur ir rakstīts, ka šīs konvencijas negarantē, ka mazākumtautībai ir absolūtas tiesības. Tieši otrādi.

B.Cilevičs.

Piedodiet, es citēju pareizi. Vai es kaut ko izkropļoju jūsu tekstā?

G.Kusiņš.

Bet jūsu pirmajā teikumā nebija rakstīts, ka valstij ir absolūtas tiesības.

B.Cilevičs.

Ir rakstīts, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normas nevar piemērot tādējādi, ka tiktu ierobežotas valsts tiesības noteikt valsts valodas lietošanu izglītības sistēmā.

G.Kusiņš.

Jā, bet Konvencija jau neaizliedz valstij noteikt valsts valodu.

B.Cilevičs.

Nē, es šobrīd runāju par konkrētu vārdkopu. "Noteikt valsts valodas lietošanu izglītības sistēmā".

Man šķiet, ka jautājums ir absolūti skaidrs.

G.Kusiņš.

Man liekas, ka jūs vēlaties interpretēt viņu sev vēlamā virzienā. Un tas vēlreiz apstiprina...

A.Endziņš.

Es atvainojos! Mēs atkal aizejam debatēs. Jautājumus un atbildes. Ir vēl jautājumi?

B.Cilevičs.

Viens, ja drīkstu. Pēdējais jautājums.

A.Endziņš.

Pēdējais. Lūdzu!

B.Cilevičs.

Kusiņa kungs! Jūs savas runās laikā vairākkārt uzsvērāt, ka apstrīdētā norma un mazākumtautību izglītības reforma tiek īstenota, vadoties galvenokārt no bērnu interesēm, lai nodrošinātu viņu konkurētspēju, integrāciju un tā tālāk.

Kā jūs uzskatāt, vai bērnu vecāki arī atbalsta šo viedokli? Un ja nē, tad kāpēc.

G.Kusiņš.

Saprotiet, man šķiet, ka bērnu vecāki ir viena no tām grupām, kuras viedoklis ir obligāti ņemams vērā. Un es jau citēju arī jūsu dokumentus. Es vēlreiz viņus varu atgādināt par to, kā tad vecāki uzskata, vai patiešām ir nepieciešama šī valodas apguve? Un šeit ir skaidri redzams, kas ir tie

galvenie iemesli. Un paši vecāki uzskata, ka izglītības ieguve, to visbiežāk minēja gan skolnieki, un šeit 41% vecāku, un arī vecāki uzskata, ka... Es atvainojos, 66% vecāku uzskata, ka tas bērnam palīdzēs iegūt un konkurēt darba tirgū. Es uzskatu šo par tādu nu pietiekoši nopietnu procentu, kas ir brīvi pajautāts vecākiem, kā viņi saskata to galveno argumentu – kāpēc bērnam būtu jāzina latviešu valoda, ka tas vēlāk ļautu viņam atrast labāku darbu.

B.Cilevičs.

Vienu papildjautājumu, ja drīkst. Pašu pēdējo. Patiešām.

A.Endziņš.

Cerēsim.

B.Cilevičs.

Mans jautājums nebija par to, vai jāzina valsts valoda, vai nē. Mans jautājums bija par konkrētu veidu un metodi, un normatīvo aktu un attiecīgās normas, par ko mēs tagad runājam, vai šo konkrēto veidu, kā, jūsuprāt, vislabāk veicināt valsts valodas apgūšanu, kāda ir vecāku attieksme pret šo normu.

G.Kusiņš.

Vecāku attieksme ir dažāda.

B.Cilevičs.

Paldies. Man vairāk jautājumu nav.

A.Endziņš.

Paldies.

Vēl ir jautājums Čepānes kundzei.

I.Čepāne.

Man Cileviča kungam viens jautājums. Es īsti nesaprotu jūsu piedāvāto modeli. Pieteikumā Satversmes tiesai jūs lūdzat atzīt Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.apakšpunktu par spēkā neesošu no pieņemšanas brīža? Kāda norma jūsuprāt paliek tad spēkā? Tad paliek norma, manuprāt, iepriekšējā. Un ko iepriekšējā paredzēja?

B.Cilevičs.

Nu, protams, es nevaru strīdēties ar jūsu juridisko kvalifikāciju, bet mūsu skatījumā...

I.Čepāne.

Nē, nu šeit mums ir juridiski... Jūs lūdzat Satversmes tiesai. Es saprotu, ka iepriekšējā redakcija, varbūt es kļūdus, paredzēja, ka būs, tad tikai valsts valodā?

B.Cilevičs.

Nē, nē. Jums ir patiesība, ka iepriekšējā redakcija bija tieši tāda, bet, mūsaprāt, šīs esošās normas atzīšana par spēkā neesošu nemaz neizraisa automātiski, ka stājas spēkā tā iepriekšējā norma. Jo vienkārši šādas normas vairs nav.

I.Čepāne.

Bet kaut kādai normai ir jābūt. Skola jau neapturēs mācības skolās.

B.Cilevičs.

Mūsu skatījumā pārejas noteikumu normas nemaz nav vajadzīgas vispār, jo termiņi, kas ir noteikti šajās normās, sen jau pagājuši un vispār ir ļoti liels jautājums, vai vispār pārejas noteikumi Izglītības likumam ir vajadzīgi. Mūsu skatījumā 9.panta formulējumi ir pilnīgi pieņemami, bet šie bilingvālās izglītības principi, šie kompromisa meklējumi jārisina elastīgi. Tāpat kā tas tiek darīts Igaunijā, kur skolu pieredze ir ļoti dažāda un kur pirms īstenot šo normu, tika veikts plašs eksperimentāls darbs dažādās skolās. Un pašām skolām, pašiem vecākiem ir jāļauj, jāpiešķir šīs iespējas plašākai izvēlei pamatprincipu ietvaros. Jo, kā Kusiņa kungs pilnīgi pareizi teica, pārejas noteikumu norma ir tomēr drusciņ īpatnēja, un tā ir īpatnējs statuss, tā nav ierakstīta tajā 9.pantā. Ja šī norma tiktu iekļauta 9.pantā, kas nosaka, ka izglītības valoda vai valodas, tad tā būtu cita lieta. Bet šajā situācijā mums šķiet, ka vislabāk būtu principā vispār neminēt pārejas noteikumus konkrētus skaitļus. Likumā ir pants, ka Izglītības un zinātnes ministrija nosaka priekšmetus, kas mācāmi valsts valodā. Standartos ir noteikts cits princips. Es jau runāju par šo pretrunu, bet principā mēs uzskatām, ka tieši fakts, ka šī norma tiek piemērota visām skolām bez jebkādiem izņēmumiem, neļauj pietiekoši elastīgi un efektīvi pielietot pilnīgi pareizu likuma pamatprincipu.

Paldies.

A.Endziņš.

Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav. Paldies.

Tiks uzklaustītas pieaicinātās personas. Ir viedoklis, līdz tiesa pasludina pārtraukumu pusdienām, uzklaustīt bijušo izglītības un zinātnes ministru Šadurska kungu, patreizējo izglītības un zinātnes ministri Druvietes kundzi un Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Slāvu valodas un literatūras nodaļas docenti Tatjanu Ligutas kundzi, kura lūdza... viņa dodas komandējumā vakarā projām.

Līdz ar to, lūdzu, Šadurska kungs!

Šadurska kungs, cik jums būtu nepieciešams laiks, lai īsumā un koncentrēti izteiktos par lietas būtību saistībā?

K.Šadurskis.

Es domāju, ka ar desmit minūtēm pietiks.

A.Endziņš.

Lūdzu!

K.Šadurskis.

Godājamā tiesa! Būtībā Kusiņa kungs ļoti precīzi ar visām detaļām izstāstīja mazākumtautību izglītības reformas likumdošanas gaitu un nolūkus, un es gribu akcentēt tikai dažus no šiem momentiem. Proti, ja mēs pieņemam situāciju, kad mazākumtautībai piederošs bērns uzsāk savas oficiālās izglītības gaitas un nezina valsts valodu nemaz, tad, savukārt nonākot valsts augstskolā, kur studijas saskaņā ar 1995.gadā pieņemto Augstskolu likumu, notiek valsts valodā, viņam šī valoda ir pilnībā jāpārvalda. Tātad 12 gados valsts valoda ir jāapgūst. Un ja pamatskolas posmā, tātad deviņu gadu posmā, tiek nodrošināts... izvēloties skolai vienu no iespējamajiem modeļiem, sākot no šīs nulles valsts valodā, līdz apmēram 50 procentiem valsts valodā, pabeidzot 9.klasi, tātad pakāpeniskā veidā, tad jautājums ir par to, kas notiek vidusskolā.

Vidusskolas galvenais uzdevums, vispārīzglītojošās vidusskolas, ir sagatavot jauni eti augstskolai. Tātad, saskaņā ar spēkā esošo normu, kura bija spēkā tajā brīdī, kad es nonācu Izglītības un zinātnes ministrijā, bija paredzēts, ka no 2004.gada vidusskola pakāpeniski trīs gadu laikā pāries pilnībā uz valsts valodu. Tātad līdzīgi tā kā augstskola – jau no 1995.gadā iestrādātās normas.

Izvērtējot šo situāciju, tai skaitā ļoti nopietni konsultējoties ar skolu vadību, ar speciālistiem, strādājot Mazākumtautību konsultatīvajai padomei, šī dialoga rezultātā, un izvērtējot skolu gatavību un praktiskās nepieciešamības, mēs nonācām pie atziņas, ka lēciens 2004.gadā no 50 procentiem uz šiem gandrīz 100 procentiem, jo reāli 100 nav nekad, jo ir svešvalodas, kas protams dabiski, savā – svešvalodā pasniegtas. Šis lēciens būtu par lielu. Un mērenāka un procesam, kas noteikti uzturētu augstāku pārejas kvalitāti, tika izvēlēts šis 60/40. 60/40 ir ļoti dabisks kāpums, tātad no 3 priekšmetiem uz pieciem priekšmetiem valsts valodā vidusskolā. Tātad trīs gadu laikā ieviešot, turklāt tikai tiem skolēniem, kuri jau 9.klasi beidzot, pusi vielas mācās valsts valodā un pusi – mazākumtautību valodā. Tātad neliela pakāpe novilkta apmēram pa vidu – starp esošo pēc 9.klases un to, kas būs vajadzīgs, uzsākot mācības valsts augstskolas 1.kursā. Pretējā gadījumā kāpiens varētu būt bijis pārāk liels, un vienu daļu jauniešu tas novirzītu nevis uz valsts augstskolām, bet uz privātajām augstskolām, kur viņi var mācīties arī mazākumtautību valodā, bet, protams, tam būtu finansiālas sekas, jo daudzas ģimenes vienkārši to nevar atļauties. Līdz ar to tiktū nogriezts varbūt vienai daļai jauniešu iespējas mācīties par valsts budžeta līdzekļiem augstskolā.

Kādēļ radās šī norma? Šīs normas ieviešanu jau Kusiņa kungs ļoti precīzi un detalizēti izstāstīja. Man pilnīgi nepieņemams ir prasības iesniedzēju viedoklis, ka nenotika šī sadarbība vai nenotika dialogs. Notika gan dialogs, gan ļoti nopietna sadarbība. Turklāt ļoti nopietnas konsultācijas notika ar starptautisko institūciju pārstāvjiem. Čileviča kungs šodien savā runā sacīja, ka starptautiskās organizācijas būs gatavas atbalstīt izglītības reformu tikai tad, ja būs nodrošināta kvalitāte. Jā, tiešām. Un no Kusiņa kunga šodien citētajiem citātiem no tiesas materiāliem ir redzams, ka Cilvēktiesību augstais komisārs – EDSO komisārs Ralfs Ekeusa kungs ir atzinīgi novērtējis reformu un sacījis, ka tā ir nepieciešama, un ka valstij ir pienākums nodrošināt, lai tās pilsoņiem būtu iespējas apgūt valsts valodu tādā apjomā, kā tas ir nepieciešams viņiem darba dzīvē vai tālākās izglītības ieguvei.

Cileviča kungs ir atzinis arī šīs reformas mērķa leģitimitāti un ir šodien runājis par to, ka diskusija ir par līdzekļiem. Es gribu mazliet runāt par līdzekļiem. Vidusskolas posmā skolēnu slodze ir 34 līdz 36 stundas nedēļā. Ja mēs samērojam to ar pieauguša cilvēka darba slodzi – 40 darba stundas, tad ņemam vērā arī to, ka jauniešiem pēc šīm 34 stundām, kontaktstundām skolā ir mājas darbi, patstāvīgais darbs un tā joprojām. Tā ir liela slodze. Pielikt stundas klāt nešķita iespējams, jo mācīt vairāk nekā 34, tātad tas nav iespējams ar jauniešiem šajā vecuma posmā – viens. Otrs – katra papildus stunda maksā arī noteiktu naudu. Viena papildus stunda vidusskolas posmā, es varbūt tagad kļūdos skaitļos, bet valstij kopumā tas varētu maksāt apmēram pusmiljonu latu. no valsts budžeta.

Tātad, ja mēs dzirdējam to, ka mazākumtautību izglītības reformai kopumā ir investēti apmēram 10 miljoni latu, tad jūs redzat, ka šīs ir ļoti lielas summas uz šī fona.

Līdz ar to ekstensīvā kvantitātes palielināšanas pieeja nešķita pieņemama. Tajā skaitā arī to, ka nevar līdz bezgalībai palielināt tieši priekšmetu apguves stundu skaitu, jo varbūt mazam bērnam, kas mācās valodas mehāniski, tas ir pieņemams, bet jauniešiem tas jau ir garlaicīgi. Tātad, vienīgā samērīgā pieeja bija mācīt vairāk priekšmetus valsts valodā.

Turklāt, gribu atsaukties arī uz Kusiņa kunga teikto, ka ir ļoti svarīgi apgūt terminoloģiju valsts valodā, lai sekmīgi iedzīvinātu šīs zināšanas arī tās vielas apgūvē.

Vēl par skolas tiesībām izvēlēties priekšmetus. Jā, likumdošana nosaka, ka ministrija nosaka priekšmetus, kurus apgūst valsts valodā un ministrija to tiešām nosaka. Viņa nosaka, ka tie ir pieci priekšmeti, vismaz pieci priekšmeti pēc skolas izvēles. Savukārt skolai atdodot izvēli, kurus priekšmetus izvēlēties. Šī bija ļoti būtiska pieeja reformas ieviešanas gaitā, jo, zinot, ka dažādās izglītības iestādēs izglītības iestādes vadība ir cita strādājusi veiksmīgāk, cita mazāk veiksmīgi, citā skolā pedagogi labāk zina valsts valodu, citā sliktāk, un, ja vienā konkrētā skolā, piemēram, brīnišķīgi latviešu valodā var pasniegt fiziku, bet nevar tik labi pasniegt ķīmiju, tad kāpēc lai skolai nedotu iespēju izvēlēties. Jo bērniem faktiski jau būs beigās vienalga, jo trīs gadu pārejas periodā tā pati valoda būs apgūta pietiekami labi, un gala eksāmens tiks kārtots atbilstoši valsts valodā, ja skola to izvēlēsies.

Vēl par labu eksakto zinātņu pasniegšanai valsts valodā es gribu minēt to, ka šajos mācību priekšmetos noteikti operē ar mazāku vārdu krājumu, ir mazāk niansēta runa nepieciešama nekā humanitārajos priekšmetos. Nu... es domāju, ka šeit pat argumentācija nav nepieciešama.

Un vēl. Es gribu runāt par monitoringu. Izglītības valsts inspekcijas viens no uzdevumiem ir pastāvīga izglītības procesa kontrole. Šodien arī pārstāvju runās tika pieminēts saziņas līdzekļos atspoguļots fakts, ka patiesībā tā ir bijusi tīra izlikšanās, ka tad, kad atnāk inspektors, tad runā latviski, un tad, kad inspektora nav, tad pāriet uz dzimto valodu. Nu, patiesībā tas ir vairāk vai mazāk smieklīgi. Ja es varētu tad, kad atnāk inspektors, runāt par mākslas vēsturi kā profesionālis, un tad, kad inspektora nav, tad es atšļuktu savās ikdienas zināšanās... tā nenotiek. Inspektors ir profesionālis, pārsvarā ar pedagoga izglītību un inspektors lieliski redz no vienas hospitētas stundas, vai šī ir paraugstunda, vai šī ir normāla darba stunda. Ja bērni mācās pārsvarā, pieņemsim, no krievu grāmatām un izvelk latviešu grāmatas tikai tad, kad atnāk inspektors, tad viņi skatās uz tām un nesaprot, kas tur notiek un inspektors to tūlīt redz. Līdz ar to es domāju, ka šī pieminētā intervija

vairāk ir bijusi kaut kāds pasūtījuma darbs. Tajā laikā, kad man bija iespēja piedalīties šo reformas procesu norisē, mums bija pastāvīgi kontakti ar Izglītības valsts inspekciju, es pastāvīgi iepazinos ar šiem rezultātiem, sekoju līdz inspekcijas plāniem, kontroles plāniem un iepazinos ar iegūtajiem rezultātiem. Un šis monitorings deva pārliecību, ka nospiedošā vairumā skolu reforma realizēsies sekmīgi. Sākotnēji mēs apsvērām iespēju, vai likumdošanā nav jāparedz izņēmums dažām skolām. Bet rezultāti bija pietiekami labi un skolas ziņoja, skolu direktori ziņoja par gatavību sākt darbu un strādāja.

Tas, ko no otras puses varu piebilst. Jā, diemžēl visi šo skolu direktori bija pastāvīgā politiskā spiedienā no mūsu, ja tā var teikt, tā saukto krievvalodīgo politiķu puses un diemžēl šīs reformas ieviešanas gaitā bija bieži vien, vismaz Saeimas debatēs, bija vairāk politikas, nevis profesionālas diskusijas. Ja kaut vai man... varu argumentēt to ar vienu faktu. Ja līdz šim Izglītības likumā bija vārds "tikai", un Izglītības likums tika atvērts ar mērķi mīkstināt šo prasību, tad kāpēc bija šīs nežēlīgas debates, kā ļoti precīzi jau šodien Čepānes kundze uzdeva Čileviča kungam jautājumu, kāds tad ir šīs tiesas sēdes... šis iesniedzēju mērķis, vai tiešām dabūt atpakaļ Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.panta 3.daļā vārdu "tikai".

Vai arī, patiesais mērķis varbūt ir tīri politisks — dabūt Izglītības likumu atpakaļ Saeimā, lai atkal atsāktu politiskas debates par šo lietu. Un man kā izglītības jomas pārstāvim ir ļoti lieli iebildumi pret to, ka izglītības jautājumos vairāk ir politikas, nevis profesionālas diskusijas.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Šadurska kungs. Vai ir tiesnešiem jautājumi?

A.Lepse.

Jā. Sakiet, lūdzu, kas bija par iemeslu tam, ka apstrīdētā norma.... sākotnēji Ministru kabineta noteikumu 81.panta kārtībā... kāpēc viņa bija jāpieņem tik steidzami?

K.Šadurskis.

Es drusku nesaprotu šo jautājumu par steidzamību.

A.Lepse.

Nu, 81.panta kārtībā Ministru kabinets pieņem noteikumus ar likumu spēku, ja sevišķa nepieciešamība to prasa.

K.Šadurskis.

Kāpēc tas tika darīts vasarā nevis dabiskā kārtībā... iesniedzot Kabinetam likumu Saeimā...

A.Lepse.

Jā, jā.

K.Šadurskis.

Tur bija vairāki argumenti. Pirmkārt, tas tika izdarīts vasarā. Zināmā mērā tāpēc, ka vasara ir pietiekami garš periods, kad Saeima nesanāk un savukārt līdz nākošā mācību gada sākumam, līdz

2004.gada septembrim', būtu jābūt faktiski jau skaidri pieņemtai normai ar likumīgu spēku, kas darbojas visu mācību gadu. Tāpēc tad, kad mēs bijām izstrādājuši visu un paveikuši visu sagatavošanās darbu pavasarī un nepaguvām Saeimā iesniegt... Tātad, ja neiesniegtu vasarā Satversmes 81.panta kārtībā, tad nebūtu šī pilnā gada. Un tas, ka spēles noteikumi nav skaidri labu laiku pirms spēles sākuma, rada ļoti daudz dažādas spekulācijas un, kā jūs atceraties, tad 2003.gada 1.septembrī arī bija paredzēti dažādi politiski pasākumi, iesaistot bērnus mītiņos un tā joprojām. Un, lai šo spriedzi noņemtu, šis pārejas periods ir vajadzīgs pietiekami garš. Sabiedrībai ir jāzina pietiekamu laiku iepriekš, kas to gaidīs pēc gada.

A.Lepse.

Vai, pieņemot šos noteikumus, Ministru kabinetam bija zināms dažādu starptautisku organizāciju, institūciju viedoklis par to vārdu "tikai" no 2004.gada 1.septembra?

K.Šadurskis.

Jā., man kā valdības loceklim, bija bijušas ļoti daudzas sarunas ar starptautisko institūciju pārstāvjiem, turklāt, šo starptautisko institūciju pārstāvji norādīja uz pretrunām Latvijas likumdošanā, jo Izglītības likumā ir runa par šo vārdu "tikai", savukārt, Vispārējās izglītības likumā ir runa par mazākumtautību izglītības programmām, līdz ar to šie likumi nonāk zināmā pretrunā.

Mani paskaidrojumi uz to, ka faktiski šī pretruna ir tiesiski atrisināma, jo tādā gadījumā, ja likuma normas ir pretrunā, tad jāvadās pēc speciālā likuma normas... Nu, patiesībā, varbūt juridiski tas ir korekti, bet uz vienkāršo, dabisko cilvēcisko jautājumu - nu, tad kāpēc jūs neizmaināt šo normu, lai šīs pretrunas nav? - man faktiski nebija atbildes un tāpēc arī tas tika darīts un šī norma tika mainīta.

A.Lepse.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl kādi jautājumi?

I.Čepāne.

Es par pedagogiem, ja drīkst. Sakiet, kādi pasākumi tika veikti pedagogu gatavības nodrošināšanai, jo es domāju, ka neviens no klātesošajiem nenoliegs to, ka klausīties, ja pedagogs neprot pareizi latviešu valodā runāt, ir tiešām grūti, varbūt pat uztvert to mācību vielu, nerunājot par to, ka nepareiza valoda tiek iemācīta.

K.Šadurskis.

Jā. Izglītības ministrijas struktūrvienība — Latviešu valodas apguves valsts programma — tika dibināta faktiski ar vienu no šiem galvenajiem mērķiem – pedagogu izglītība un pedagogu sagatavošana valsts valodas zināšanu līmeņa celšanu un mācību metodikas apguvi, kā savu priekšmetu mācīt citā valodā. Tika sagatavotas divas kursu programmas. Viena bija tieši valodas

kursi, un otra bija šīs bilingvālās metodikas kursi. Un šie kursi tika piedāvāti pedagogiem bez maksas. Sākotnēji bija ļoti liels pieprasījums pēc šiem pirmajiem, pēc valodas kuriem. Es tagad neatceros precīzus skaitļus, bet man šķiet, ka šiem kursiem izgāja cauri vairāki desmiti tūkstoši klausītāji. Bet tie nebija tikai pedagogi, jo vēlāk tas tika piedāvāts arī bērnu vecākiem, lai nodrošinātu saikni... Nu, teiksim, ir ļoti labi, ja nezūd saikne, bērnam apgūstot vairāk vienas latviešu valodā, nezūd saikne ar vecākiem.

Vēlāk darba gaitā mazinājās pieprasījums pēc valodas kursiem, jo tos pedagogi, faktiski visi, kas gribēja, bija apguvuši. Kursi notika visā valstī. Rīgā pastāvīgi darbojās vismaz četras grupas. Tad Rēzeknē, Liepājā, Daugavpilī... nu faktiski visur, kur vien bija pieprasījums. Un vēlāk šis pieprasījums bija vairāk tieši pēc metodikas. Tātad, viens ir šī skolotāju sagatavošana, šie kursi.

Otrs. Šī pati latviešu valodas apguves valsts programma. izdeva desmitiem bilingvālo mācību līdzekļu, tajā skaitā kodoskopa plēves, tabulas, dažādus videomateriālus un šis darbs tiešām tika veikts ļoti nopietni un tajā tika investēti arī ļoti nopietni valsts budžeta līdzekļi un liels paldies ārvalstu donoru materiāliem, finansiālajai palīdzībai, kas arī bija varbūt ne mazāka sākuma posmā, nekā valsts budžeta piešķirtā dotācija.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav.

Cileviča kungs, jums ir jautājums?

B.Cilevičs.

Jā, paldies. Man ir vairāki jautājumi.

Šadurska kungs, jūs piekrītat, ka starptautiskās organizācijas atbalsta apstrīdētās normas ieviešanu tikai ar nosacījumu, ka izglītības kvalitāte nepazemināsies. Tātad, jūsuprāt... tātad jūs šobrīd varat apgalvot, ka izglītības kvalitāte nepazeminās?

K.Šadurskis.

Es domāju, ka tur nav nepieciešams tikai starptautisku institūciju rekomendācijas. Protams, pastāvīgs monitorings arī no ministrijas puses bija tieši šajā aspektā, jo jebkuras reformas veikšanas kritērijs ir kvalitātes, es neteikšu, nepazemināšanās, bet kvalitātes pieaugums. Un es varu apgalvot, ka reformas ieviešanas rezultātā.... es teikšu, tā.... Man nav objektīvu datu par to, ka kaut kur būtu pazeminājusies kvalitāte.

B.Cilevičs.

Tātad jūs apgalvojat, ka notiek monitorings, ka izglītības kvalitāte tiek kontrolēta. Jā vai nē?

K.Šadurskis.

Es varu apgalvot un precīzi runāt par monitoringa detaļām tajā laikā, kad es vadīju ministriju. Es domāju, ka šie pēdējā laika posma jautājumi, tas ir, pēc pagājušā gada 9.marta, tad šos jautājumus jums labāk uzdot manai pēctecei Druvietes kundzei.

B.Cilevičs.

Bet jūsu laikā tāds monitorings bija un jums ir dati par izglītības kvalitātes dinamiku? Jā vai nē?

K.Šadurskis,

Redziet, jūs jautājums nav korekts, jo es strādāju par ministru līdz 2004.gada 9.martam. Līdz ar to šeit vēl nekādas praktiskas darbības nebija notikušas, jo, kā jūs ļoti labi zināt, tad tikai no 2004.gada 1.septembra sākās pārmaiņas desmito klašu programmās.

Viens precizējošs... Jā, jau līdz martam faktiski ļoti daudzu skolu vadības bija iesniegušas saskaņošanai savus programmu projektus. Un tur tād.... nu, to nevar uzskatīt par monitoringu, bet katrā ziņā, nu, tā ir... ja skola iesniedz un šajā projektā ir redzamas viss tas, kā skola strādās tālāk un ir nodrošināts process, tad to var uzskatīt vismaz par skolas vadības gatavības ziņojumu

B.Cilevičs.

Jā, paldies. Bet arī tad, kad jūs bijāt ministra amatā, gan pamatskolas līmenī, gan vidusskolas līmenī jau vairāki priekšmeti tika mācīti valsts valodā, tādā valodā, kura nav skolēnu dzimtā valoda. Vai bija kāds kvalitātes dinamikas monitorings attiecībā uz šiem priekšmetiem?

K.Šadurskis.

Labākais informācijas avots ir ministrijas pārbaudes darbi un centralizētie eksāmeni. Un galvenais ir skatīties, vai ir statistiski nozīmīga atšķirība, kvalitātes atšķirība, atkarībā no mācību valodas. Nebija šādas. Vēl jo vairāk, starptautiskajos pētījumos, kuros Latvija ir piedalījusies, tie ir OECD pētījumi... tur ir daudzas institūcijas, kuras... Arī šeit netika novērotas nekādas, tur bija gan lasītprasme, gan matemātika, gan dabas zinātnes... tur netika novērotas nekādas atšķirības atkarībā no mācību valodas.

B.Cilevičs.

Par šiem datiem mēs parunāsim vēl debašu laikā. Paldies.

Kad jūs bijāt izglītības ministra amatā, jūs saņēmāt lūgumrakstu pret apstrīdētās normas ieviešanu, faktiski pret iepriekšējo redakciju ar 107 tūkstošiem parakstu. Kāda bija jūsu reakcija uz to lūgumrakstu?

K.Šadurskis.

Mana reakcija bija... m... vienā vārdā nepateikšu. Redziet, tā saukto... toreiz laikam vēl štāba īsti nebija, bet kaut kādi aizmetņi bija... un es kā ministrs saņēmu vēstules no skolēnu vecākiem ar prasībām pārtraukt, izbeigt un tā joprojām. Un droši vien šo vēstuļu iesniedzēji vai tie, kuri viņu vārdā to darīja, nezina, ka ministrija atbild uz katru no šīm vēstulēm. Un kad mēs sūtījām uz tām adresēm tiem adresētiem vēstules un viņas nāca atpakaļ ar pasta atzīmi, ka šeit tāds adresāts nedzīvo, vai arī vienā gadījumā viena kundze lūdza man audienci un bija pārsteigta, ko mēs viņai atbildam, jo šī kundze patiešām tur patiešām dzīvoja, bet tādu vēstuli viņa nekad nebija rakstījusi, tad man radās zināma skepse attiecībā uz šiem 106 tūkstošiem parakstu, un tāpēc arī manās sarunās ar parakstu iesniedzējiem es mēģināju viņus aicināt vērsties pie mūsu likumdošanā paredzētām

procedūrām, proti, savākt nesalīdzināmi mazāku parakstu skaitu, bet notariāli apstiprinātus parakstus, lai tiesiskā ceļā ierosinātu referendumu un tā joprojām, tāvad ļautu realizēt Satversmē paredzētās demokrātiskās tiesības tautai tieši piedalīties jautājuma izlemšanā. Un es aicināju iet šo tiesisko ceļu nevis vienkārši iesniegt parakstus, kuri diemžēl atsevišķos gadījumos, kurus es pārbaudīju... man bija bēdīga pieredze.

B.Cilevičs.

Tāvad jūs uzskatāt, ka referendums būtu tiešām laba metode, lai atrisinātu jautājumus, kas skar noteiktas sabiedrības grupas intereses, nevis...

A.Endziņš.

Godātais Cileviča kungs, varbūt pāriesim no politikas uz apspriežamo jautājumu... runa ir tieši par apstrīdēto normu, jo tikpat labi arī mēs saņēmām iniciētos šos te parakstus un arī bija tāda pati situācija, ka virknei adresātu... tādu nav... arī viens otrs atbalstītājs, es nezinu, jūsu kolēģis Pliners katrā gadījumā... pēc mana neeksperta viedokļa, ja viņš paraksta iesniegumu, viņš arī paraksta vēl šo te aicinājumu... arī vairāki cilvēki ir rakstiski mums apliecinājuši, ka viņi to nav darījuši...

B.Cilevičs.

Tieši tāpēc arī uzdevu šo jautājumu, jo tie arī ir ļoti būtiski lietas apstākļi.

A.Endziņš.

Bet runa šeit ir par politiku jeb ir runa patreiz par tīri juridisko pieeju? Tāpēc es lūdzu saistīt tikai jautājumus, kas ir šīs izskatāmās lietas sakarā.

B.Cilevičs.

Jā... Labi. Nu, es debašu laikā pacentīšos parādīt, ka tam ir juridiska nozīme. Labi.

Šadurska kungs, kā jūs izskaidrojat mazākumtautībām piederošo personu vairāku.... daudzu personu negatīvo attieksmi pret apstrīdēto normu. Un vai jūs uzskatāt, ka apstrīdētā normas oponenti nesaprot, kas ir labi un kas ir slikti viņu bērniem.

K.Šadurskis.

Es domāju, ka jebkurai normai ir piekritēji un oponenti. Jebkuram likumam mēs atradīsim oponentus, un Kusiņa kunga minētie skaitļi, manuprāt, ir pārlicinoši. Jautājums tika lemts demokrātiski un es domāju, ka... Kusiņa kungs arī jautājot jums, Cileviča kungs, šo jautājumu uzdeva: kā jūs izskaidrojat to, ka dažās skolās bija gatavi reformai skolotāji, pedagogi, bērni un citās nē? Un atbilde ir ļoti vienkārša, manuprāt. Tas ir lielā mērā atkarīgs no izglītības iestādes vadītāja. Un ja izglītības iestādes vadītājs ir tiešām direktors ir savā vietā un strādā gods godam un strādā arī ar saviem kadriem, tad rezultāti ir labi un tad skolā ir pozitīva attieksme pret izglītību un bērnu vecākiem ir pozitīva attieksme pret to, kas notiek skolā. Ja skolā process nenotiek labi, ja skola nav gatava, ja bērniem ir sliktas sekmes, tad bērnu vecākiem ir pamatots rūgtums pret to, kas

skolā notiek un to bieži vien ar nelielām politiskajām manipulācijām var novirzīt tādā gultnē, kā mēs to redzam.

B.Cilevičs.

Sakiet, lūdzu, vai jūsu rīcībā ir dati par skolēniem, kas ieguva pamatizglītību dzimtajā valodā, par iestāšanos augstskolās?

K.Šadurskis.

Par kuru laika posmu jūs runājat?

B.Cilevičs.

Nu, nezinu cik... nu, divi gadi... trīs gadi, pieci gadi.

K.Šadurskis.

Nu, manā rīcībā ir... vismaz mana personīgā pieredze, strādājot Rīgas Tehniskajā universitātē apmēram 20 gadus vai vairāk, un pēdējo desmit gadu laikā, kopš tiek realizētas šīs reformas, proti, kopš ir pieņemts Augstskolu likums, tad sākotnējā posmā bija ļoti nopietnas problēmas ar mazākumtautību skolas beigušajiem jauniešiem, jo viņi vienkārši nesaprata mācību vielu. Un es ļoti atvainojos, bija situācija, kad, mēģinot iesaistīt studentu darbā, lai tā lekcija būtu dzīvāka un aicinot viņu, teiksim, iedomāties.... ka jūs esat apdrošināšanas firmas direktors un kā jūs rīkotos.. un tā tālāk.... tā bija finanšu matemātika, kā jūs rīkosieties tajā vai tajā gadījumā, students griezās pie sava blakussēdētāja un skaļā čukstā viņam jautāja: “что он сказал?”. Tas neveicina mācību vielas apguvi, tajā skaitā arī, ja ir runa par grūtiem priekšmetiem, tādiem kā matemātika. Līdz ar to man, nonākot izglītības sistēmas vadībā, bija pilnīgi skaidrs, ka vidusskolas posmā ir kaut kas jādara, lai valsts valodas zināšanu kvalitāti uzlabotu.

B.Cilevičs.

Tagad situācija uzlabojas?

K.Šadurskis.

Divējādi. Jā. Reformas sagatavošanas posmā, kad kļuva pilnīgi skaidrs, ka šī reforma būs, ka norma atlikta netiks, tad bērni sāka mācīties. Līdz ar to šobrīd viņu zināšanas objektīvi ir labākas. Bet diemžēl manas lekcijas ir tiešs spogulis tam, kas notiek Saeimā, jo periodiski mazākumtautību jaunieši vienkārši nevēlas runāt latviski vai iesniegt eksāmenu darbus latviski, kā tas ir jādara, jo, protams, viņi ietekmējas no politiskajiem procesiem. Kad es pieklājīgi šos darbus viņiem atdoju atpakaļ, un saku, ka ar to netiks ieskaitīta viņiem neveiksmīga kārtošanas reize, bet lūgšu viņus atnākt nākošreiz un nokārtot eksāmenu. Un tad viņi redz, ka lekcijās nav nekādas politikas, ir tikai matemātika, tad... tā kā tas ir cilvēcisko attiecību jautājums. Bet ar šo politisko darbību ... jā, ir daudz kas... mēs esam daudz cietuši diemžēl izglītības sistēmā.

B.Cilevičs.

Skaidrs, paldies. Un pēdējais jautājums, ja drīkst.

A.Endziņš

Cerams

B.Cilevičs

Kādā līmenī jāzina valoda, lai to izmantotu kā mācību valodu? Un cik daudzu pamatskolas absolventu valodas prasmes līmenis jūsuprāt atbilst vai neatbilst šim līmenim, minimālajam līmenim.

K.Šadurskis.

Latviešu valoda ir objektīvi grūta gramatiski. Mums ir daudz locījumu, mums ir deklinācijas, konjugācijas un tā joprojām, līdzskaņu mijas, mums ir grūti izrunājami līdzskaņi, skaņas. Ļoti daudzās profesijās valodai ir jābūt perfektai. Perfektu valodu var iegūt tikai tad, ja to sāk mācīties agri. Tikai tad var atbrīvoties no akcenta un tā joprojām. Valodai ir jābūt bagātai, līdz ar to valoda ir nopietni jāapgūst arī vecāko klašu posmā, valodai ir jābūt daudzveidīgai un es uzskatu, ka šobrīd likumdošanā esošajās normās ietvertās proporcijas nodrošina to, ja tas tiek godprātīgi darīts. Šobrīd man aizejot uz mazākumtautību skolām... pirms apmēram divām nedēļām biju Bolderājā 33.vidusskolā, man ir prieks sarunāties ar jauniešiem, kuriem faktiski jau vairs nedzird, ka tā nav dzimtā valoda, kad viņi runā latviski.

B.Cilevičs.

Tātad tie ir jaunieši, kas faktiski mācās vēl līdz apstrīdētās normas ieviešanai, pirms tās ieviešanas. Ja?

K.Šadurskis.

Redziet, es runāju.... es runāju ar 9.klases jauniešu, 10.klases jauniešu, 11.klases ... nu, vienam otram ir drusku labāk, drusku sliktāk.... Es gribu paskaidrot vienu lietu. Ja 9.klasē tiek sasniegts 50% līmenis, tad vidusskolā nedrīkst būt kritums atpakaļ. Jo augstskolā pēc tam būs šie 100%, tad vidusskolai ir jābūt starpposmam. Un tā prakse, kas rodas kontaktējoties ar jauniešiem, liecina, ka mēs ejam, manuprāt, pareizu ceļu/

B.Cilevičs.

Labi. Paldies, man vairāk jautājumu nav.

A.Endziņš.

Kusiņa kungam?

G.Kusiņš.

Nav jautājumu.

A.Endziņš.

Paldies, Šadurska kungs.

K.Šadurskis.

Paldies.

*(Pārrāvums tekstā.)***I.Druviete**

...jau pietiekami izteiktos argumentus par to, ka šī apstrīdētā norma ir leģitīma, manuprāt, pierādījums ļoti labi ir mirkļa sīkums. Es vairāk vēlētos runāt tieši par šīs normas pedagoģisko aspektu, par bilingvālo izglītību kā tādu. Bet sākumā tomēr vēlētos izteikt savu attieksmi pret diviem jēdzieniem, kuri bieži minēti līdzšinējās diskusijās, respektīvi, dialogs vai līdzdalība un zināšanu kvalitāte.

Mana pārlicība ir tāda, ka ikviena norise minoritāšu izglītībā skar ne tikai šo minoritāti, bet visu sabiedrību kā tādu. Mums Latvijā nedrīkst būt tikai minoritāšu problēmas vai tikai latviešu problēmas. Ir ļoti svarīgi, ka ikviens process tiek traktēts kā visas sabiedrības interesēs esoša norise un, ka ikviens process tiek skatīts tieši no šā vispārējā labuma viedokļa, nevis no vienas atsevišķas grupas viedokļa. Un tieši tādēļ, manuprāt, arī jautājums par izglītību un jautājums par latviešu valodu, ir jāskata šādā aspektā.

Skaidrs, ka skola, kā jau Cileviča kungs pareizi norādīja, 12 gadu mācību laikā dod dzīvei nepieciešamās zināšanas. Un zināšanas nekad nav abstraktas. Tās ir zināšanas noteiktam laikam, noteiktai telpai, tātad noteiktai sabiedrībai. Un Latvijā šajā zināšanu grozā nenoliedzami ietilpst arī latviešu valoda, jo bez latviešu valodas zināšanām mēs varam runāt tikai par abstraktu faktu apguvi, par to izpratni, bet par praktisku nespēju šīs zināšanas izmantot ikdienas darbā.

Ja mēs atbalstām nostādni, ka Latvijas valsts valoda ir latviešu valoda, ja pagaidām šķiet, arī prasības iesniedzējs neiebilst pret to, ka valstī ir tiesības izdot likumus savas valodas aizsardzībai, tad mums ir jānodrošina reālas latviešu valodas tiesības Latvijas telpā. Un to var izdarīt tikai tad, ja latviešu valoda kļūst par saziņas valodu starp latviešiem un minoritāšu pārstāvjiem, tad īstenojas tas, ko mēs saucam par reālu integrāciju, ikviena minoritāte spēj saglabāt savu valodu un kultūru, valstij intensīvi, aktīvi palīdzot, bet latviešu valoda ir kopējā saziņas valoda. Un šādu valodas prasmi nodrošina izglītības sistēma.

Atkarībā no svešvalodām, kur tomēr mēs varam variēt savu valodas apguves līmeni un mērķi atkarībā no tā, kādam nolūkam to mācāmies, mums ir jāsaprot, ka valsts oficiālās valodas prasmei tiek izvirzītas ļoti augstas prasības. Visās valodas prasmju grupās un arī visās jomās. Un tieši tādēļ nepietiek valodu apgūt teorētiski, apgūt zināmu vārdu krājumu, zināmu gramatisko likumu kopu un valoda ir jālieto. Un to var apgūt tikai praksē.

Gribētu runāt par tā saukto līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā.

Pavisam īsi. Iepriekšējie runātāji pierādīja, ka šo, es pat gribētu teikt, 15 gadu laikā, ir noticis nepārtraukts, tā sauktais, dialoga process, ietverot arī informēšanu, pierādīšanu, pārliecināšanu. Skaidrs, ka 15 gadu laikā un sākumposmā es traktēju 1988.gadā, kad tika atjaunots valsts valodas statuss latviešu valodai, bija skaidrs, ka latviešu valoda jāapgūst visās izglītības iestādēs. No 1995.gada varam praktiski runāt par bilingvālo izglītību. Un līdz ar to nav notikušas nekādas radikālas pārmaiņas. Gluži vienkārši konsekventi tiek pārvarēts šīs, tā tēlaini teica, pagātnes mantojums, respektīvi, šī nošķirtā izglītības telpa. Un tiek veidots tas, ko mēs atzīstam par

savu mērķi. Tātad šī vienotā sabiedrība, kur katram ir tiesības un katram ir iespējas izpaust savu etnisko identitāti, kopīgas nacionālās identitātes ietvaros.

Redziet, demokrātija ir kopīgo sabiedrības interešu ievērošana. Ne tikai kādas atsevišķas grupas vai arī kāda atsevišķa indivīda ievērošana. Un, kā Boriss Cilevičs pareizi norādīja, vienas grupas intereses ir jāsabalansē ar visas sabiedrības interesēm. Un valoda ir ļoti būtiska latviešu un Latvijas sabiedrības interešu daļa. Nevar būt tā, ka skola negarantē pietiekamu valodas zināšanu kopumu, lai tālāk valoda varētu veikt šīs sabiedrības integrējošās funkcijas, un, lai ikvienam latvietim tiktu garantētas tās elementārās lingvistiskās cilvēktiesības, valsts valodas lietotājam lietot savu valodu savā valstī vienmēr un visur.

Un līdz ar to mums nevajadzētu izvirzīt apgalvojumus par to, ka nav noticis šis dialogs. Pret šādu apgalvojumu es kategoriski iebilstu, tieši tāpat kā pret traktējumu, ka dialogs un efektīva līdzdalība būtu bijusi tikai tad, ja pilnībā tiktu ievērotas pat nevienas grupas, bet vienas grupas atsevišķu indivīdu, kā vēlāk mēģināšu pierādīt, nepamatotas prasības.

Man ir bail, ka Latvijas apstākļos mēs varam runāt par destruktīvu, nevis par efektīvu līdzdalību, jo neaizmirsīsim, ka ikvienā norisē, kas saistās ar valodu un izglītību, ļoti nozīmīgs ir tieši šis attieksmes aspekts, psiholoģija.

Un tagad par izglītības kvalitāti. Vienu gan var teikt, bērniem, kuri pašlaik tiek iesaistīti šajās protesta kampaņās, cieš cilvēciskā kvalitāte. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad skolotāji piekopj šo dubultmorāli, kā mēs redzējam gadījumā ar it kā mānīto Izglītības valsts inspekcijas darbinieku. Šādā gadījumā jājautā, kādu morāli no tā iegūst skolotāji un vēlētos arī veikt pavisam paradoksālu secinājumu. Iespējams, vēlāk tiks apgalvots, ka izglītības kvalitāte krīt. Bet, piedodiet, ja jau skolas tikai imitē šo mācību procesu, tad jau nekas nav mainījies. Mācības norisinās minoritātes valodā. Tātad kvalitātes kritumam ir pavisam citi iemesli. Līdz ar to mums šādu apgalvojumu izteikt nevajadzētu.

Redziet, nevar pierādīt, ka, tā sauktajai, izglītības reformai, es gan šo vārdu negribētu lietot, bet ar to apzīmēsim procesu, kas ir stājies spēkā no 2004.gada 1.septembra, ir negatīva ietekme uz zināšanu kvalitāti.

Atkal gribu precizēt, ko mēs saprotam ar šo jēdzienu "zināšanu kvalitāte". Kā jau teicu, manuprāt, valodas zināšanas nav atraujamas no kvalitātes groza. Vai zināšanu kvalitāte ir, tā sauktās, atzīmes vai zināšanu vērtējums ballēs. Šeit mums jāreķinās ar to, ka pastāv, tā sauktā, atzīmju dinamika, kas atšķiras pa gadiem. Ne velti, piemēram, centralizēto eksāmenu rezultātus vērtējot, katram gadam tiek izstrādāta atšķirīga līmeņu skala, jo dažādu iemeslu dēļ, skolēni atšķiras pa gadiem vai pat pa pāris gadiem. Līdz ar to mums vienkārši nav šīs kontrolgrupas. Un, manuprāt, nebūs iespējams pierādīt pilnīgi precīzi ne zināšanu kvalitātes kritumu, ne arī paaugstināšanos, ļoti vienkārša iemesla dēļ. Mums trūkst kontrolgrupas. Ja Latvijā hipotētiski būtu 10.klases skolēni, kas pašlaik latviešu valodu mācītos tikai kā priekšmetu, pārējo priekšmetu apguvei izmantojot savu dzimto valodu, tad mums būtu kontrolgrupa un mēs varētu salīdzināt šīs zināšanas.

Vēl nedrīkstētu aizmirst vienu citu aspektu. Vidusskola ir kvalitatīva jaunu zināšanu apguves posms. Un jebkurā skolā, jebkurā valstī, neatkarīgi no mācību valodas, 10.klasē mācīties ir daudz grūtāk, nekā pamatskolā.

Tā ir pilnīgi atšķirīga pieeja arī mācību procesam, jo skolēnam taču ir mērķis. Un mērķis, kā jau mēs noskaidrojām, ir augstskola vai laba profesionālā izglītība. Un ir jārunā arī par to, ka, acīmredzot, mums nevajadzētu saistīt šo zināšanu kvalitāti ar faktiem un ar izpratni vien. Zināšanu kvalitāte ir arī prasme zināšanas izmantot praktiskajā darbībā un to nodrošina šī bilingvālā izglītība.

Tagad par bilingvālo izglītību, respektīvi, par prasmī mācīt priekšmetus ne tikai dzimtajā valodā, bet arī citās valodās. Bilingvālā izglītība ir “jumta” jēdziens apmēram 200 dažādu modeļu ar neskaitāmām variācijām. Iespējams, tūkstoši vai pat 10 tūkstoši dažādu variāciju. Un bilingvālās izglītības modelis ir izvērtējams nevis tikai pedagogijas, bet sociolingvistikas ietvaros, jo mēs nevaram vērtēt abstraktu skolu un klasi un abstraktu skolotāju. Ikviens modelis darbojas konkrētā vidē, konkrēta valsts, konkrēta pilsēta, konkrēta skola, konkrēta klase. Pēc tam — ģimene un galu galā — bērns - indivīds, personība, sauksim to, kā gribam. Un ja mēs no šī paralēlo apļu posma izņemam tikai šo klases līmeni, un tieši šādā līmenī ļoti bieži notiek diskusija, mēs varam nonākt pie kļūdainiem secinājumiem. Bērns, pirmkārt, nav balta lapa, bērns nāk ar savu iepriekšējo ģimenes pieredzi un diemžēl arī ar negatīvu attieksmi dažos gadījumos, un bērns, protams, nav imūns arī pret norisēm plašajā sabiedrībā.

Kāpēc nevar mācīt latviešu valodu tikai kā priekšmetu? To es īpaši gribētu uzsvērt. Pašreiz apgalvojumam, ka vajadzētu tikai palielināt latviešu valodas stundu skaitu un visi šie mūsu kopīgie mērķi būtu īstenoti, nav ne mazākā pamata. To es jums nesaku kā ministre, bet kā sociolingvistikas profesore, jo neba nu Latvijā bērni būs citādi, kā citur pasaulē, ne jau nu latviešu valodai būs šis destruktīvais spēks uz bērna komunikatīvajām spējām. Es pieļauju, ka visi *homo sapiens* — *sapiens* pārstāvji ir vienādi. Un ir pierādīts, ka mācoties otru valodu, kur nu vēl valsts valodu tikai kā mācību priekšmetu, mēs lielākoties apgūstam zināšanas par valodu. Mēs iemācāmies atbildēt uz jautājumu, lietojot vairāk vai mazāk gatavas frāzes, mēs iemācāmies aizpildīt, teiksim, daudzpunktus mācību uzdevumā, bet mēs neaktivizējam to, ko sauc par iedzimto valodas apguves mehānismu. Šeit, protams, man nav laika lasīt lekciju par jaunākajiem atzinumiem valodas apguves teorijā, bet pašlaik tiek atzīts, ka valodu apgūvē galvenais ir aktivizēt šos, tā sauktā iedzimtā valodas mehānisma reliktus, kas saglabājas arī pēc 12 gadu vecuma un to varam izdarīt tikai tad, ja mēs paši valodu aktīvi producējam nevis reproducējam. Un tāpēc pat mums nav vajadzīgs izmantot argumentus par skolēnu pārslodzi, ieviešot latviešu valodu vēl kā papildus priekšmetu divas, trīs vai četras stundas nedēļā. Tas nedos rezultātus. Mēs izmantojam daudz progresīvāku metodi — valodas un mācību satura integrāciju, un šķiet, ka ir zināms, ka šādu metodi mēs iesakām izmantot arī latviešu skolās. Tātad, redziet, pilnībā ir zudis pamats apgalvojumam, ka šādi it kā varētu tikt mazināta minoritāšu bērnu konkurētspēja, viņiem liekot mācīties priekšmetus citā valodā, kamēr latvieši pilnībā bauda privilēģiju mācīties tikai latviski.

Pašlaik Eiropas Savienībā mēs nedrīkstam atļauties šādu privilēģiju, Ikvienam iedzīvotājam ir jābūt trīsvalodīgam, četervalodīgam, un tieši tādēļ visās Latvijas skolās jāienāk bilingvālajai izglītībai, un tai ir ļoti dažādas izpausmes, tas nebūt nenozīmē tikai vienu priekšmetu no pirmās līdz četrdesmit piektajai minūtei kādā citā valodā. Formas ir ļoti dažādas, kā to arī pierāda mūsu Latvijas mazākumtautību skolu prakse, modeļi... visiem labi zināmie Izglītības ministrijas piedāvātie modeļi, skolu pašu izstrādātās un licencētās programmas, un tajā ir vieta arī individuālām variācijām.

Nevarētu piekrist arī apgalvojumam, ka šajā kopīgajā politikas ietvarā netiek saskatīta vieta individualitātei, cik tas demokrātiskā valstī ir iespējams. Tieši tāpat, kā, piemēram, runājot par Pensiju likumu, vai par satiksmes noteikumiem, individualitātei skolā vienmēr vieta atradīsies, tas ir skolotāju uzdevums — pielāgot šo vispārējo sistēmu konkrētam bērnam, un vēl varu atgādināt, ka jau pirmajā nedēļā, stājoties pie ministres pienākumu pildīšanas, es aicināju ikvienu mazākumtautību skolu bērnu, ikvienu vecāku izmantot manas profesionālās zināšanas un ziņot par konkrētiem individuālu grūtību gadījumiem. Un es vismaz par 90% varētu garantēt, ka izslēdzot citus faktorus, kas varētu apgrūtināt sekmju paaugstināšanos, precīzi nosakot šo grūtību cēloni, mēs to varētu arī novērst. Protams, neviens nepieteicās. Tātad, divi secinājumi. Vai nu netic, ka tas ir iespējams, vai arī, acīmredzot, šādu grūtību nav, bet piedāvājums ir spēkā. Varam eksperimentēt, varam izmēģināt arī vecākiem, kuri uzskata, ka viņu bērni ir reformas upuri, es piedāvāju — individuāli izskatīsim katru konkrētu gadījumu.

Tātad, rezumējot. Reforma ir rūpīgi gatavota, konsekventi īstenota, nedrīkstam to skatīt tikai skolas mērogā, jārunā ir par vispārējo valodas politiku Latvijā, finansiālie un organizatoriskie ieguldījumi jau tika minēti, tie ir 10 miljoni latu, tie ir neskaitāmi kursi skolotājiem, skolu direktoriem, vecākiem, tas ir neskaitāms mācību līdzekļu daudzums un beidzamais, bet ne mazāk svarīgs, arī nepārtrauktas konsultācijas ar starptautiskajiem ekspertiem.

Cileviča kungs jau daudzas konsultācijas minēja. Varētu, protams, minēt arī Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas pārraudzības komitejas iepriekšējās vadītājas Dirjē kundzes atzinumu, varētu minēt, protams, arī Ekeusa, Sasa, Jurgena atzinumus, kuri, protams, atzīstot to, ko mēs visu laiku uzsveram — izglītības kvalitāti, atzīst, ka viss ir kārtībā. Atliek tikai strādāt.

Un vēl, protams, varētu piebilst, ka nepieminēts punkts palika viens ļoti svarīgs — starptautiska dokumenta pants. Runājot par šo pašu Vispārējo nacionālo minoritāšu aizsardzības konvenciju, Latvijā ļoti nelabprāt citē 14.panta komentārus. Tas skan tā, ka šīs minoritāšu tiesības, respektīvi, uz savas identitātes uzturēšanu īstenojamas bez aizspriedumiem pret oficiālās valodas apguvi vai mācībām šajā valodā. Ar piebildi, ka tik tiešām oficiālās valodas prasme ir nenoliedzams sabiedrības integrācijas faktors. Un Latvijā tas arī tiek ievērots. Minoritāšu tiesību ievērošanas jomā, arī izglītībā, Latvija ir paraugs ne tikai Eiropas Savienības, bet arī pasaules valstīm, un līdz ar to jāteic, ka šai prasībai nav pamata.

A.Endziņš.

Paldies, Druvietes kundze. Tiesnešiem ir kādi jautājumi? Lūdzu! Ir jautājumi? Lūdzu, Lepses kungs.

A.Lepse

Sakiet, lūdzu, kad šī apstrīdētā norma tika sagatavota lasījumiem un tamlīdzīgi Saeimā jau kā likums, vai jūs arī piedalījāties pie šīs normas apspriešanas?

I.Druviete.

Jā, tajā laikā es vadīju Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju. Šī komisija tieši nenodarbojās ar grozījumiem Izglītības likumā, bet mums daudz iznāca diskutēt tieši par šo

cilvēktiesību aspektu. Un secinājumi bija tādi, kā jau es to minēju iepriekš, mūsaprāt, šī norma atbilst minoritāšu tiesību starptautiskajiem standartiem, un varu piebilst, ka arī vairākās sarunās ar starptautisko institūciju pārstāvjiem, kuri mēdza apmeklēt Cilvēktiesību komisiju, mēs pārrunājām arī šo jautājumu un rezultāts bija pašreizējam likumam pozitīvs.

A.Lepse.

Paldies. Sakiet, lūdzu, vai jums ir zināms, ka šī likumprojekta apspriešanas gaitā būtu izvirzīta tāda doma par to, ka tieši latviešu valodu ir jāmāca kā atsevišķs priekšmets, gandrīz vai kā svešvaloda, jeb no, tā saucamā, “kreisā spārna” bija citi priekšlikumi? Neatceraties?

I.Druviete.

Nē. Šāds priekšlikums ik pa brīdim tiek aktualizēts, bet ik pa brīdim arī uz to tiek sniegta tāda atbilde, kā jau es teicu arī šeit. Tas ir novecojis valodu apguves veids, tas rezultātus nedod un īpaši varētu piebilst, ka tas ir pilnīgi neatbilstošs Latvijas valodas situācijai, kur nav šīs spēcīgās ārējās latviešu valodas vides, kas nodrošinātu šo zināšanu automātisku apguvi. Par to mēs varam pārliecināties arī jaunākajā Valsts valodas aģentūras pētījumā “Valodu lietojums Latvijā”, kur mēs skaidri redzam, ka latviešu valoda publiskajā telpā pašlaik *de facto* nepilda valsts valodas funkcijas un pastāv minoritātes valodas pašpietiekamība un šādos apstākļos, kad arī valsts valoda tiktu mācīta tikai kā priekšmets, būtu pilnīgi neiespējami nodrošināt tās prasmi tādā līmenī, lai tā būtu par pamatu latviešu valodas nostiprināšanai savstarpējās saziņas valodas funkcijās.

A.Lepse.

Sakiet, lūdzu, šeit man ir 3.sējuma 109.-110.lappusē, šeit ir Latvijas Republikas 8.Saeimas PCTVL frakcijas priekšsēdētāja pedagoģijas doktora Jakova Plinera vēstule Saeimas priekšsēdētājam, Ministru kabineta prezidentam un izglītības ministram, un viņš šajā sakarībā par to, ka tiek mainīta šī proporcija uz 60/40, viņš, neatzīstot par pamatotu šādu proporciju, norāda kā kompromisa variantu, tātad, pirmkārt, valsts valodai, ieskaitot latviešu valodu un literatūru, tiek pasniegti 5 mācību priekšmeti, latviešu valoda un literatūra — 4 mācību stundu vietā vajadzētu sniegt 6 stundas nedēļā. Redziet, šeit Plinera kungs norāda uz to, kā frakcijas priekšsēdētājs, ka viņš faktiski uzskata, ka būtu jāmāca ne vairāk kā 5 mācību priekšmeti valsts valodā un stundu skaits ir jāpalielina. Mans jautājums būtu tāds: cik tad tagad reāli mācību priekšmeti tiek mācīti valsts valodā?

I.Druviete.

Vidusskolā — pieci.

A.Lepse.

Tas ir tas, ko Plinera kungs vēlējās 27.janvārī?

I.Druviete.

Plinera kungs piedāvā pieeju, ka tiktu palielināts šis stundu skaits tieši latviešu valodas kā priekšmeta apguvei. Latviešu valodā priekšmeti tiek mācīti arī vidusskolā, jo, arī, kā zināms,

dzimušajiem latviešiem mēs mācām latviešu valodu kā priekšmetu, lai tiktu apgūtas pēc iespējas plašākas valodas stilistiskās nianšes, tās funkcionālais lietojums. Bet, kā jau Šadurska kungs norādīja, stundu plāns diemžēl nav bezizmēra, mums tīri fiziski nav iespējams palielināt latviešu valodas stundu skaitu, un tas nav vajadzīgs. Starp citu, arī latviešu kā dzimtās valodas mācīšanā mēs pašlaik no šī mehāniskā, kvantitatīvā veida mācīt latviešu valodu aizvien vairāk cenšamies nostiprināt to, ka latviešu valoda ir zināšanu apguves līdzeklis citos mācību priekšmetos, un šīs zināšanas ir šādi integrējamas.

Cita starpā, nedaudz par diskusiju par eksaktajiem un humanitārajiem priekšmetiem. Droši vien vēlāk debatēs parādīsies viedoklis, ka latviski būtu jā māca priekšmeti, kas saistās, teiksim, ar latvisko un valstisko identitāti: vēsture, folkloras, latviešu literatūra un tamlīdzīgi, bet kur nu eksaktie priekšmeti. Manuprāt, šāda pieeja latviešu valodu nostādne, teiksim, 19.gadsimta vai folkloras valodas jomā, neiztur kritiku. Latviešu valoda ir mūsdienīga valoda, Eiropas Savienības oficiālā valoda, attīstīta, tikpat bagāta kā ikviena cita Eiropas Savienības valoda, jo, ja sabiedrības ir vienādā attīstības pakāpē, tad valodas arī, un tā ir jālieto visos priekšmetos un eksaktajos vēl jo īpaši. Jo galu galā mēs taču apgūstam līdz tam bērnam nezināmo pasauli. Un eksaktajos priekšmetos, arī kā pareizi tika teikts, valoda tiek automatizēta tīri tādā jēdzienu saistītāja lomā. Ja mēs, teiksim, sakām, ka recesīvā alle ietekmē fenotipu, ja genotipā ir homo zigotas... Kādu informāciju mēs iegūstam? Mēs iegūstam šo konkrēto faktoloģisko priekšmetu informāciju un latviešu valodu kā saistīšanas līdzeklis, jo šajā teikumā tikai divi vārdi ir specifiski latviešu valodai. Tā kā arī pasaules bilingvālās izglītības teorētiķi uzsver, ka bilingvālā izglītība ir efektīva tikai tad, ja tajā tiek mācīti, tā sauktie, nopietnie priekšmeti, tostarp, eksaktie priekšmeti un šeit nebūtu pamata ļauties retrospektīvām ilūzijām par latviešu valodu kā, teiksim, folkloras un tikai latviskās identitātes valodai. Tā ir mūsdienīga, zinātnes un tehnikas valoda. Un tāda tā ir jāprot visiem Latvijas iedzīvotājiem.

A.Endziņš.

Paldies. Jelāgina kungam ir jautājums. Lūdzu!

J.Jelāgins.

Te jau iepriekš izskanēja, ka sākotnējā redakcijā bija iecerēta pāreja no 50% uz 100%, bet pēc tam uzskatīja, ka tas ir pārāk liels reformas solis, pārāk liels temps un pēc tam tika izlemts pāriet no 50% uz 60%. Liekas, ka šāds palielinājums nevarētu izsaukt kaut kādu neapmierinātību mazākumtautību skolās. 10% tikai. Un šajā sakarībā man ir jautājums. Varbūt tam par iemeslu ir pamatizglītībā izvēlētais mācību lietojuma modelis un tas nenodrošina šo sagatavotību 10.klasē uzsākt šo 60%, jo, kā mēs te dzirdējām, latviešu valodā tiek pasniegta fizikultūra un darbmācība.

I.Druvieta

Tā ir hipotēze. Varētu tā būt., bet vairumā gadījumu, manuprāt, tas nav īstais iemesls. Varbūt precizēšu tā sauktos 100%. Nevaru atbildēt par šādu skaitli. Tajā laikā un arī tagad šādai nostādnei nepiekritu. Manuprāt, 60/40 vai trīs piektdaļas un divas piektdaļas ir galastacija, nevis starpstacija. Lai neteiktu, ka es to saku tikai tagad, tas ir melns uz balta rakstīts manā grāmatā par

minoritātes bērniem latviešu valodas skolās, mums nevajag monolingvālus latviešus, mums vajag Latvijas sabiedrību, kurā mazākumtautību iedzīvotāji vienlīdz labi orientējas savā valodā un latviešu valodā. Un, ņemot vērā Latvijas situāciju, proporcija 60/40 nav ideāla, jo ideāls izglītībā nav nekas, bet tā ir maksimāli tuva ideālam Latvijas situācijā, jo valsts valoda jāprot tikpat labi kā dzimtā valoda. Tātad apmēram — puse uz pusi varētu būt šīs teorētiskās proporcijas vidusskolās. Es atgādinu mēs visu laiku runājam par 16 līdz 19 gadus veciem jauniešiem, kuri jau ir kārtojuši centralizēto pārbaudes darbu latviešu valodā. Viņi neatnāk kā balta lapa uz vidusskolu, to arī bieži aizmirst. Bet, tā kā pastāv šī minoritātes valodas pašpietiekamība, nav nodrošināta šī latviešu valodas vide sabiedrībā, šiem procentiem no puses ir pilnīga zinātniska pamatotība pavirzīties nedaudz uz valsts valodas pusi. Tāpēc ir 60/40, kas ir optimāla proporcija un tās optimalitāti var arī pierādīt, ne ar precizitāti līdz procentu desmitdaļai, tas nav iespējams, bet trīs piektdaļu un divas piektdaļu samērīgumu tieši un konkrēti Latvijas situācijā šajā desmitgadē var pierādīt.

J.Jelāgins.

Es jautāju gan par tiem modeļiem pamatskolās, kurās tiek apgūta fizikultūra un darbmācība... Līdz ar to 10.klasē ja uzreiz ir jānācās nopietni priekšmeti pilnā apjomā, tad jau var būt grūtības.

I.Druviete.

Nē, tā nav.

J.Jelāgins.

Un otrs jautājums, uz ko man neatbildēja pieteikuma iesniedzējs bija par tiem procentiem... Varbūt jūs varat atbildēt. Cik ir to procentu skolu, kurās ir grūtības ar apstrīdētās normas īstenošanu.

I.Druviete.

Ja drīkst, es nedaudz atbildēšu uz iepriekšējo jautājumu. Pamatskolā tiek īstenoti četri tā sauktie Izglītības ministrijas rekomendētie modeļi, no kuriem dažos latviešu valodas īpatsvars var būt pat līdz 80%. Un tāpat, ir loģiski, ka tur ir arī eksaktie priekšmeti, arī ģeogrāfija, vēsture. Tātad, šis iemesls, kā jau teicu, manuprāt, nav īstais.

Un kāds bija jūsu otrs jautājums?

J.Jelāgins.

Cik ir tas procents skolu, kurās ir grūtības ar apstrīdētās normas īstenošanu?

I.Druviete.

Redziet, šeit mums ir atkal jārunā par to, ka ir pārāk agri izvērtēt šo grūtību pakāpi gan pašām skolām, gan arī Izglītības ministrijai, jo, lai mēs izdarītu secinājumus par bilingvālās izglītības modeļa efektivitāti, pasaules prakse ir gaidīt vismaz 5 gadus. Kanādā ļoti drakonisku bilingvālās izglītības formu — Imersijas izglītība — ieviesa 1965.gadā, bērni pilnībā pirmos trīs gadus mācījās valodā, kas viņiem līdz tam nebija zināma, un turklāt guva ļoti labus rezultātus, un viņu dzimtās valodas prasme turklāt uzlabojās. Bet pirmie autoritatīvie pētījumi parādījās tikai 1970.-1972. gadā. Un pašlaik mēs apzināti šādu statistiku neuzskatām par relevantu tādēļ, ka mēs

izvērtēt skolēnu sasniegumus varēsīm tikai tad, kad būs notikuši šie pārbaudes darbi. Protams, ņemot vērā šo zināšanu līmeņa iespējamās svārstības pa gadiem, un arī pašām skolām tomēr būtu nepieciešams zināms adaptācijas periods, ņemot vērā to, ka vispirms, manuprāt, jāizslēdz pilnīgi visi citi faktori, lai valodu nosauktu par zināšanu kvalitātes iespējamo pasliktināšanās cēloni. Tas ir 10.klases paaugstinātā slodze kā tāda, vecuma posma īpatnības, varbūt konflikti ģimenē, varbūt nelaimīga mīlestība... viss, kas ietekmē skolēnu sekmes.

Un visvienkāršākais, protams, ir vainot mācību valodu, bet tā ir ļoti tuvredzīga pieeja.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl tiesnešiem jautājumi?

I.Čepāne.

Man būtu neliels jautājums. Druvietes kundze, jūs, kā es sapratu, spriežat pēc līmeņa pamatizglītībā, ņemot vērā eksāmenu rezultātus galvenokārt. Bet vai ir bijuši kaut kādi zinātniski pētījumi arī šajā jomā? Kā šī jaunā paaudze, pavisam tie, kas ir dzimuši pēc Atmodas, kā viņi apgūst latviešu valodu? Varbūt tur ir kādas problēmas, ka viņiem pēc tam tur ir grūti pēc tam vidusskolā mācīties latviešu valodā?

I.Druviete.

Es uzdrošināšos teikt, ka objektīvu grūtību nav. Mums diemžēl ir smagas problēmas tā sauktajā lingvistiskajā attieksmē, tādā attieksmē pret šo zināšanu ieguvu un zināšanu nepieciešamību dzīvē nevis pret šo pašu mācību procesu. Un šī attieksme, protams, ir inducēta, jo vecāki ne tikai atbild par saviem bērniem, bet vecāki ļoti lielā mērā ietekmē arī savu bērnu nostāju. Es ļoti daudz runāju ar pašiem skolēniem. Skolēni lielāko tiesu uzskata, ka process norisinās normāli, viņi īpašas grūtības neizjūt, šad tad viņi, protams, pažēlo savus vecākus, kuri tik labi neprot valodu kā viņi un arī runājot kaut vai, lūk, piemēram, ar tiem piketētājiem, kas bija atnākuši pie Izglītības un zinātnes ministrijas, tiešā sarunā mums nekādu īpašu domstarpību nav un mēs apmaināmies ar viedokļiem. Varbūt es viņus pilnībā nepārliecinu, bet katrā ziņā tiešā sarunā mums izdodas noskaidrot daudzus pārpratumus, atbrīvoties no stereotipiem, tostarp arī par to, ka šis ir, teiksim, pārejas posms nevis gala stacija, tur varu nomierināt. Tas ir Latvijas situācijai neierobežoti ilgu laiku ideāls modelis. Un no skolēnu puses problēmu nav, jo bērna smadzeņu ietilpība ir daudz lielāka, nekā mēs to uzskatām un mēs ne tikai nevaram, bet nedrīkstam palaist garām šo produktīvāko laika posmu valodas apgūvē.

I.Čepāne.

Bet par faktisko situāciju ir pētījumi veikti vai nav?

I.Druviete.

Jā, ir. Bet pētījumi nekādā gadījumā nedrīkst būt tikai kvantitatīvi. Un tā ir mūsu socioloģijas lielākā nelaime, ka mums ir korekti savākts faktu materiāls, veikta, tā sauktā, primārā socioloģiskā analīze, bet diemžēl no manām pozīcijām jāteic, ka ļoti bieži ir kļūdaina, tā sauktā,

sekundārā analīze — nepietiekami pārzinot sociolingvistikas un bilingvālās izglītības teoriju tiek izvirzīti kļūdaini secinājumi, kuri diemžēl diezgan bieži tiek reproducēti arī autoritatīvos forumos.

I.Čepāne.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Brantas kundze, lūdzu.

A.Branta.

Par to jautājumu, ko jums jau kolēģi jautāja. Par šiem te kārtotajiem eksāmeņiem., beidzot pamatskolu. Vai no šiem te rezultātiem tas bija jaušams kaut kādā mērā, ka varētu būt problēmas ar valodas, ar priekšmetu apguvi valsts valodā.

I.Druviete.

Problēmu, manuprāt, arī nav. Ir atsevišķi individuāli gadījumi, kuri ir atrisināmi, noskaidrojot šo grūtību patieso iemeslu, jo, ja skolēnu vispārējais zināšanu līmenis, viņu intelekta koeficients ir pietiekams, tad viņam, protams, arī nav grūtību latviešu valodas kā valsts valodas apgūvē un līdz ar to nav arī grūtību mācīties vidusskolā.

A.Endziņš.

Paldies. Čileviča kungam jautājums?

B.Čilevičs.

Paldies. Man ir daži jautājumi. Es pacentīšos uzdot jautājumus tikai sakarā ar apstrīdēto normu tieši.

Tātad, Druvietes kundze, vai jūsuprāt apstrīdētajai normai ir pagaidu raksturs vai jūs uzskatāt, ka tai ir jādarbomas pastāvīgi?

I.Druviete.

Es uzskatu, ka tai ir jādarbomas pastāvīgi, tā sauktajā pārskatāmajā nākotnē noteikti, jo pašreiz šī proporcija, kā jau teicu, atbilst mūsu sociolingvistiskajai realitātei un Latvijas sabiedrības integrācijas konceptam.

B.Čilevičs.

Paldies. Vai jūsu rīcībā ir dati par skolēniem, kas ieguva izglītību pamatā dzimtajā valodā, par iestāšanos augstskolās? Un, ja ministres rīcībā šādu datu nav, tad man ir jautājums — kāpēc ?

I.Druviete.

Tā... Par kuru laika posmu mēs runājam? Jo, skolēni, kas savu izglītību ir ieguvuši pilnībā tikai krievu valodā, Latvijā nepastāv jau no 1989.gada un jau no 1995.gada ir bilingvālā izglītība, tātad, vismaz beidzamos piecus gadus augstskolās ir iestājušies skolēni, kas vismaz daļu zināšanu ir apguvuši arī valsts valodā. Un mūsu augstskolas pilnīgi pamatotu iemeslu dēļ studentu analīzi pēc

etniskajiem kritērijiem neveic. Šajā gadījumā tas nav noteicošais. Bet mums nav pamata apgalvot, ka tieši mācības valsts valodā, daļēji valsts valodā, varētu būt par iemeslu šai nespējai iestāties augstskolā. Gluži otrādi, mēs zinām, ka Latvijā ļoti attīstītas ir privātās augstskolas, kurās mācības notiek krievu valodā. Ja skolēni ir izturējuši šo kvalitātes konkursu, tad mēs varam arī prezumēt, ka tātad viņu intelekts nav cietis apgūstot daļu priekšmetu valsts valodā. Un to arī, starp citu, pierāda gan neoficiālie skolu reitingi, gan jau pieminētie starptautiskie pētījumi, olimpiāžu uzvarētāji. Pašlaik mums pirmajās vietās ir ļoti daudzi krievu skolu pārstāvju, kuri tātad vismaz daļu zināšanu ir apguvuši valsts valodā, ne nieka nekaitējot savai intelektuālajai attīstībai.

B.Cilevičs.

Liels paldies par šo informāciju, jo tieši to es arī gribēju pierādīt. Tātad, ja... vai es pareizi jūs sapratu... ka tie bērni, kas beidz skolas, lietojot bilingvālo izglītību, pirms apstrīdētās normas stāšanās spēkā, ir pietiekoši konkurētspējīgi un diezgan veiksmīgi iestājās gan privātajās augstskolās, gan valsts finansētajās augstskolās, uzvar olimpiādēs, un tā tālāk. Vai es pareizi jūs sapratu?

I.Druviete.

Šeit mums ir jārunā par to, ka, kaut arī pašlaik vidusskolā formāli tātad 2003., 2002., 2001.gadā nenotika tā sauktā bilingvālās izglītības modeļa īstenošana, praktiski latviešu valodas klātbūtne skolās bija jūtama un varam runāt arī par bilingvālo izglītību, kaut vai, piemēram, latviešu literatūras, ļoti daudzos gadījumos latviešu vēstures apgūvē. Tātad es vēlreiz atkārtoju, ka skolēnu, kuri savas zināšanas būtu ieguvuši, neizmantojot valsts valodu ne tikai kā priekšmetu, bet kā mācību līdzekli, pārskatāmā pagātnē vismaz 5-6-7 gadus Latvijā vispār nav. Tātad es arī nevaru atbildēt uz jūsu jautājumu, jo mums nav šī izpētes objekta.

B.Cilevičs.

Paldies. Jūs gan atbildot uz deputātu jautājumiem, gan arī jūs intervijās medijiem, gan arī šeit, jūs apgalvojat, ka kaut kādus daudz maz drošus secinājumus par izglītības kvalitātes izmaiņām varēs izdarīt pēc 5 gadiem, kad parādīsies pētījumi.

I.Druviete.

Nu, trīs.... Latvijas apstākļos.... pieļausim izņēmumu.

B.Cilevičs.

Tātad šobrīd mēs neko nevaram secināt par izglītības kvalitātes dinamiku. Un Šadurska kungs apgalvoja, ka šāda...

A.Endziņš.

Cileviča kungs, es atvainojos.... runa iet par šo datumu — 2004.gada 1.septembris. Man liekas, ka jums jau vairākkārtīgi atbildēja uz to, ka 7-8 mēnešu laikā nevar izdarīt kaut kādus nopietnus secinājumus, ko jūs visu laiku mēģināt panākt atbildēs. Lūdzu precizējiet savus jautājumus.

B.Cilevičs.

Piedodiet... Labi, es pacentīšos. Kā Druvietes kundze tikko uzsvēra, jau kopš 1995.gada nav tā, ka visi bērni mācītos tikai dzimtajā valodā. Situācija ir tāda, ka mazākumtautībām piederošie bērni daļu mācību priekšmetu mācās savā dzimtajā valodā, daļu — valsts valodā. Un šie priekšmeti ir dažādi dažādās skolās.

A.Endziņš.

Apstrīdētā norma... tieši šī konkrētā... Mēs tagad nerunājam par to, kas bija kaut kur.

B.Cilevičs.

Nē, bet tā tas ir. Un tas ir faktiski tas pats jautājums, ko uzdeva Jelāgina kungs un citi tiesneši. Vai bilingvālās izglītības programmas pamatskolās pietiekoši sagatavo pamatskolu absolventus mācībām apstākļos, kad apstrīdētās normas stājās spēkā? Tieši tāpēc es uzdevu šo jautājumu.

Bet ...

I.Druviete.

Nē, es varu atbildēt. Tātad jautājums ir, vai 9.klases absolvents ir lingvistiski pietiekami sagatavots, lai daļu priekšmetu mācītos valsts valodā. Neaizmirsīsim, kā jau es teicu, ka runa ir par 16 gadus vecu cilvēku un valodas attīstības produktīvākais laika posms ir pat līdz 12 gadu vecumam un pēc tam šīs zināšanas tiek tikai nostiprinātas, un arī prasības 9.klases pārbaudes darbā ir tādas, ka, tās nokārtojot, cilvēkam ir jābūt spējīgam apgūt daļu priekšmetu arī valsts valodā un turklāt, kā jau teicu, tas nenozīmē, ka stundās nedrīkst izmantot, teiksim, terminu paskaidrojumus citās valodās. Tas ir atļauts, skolotāji tā dara, tā ir normāla pasaules prakse. Tātad, uz jūsu jautājumu, atbilde ir — jā, uzskatu, ka tas ir tā.

B.Cilevičs.

Faktiski mans jautājums bija tieši par kvalitātes dinamiku, bet labi... atstāsim to, es sapratu.

I.Druviete.

Ko mēs saprotam ar kvalitāti? Ar šo jēdzienu... es gribētu jūs lūgt precizēt. Atzīmes? Balles? Attieksme? Zināšanu lietderība? Prasme? Kompetence?

B.Cilevičs.

Nu, ne tikai... Tad varbūt es varu uzdot tieši šādu jautājumu. Kā notiek vispār... vai pastāv kaut kāda metodika, kas ļauj secināt par izglītības kvalitāti. Jūs ļoti labi raksturojāt valsts valodas prasmes nepieciešamību, to, starp citu, neviens arī neapstrīd. Bet vai tas ir vienīgais rādītājs?

I.Druviete.

Mums ir vienota izglītības sistēma. Mums ir vienota valsts pārbaudes darbu un eksāmenu vienots mācību saturs... Tātad, hipotētiski, bet tā nenotiks, ja jūs varētu pierādīt, ka, lūk, šiem skolēniem būtu jūtami zemāki sasniegumi, kas pārsniegtu statistiskās kļūdas ietvarus, nekā, teiksim, latviešu mācību valodas skolu absolventiem, tad jau būtu sarunas priekšmets. Bet, manuprāt, šāda

situācija tikai hipotētiski ir iespējama. Tādas nav un nebūs. Līdz ar to nav pamata pieļaut šādu iespēju, ka šo zināšanu kvalitāte pasliktinās.

B.Cilevičs.

Paldies. Sakiet, lūdzu, vai pastāv kādi normatīvie akti, kuri paredz, ka skolotājiem, kas strādā ar mazākumtautībām piederošiem bērniem, ir jāzina bērnu dzimtā valoda. Un vai praksē notiek kaut kādas pārbaudes vai apmācības?

I.Druviete.

Šādu normatīvo aktu nav ne Latvijā, ne arī citur pasaulē. Šāda prasme pedagoģiskajā literatūrā tiek atzīta par vēlamu, bet ne obligātu. Līdz ar to šādu pārbaudi arī nav. Gluži otrādi, aizvien lielāku popularitāti gūst tādas pieejas bilingvālajā izglītībā, kur skolotājs pilnībā runā tikai apgūstamajā valodā vai arī valodā, kurā tiek mācīts priekšmets.

B.Cilevičs.

Bet tādā gadījumā, kā tiks īstenotas rekomendācijas, kuras jūs tikko pieminējāt un arī par kurām Latvijas Republika ziņo ANO fakti par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ievērošanu, kas tika iesniegts ANO Cilvēktiesību komitejā, kur tur ir ietverta šāda rekomendācija, ka skolām apstrīdētās normas ieviešanas sākumā lietot dzimto valodu kopā ar valsts valodu. Tā ir oficiāla Latvijas valdības nostāja. Kā tā tiks nodrošināta šī rekomendācija?

I.Druviete.

Tam jau nav nekāda sakara ar jūsu iepriekš uzdoto jautājumu. Skaidrs, ka abu valodu klātbūtne mūsu vidējā izglītībā, kā jau teicu, pastāvēs pārskatāmajā nākotnē. Un tāpat arī mēs tikai hipotētiski varam pieļaut iespēju, ka skolotājs, kas strādā minoritāšu skolās, neprot attiecīgās minoritātes valodu. Kā zināms, pat 18 gadu vecumā latviešu krievu valodas pratēju procents ir pie 80%. Šis skaitlis, starp citu, nesamazinās. Tā kā, manuprāt, mēs pilnībā atbilstam šiem starptautiski izvirzītajiem kritērijiem.

B.Cilevičs.

Jā, paldies. Pēdējais jautājums. Jūs pieminējāt to klīvu metodi tā satura un valodas integrētās mācībās... Vai jūs nevarētu minēt kādus konkrētus piemērus, jo uzdodot jautājumus skolotājiem, direktoriem, ministrijas darbiniekiem neviens neko nevar par šīs metodes izmantošanu teikt.

I.Druviete.

Metode būtībā ir mūžveca, tagad tā ir tikai aktualizēta Eiropas Padomē un tas ir tas, ko Latvijā mēs būtībā jau esam darījuši jau no 1995.gada un, tā sauktajās, specializētajās valodas skolās jau agrāk. Mērķis ir viens: valodu izmanto tikai kā līdzekli priekšmetu apguvei, respektīvi, vispirms aktivizēt šo jēdzienu un tikai tad valodu, kurā tas tiek izteikts, izmantojot otrās valodas apguvei apmēram to pašu lingvistisko mehānismu, kas darbojas, kad mēs apgūstam pirmo valodu. Un šādas metodes variācijas pašlaik tiek plašāk ieviesta citur pasaulē. Mēs varētu teikt, esam avangardisti, no mums mācās citas valstis, arī jūsu šad un tad pieminētā Igaunija pašlaik ļoti aktīvi

pārņem Latvijas pieredzi. Vēl nav pagājusi ne nedēļa, kad es Igaunijā lasīju lielu lekciju par Latvijas pieredzi un man ir zināms pamats uzskatīt, ka tā Igaunijā tiks pārņemta.

B.Cilevičs.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungs, vai jums ir kādi jautājumi?

G.Kusiņš.

Jā, vienu jautājumu es arī vēlētos uzdot. Jūs jau pieminējāt, ka šobrīd ir grūti izvērtēt to grūtību pakāpi. Un, tāpat, ja mēs teorētiski pieņemtu, ka būtu patiešām zināšanu pasliktināšanās iestājusies. Sakiet, lūdzu, jūs pieminējāt, ka, teiksim, vecāku ietekmē bērnu nostāja... tas var būt par cēloni.... nu, pieņemsim, kaut vai arī tā nelaimīgā mīlestība var būt par cēloni sekmju pasliktināšanās.... Sakiet, lūdzu, vai jūs varat mēģināt uzskaitīt, kas varētu būt tādi zinātniski izvērtējami tie nosacījumi... kas varētu būt par pamatu? Tāpat vecāku ietekme. Kas vēl, lai novērtētu patiešām, ka sekmes pasliktinās?

I.Druvieta.

Jā... Diemžēl mūsu sarunas tematu apgrūtina tas, ka daudzi pieņēmumi arī par šo, ka par zināšanu kvalitātes pasliktināšanos mums ir interpretāciju un hipotēžu līmenī, bet pastāv pasaules praksē ir aprobēta metodika, kā noteikt arī to, kāds ir skolēnu zināšanu saistījums ar apgūstamā priekšmeta valodu. Tie ir, tā sauktie, paralēlie testi gan svešvalodā, vai valsts valodā, gan arī bērnu dzimtajā valodā, tie ir arī dažādi lingvistiskās attieksmes pētījumi un beidzamajiem tiek pievērsta ļoti liela uzmanība, jo, šķiet, tur nav jābūt ne psihologam, ne sociolingvistam, lai saprastu, ka tad, ja bērns mājās pie vakariņu galda dzird tikai sliktu par Latvijas politiku, par Latvijas izglītības sistēmu un viņam tiek stāstīts, ka, mācoties priekšmetus citās valodās, cietīs viņa intelektuālā attīstība, pilnīgi loģiski, ka viņam kaut neapzināti radīsies šis protests ne tikai pret latviešu valodu, ne tikai pret mācību priekšmetu, bet arī pret skolu kā tādu. Tieši tādēļ es teicu, ka šīs cilvēciskās kvalitātes pasliktināšanās ir daudz nopietnāka problēma Latvijā, un diemžēl jāteic, ka šādas nevajadzīgas diskusijas par hipotētiskiem pieņēmumiem to var tikai pasliktināt. Un, protams, kur nu tad runāt par sabiedrības vienotību un par valsts valodas statusa faktisko realizāciju.

A.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Tiek aicināta Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Slāvu valodas un literatūras nodaļas docente Tatjana Ligutas kundze.

Lūdzu, Ligutas kundze! Cik jums būtu laiks vajadzīgs?

T.Liguta.

Es gribētu teikt par to, ka tomēr, manuprāt, neviena reforma nevar notikt, kamēr visiem tās dalībniekiem nav pilnīgi skaidri reformas mērķi, tas, kā Druvietes kundze teica, tas galapunkts, un kāpēc un kas ir jādara un kāpēc ir jādara tieši tā. Tad, ja tas ir skaidrs, mēs varam no iesaistītajiem cilvēkiem prasīt, lai viņi ar sirdi un dvēseli piedalītos tās realizācijā. Ja tādas skaidrības nav, nu tad es nezinu, ko cilvēki izpilda, ko viņi grib, ko viņi dara. Un, manuprāt, šīs reformas sakarā tādas skaidrības arī šodien nav, jo mēs visu laiku runājam par to, vai skolas ir gatavas, vai skolas nav gatavas. Un mēs nerunājam par to, kāpēc tas ir vajadzīgs. Es tādu jautājumu uzdevu reformas autoriem kopš 1996.gada. Saņēmu dažādas atbildes vai nesaņēmu vispār nekādas. No tām iespējamajām atbildēm es zinu, tā ir valsts valodas prasmes paaugstināšana, uzlabošana. Tas ir viens. Otrs ir bērnu konkurētspējības paaugstināšana. Trešais — ir skolu segregācijas likvidācija. Ceturtais. — sabiedrības integrācija. Un piektais — latviešu valodas vides nodrošināšana skolā.

Manuprāt, tie mērķi ir diezgan dažādi. Un diez vai ir realizējami ar vienu un to pašu līdzekli. Un pie tam, nekur nevienā vietā tie mērķi skaidri nav nosaukti. Vai nu ir visi kopā vai izdalīts tas viens, kas ir pats galvenais. Es nezinu, bet tāda dokumenta tomēr nav. Tātad, katru reizi tiek izvirzīts kaut kas cits. Tie varbūt ir savstarpēji saistīti, bet nav vieni un tie paši.

Un tad, manuprāt, ja mēs runājam par valsts valodas zināšanu vai valsts valodas prasmi, tas ir ļoti svarīgs mērķis, ko, manuprāt, šodien praktiski atbalsta nu gandrīz vai visi, izņemot kaut kādu nelielu procentu varbūt, jo vecāki un paši skolēni skaidri apzinās, ka bez latviešu valodas viņi nevarēs pastāvēt Latvijā. Bet, ja mēs runājam par to, kā to var sasniegt, kā to var uzlabot, es domāju, ka tie mērķi ir ļoti, ļoti dažādi un daļa no tiem jau skanēja šeit. Es gribētu atgādināt, ka arī manis pārstāvētā sabiedriskā organizācija — Latvijas krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociācija — mēs vēl kopā ar Latvijas krievu kultūras biedrību, mēs vēl 1996.gadā piedāvājām, teiksim, tādu lietu kā, pirmais, latviešu valodas nodarbības vēl bērnodārzos, jo lai bērniem, jau nonākot skolā, jau viņiem būtu zināma pakāpe latviešu valodas prasmē un otrs, ko mēs piedāvājām — tie ir fakultatīvi, jo fakultatīvi ir arī zināms veids bilingvālās izglītībai. Kad 1996.gadā tāds termins mums vēl nebija, praktiski par to vēl nerunāja. Mēs domājam tā, ka, teiksim, priekšmetu pamatu visi bērni apgūst dzimtajā valodā, bet tad viņi izvēlas tos priekšmetus, ko viņi uzskata par sev tuvākiem, par sev interesantākiem, vai par tiem, kuri ir saistīti ar viņu nākotni un tajā priekšmetā izvēlas fakultatīvi, kur padziļināti apgūst šo priekšmetu latviešu valodā. Vai tas ir kaut kas pilnīgi neiespējams? Es kopš 1996.gada nedzirdu nevienu nopietnu argumentu, kāpēc tas nav pielietojams. Kāpēc nav metode? Es arī pilnīgi piekristu tam, ka latviešu valodai, lai tā būtu apgūta pilnīgi, ir jābūt ne tikai kā mācīšanas priekšmetam, bet arī kā objektam, bet arī zināšanu iegūšanas līdzeklim. Bet to taču arī var darīt dažādi. Kāpēc ir izvēlēts tikai viens līdzeklis — priekšmetu. Nu priekšmetu nu praktiski pilnīga pāreja uz pasniegšanu valsts valodā. Jo, ja mēs pamatskolā runājam par bilingvālo izglītību un tur ir dažādi veidi, tad vidusskolā par bilingvālo izglītību dokumentos vispār neviena tāda vārda nav. Un ja bilingvālā izglītība sanāk tikai tā, ka vieni priekšmeti ir latviešu valodā, citi priekšmeti dzimtajā valodā. Kāpēc tur arī vidusskolā nesaglabāt iespēju pielietot divas valodas viena priekšmeta apgūšanā? Man liekas, ka tā arī ir metode.

Ja runājam tieši par valodas apgūšanu. Es neesmu piekritēja tam, lai būtu vairāk stundu skaits. Man liekas, ka tā nav īstā metode, bet arī komunikatīvā metode, valodas apgūšanas metode, kas mums tagad ir vispārpieņemta, tā nav tikai reproduktīvā metode. Nemaz nē. Tā ir tieši produktīvā metode. Tur var dažādi variēt to saturu, kas tiek apgūts. Es ar to negribu pateikt, ka ir kaut kāda viena metode, kas atrisina visas problēmas. Es domāju, ka tādas metodes var būt ļoti daudz. Un arī pārejot pie procentiem, tas nozīmē... Nu, ja, teiksim, priekšmets tiek apgūts divās valodās, kā var izskaitīt procentus, cik vārdus cilvēks pateicis vienā valodā, cik – otrā valodā, cik avotus viņš ir apguvis vienā valodā, cik – otrā valodā? Kā tas vispār... Man liekas, ka to var izdarīt tikai uz papīra. Sastādot programmu, tur papīrā var kaut kādus ciparus noteikt. Bet reālā dzīvē man ir lielas šaubas, ka vispār tie procenti kaut ko parāda. Un kāpēc arī tiem procentiem jābūt visiem vienādiem? Es domāju, ka tieši tāds sadalījums “60 un 40” arī ir diezgan tāds subjektīvs vai nepamatots, jo es ļoti labi atceros, ka 2003.gadā ziemā praktiski kādu pāris mēnešu laikā mainījās vismaz trīs tādi modeļi. Pirmais bija tas, ko izstrādāja ministrijas darba grupa, kur bija pavisam cits – tur bija priekšmetu sadalījums A, B un C grupās un pavisam cits valodu sadalījuma procents. Bija norma “70 uz 30%” un tad pēkšņi parādījās, tas jau nebija darba grupas rezultāts, pēkšņi parādījās 60 uz 40. Man bija tāds ieskats, ka 60 ir tikai tāpēc, ka tas ir vairāk par 50. Nezinu. Vismaz nekādu tādu zinātniskāku pamatojumu es tam neredzu, it sevišķi tāpēc, ka tas, procentu sadalījums “60/40” konsultatīvajā padomē bija izskatīts un iekļauts standartā tieši pirms 23.maija gatavojošās demonstrācijas. Un, manuprāt, tas bija tīri politisks lēmums tās gaidāmās demonstrācijas iespaidā.

Jā. Kāpēc šeit tika daudz runāts par to, ka reforma notiek pakāpeniski un soli pa solim? Jā, varbūt tā tas ir, skatoties no ministrijas viedokļa. Varbūt, ka tiešām ievēdot vienu kaut kādu normu, viņi jau paredzēja, ka parādīsies kāda cita. Ja skatīties no skolas viedokļa, tas nebūt tā nav. Jo 1995.gadā, kad parādījās norma par diviem priekšmetiem pamatskolā un trīs priekšmetiem vidusskolā, tas skolām bija pilnīgi negaidīts un it kā neparedzēja nekādu citu soli. Bija runāts tikai par tādu normu. Tā norma bija ieviesta ļoti ātri, ļoti nesagatavoti, par ko toreiz, cik es atceros, runāja arī ministrijas inspekcija, ka skolotāji nav sagatavoti, ka viņi paši slikti zina valodu. Tātad, protams, katra skola darīja tā, kā varēja, un to, ko viņa spēja šajos apstākļos. Par labu kvalitāti tajos priekšmetos, es domāju, ka pirmajos gados noteikti runāt nevarēja. Jo tas bija tas, kas apstākļu spiests. Un, tā kā šodien arī skanēja – 1998.gadā, tātad trīs gadus pēc tās normas ieviešanas tika konstatēts, ka tā norma nestrādā. Bet tā taču tikko bija ieviesta, tā vēl nesāka darboties. Un vai tad var secināt no tā, ka norma nestrādā un vajag kaut kādus citus līdzekļus jau meklēt. Un tie citi līdzekļi parādījās Izglītības likumā. Toreiz vēl ar vārdu “tikai”. Es domāju, ka tas nebūt nav pamatoti. Tātad priekš skolas, tas otrs gājiens, tas, kas parādījās Izglītības likumā, nemaz nebija gaidīts. Praktiski skola tikko tiek galā ar kaut kādu vienu lietu, tad viņas negaidīti pilnīgi saņem kaut ko citu. Tā ir arī augstākās valodas prasmes pakāpes nepieciešamība, visi tie... skolām tas negāja tik pakāpeniski. Vienīgi pirmā reize, protams, tiešām 1998.gada likumā bija jau paredzēta 2004.gada norma, kas praktiski pilnīgi no paša sākuma bija neizpildāma un tā tas arī bija uztverts. Es domāju, ka ļoti daudzi arī runāja par to arī no paša sākuma, nevis tikai 2003. vai 2004.gadā sāka par to domāt.

Ja runāt par bilingvālo izglītību... Es nezinu, vai šodien mēs runājam par bilingvālo izglītību, vai nerunājam. No sākuma bija runāts tikai par “60 un 40”, par to normu, par vidusskolu. Ja runāt par bilingvālo izglītību... Nē, nu varbūt tad runāt vai nerunāt?

A.Endziņš.

Tā nav strīdus priekšmets.

T.Liguta.

Nu labi, tad runāsim par citu. Laika tiešām maz. Par mazākumtautību izglītības programmu. šodien arī skanēja, ka mazākumtautību izglītības programma nodrošina, no vienas puses, valsts valodas apgūšanu, un, no otras puses, mazākumtautību valodas un identitātes saglabāšanu. Praktiski man liekas, ka tā tas arī nav, jo tiešām latviešu valodas apgūšanai šajā programmā ir ierādīta liela vieta un daudz par to domāts, un arī ir zināmi panākumi, taču tas, kas saistīts ar mazākumtautību specifiku, tur gandrīz vai neparādās. Jo ir mazākumtautību valoda un literatūra. Tas ir vienīgais priekšmets, kas nosaukts tajā programmā. Es saprotu, ka varbūt valstij ir diezgan grūti katrai skolai noteikt, kādi priekšmeti viņiem ir jā māca saistīti ar specifiku. Bet vismaz kaut kāda vieta programmā, kaut kāds stundu skaits ir jābūt iedalītam tam, lai skola tur varētu paredzēt šādus priekšmetus. Praktiski šodien tas iznāk tikai uz fakultatīvu skaita, kas ir viena, divas stundas katrai klasei. Nu, es domāju... Bet tās pašas viena, divas stundas ir arī latviešu skolās. Tātad, ja tur tiek ielikti šitie priekšmeti, tad viņi atkal nesaņem kaut ko citu, kaut kādas citas iespējas – intereses izglītībai vai kas cits. Es domāju, ka tādai vietai noteikti ir jābūt. Un lai skola katra nu tiešām izdomā, kā viņi tās stundas izmantos.

Ja runāt par valodu. Mazākumtautību valoda arī prasa ļoti lielu uzmanību, kā arī ministres kundze daudzkreiz runāja, es domāju, ka tas ir tieši tā, ka dzimtajai valodai ir ļoti liela loma arī citu valodu apgūšanā. Nevar apgūt citas valodas, ja tu neesi stiprs pats savā valodā. Un tad tas nozīmē, ka dzimtajai valodai vienmēr ir jā dod, jāiet kādu solīti pa priekšu citām valodām.

Tagad mēs redzam to, ka dzimtās valodas stundas, stundu skaits skolās visu laiku samazinās. Un tagad pirmo reizi tajā jaunajā programmā, kas tagad sāks darboties, 1.klasē mums būs četras stundas latviešu valodas un četras stundas dzimtajās valodas. Tā ir 1.klase, kur bērns mācās lasīt un rakstīt savā dzimtajā valodā. Pie tam saskaņā ar visām bilingvāliem modeļiem viņiem taču būs vēl daži priekšmeti latviešu valodā. Tātad iznāk, kur ir tā dzimtajās valodas prioritāte? Tas ir tiešām līdz šim mums bija tā, ka latviešu dzimtajās valodas stundu skaits un citas dzimtajās valodas stundu skaits bija vienāds. Šoreiz tā tas arī nebūs. Jo latviešu valodā paliek sešas stundas dzimtajās valodas sākumskolās, pirmajās klasēs. Es domāju, ka ļoti grūti ir teikt par to, ka valsts veicina mazākumtautību valodas apgūšanu un saglabāšanu, kā šodien tas skanēja no Saeimas pārstāvju puses. Es domāju, ka valsts dod iespēju saglabāt dzimto valodu skolā. Jā. Bet veicina apgūšanu un saglabāšanu? Diez vai.

Un par reformas rezultātiem man liekas, ka šodien diezgan grūti runāt par pedagoģiskajiem rezultātiem, jo tiešām ļoti neliels laiks ir pagājis. Bet par politiskajiem rezultātiem mēs gan varam runāt par to, ka sabiedrības dezintegrācija ir padziļinājusies burtiski pēdējā gada, pusotra gada laikā. Pasliktinājās attieksme pret latviešu valodu. To mēs varējām ļoti viegli novērst. Tas varēja nenotikt,

un tas, manuprāt, ir tomēr tiešām nepareizas politikas rezultāts. Bērniem zūd interese pret mācībām. Izglītības kvalitātes jautājumi ir atstumti uz kaut kādu otru plānu. Pirmajā plānā ir valodas zināšanas. Valsts praktiski negrib dzirdēt mazākumtautību balsi, un tas rada kaut kādu pazemojuma sajūtu diezgan lielā sabiedrības daļā. Es domāju, ka tas arī neiet valstij par labu. Un krievvalodīgo sabiedrība strauji radikalizējas un izvirza politiskas prasības, kas šodien varēja arī neskanēt.

A.Endziņš.

Paldies.

Tiesnešiem jautājumi. Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Ligutas kundze! Šodien jūs teicāt, ka jau pašā sākumā 1998.gadā nebija izpildāmas tās prasības, kas tajā normā bija ieliktas iekšā par to pāreju uz valsts valodu, mācīšanu valsts valodā. Es sapratu, ka tas bija 1998.gadā pieņemtā norma, kas bija paredzēts, ka stāsies spēkā 2004.gadā. Lai situācija ir tāda, ka pamatskolā māca mācību priekšmetus trīs mācību priekšmetus valsts valodā un vidusskolā pāriet uz... nu toreiz bija "tikai" visi, bet nu, pieņemsim, ka pieci vai seši priekšmeti. Seši gadi, lai būtu pāreja līdz normas ieviešanai. Kā jūs domājat, cik gadu ilgs periods ir vajadzīgs, lai šādu pāreju jeb šādu reformu vajadzētu realizēt, ja seši gadi ir par maz?

T.Liguta.

Redziet, es arī teicu par to, ka, manuprāt, tomēr tur nav jautājums par laiku, cik gadi ir vajadzīgi. Jo es neredzu, kāpēc ir jāpāriet. Vai nevar to pašu rezultātu sasniegt citiem līdzekļiem? Un dažus no tiem, iespējamiem līdzekļiem, es nosaucu. Jo, manuprāt, būtu stingri jākontrolē rezultāts, jākontrolē arī to, lai skolas izmantotu tiešām arī latviešu valodu kā zināšanu ieguves līdzekli. Bet nebūtu tikai viens piedāvāts modelis, ka ir jāpāriet uz priekšmetiem pilnīgi latviešu valodā.

G.Kūtris.

Es atļaušos otru jautājumu. Es šobrīd negribētu ieslīgt zinātniskās diskusijās, jo es neesmu pedagogs šajā izpratnē, sociolingvists par to, cik labi, vai kura no metodēm mācīšanā ir vislabākā, lai apgūtu valsts jeb lietojamo valodu sadzīvē. Vai pietiek ar valodas mācībām stundām, vai tas ir jāintegrē caur kādu mācību priekšmetu. Bet man drīzāk bija jautājums par to metodi, ko jūs arī piedāvājat, ka bērni varētu izvēlēties fakultatīvi to priekšmetu apgūt valsts valodā, kas viņiem liekas interesantāks. Vai jūs uzskatāt, ka šī brīža minoritāšu skolu pedagogu valsts valodas zināšanu līmenis ir tāds, ka varētu visās vēlmēs, skolēnu vēlmēs nodrošināt fakultatīvi priekšmetus apgūt valsts valodā?

T.Liguta.

Sapratu. Paldies. Es domāju, mēs to arī darītu... to likām priekšā. Ka to varētu darīt ne vien skolas, ka tie ir fakultatīvi, tas ir, ārpus saraksta, skolas saraksta, ka to varētu organizēt, teiksim, rajona komisijas, metodiskās komisijas ietvaros. Un tad viena skola ņemtu, piemēram, matemātiku, otra skola – bioloģiju, vispār to varētu sadalīt. Un pie tam toreiz mēs par to nedomājām, bet šodien

man liekas, ka būtu ļoti būtiski, ja tādi fakultatīvi nebūtu tikai mazākumtautību bērniem, bet ja būtu visiem kopā. Lai viņi sēdētu kopā ar latviešu bērniem un padziļināti apgūtu tos priekšmetus, kas viņiem būs vajadzīgi varbūt augstskolā vai dzīvē. Es domāju, ka tas ir pilnīgi realizējams.

I.Čepāne.

Bet kādā valodā, piedodiet?

T.Liguta.

Latviešu valodā.

I.Čepāne.

Ka sēdēs kopā? Jūs gribiet jauktas skolu?

T.Liguta.

Nē, fakultatīvus.

G.Kūtris.

Redziet, tur jau ir tā niansīte, vai tas skolēns, kas ir apguvis priekšmeta sākumu savā dzimtajā valodā, var piedalīties fakultatīvā nodarbībā augstākā līmenī, kur tiek apgūts jau pēkšņi uzreiz viss valsts valodā, bez terminoloģijas pamatzināšanām.

T.Liguta.

Es arī nedomāju, ka visi... Es runāju arī par bilingvālo izglītību pamatskolās, par priekšmeta apgūšanu divās valodās. Tas nenozīmē, ka bērns pilnīgi neko nesaprot no latviešu valodas un viņš iet tajā fakultatīvā un klausās fiziku latviešu valodā. Protams, ka tā tas nenotiek.

A.Endziņš.

Ir vēl kādi jautājumi tiesnešiem? Nav.

Cileviča kungam?

B.Cilevičs.

Viens jautājums. Sakiet, lūdzu, Ligutas kundze! Kā jūs, no jūsu pieredzes, kā jūs domājat, vai dzimtās valodas prasme mazākumtautībām piederošajiem skolēniem pēdējā laikā uzlabojas vai pasliktinās? Paldies.

T.Liguta.

Es domāju, ka dzimtā valoda vispār..., teiksim, nu, es varu runāt par krievu valodu. Man ir grūti runāt par citām. Krievu valoda Latvijā tagad ir diezgan sliktākā stāvoklī, nekā tā bija agrāk. Un tā izjūt ļoti spēcīgu latviešu valodas ietekmi. Tas zināmā mērā ir normāli. Tā tam ir jābūt. Tas nozīmē, ka mēs daudz lietojam latviešu vārdus un izteicienus, pat dažreiz nezīnot, vai kaut kas tālāk kaut kur ir jāmeklē krievu analogs vai atbilstība. Samazinās sinonīmu rindas, vispār valoda paliek drusku tāda... valodas kvalitāte paliek citādāka un apgrūtināta.

Ja runāt par bērniem, tad iznāk, ka bērni ļoti bieži mājās dzird tādu jauktu valodu, tīru literāro valodu viņi vairs nedzird, visur apkārt viņi arī dzird. Viņiem vēl lielāka ir latviešu valodas ietekme. Kur viņi var dzirdēt skaidru, pareizu, literāru krievu valodu? Pirmām kārtām – skolā. Tātad skolai šodien parādās vēl arī tāds uzdevums – dot bērniem literārās pareizās dzimtās valodas vidi. Un es domāju, ka tas arī ir ļoti svarīgi. Un tur ir svarīgi priekšmetu mācīšana dzimtajā valodā. Jo arī tiešām šodien par to tika runāts - arī vidusskolā valodas, dzimtās valodas apgūšana nebūt nebeidzas, jo dzimtā valoda ir ciešā kārtā saistīta ar domāšanu. Un vidusskolā notiek tāda domāšanas kvalitātes zināma maiņa, jo cilvēks pāriet uz tādu vairāk filozofisku domāšanu, vairāk dziļāku domāšanas veidu. Un ja viņš to nedara dzimtajā valodā, ja dzimtā valoda viņam paliek tikai sarunvalodas līmenī, nu, es domāju, ka tas tiešām nozīmē, ka dzimtās valodas sfēra sašaurinās, kvalitāte pasliktinās un tas diez vai labi ietekmēs citu valodu apgūšanu.

G.Kūtris.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Kusiņa kungam jautājums.

G.Kusiņš.

Man jautājums. Jūs garā izklāstā teicāt, ka reformas sakarā nav skaidri mērķi, un vēl, nav viena apkopojoša dokumenta. Sakiet, lūdzu, vai tā dokumenta esamība, kā jūs iedomājieties šo dokumentu? šobrīd ir Izglītības likums. Vai jūs gribiet vēl kaut kādu citu dokumentu? Es īsti nesapratu, kā jūs to domājat.

T.Liguta.

Es gribētu kaut ko, kādu dokumentu, kas paskaidrotu - mēs pārejam uz kādu sistēmu. Tas ir vajadzīgs tāpēc. Mēs sagaidām to un to. Bet lai tas būtu skaidrs skolai, skolotājiem, bērniem un vecākiem.

G.Kusiņš.

Jūs uzskatāt, ka šobrīd tāda dokumenta nav?

T.Liguta.

Es uzskatu, ka tāda nav.

G.Kusiņš.

Paldies.

Otrs. Jūs apgalvojat, ka bilingvāla vidusskolā nav. Es nepārpratu neko?

T.Liguta.

Var. Bilingvālā izglītība dokumentos, kas saistīta ar vidusskolu, netiek lietota.

G.Kusiņš.

Bet bilingvāli vidusskola netiek mācīts.

T.Liguta.

Bilingvāli tiek mācīts, bet likumdošanas dokumentos tā metode nav minēta sakarā ar vidusskolu.

G.Kusiņš.

Tātad, jūsuprāt, ja to ierakstītu, ka vidusskolā ir bilingvāli, tad tas dotu šo vienoto, apkopjošo skaidrību? Tas jau šobrīd tiek mācīts.

T.Liguta.

Es domāju, ka tādām jēdzienam vidusskolas programmās ir jāparādās un jābūt skaidrībai. Ja jau skaita procentus, bilingvāli pasniedzamie priekšmeti pieder pie kuras daļas? Vai tas ir jāskaita, nezinu, stundu, vārdu, vai kāda cita rādītāja.

G.Kusiņš.

Bet skola taču pati nosaka šos priekšmetus.

T.Liguta.

Skola pati nosaka priekšmetus, kas ir pasniedzami latviešu valodā. Es runāju par bilingvāliem priekšmetiem.

G.Kusiņš.

Tur skola pati neko nevar noteikt?

T.Liguta.

Nē, tie vispār nav pieminēti. To it kā nav.

G.Kusiņš.

Bet tad to skola nekādi nevar ietekmēt?

T.Liguta.

Es nezinu, par to vispār nav runāt. Es domāju, ka skolas to dara. Kā viņas to izskaita, es nezinu. Bet es domāju, ka bilingvālai izglītībai ir diezgan liela vērtība ne kā pārejas metodei, bet pašai par sevi. Un ja mums ir tāds jēdziens pamatskolā, mums ir dažādas pamatskolas programmas var pielietot dažādas bilingvālās metodes veidus. Un vidusskolā mums pat vārds tas pazūd. Tas nekur vairs nav. Es domāju, ka tas nav pareizi.

G.Kusiņš.

Tad skola nevarētu to vārdu likt iekšā savā izstrādāta programmā?

T.Liguta.

Nē. Es domāju, ka vidusskolā ir jāturpina bilingvālo izglītību. Ka tā bilingvālā izglītība tāpat kā arī pamatskolā var būt ļoti dažāda, dažādos veidos, un ka valstij ir jākontrolē rezultāts.

G.Kusiņš.

Bet es gribu saprast par to bilingvālo izglītību. Jūs sakāt, ka tāda vārda vidusskolā nav. Es gribu noskaidrot, kāpēc tā vārda nav.

T.Liguta.

Es nezinu.

G.Kusiņš.

Bet ja skola pati izstrādā programmu, viņa to vārdu neprot ierakstīt? Vai kā? Kāpēc nav tur tā vārda?

T.Liguta.

Skola varbūt var to ierakstīt, bet visās prasībās, standartā, Izglītības likumā pat programmā un mazākumtautību izglītības programma, tur ir arī mana anotācija, ne tikai par to priekšmetu plānu. Tur tas vārds nav.

G.Kusiņš.

Labi. Paldies.

Tad jūs teicāt, ka izvērtējat tās sekas, ka valsts negrib dzirdēt mazākumtautību pārstāvju balsi. Tas tāds nopietns arguments. Es ceru, jūs piekrītat. Sakiet, lūdzu, vai tomēr tas tā ir, ka valsts negrib dzirdēt. Jo, cik es saprotu arī no lietas materiāliem redzams, ka jūs esat arī tajā Konsultatīvajā padomē. Patiešām negrib dzirdēt?

T.Liguta.

Es domāju, ka jā.

G.Kusiņš.

Negrib dzirdēt. Tas ir jūsu tāds vērtējums. Negrib dzirdēt. Un tas apliecinās ar ko?

T.Liguta.

Tas apliecinās ar to, ka, nu, teiksim, varbūt ar manu pieredzi, bet arī es domāju, ka arī ar citu cilvēku pieredzi. Tas pats, nu, organizācija, ko es ilgu gadu vadīju - Krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociācija, mēs visu laiku mēģinājām neuzstāties ar kritiku vien, bet dot kaut kādus konstruktīvus priekšlikumus. Nevienu reizi tie priekšlikumi nebija nopietni apspriesti. Mēs bijām gatavi, un arī tā darījām, atbalstījām ļoti daudzus *LAŠOR* priekšlikumus, kas tiešām bija ļoti pārdomāti. Tur bija iesaistīti pieredzējuši pedagogi, kas deva arī savus priekšlikumus, kā latviešu valodas uzlabošanai skolā, tā arī bilingvālās izglītības ieviešanai. Nopietni apspriests tas nebija. Tas bija apspriests konstruktīvā padomē. Es arī neteiktu, ka tas ir nopietni apspriests. Jo Konsultatīvajā padomē toreiz pārsvarā bija... nebija pārsvarā arī mazākumtautību pārstāvji. Un tie, kas pārstāv

mazākumtautību skolas, pārsvarā ir skolu direktori, kas ir atkarīgi no ministrijas un praktiski ne tik daudz tās programmas apsprieda pēc būtības, cik vadoties no kaut kādiem citiem, pārsvarā politiskiem nolūkiem.

G.Kusiņš.

Bet nu tomēr tāds apgalvojums – valsts negrib dzirdēt mazākumtautību pārstāvju balsis.

T.Liguta.

Tieši tā.

G.Kusiņš.

Jūs sakāt, ka Konsultatīvajā padomē tas tika apspriests. Jūs rakstījāt iesniegumu. Jums neatbildēja? Patiešām?

T.Liguta.

Man tajā 1996.gadā... tur bija tā. Man piezvanīja no ministrijas un teica tā: mēs te gribam apspriest jūsu piedāvāto, ko mēs saucam alternatīvo konfesiju. Ja jums ir interese, jūs varat atnākt. Nu, man ļoti patika vispār tas aicināšanas veids. Protams, ka man ir interese, un es aizgāju. Es arī neteikšu, ka tur bija apspriešana. Mums vienkārši pateica, ka jūs, nu, tā, rupji izsakoties, jūs neko nesaprotiet, tas ir pilnīgi neiespējams, bērni nekādus tādus fakultatīvus neizvēlēties, un vispār jūs nedevāt nekādu finansiālu pamatu tādām priekšlikumiem. Es domāju, ka krievu valodas skolotāji dod finansiālu pamatu kaut kādai koncepcijai, nu diez vai... Ja tā ir apspriešana....

G.Kusiņš.

Tad tomēr, jūs dzirdēja. Jo, man...

T.Liguta.

Es nezinu, vai to kāds dzirdēja. Jo man ir iespajds tāds. Mēs kaut ko piedāvājam, pie mums vēršas cilvēki jau ar iepriekšēju domu, kas atnāk un kaut kur pazib, ka tas ir pret valsts interesēm, un viss. Vai tā ir apspriešana? Vai tā ir dzirdēšana?

G.Kusiņš.

Dzirdēšana ir tā, droši vien, ka apspriež, sniedz kaut kādu atbildi, un dod kaut kādu...

T.Liguta.

Kad kaut kādā veidā domā. Ja mēs izdarīsim tā, tad notiks tā un tā.

G.Kusiņš.

Jūsprāt tā nebija?

T.Liguta.

Tā nebija.

G.Kusiņš.

Un sakiet, lūdzu, par to... Jūs teicāt, ka tas bija 1996.gadā. Tas tā kā ārpus šodienas tās diskusijas. Šodien iet runa par 1998.gada likumu un to proporciju. Vai tagad jūs esat snieguši kaut kādu tādu un atkal valsts it kā nesadzird mazākumtautību pārstāvju balsis?

T.Liguta.

Es domāju, ka tagad... Nu tagad tieši jautājums par proporcijas pieņemšanu?

G.Kusiņš.

Jā. Nu beidzamais gads, divi. Ja mēs runājam....

T.Liguta.

Ja runāt vairāk, es domāju, ka tagad notika diezgan masveidīgi vecāku protesti. Un ja mēs atceramies, pirmais no tiem nebija štāba organizētais. Štābs toreiz vai nu toreiz nepastāvēja, vai tikko pirms nedēļas parādījās. Bet tas bija *LAŠOR* organizēts zem Latvijas valsts karogiem. Un tas nebija kaut kāda ārēja izpausme. Tas tiešām bija cilvēku pārdomāta rīcība. Jo viņi gribēja piedalīties ne lēmuma pieņemšanā... bija jau pieņemta tikai latviešu valodā, bet gribēja, lai viņus kāds uzklausu, lai tiešām pārdomātu, vai nevar kaut ko grozīt. Viņos neviens neklausījās.

G.Kusiņš.

Bet sakiet, lūdzu, Druvietes kundze nupat teica, ka viņa ir tikusies ar tiem. Vai tad viņus neuzklausīja? Jeb Druvietes kundze nestāsta taisnību? Jeb kā tur ir?

T.Liguta.

Druvietes kundze nebija toreiz izglītības ministre.

G.Kusiņš.

Tātad Druvietes kundze ir uzklausījusi?

T.Liguta.

Druvietes kundze ir uzklausījusi jau tagad, kad tas jau bija kaut kur rudenī. Neatceros.

G.Kusiņš.

Tad tagad uzklausu to balsi?

T.Liguta.

Viņa runāja. Bet reforma jau darbojas. Neviens neuzklausu, vai varam kaut ko mainīt. Vai kaut kas ir jāmaina? Vai nekas nav jāmaina? Vai varam kaut ko mainīt? Vai nevaram kaut ko mainīt? Es domāju, ka tas ir uzklausīšana. Un tas ir mēģinājums dialogam.

G.Kusiņš.

Tad beidzamais jautājums. Sakiet, lūdzu, jūs pieminējāt to valodas lietošanu mājās. Sakiet, lūdzu, vai šī proporcija "60/40" ietekmē valodas lietošanu mājās? Jūs tā pieminējāt, ka tas ir kaut kā...

T.Liguta.

Mājās tas neietekmē.

G.Kusiņš.

Paldies.

T.Liguta.

Kāpēc būtu jāietekmē mājās?

G.Kusiņš.

Nē. Nu jūs tikai tā teicāt, ka tā ir valodas proporcija mājās. Tāpēc es jums pārjautāju. Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Vai ir vēl kādi jautājumi? Nav. Paldies, Ligutas kundze!

Tiesa pasludina pārtraukumu līdz 13.datumam pulksten 10.00.

(Pārtraukums)

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdes stenogramma

2005.gada 13.aprīlī

Sēdi vada Satversmes tiesas priekšsēdētājs

Aivars Endziņš.

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties.

Turpinām tiesas sēdi. Tiek uzklausiņas pieaicinātās personas. Ilmārs Mežs. Ir? Igors Pimenovs, Valērijs Buhvalovs, Ilze Brants-Kehris, Leo Dribins, Dmitrijs Katemirovs, Sergejs Ancupovs, Valda Puiše, Evija Papule?

Kāds ir lietas dalībnieku viedoklis šādā secībā, kā es nosaucu uzvārdus?

B.Cilevičs

Mums nav iebildumu.

G.Kusiņš

Nav iebildumu.

A.Endziņš.

Nav iebildumu. Golubevu es nenosaucu? Es atvainojos. Dribins un Golubeva pēc tam.

Tātad kā pirmo uzklausām Īpašo uzdevumu ministru sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta pārstāvi Ilmāru Meža kungu. Lūdzu! Cik jums laiks būs vajadzīgs?

I.Mežs.

Ja drīkst, kādas 12. Es pacentīšos ātrāk. Varbūt desmit.

Godātā tiesa! Vakar jau dzirdējām daudzus argumentus, kurus es nevēlos atkārtot. Tāpēc kavēšu jūsu uzmanību tikai uz nedaudziem faktiem.

Vispirms par iesniedzēju pieņēmumu, ka sabiedrības iegūtais labums, īstenojot šo reformu, nebūs samērīgs ar indivīda tiesībām un likumīgajām interesēm nodarīto zaudējumu. Kā zināms, vairākas minoritāšu skolas, piemēram, ar poļu, ukraiņu, lietuviešu un citām mācību valodām, pirmklasniekiem, uzsākot mācības savas minoritātes dzimtajā valodā, pašiem viņiem ir vājas zināšanas, vai tādu nav nemaz, jo ģimenēs šī valoda netika lietota. Tas tomēr netraucē šīm minoritāšu skolām uzsākt mācības uzreiz 1.klasē, galvenokārt šajā minoritātes valodā, izmantojot tā saukto "iegremdēšanas" metodi. Un nav dzirdēts, ka tas tiktu uzskatīts par nesamērīgu minoritāšu bērnu tiesību ierobežojumu un bērnu interesēm nodarītu kaitējumu.

Pieļauju, ka iesniedzējs arī nenovērtē to sabiedrības iegūto labumu, kurā visi minoritātēm piederīgie jaunieši bez grūtībām varēs lietot arī latviešu valodu, jo varbūt nemaz neievēro tās daudzās situācijas, kurās uz latviski uzdotu jautājumu atbilstošu atbildi nevar saņemt.

Iesniegumā ir pieļauta būtiska kļūda, apgalvojot, ka pirmskara Latvijas izglītības sistēma, kurā minoritāšu skolās latviešu valoda bija tikai kā priekšmets, labvēlīgi būtu ietekmējusi minoritāšu valsts valodas prasmi. Iesnieguma 5.2.punkta pēdējā teikumā kļūdaini apgalvots, ka valsts valodas prasmes līmenis bija ļoti augsts. Diemžēl tas tā nebija, īpaši runājot par krievu minoritāti. Piemēram, 1925.gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka 81% no Latvijas krieviem neprata latviski. Turklāt krievu bērniem un jauniešiem vecumā no 5 līdz 20 gadiem valsts valodas līmenis bija vēl zemāks. Tātad fakti liecina, ka iesniedzēju pieņēmums, ka šāda izglītība galvenokārt krievu valodā Latvijā bija spējusi nodrošināt nepieciešamo valsts valodas prasmi, ir maldīgs.

Godātā tiesa! Vairākas iesniedzēju minētās starptautiskās tiesību normas paredz minoritāšu tiesības lietot savu dzimto valodu, ieskaitot arī izglītībā, taču tās neparedz, ka mācību procesā minoritāšu dzimtajai valodai būtu jādominē. Fakts, ka 40% no priekšmetiem tiek mācīti minoritāšu valodā, pierāda, ka Latvijas minoritātēm nav liegts izmantot savu dzimto valodu, arī iegūt vidējo izglītību. Iesniegumā citētai Vispārīgās nacionālo minoritāšu aizsardzības konvencijas 14.panta otrajai daļai seko arī 3.daļa, kas būtu ļoti būtiski šeit citēt, kas nosaka, ka dzimtās valodas apguve vai izglītības ieguve minoritāšu valodā jānotiek, nekaitējot valsts oficiālās valodas apguvei vai izglītības iegūšanai valsts valodā. Tātad pat šī konvencija paredz, ka mācību procesā jābūt apvienotai minoritāšu valodai ar valsts valodu. Un kā to šīs konvencijas padomnieku padome ir komentējusi Igaunijas paredzētās analogās vidusskolu reformas sakarā, ka šādās proporcijās bilingvālā izglītība kā tāda ir akceptējams veids, kā īstenot minētās konvencijas 14.pantu. Padome kritiski izsakās tikai par to, ka tas vēl nav nostiprināts Igaunijas likumdošanā.

Iesniedzējs uzstājoties vakar arī pieminēja vairāku valstu piemērus – Austrijas, Zviedrijas situāciju ar nodomu ilustrēt, kā tā palielina savu minoritāšu valodas izmantošanu izglītībā. Tāpēc būtu vietā man šeit atgādināt, ka Austrijā un Zviedrijā, tāpat kā vairumā Eiropas Savienības valstīs, vispār tikpat kā nav pieejama valsts vidējā izglītība minoritāšu valodā ar retiem izņēmumiem.

Vērtējot Austriju, padome jeb komiteja atzinīgi novērtēja, ka bilingvālā izglītība minoritāšu pamatskolās ir sekmīgi paplašināta līdz 4.pamatskolas klasei, taču par minoritāšu valodu vidusskolās vēl tikpat kā netiek runāts.

Toties Zviedrijā ir norādīts, ka būtu labi, ja minoritāšu valodas tiktu lietotas skolā vairāk par vienu stundu nedēļā – sāmiem, lai tiktu saglabāta bilingvālā izglītība vismaz nedaudzajās pamatskolās turpat pusmiljonu lielajai somu minoritātei.

Savukārt jautājumos izskanējušam Krievijas piemēram tiešām nav atbilstības šai lietai, jo Krievija nepieļauj izglītības minoritāšu valodās ne tikai 30 tūkstošu lielajai latviešu minoritātei, bet arī miljonus mērāmajām ukraiņu, baltkrievu, armēņu, azerbaidžāņu un daudzām citām minoritātēm pat pamatskolās, nemaz nerunājot par vidusskolām.

Godātā tiesa! Esmu pavadījis vairākus mēnešus padziļināti pētot Eiropas Savienības valstu praksi minoritāšu konvencijas piemērošanā savas valsts minoritātēm, kā par ko šis valstis atskaitās savos izvērstajos ziņojumos. Un tāpēc vēlos uzsvērt, ka šīs konvencijas mērķis ir aizsargāt bieži ļoti asimilētas minoritātes no izzušanas. Rietumeiropā praktiski nav tādu minoritāšu šīs konvencijas izpratnē, kuru ievērojama daļa neprastu valsts valodu. Turklāt konvencija uzliek valstij par pienākumu nodrošināt arī vairākuma kultūras vēstures un valodas zināšanu apguvi minoritātēm. Un tieši šī punkta izpilde Latvijai ir problemātiska.

Nevēloties ieslīgt bezgalīgā diskusijā par to, kuras minoritātes varētu tikt atzītas par nacionālajām jeb valstiskajām minoritātēm šīs konvencijas sakarā, viens ir skaidrs, ka lielais vairums Eiropas Savienības valstu šo konvenciju neattiecinā uz savām pēckara perioda iebraucēju minoritātēm, kāda, neapšaubāmi, savā vairumā ir Latvijas krievu etniskā vai lingvistiskā minoritāte.

Es varētu šeit minēt desmitiem valstu piemēru, kurās valstiskā minoritāšu aizsardzība ir piemērota pavisam mazām un asimilētām minoritātēm, kuru kopskaits parasti nesasniedz pat 1% no valsts iedzīvotāju skaita. Bet šajās pat valstīs tiek ignorētas simtiem un tūkstošiem un atsevišķos gadījumos pat miljoniem lielas pēckara imigrantu minoritātes, kaut tie jau būtu dzimuši vai naturalizējušies šinī valstī. Par iemeslu minot, ka šādām minoritātēm vēl nav izveidojušās ilgas un noturīgas saites ar attiecīgo valsti un tāpēc nav pamata domāt, ka Latvijas situācija šeit ievērojami atšķirtos. Tādējādi Latvijas valsts nekādā gadījumā neatceļ konvencijas objektu un mērķus, bet gan nodrošina salīdzinoši plašas tiesības izmantot minoritāšu valodu izglītībā.

Godātā tiesa! Visbeidzot es vēlos tiesas rīcībā nodot vēl vienu būtisku pierādījumu, kas liecina, ka iesniedzēja pieņēmumi ir iedomāti un aplami. Vakar mēs jau izjutām, cik ļoti grūti ir objektīvi vērtēt reformas iespējami negatīvo ietekmi uz izglītības kvalitāti. Kā vienu no šādiem rādītājiem iesniedzējs 5.3.punktā min apgalvojumu, ka liela daļa skolēnu nespēs turpināt izglītību vidusskolā sakarā ar nepietiekošu valsts valodas prasmi, kas tiek kārtējo reizi argumentēts ar socioloģisko aptauju. Tomēr Izglītības un zinātnes ministrijas statistikas fakti liecina pilnīgi pretējo. 2004.gada rudenī krievu valodas skolās mācības 10.klasē turpināja 6733 skolēni, no iepriekšējā gada 11444 devītklasniekiem, kas veido tieši 59%. Šis īpatsvars nemaz neatšķiras no iepriekšējiem diviem gadiem, bet ir pat mazliet pieaudzis, salīdzinot ar triju, četru un piecu gadu pagātni. Jāpiemin, ka latviešu valodā šis vidusskolās turpinājošo izglītību ieguvušo skaits ir analogs.

Pateicos par uzmanību. Es negribu ilgāk kavēt jūsu laiku.

A.Endziņš.

Paldies, Meža kungs!

Atvainojiet, vienu momentīņu! Vai tiesnešiem kādi jautājumi?

Man būtu viens jautājums. Es vakar jau uzdevu Čileviča kungam jautājumu - arī mazākumtautības. Kas tās ir? Etniskas, nacionālas, tradicionālas? Vai saistībā ar migrāciju? Ļoti daudz tika manipulēts ar šiem jēdzieniem. Un it īpaši kontekstā ar izglītību. Vai jūs varētu šeit kādu precizējumu dot?

I.Mežs.

Labprāt. Mēdz būt etniskas, lingvistiskas, reliģiskas, seksuālas un tamlīdzīgi, visdažādākās minoritātes. Bet šeit mēs runājam, protams, par etniskām, no kurām dažas var tikt uzskatītas par nacionālajām, kuras var latviski labāk būtu saukt par valstiskajām. Tātad valstiskās minoritātes, kurām, piemēram, šīs te konvencijas izpratnē pienāktos tiesiska aizsardzība.

Izanalizējot visu Eiropas Savienības valstu praksi, kā jau minēju, arī tās valstis, kas nenosaka minoritāšu definīciju vai nepiemin, kuras konkrēti minoritātes būtu atzīstamas viņu valstīs par aizsargājamām minoritātēm šīs konvencijas izpratnē, respektīvi, valstiskām minoritātēm, valstis ļoti uzmanīgi bieži vien neliek šo paziņojumu, piemēram, deklarācijā parakstot vai ratificējot, šādas te tikai 15 no 35 šie te paziņojumi. Bet vairumam arī pārējo valstu – Norvēģija vai mēs te varam minēt daudzas, to ir ielikušas vēlāk savos atskaites ziņojumos. Un tā prakse ir tāda, ka praktiski, es nezinu, varbūt Čileviča kungs mani varēs palabot. Varbūt piemēram, Lietuva ir kā vienīgais man zināmais izņēmums, kur visas, arī pēckara iebraukušās minoritātes tiek uzskatītas par valstiski aizsargājamām. Varbūt vēl kāda. Bet es teikšu, vismaz 90% par tām absolūti pat netiek diskutēts, piemēram, par vairāku miljonu lielās turku minoritātes vai dienvidslāvu iebraucēji, irākieši, tāpat ebreji un čigāni, kā tas ir Dānijā un daļēji arī Vācijā, kur tikai čigāni un nevis ebreji tiek radīti par minoritātēm. Tā ka ļoti dažāda šo valstu izvēle, kā konkrētā valstī kuras grupa tiek pieskaitītas, bet tomēr iet cauri, teiksim, sarkans pavediens, ka pēckara imigranti praktiski nekur netiek uzskatīti. Latvijas situācija ir mazliet sarežģītāka, jo mums vienā etniskā minoritātē tiek apvienoti gan pēckara imigranti, gan arī kāda trešdaļa no Latvijas krieviem, kas ir dzīvojuši jau, kuru senči ir dzīvojuši vienu vai divus gadsimtus. Tas šo situāciju sarežģī. Bet arī šinī situācijā, piemēram, Somija ir izvēlējusies dalīt veckrievus, kuru priekšteči jau dzīvo no 19.gadsimta Somijas teritorijā, no, teiksim, pēckara imigrantiem, vai kas vēl turpina lielākā skaitā iebraukt arī pēdējos 90.gados un turpmāk. Tātad šiem pirmajiem tiek piemērota šī konvencijas aizsardzība, pēdējiem – nē.

Man ir vēl viena tabuliņa, kuru es labprāt iesniedzu tiesai par šo Eiropas Savienības valstu statistisku salīdzinājumu. Cik mazam procentam un pārsvarā tas ir 1 vai 2, vai 0,3% mazām minoritāšu grupām tiek piemērota šī konvencijas aizsardzība, un cik lielām grupām – 8, 12% vai 38% netiek piemērota. Tātad visi šie pēckara imigranti, kuri papildina joprojām kā bēgļi vai patvēruma meklētāji, vai ekonomiskie migranti. Tieši šī iemesla dēļ šai minoritātei nav vēl nostiprinājies kaut vērā ņemamas nostiprinājušās saites, ciešas un noturīgas saites ar doto valsti, nevar šīs minoritātes tikt uzskatītas par valstiskām minoritātēm jeb nacionālajām, uz kurām būtu piemērojama šī te.

A.Endziņš.

Paldies.

Tiesnešiem nav jautājumu?

Brantas kundze, lūdzu!

A.Branta.

Man ir tikai jautājums. Šeit ir statistikas dati. Kur šī te statistika ir vākta? No kādiem avotiem?

I.Mežs.

Pirmā vai otrā?

A.Branta.

Abas divas.

I.Mežs.

Jā. Par Izglītības ministriju, jo tā ir pieejama Izglītības un zinātnes ministrijas statistikas nodaļā, konkrēti Arvīda Stabiņa ... nodeva šo informāciju, kas ir pieejama un pārbaudāma.

Otra informācija ir pieejama no ļoti daudziem attiecīgo valstu ziņojumiem, kur viņi ziņo Konvencijas izpildes padomei, varbūt Boriss varēs labāk nosaukt. Šai te padomei, kā viņi izpilda attiecīgo konvenciju savā valstī.

A.Branta.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Vai tiesnešiem ir vēl jautājumi?

J.Jelāgins.

Kā integrācijas ministrijas pārstāvim. Vai šī te Izglītības reformas problēma tomēr pastāv? Kāpēc viņa radusies? Kāpēc mums vispār šis jautājums šodien jāizskata? Varbūt jūs varētu atbildēt uz tādu jautājumu?

I.Mežs.

Tas ir grūts jautājums. Nu nevar noliegt, ka problēma pastāv. Bet vai tās cēlonis ir objektivitāte, respektīvi, ka tās būtu starptautiski nepieļaujamas normas, kuras Latvijas valsts pūlas uzstiept krievu minoritātei, tam es nevaru piekrist. Varbūt drīzāk es sliecos domāt, ka ir pierasts pie vēsturiski izveidotām privilēģijām un ir ļoti grūti šīm lingvistiskajām privilēģijām no tām atteikties. Teiksim, vēl joprojām es esmu pat konstatējis situāciju ar manām meitām, kas ir 10 un 13 gadus vecas, viņas neprot krieviski nemaz, bet, satiekoties ar saviem vienaudžiem, kaut kur uz ielas vai visdažādākās situācijās, kas nav latvieši, tomēr iznākumā ir tā, ka viņas savus divus, trīs vārdus zinot krieviski, tos mēģina teikt un viņu krievu vienaudži principā nespēj vai nevēlas, es domāju

drīzāk nevēlas lietot latviešu valodu. Tā ka šeit, es domāju, ir pie vainas vairāk vēsturiski politiskā situācija, kas ietekmē Latvijas vienu minoritāti – lielāko, iepriekš valdošo, kurai ir ļoti grūti atteikties no bijušās majoritātes PSRS un nostāties, teiksim, vienkāršas minoritātes lomā, kaut arī ļoti daudzskaitlīgā.

A.Endziņš.

Čepānes kundze, lūdzu!

I.Čepāne.

Man tomēr vēl viens jautājums. Sakiet, lūdzu, vai apstrīdētā norma nākotnē varētu radīt draudus, nu, piemēram, krievu minoritātes identitātei Latvijā?

I.Mežs.

Manuprāt, tas ir ļoti spekulatīvi runāt par krievu identitātes apdraudējumu, ja vien mēs neuzskatām, ka krievu identitāte zūd, cilvēkam iemācoties latviešu valodu, kā es esmu reizēm presē lasījis.

Tāpat neapšaubāmi, ka identitāti nevar ietekmēt un ja vien tā šiem cilvēkiem ir svarīga un dārga, tad viņi to saglabātu arī tad, ja tikai viens priekšmets nedēļā skolās tiktu pasniegts viņu mācību valodā. Vismaz tad, kad nesen 24.februārī Eiropas Parlamentā mums bija arī diskusija Ždanokas organizētā jautājumā par Latvijas krievu identitāti, tur arī pārējie Eiropas Parlamenta deputāti vienbalsīgi piekrita, ka tur nevar būt ne runas par minoritātes apdraudējumu vai valodas apdraudējumu. Iet runa tikai par, teiksim, minoritāšu tiesībām konkrētā situācijā, konkrētā valstī – izmantot savu valodu pretēji, teiksim, neizmantojot valsts valodu šinī gadījumā.

A.Endziņš.

Paldies.

Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav.

Lietas dalībniekiem?

Cileviča kungam? Lūdzu!

B.Cilevičs.

Paldies. Man ir daži jautājumi. Pirmais jautājums. Jūs pieminējāt bērnus, pie mazākumtautībām piederošus bērnus, kas sāk mācības mazākumtautību skolās pamatā tajā valodā, ko viņi nezina. Sakiet, lūdzu, vai viņi paši apzināti izvēlas šādu variantu, vai tas ir viņiem uzspiests?

I.Mežs.

Es domāju, ka bērniem...

B.Cilevičs.

Bērnu vecākiem, jo vecāki pieņem lēmumu, nevis paši bērni. Skaidrs.

I.Mežs.

Teiksim tie bērni, tie vecāki, kuri vēlas, lai viņu bērni turpinātu izglītību savas varbūt jau zaudētās minoritāšu valodās, viņi, tie, kuri vēlas tajās poļu vai ukraiņu, vai citā skolās, viņiem nav izvēlas, teiksim, samazināt, manuprāt. Varbūt es maldos.

B.Cilevičs.

Bet piedodiet. Jūs neatbildējāt. Viņi apzināti izvēlas šo skolu, nevis skolu ar latviešu mācību valodu vai pamatā krievu mācību valodu.

I.Mežs.

Protams, ka vecāki izvēlas apzināti.

B.Cilevičs.

Paldies.

Nākamais jautājums. Jūs pieminējāt Krievijas praksi. Vai jūs uzskatāt, ka Latvijai šai gadījumā būtu jāuzvedas simetriski un piedodot krieviem minoritātei tieši tādas iespējas, kas pastāv latviešiem Krievijā?

I.Mežs.

Krievijā ir viens no brēcošākajām minoritāšu asimilācijas tendencēm un tiesību pārkāpumiem. Tā ka, protams, es to tieši tādā sakarā arī pieminēju, ka vakar izskanēja jautājums par, vai Krievija nodrošina latviešu minoritātēm. Nē, Krievija ir tas pēdējais piemērs, uz ko skatīties. Gluži otrādi – Krievija varētu ļoti daudz mācīties no Latvijas situācijas.

B.Cilevičs.

Paldies.

Jūs runājat Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietu sekretariāta vārdā. Sakiet, lūdzu, kāds bija sekretariāta ieguldījums diskusijām par apstrīdēto normu pieņemšanu un īstenošanu?

I.Mežs.

Lieta tāda, ka sekretariāts salīdzinoši, kā jūs zināt, tikai nesen ir mainījis savu vadību – ministru, un iepriekšējā visā, es domāju, ka iepriekšējā ministra vadībā arī jūs piekritīsiet, ka bijušais ministrs Nils Muižnieks darīja ko varēja, nostādīts savā situācijā starp šo te reformu un varbūt daudziem neapmierinātajiem, tā ka es domāju, būtu lieki pārnest, ka varēja varbūt vairāk darīt. Bet es domāju, ka tuvu maksimālajam ir ticis izdarīts viņa laikā. To nevar noliegt.

B.Cilevičs.

Paldies.

Sakiet, lūdzu, jūs pieminējāt, ka aptuveni trešdaļa krievu ir tie vecie krievi, kas ir pilsoņi vairākās paaudzēs, ja nemaldos – 42% no visiem etniskajiem krieviem tika reģistrēti kā pilsoņi. Sakiet, lūdzu, kādus secinājumus jāizdara no šī fakta, ka daļa krievu pieder pie tām tradicionālajām minoritātēm, kaut gan es nekur juridiskos tekstos šo jēdzienu neredzēju, bet ja mēs to lietojam, tad...

Vai tas nozīmē, ka tāpēc, ka ļoti daudz krievu ir nesen imigranti, tad būtu jāatsaka tās tiesības, kas ir paredzētas konvencijā tiem krieviem, kas principā atbilst visstingrākajiem mazākumtautību kritērijiem.

I.Mežs.

Mans viedoklis, ka nav. Tāpat kā vairākas citas Eiropas Savienības valstis ir izvēlējušās, piemēram, nenorādot, neattiecināt valstiskās minoritāšu statusu uz pēckara iebraucējiem, šīm minoritātēm tomēr nelielā vai ierobežotā apjomā tiek piedāvātas gan minoritāšu valodas lietošana izglītībā, vai tiek viņu kultūras biedrības atbalstītas, un es neredzu iemeslu, kāpēc lai Latvija rīkotos savādāk. Gluži otrādi. Es domāju, ka Latvijas situācija attiecībā pret krievu minoritāti ir salīdzinoši vairāk, teiksim, tās tiesības minoritāšu valodai.

Par 42% jūs minējāt pareizi, bet, ja salīdzina Latvijā dzīvojošo krievu skaitu ar, teiksim, Latvijas neatkarības atjaunošanas zaudēšanas un atjaunošanas brīdī, tad šis skaits ir pieaudzis no 168 tūkstošiem pirms kara līdz 905 tūkstošiem pēc kara. Tātad apmēram viena piektdaļa sanāk tā nosacītā krievu... protams, ka viņiem dzima bērni un nosacīts dabīgais pieaugums ir bijis. Bet es tāpēc izvēlējos tieši šo aptuveni šo pusi, jo liela daļa no tiem, kuri automātiski ieguva pilsonību, viņiem tikai viens no vecākiem vai, teiksim, arī laulību rezultātā, kā mēs zinājām, varēja iegūt šo pilsonību. Tā ka viena trešdaļa būtu aptuvenā. Ko tas nozīmē? Es domāju, ka vienkārši nav varbūt korekti nekritiski piemērot konvencijas varbūt visus smagākos pantus arī attiecībā uz Latvijas krievu minoritāti, neņemot vērā, kāda ir prakse šajās valstīs, kur līdzīgai minoritātei netiek piemērotas nekādas minoritāšu tiesības, vai nu minimālas.

B.Cilevičs.

Paldies.

Pēdējais jautājums, ja varētu. Atbildot uz tiesas jautājumu, jūs diezgan izvērsti komentējāt, pieminot konkrētus piemērus ar jūsu bērniem. Vai es varu jūsu atbildi saprast tā, ka galvenais problēmu iemesls un cēlonis ir tāds, ka krievu vairākums konsekventi nevēlas mācīties valsts valodu un runāt tajā valodā. Vai to jūs apgalvojat?

I.Mežs.

Ne ka konsekventi nevēlas, bet tas, ka viņiem nav vairumā izjūtas vai stimula pietiekoša šo valodu lietot vai mācīties. Tā valoda, viņi pietiekoši uzskata, ka ja viņi daudz maz saprot, un teiksim, vienkāršās frāzēs spēj izteikties. Bet viņiem nav vēlēšanās, teiksim, daudzos gadījumos šo valodu apgūt tik labi, lai viņi varētu, teiksim, sacerējumus kvalitatīvi rakstīt vai tamlīdzīgi, vai, teiksim, apkalpot klientus pēc būtības izvērstā, skaistā latviešu valoda. Pietiek, ja viņi spēj pateikt nu tur nedaudz frāzes. Tā ka, kā minimālu nepieciešamību viņi, es domāju, lielā vairumā ir pieņēmuši un ar to samierinās, bet teiksim tādu kā pilnvērtīgu valsts valodas funkciju, es domāju, ka viņi vēl nav gatavi, un tur būtu jāpaiet kaut kādam laikam, lai tas notiktos.

B.Cilevičs.

Paldies.

Man nav vairāk jautājumu.

A.Endziņš.

Paldies.

Saeimas pārstāvim ir kādi jautājumi?

G.Kusiņš.

Paldies. Nav jautājumu.

A.Endziņš.

Tiesnešiem vairs nav jautājumu? Nav.

Paldies, Meža kungs!

Tālāk tiek uzklauts, ja ir pareizi, bijušais Latvijas krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācijas valdes priekšsēdētājs Pimenova kungs.

Lūdzu! Cik jums laiks būtu vajadzīgs, lūdzu?

I.Pimenovs.

Es gribētu lūgt 15 minūtes.

A.Endziņš.

Piecpadsmit minūtes. Lūdzu!

I.Pimenovs.

Labdien, godātā tiesa! Šobrīd mans esošais statuss mūsu organizācijā tagad ir valdes loceklis. Man liekas, ka vakar gan pieteicējs, gan atbildētājs parādīja, ka apstrīdamā norma nav epizode Latvijas izglītības procesā, bet plaša procesa izpausme. Un man liekas, ka šī konteksta pētīšana un analīze būtu ļoti derīga, lai saprastu šīs normas nozīmi mazākumtautību bērniem, kas mācās gan pamatskolā, gan vidusskolā.

Ņemsim vērā, ka esošie Ministru kabineta noteikumi par vispārējās vidējās izglītības standartu 3.3.punktā nosaka, ka ar 2007.gadu valsts pārbaudes darbu saturs ir latviešu valodā. Šī mīklainā frāze arī nozīmē to, ka galu galā 2007.gadā tie desmitklasnieki, kas tagad mācās vidusskolā, būs spiesti kārtot valsts pārbaudes latviešu valodā. Un kaut ministrijas darbinieki mūs pārlicina, ka tas nozīmē, ka tikai uzdevumi būs latviešu valodā, bet pati pārbaude tikšot kārtota arī dzimtajā valodā, šī pārlicināšana nemaz nepārlicina direktorus un viņi tomēr palielina priekšmetu skaitu, kuri mācāmi latviešu valodā skolās tagad, lielākā apjomā nekā 3/5 no mācību stundas skolas mācību gadā. To viņi dara divu iemeslu dēļ.

Pirmais iemesls ir šāds, ka skolēni, ka jau zina, ka pēc trim gadiem viņiem būs jākārt eksāmens, piemēram, fizikā, lai iestātos augstskolā, viņi tagad jau saprot, ka viņiem nebūtu derīgi mācīties konkrēto priekšmetu – fiziku – jau tagad dzimtajā valodā. Viņus spiesti izvēlēties, lai to mācītos latviešu valodā, bet konkrētajā skolā, piemēram, šis priekšmets jau iekļauts tajos 40%, kuri mācāmi dzimtajā valodā.

Otrkārt, valsts pārbaudes priekšmetus nosaka daļēji arī ministrijā. Un neviens direktors tagad nevar garantēt, ka priekšmets no obligātajiem priekšmetiem, kas ir mācāms dzimtajā, 2007.gadā būs kārojams eksāmenā valsts valodā. Viss tas prasa no direktoriem nevis celt gaisa

pilis, bet tomēr palielināt priekšmetu skaitu, kas ir apgūstami tagad latviešu valodā, vairāk par 60%. Tas nozīmē, ka esošā apstrīdamā norma darbojas spēcīgāk, nekā to prasa tagad likums.

Vakar tiesneši vairākkārt bija jautājuši, arī šodien, kāpēc notiek protesti, kāpēc tik lielas bažas. Es gribētu pateikt, lūk, ko! Apstrīdamā norma pati par sevi ļoti kaitē Latvijas valsts autoritātei to iedzīvotāju vidē, kuri uzskata krievu valodu par savu dzimto valodu vai lieto ģimenē līdz ar dzimto valodu. Un reforma zināmā mērā veicina neuzticību valstij. Tas notiek tāpēc, ka šī norma un citas līdzīgas likuma normas tiek ieviestas piespiedu kārtā bez konsultēšanās, bez sabiedrības domu un attieksmes dziļas pētīšanas savā laikā. Un pāreja notiek ļoti straujos tempos, absolūti nepamatotos. Neviens nepierādīja, kāpēc bija ieviests šīs apstrīdamās normas konkrētais datums – pērnā gada 1.septembris nevis vēlāk, jo pāreja uz bilingvālo apmācību, piemēram, Rietumvalstīs pēckara laikā notika gadu desmitos, piemēram, - . Īrijā vai Šveicē.

Nav nekādas iespējas izvēlēties mācības savā valodā, izņemot tikai privātskolas, bet taču tas nozīmē, ka mums vajag maksāt par izglītību divreiz.

Vakar Šadurska kungs pažēloja privātās augstskolas studentus, kuri, piemēram, nepārvalda latviešu valodu labi un viņi esot spiesti mācīties privātaugstskolās un tāpēc maksā divreiz. Bet tieši šis arguments par vidusskolām ir vairākkārt izmantots mūsu oponentiem, lai pierādītu, ka taču ir iespēja izvēlēties dzimto valodu vidusskolā – mācīties privātajās skolās.

Ritošās reformas pamatā bija politiskais pasūtījums, un valsts dokumentā tas bija pirmoreiz noformulēts ministrijas “Pārejā uz izglītību valsts valodā programmā”. Dokumenta pilns nosaukums ir “Programma pakāpeniskai pārejai uz vidējās izglītības iegūšanu valsts valodā un valsts valodā mācāmo priekšmetu īpatsvara palielināšanu pamatizglītības programmā”.

1998.gada 12.maijā, vēl pirms tika pieņemts Izglītības likums, Ministru kabinets nolēma pieņemt Programmu zināšanai. Tas nozīmē zaļo gaismu šīs programmas īstenošanai.

Šīs koncepcijas pamata konstatācija ir padomju laikā Latvijā izveidojusies etnodemografiskā situācija, kuru raksturo sabiedrības sašķeltība un nelabvēlīga latviešu valodai situācija. Ar šīs situācijas stabilizēšanu ministrijas koncepcija saprata tādu Latvijas iedzīvotāju skaita pieaugumu, citēju, “kuri sevi identificē kā latviešus”, citiem vārdiem, šim kursam ir skaidrs politisks mērķis, izmantojot izglītību, panākt nelatviešu iedzīvotāju asimilāciju. Un vārds “integrācija” programmā bija izmantots kā aizsegs šajā lietā.

Par galveno šķērslī ceļā uz latviešu valodas apgūšanas vides izveidi un integrāciju Latvijas sabiedrībā tika uzskatīta skolas ar krievu mācību valodu. Par vissvarīgāko, es pasvītrotu, savu uzdevumu ministrija uzskatīja normatīvās bāzes nodrošināšanu pakāpeniskas pārejai no izglītības krievu valodā uz valsts valodas īstenošanu. Bilingvālā apmācība tika izmantota, pirmām kārtām, kā pārejas līdzeklis uz izglītību latviešu valodā vidusskolā. Tātad latviešu valodas pozīciju nostiprināšana valstī kā reformas galvenais mērķis bija nepārprotami noformulēts. Un vairākkārt presē un publiskajos atzinumos par tādas pastiprināšanas vitālu priekšnosacījumu bija nosaukta krievu valodas pašprietiekamības pārtraukšana īpaši izglītības jomā.

Arī vakar ministre Druviete apstiprināja, kas ir reformas mērķis. Viņa klāstīja: “Ja mēs atbalstām nostāju, ka latviešu valoda ir valsts valoda, tai jānodrošina reālas valsts valodas tiesības. To var izdarīt tikai tad, ja valsts valoda ir iedzīvotāju kopējā saziņas valoda” un tā tālāk. Tātad

ministre un valsts viņas vārdā pielīdzina latviešu valodas pastiprināšanas problēmu sabiedrības integrācijas problēmai. Bet tās ir, manuprāt, divas atšķirīgas, kaut saistītas problēmas.

Pati par sevi latviešu valodas izdzīvošanas problēma citu valodu spiediena apstākļos pastāv un tās atrisinājums ir jāmeklē. Taču ne uz citas valodas rēķina. Mūsu organizācija, iebilstot pret valsts politikas mazākumtautību izglītības jomā, ne vien protestēja, bet reizē mēģināja rast tādu atrisinājumu, kurš veicinātu pie mazākumtautību piederošas skolēnu integrēšanos sabiedrībā, labvēlīgāku attieksmi viņos pret latviešu valodu un patriotisko jūtu audzināšanu pret Latvijas valsti.

Organizācija piedāvāja vairākkārt programmas, kuras izstrādāja speciālisti, kur ir nodrošinātas visas šīs prasības. Vairākkārt tika minēts, ka nedrīkst un nav prātīgi mēģināt mācīties latviešu valodu tikai latviešu valodas stundās. Es tam piekrītu, bet mēs arī saprotam, ka ir nepieciešams mācīties valodu, arī izmantojot latviešu valodu kā mācības līdzekli, bet mēs nevaram saprast, kāpēc tas jādara tādos priekšmetos, kā matemātika, bioloģija, ģeogrāfija, fizika vai pasaules vēsture. Mūsaprāt, būtu svarīgāk nodrošināt tādu priekšmetu mācīšanos latviešu valodā, kā Latvijas vēsture, Latvijas ģeogrāfija, viss, kas attiecas uz Latviju un uz latviešu kultūru. Kaut es saprotu, ka ir arī svarīgi nodrošināt pamatjēdzienu vārdnīcas latviešu vārdu pamatkategoriju un arī tezauru dažādu priekšmetu apgūšanu, lai pēc tam nodrošinātu skolēnu mācīšanos augstākās skolās izvēlētajā specialitātē. Mūsu programmas to nodrošina.

Es varētu vairāk atbildēt par mūsu programmām, par mūsu priekšlikumiem, ja būs jautājumi no tiesnešiem vai no pusēm.

Par dialogu, par kuru vairākkārt tika teikts šeit no abām pusēm, gan no godātās tiesas. Šis vārds bieži tiek izmantots arī, lai aizsegtu īstas līdzdalības trūkumu. Jebkādas sarunas, kurās piedalās divas puses jau var saukt par dialogu. Bet vai patiešām bija līdzdalība attieksmē ar valsti pēdējos gados – reformas īstenošanas gados. Ministrijas Konsultatīvās padomes norise liecina to, ka bija noteikti vēlme nodrošināt informācijas apmaiņu starp visām pusēm, kas bija iesaistītas problēmā. Bet es gribētu apsvērt, ka tomēr tā bija drīzāk līdzdalības demonstrācija, nevis līdzdalība kā tāda. Padomē izskatīja *LAŠOR* programmu un rekomendēja ministrijai to izmantot uz vispārējiem noteikumiem, bet pēc tam direktoru sanāksmēs mūsu programma tika kompromitēta, nosaukta par nesagatavotu, kas nenodrošina latviešu valodas apguvi skolās un tāpēc neizmantojama. Un jūs droši vien man piekrītat, ka ministrijas ierēdņu vārdi ir daudz svarīgāki direktoriem, nekā nevalstisku organizāciju viedoklis, kurš pie tam bija nosūtīts uz papīra.

Līdzdalība ar valsts ierēdņiem, ar valsts iestādēm, ir atkarīga arī no politiskās konjunktūras. Un mēs, nevalstiskā sektora aktīvisti, izjutām to uz savas ādas, piedodiet varbūt par tādu salīdzinājumu, bet nu tā ir! Dažādu valdību laikā līdzdalības grāds atšķiras. Un tas atkarīgs arī no iekšējās konjunktūras pašā valdībā.

Piemēram, pagājušajā vasarā, kad bija patiešām ļoti saasināta sadursme ap reformu, tika izveidotas divas grupas, kurām patiešām mērķis bija atrisināt zināmā mērā šo problēmu. Bija izveidota ministrijas darba grupa, lai pildītu esošās pamatizglītības programmas uz *LAŠOR* programmu pamata. Par nožēlu šīs grupas darbība pēc tam, kad problēma it kā pazuda, nu it kā ieskrēja dziļās smiltīs. Mēs tagad gaidām ielūgumu no ministrijas jau kādus piecus vai sešus mēnešus. Nekādas atbildes vēl neesam saņēmuši.

Plaši sabiedrībā tika pasludināts par to, ka ir uzsāktas sarunas un pārrunas, lai izveidotu jauno likumu par mazākumtautību skolām. Manuprāt, tas bija patiešām svarīgs solis uz priekšu. Man bija liels gandarījums strādāt gan ar ministrijas pārstāvjiem, gan ar citiem ekspertiem šā likumprojekta izveidošanā. Tika izskatīts arī šis likums juridiskajā pārvaldē ministrijā, bet pēc tam, kad izmainījās konjunktūra valstī, šis likums arī tika ielikts zem galdauta. Tagad mēs to neredzam un tā grupas vairāk nedarbojas.

Viss tas, manuprāt, liecina, ka īstenībā līdzdalība kā process, kur abas puses ir gatavas uztvert visus argumentus un mainīt savu viedokli, tāda līdzdalība tomēr nenotiek. Kaut mēs neesam pesimisti, mēs uzskatām, ka mēs esam uz īstā ceļa un šis ceļš ir ejams.

Vakar vairākkārt tika pateikts, ka īstenībā nav lielas atšķirības starp apstrīdamās normas un tiem 50%, kuri esot apmācīti jau vidusskolā valodā. Es gribētu pasvītrot, lūk, ko, ka 50% ir jau nepietiekami daudz salīdzinot ar tiem 20%, kas bija līdz šim mazākumtautību krievu skolās. Un šis dramatiskais pieaugums jau izraisa lielas bažas vecākiem.

Vēl vairāk es gribētu jūsu uzmanību pievērst tam faktam, ka pamatskolās nekādu procentu vispār nav. Nav arī nekādas prasības - ne mazāk kā un ne vairāk kā. Ir iespēja izvēlēties programmu, ir iespēja izvēlēties vienu no četriem paraugiem, kurus pēc tam īstenot. Un gribētu pasvītrot, ka vairāk nekā 10% skolām patiešām ir izstrādājušas savas programmas. Vidusskolā tādu iespēju nav. Pats termins "bilingvālā apmācība" netiek lietots, netiek piemērots vidusskolai un vidējai izglītībai kā tāds. Viss tas saka, ka likumdevējs vispār nedod nekādas iespējas izvēlēties šeit tādas iespējas, kas ir pamatizglītībā.

Un vēl. Mums bieži jautā, kāpēc mēs sākām protestēt 2004.gadā pirms zināmās normas ieviešanas dzīvē. Tā tieši nav, jo mūsu organizācija uzreiz pēc likuma pieņemšanas sāka nopietnu darbu, lai izstrādātu alternatīvu reformu, saprotot sabiedrības interesi par latviešu valodas pastiprināšanu sabiedrībā reizē ar mazākumtautību identitāti un mazākumtautību valodu saglabāšanu un attīstību Latvijā.

Bija sarīkota konference par pārejas uz apmācību valsts valodā sekām. 2000.gadā bija organizēta vecāku konference, kura savāca vairāk par 500 cilvēku no visiem Latvijas rajoniem, kur pārstāvēja krievu skolas. Vēl gadu vēlāk mēs jau savācām vairāk par 1200 cilvēku Kongresu namā. Visas šīs pūles īstenībā bija ignorētas, mūsu priekšlikumi, kaut bija iesniegti ministrijā un Saeimā, un Ministru kabinetā, bija ignorēti. Tātad mēs tikai dzirdējām šeit pārmetumus, ka, lūk, neliela politikāņu grupiņa vēlas dabūt sev politisku karjeru un tāpēc rīko šīs konferences.

Lai pierādītu, ka ir pieprasījums pēc mācībām krievu valodā Latvijā, mēs organizējām 2003.gada maijā Rīgas centrālajā parkā Esplanādē masu pasākumu, lai tikai parādītu, ka ir tādi cilvēki, kas vēlas, lai viņu bērni mācītos tomēr krievu valodā. Tas bija absolūti lojāls mītiņš pret Latvijas valsti. Mēs stāvējām zem valsts karogiem, taču satikām nopietnus draudus un pārmetumus no ministrijas puses, arī no Ministru kabineta vadītāja Repšes kunga. Tas bija patiešām negaidīti. Tas bija, manuprāt, nožēlojami, jo kaitēja arī vēl vairāk Latvijas valsts autoritātei mazākumtautību lokā.

Un vēl pēdējais. Organizācija savāca 107 000 parakstu zem Aicinājuma par brīvu mācībvalodu izvēli. Parakstu vākšanā piedalījušies arī citu organizāciju pārstāvji un partiju

pārstāvji. Tāds Aicinājums tika iesniegts ministram Šadurskim 2003.gada septembra mēnesī. Ministra kungs to pieņēma ar nožēlu, ka netika notariāli apstiprināti tie paraksti. Es saprotu viņa bažas, bet tas nebija mūsu mērķis veikt referendumu. Mēs esam pret šo ideju, jo esam pārliecināti, ka referendums tikai saasinās starpterniskās attiecības Latvijā un kaitēs Latvijas stabilitātei.

Par nožēlu, vēlāk tas pats ministrs mums pārmeta, ka šis dialogs nenotika un teica tā...

A.Endziņš.

Pimenova kungs, jau 18 minūtes pārsniedzāt.

I.Pimenovs.

Es tuvojos beigām... lapas beigas... Ka viņš bija atvērts dialogam, bet atbildes vietā saņēma kārtējo izņirgāšanos par jebkāda veida sarunām. Tas notika pēc tam, kad nacionālboļševiki aizdedzināja durvis ministrijas ēkā. Un arī viņš teica, ka dažādām sabiedriskas organizācijas kā *LAŠOR* jau ilgu laiku vērojot mazākumtautību pārstāvjus uz destruktīvu rīcību, veicinot etniskas nesaskaņas. Tas arī neveicina, manuprāt, dialogu, uz kuru mēs bijām noskaņoti un esam noskaņoti līdz šim.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Kādi jautājumi Pimenova kungam?

Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Sakiet, lūdzu, visu laiku jūs pieminējāt organizāciju, kā precīzi tagad šī organizācija saucas, ko jūs pārstāvat?

I.Pimenovs.

Šī organizācija tagad saucas tāpat kā viņa bija nosaukta jau tās dibināšanas gadā – 1996.gadā - Latvijas krievu mācībvalodas skolu asociācija. Nosaukums bija latviešu valodā *LKMSAA* un krievu valodā – *LAŠOR*.

G.Kūtris.

Sakiet, lūdzu, vai tā ir vienīgā nevalstiskā organizācija, kas aizstāv minoritāšu intereses Latvijā?

I.Pimenovs.

Esmu pārliecināts, ka nē. Aktīvi piedalās šajā procesā Latvijas krievu valodas un literatūras pasniedzēju asociācija, kuru pārstāvēja Ligutas kundze, kas uzstājās vakar tiesas sēdē. Pastāv tāda organizācija kā Krievu sabiedrība Latvijā, krievu nosaukums – *Русское общество в Латвии*, saīsināti – *ROVL*, kura nodarbojas arī ar izglītības problēmām.

Savu projektu izstrādāja tāda sabiedriska organizācija kā “Integrācijas kustība “Runa”” Kaut mēs neesam vienisprātis par tām idejām metodēm, ko viņi lieto, bet nu tomēr viņi darbojas. Un es gribētu to minēt.

G.Kūtris.

Bet, sakiet, vai jums ir zināms, kādu iemeslu dēļ, teiksim, šajās organizācijās Poļu biedrība vai Lietuviešu biedrība šajās aktivitātēs nepieņem tādu dalību?

I.Pimenovs.

Lai atbildētu uz jūsu jautājumu, ir jānosaka, ko nozīmē identitāte dažādiem Latvijas mazākumtautībām piederošiem iedzīvotājiem. Tie, kas reducē savu identitāti uz kultūras pasākumiem, uz kultūras atmiņu, kas vairāk pasvīturo tādus elementus kā ornamenti, dziesma, tautas drēbes, viņi ir, manuprāt, apmierināti ar to identitātes saglabāšanas grādu, kas tagad pastāv Latvijā. Bet tur ir daudz cilvēku tomēr, kas uzskata par savām identitātes galveno elementu valodu, kurā viņi runā ģimenē. Un esošā reforma kaitē šai iespējai, jo absolūti simtprocentīgi zīmē tādu nākotni, kur šo cilvēku mazbērni runās ar akcentu, kur viņu dzimtajā valoda būs sliktāka, nekā viņu vectēviem, šeit Latvijā dzīvojošiem, jo viņi neuzskata par saprotamu, kāpēc viņiem būs jārunā citā valodā, kas atšķirsies no tās valodas, kas ir netālu no Latvijas – Maskavā vai Petrogradā.

A.Endziņš.

Apsīša kungs, lūdzu!

R.Apsītis.

Sakiet, lūdzu, vai jūs esat arī pētījis, kā tiek organizēta izglītība, kādā valodā citās Eiropas valstīs, piemēram, Lielbritānijā, Francijā, Vācijā. Teiksim, Vācijā, attiecībā pret turku iedzīvotājiem. Bērni kā tur mācās?

I.Pimenovs.

Es neesmu šī jautājuma speciālists. Bet es labi zinu, ka Eiropas valstīs mazākumtautībām ir lielas iespējas mācīties dzimtajā valodā. Es gribētu pievērst tādu uzmanību, ka blakus Igaunijā jau mazākumtautībām ir lielākas iespējas izvēlēties dzimto valodu par mācību valodu.

Arī Slovākijā un Ungārijā mazākumtautībām ir iespējas mācīties dzimtajā valodā pat augstskolās.

Arī Vācijā turku minoritātei pakāpeniski palielinās iespējas mācīties saviem bērniem dzimtajā valodā, kaut tā ir tikai tendence.

Es domāju, ka eksperti, kuri patiešām ir eksperti šajā jautājumā, varētu to apliecināt dziļāk un pārliecināt, kā tur strādā.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl jautājumi? Lūdzu, Lepses kungs!

A.Lepse.

Jūs runājat par dialogu starp valsti un jūsu organizāciju, par kaut kādiem kompromisiem. Mēs vakar mēģinājām noskaidrot, kāds tad būtu tas modelis, ideālais modelis, ko, piemēram, jūsu organizācija uzskata par pareizu. Pieteikuma iesniedzējs minēja tikai vienu iespēju – palielināt latviešu valodas stundu skaitu.

Mēs vakar nolasījām PCTVL frakcijas priekšsēdētāja priekšlikumu – piecus priekšmetus mācīt valsts valodā un palielināt latviešu valodas mācību skaitu no divām stundām uz četrām stundām.

Kāds ir jūsu organizācijas priekšlikums, kas tika ignorēts, netika pieņemts?

I.Pimenovs.

Pirmkārt, mūsaprāt, ir jānodrošina tāda apmācība, kurā dotu mazākumtautību valodai dominējošu lomu izglītības jebkādā pakāpē – gan pamatskolā, gan vidusskolā. Par augstskolu nerunāšu tagad. Par dominējošo lomu gribu pateikt, ka tai jābūt ne mazāk par 70%. Es uzskatu, ka pārējie 30% ir pietiekami daudz, lai nodrošinātu latviešu valodas augstu ieguvi augstā līmenī. To vajadzētu darīt gan ar latviešu valodas mācīšanas uzlabošanu, kas ir nopietns pasākums, tā teikt, kas jāizpilda. Otrkārt, jāmacās priekšmeti, kas studētu visu, kas attiecas uz Latviju, kā minēju, arī to terminoloģiju un pamatjēdzienus un kategorijas pamatpriekšmetos, kas būs nepieciešami skolu audzēkņiem, beidzējiem, lai turpinātu mācīties augstskolā latviešu valodā.

Es gribētu pasvītrot, ka nepieciešams nodrošināt fakultatīvas nodarbības ārpus skolas stundu plāna tiem, kas gribētu vēl to darīt, lai turpinātu mācīties augstskolā. Tā ir mūsu ideja.

Kad es runāju par *LAŠOR* programmām, es varētu pastāstīt par pamatizglītību. Mūsaprāt, ir jāsāk ar to, lai mācību plāni nodrošinātu labāko integrēšanu Latvijas sabiedrībā. Un konkrēti priekšmeti ir piedāvāti tajā plānā. Tās ir atsevišķas sarunas.

A.Endziņš.

Ja es jūs pareizi sapratu no jūsu runas, tad fizika, matemātika, ka tā būtu jāmaca noteikti krievu valodā.

A.Pimenovs.

Es domāju, ka jā, jo esmu pārliecināts, ka šo priekšmetu labākai apguvei ir nepieciešams pusaudžu vecumā mācīties tieši dzimtajā valodā. Nav svarīgi, kādā valodā mācīties universitātē, bet pusaudžu vecumā tas ir ļoti dabiski, lai attīstītu un veicinātu ģimenes valodu un ar to veicinātu domāšanas mehānismus.

A.Endziņš.

Pimenova kungs, es gribētu runāt savas personīgās pieredzes. Es studēju aspirantūrā Maskavas universitātē. Un, kad atgriezos no Maskavas un sāku universitātē, man bija jāstrādā ar krievu studentu grupām. Es pasniedzu krievu valodā. Un tad kad man nāca klāt latviešu grupas, man bija ļoti liela problēma terminoloģijas ziņā lasīt lekcijas latviešu valodā. Tā ir viena lieta.

Otra lieta. Es esmu Policijas akadēmijas profesors, kur ir ļoti daudz krievu studentu gan klātienē, gan neklātienē. Strādājot ar viņiem semināros un arī lasot rakstveida eksāmenu darbus, kas ir valsts valodā – latviešu valodā, es redzu, ka nekādas problēmas nav, tāpēc, ka viņi ir strādājuši latviešu valodā.

A.Pimenovs.

Tas ir jautājums?

A.Endziņš.

Tas ir jautājums. Kā jūs to saprotat, lai varētu studēt fiziku un matemātiku, ja tu nepārvaldi arī terminoloģiju attiecīgi tajā valodā, kurā tu studēsi, tad tā ir ļoti liela problēma.

A.Pimenovs.

Es atbildēšu...

I.Čepāne.

Es papildināšu. Mēs arī esam lielākā daļa augstskolu mācībspēku un es esmu universitātē profesore. Un ja jūs sakāt, ka dominējošai lomai krievu valodai ir jābūt gan pamatskolā, gan vidusskolā, tad vai tādā gadījumā netiek samazināta to potenciālo studēt gribētāju konkurētspēja, ja viņi stāsies augstskolā. Un jūs teicāt, ka jābūt ir fakultatīvai apmācībai paralēli. Kas maksās par šo fakultatīvo apmācību? Valsts?

Vakar, piemēram, no Izglītības ministrijas pateica, ka vienas stundas papildus ieviešana jau rēķināta tika uz pusmiljonu. Kas maksās par to?

Tātad divi jautājumi ir.

I.Pimenovs.

Endziņa kunga piemērs, kā es to saprotu, skar pavisam citu izglītības pakāpi – augstskolu. Es esmu pārliecināts, ka augstskolā nav svarīgi kurā valodā mācīties. Un Latvijas un arī bijušās Padomju Savienības prakse pierāda, ka 1.semestrī studenti apgūst mācāmo valodu jebkādu, vai viņi ir arābi vai no Āfrikas. Un es tā domāju, ka šis piemērs pierāda... Ar šo piemēru es gribu pienest turpinājumu arī Latvijas praksē. Studenti, kas iestājās Latvijas augstskolās, viņiem ir grūtības ar valodu tikai 1.semestra pirmo vai otro mēnesi. Pēc tam šīs problēmas vispār pazūd, viņu nav nemaz.

Kāpēc es runāju par dominējošo lomu tieši izglītībā. Kad es runāju par to, es runāju tikai par pusaudžu vecumu un tikai tā.

Vēl vairāk. Jūs teicāt, ka studentiem bija viegli mācīties augstskolā tāpēc, ka viņi bija mācījušies konkrēto priekšmetu jau latviešu valodā skolā, esošajā skolā. Manuprāt, tie, kas vēlas mācīties augstskolā, un viņi zina, ka viņi mācīsies latviešu valodā, viņi jau iepriekš izvēlas šo priekšmetu un sevišķi gatavojas šo priekšmetu apguvei augstskolā. Es arī par to, lai esošās programmās ietvertu sevī, kā jau teicu, latviešu valodā jēdzienus, kas ir raksturīgi konkrētajam priekšmetam. Jēdzieni, kategorijas un likumi. Es nekad nesvītroju ārā no apmācības procesa latviešu valodu no speciālajiem priekšmetiem – pamata priekšmetiem. Par ko esmu bijis pret, lai šie priekšmeti tiktu apgūti visumā latviešu valodā, uz ko orientē apstrīdamā norma, jo tā ir ļoti strikta un konkrēta, kad ne mazāk kā 3/5 no mācību stundu slodzes. Citi vārdi šeit nav rakstīti. Par to mēs runājam. Tāpēc tas ir apstrīdams?

Par fakultatīvajām nodarbībām. Fakultatīvās nodarbības tomēr ir izslēdzamas no noteikumiem. Tas nav raksturīgs un nevar būt raksturīgs vispār sistēmai. Es to minēju tikai kā papildus iespēju. Bet galvenā iespēja ir iegūt latviešu valodas prasmi konkrētajā priekšmetā ir tāds minimums, kuru es nupat biju aprakstījis savā atbildē Endziņa kungam.

A.Endziņš.

Paldies. Vai vēl ir jautājumi tiesnešiem?

Lūdzu! Jautājums Cileviča kungam.

B.Cilevičs.

Paldies.

Pimenova kungs, jūs runājāt par pēctecības nodrošināšanu valodu lietošanā pamatskolā un vidusskolā. Kā jūs uzskatāt, vai bilingvālās izglītības programmas pamatskolā šodien nodrošina efektīvas apstrīdētas normas ieviešanu vidusskolā, nezaudējot izglītības kvalitāti?

I.Pimenovs.

Manuprāt, tas notiek ļoti individuāli un atkarīgs no skolas. Ja skolā īstenoja konkrēto priekšmetu valsts valodā mācīt pamatskolā, tad šo priekšmetu viņai tiešām būs iespēja turpināt mācīt arī vidusskolā. Ja šis priekšmets netika mācīts pamatskolā, tad diez vai būtu prātīgi turpināt to mācīties vidusskolā. Par nožēlu, skolas to neievēro un apstrīdamā norma arī tikai saasinās šo problēmu.

Vēl vairāk. Vispārējās vidējās izglītības likuma 5.panta 3.sadaļa nosaka ministrijas kompetenci, kurai ir jāorganizē metodikas izstrāde. Manuprāt, bilingvālās metodikas izstrāde nebija paveikta pamatskolā, ministrija to nedarīja kā sistēmu. Tieši tāpēc šī pēctecība nebija nodrošināta pilnā mērā.

B.Cilevičs.

Paldies. Man nav vairāk jautājumu.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungam jautājums.

G.Kusiņš.

Jā, nu diemžēl pēc tik garas runas man ir vairāki jautājumi.

I.Pimenovs.

Es labprāt atbildēšu.

G.Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, jūs pieminējāt pirmo šo variantu attiecībā uz šo fizikas mācīšanu, ka tas varētu būt mazākumtautību valodā un varētu šos pamatterminus mācīt arī valsts valodā, lai tas cilvēks zinātu.

Sakiet, lūdzu, kāda tad ir atstarpe starp vidusskolas beigšanas eksāmenu un iestāšanos augstskolā?

I.Pimenovs.

Kāda atstarpe, Kusiņa kungs?

G.Kusiņš.

Bet ir kaut kāda atstarpe starp vidusskolas beigšanas eksāmenu un iestāšanos augstskolā? Vai iznāk tā, ka tas ir viens datums vai tie ir divi atšķirīgi datumi? Kad tad viņš paspēs sagatavoties tai mācībai augstākās izglītības iegūšanai, kas šobrīd ir valsts valodā?

I.Pimenovs.

Te ir tā lieta, ka apstrīdamā norma ir kārtojama esošo vispārējās vidējās izglītības standarta ietvaros, kurš prasa, lai valsts pārbaude tiktu veikta valsts valodā. Par to es jau runāju un, manuprāt, tas nav nedz demokrātiski, nedz taisnīgi un, vispār, ja skolai būs iespēja ietvert fizikas priekšmeta pasniegšanā šīs prasības, kuras es nupat aprakstīju, skolēnam būs iespēja arī sagatavoties valsts pārbaudījumiem pilnā mērā. Kārtojot centralizēto eksāmenu, viņam būs iespēja pēc tam arī iestāties augstskolā.

G.Kusiņš.

Jūs šeit pieminējāt Ministru kabineta noteikumus, tāpēc es arī jautāju. Sakiet, lūdzu, no kura gada tas stājās spēkā?

I.Pimenovs.

No 2007.gada.

G.Kusiņš.

Paldies. Sakiet, lūdzu, nu jūs arī pieminējāt, ka tas ir tāds politisks pasūtījums. Sakiet, vai arī jums nepatīk, tāpēc ka jūs uzskatāt, ka tas ir politisks pasūtījums?

I.Pimenovs.

Vai man patīk vai nepatīk, ka tas ir pasūtījums politisks?

G.Kusiņš.

Nē, nē, vai jums patīk vai nepatīk reforma vai jūs uzskatāt, ka tas ir politisks pasūtījums? Jūs minējāt, ka jūs vērtējat, ka tas ir politisks pasūtījums. Bija arī citi jūsu vērtējumi.

I.Pimenovs.

Vai mums patīk vai nepatīk, tas nav īsti svarīgi. Es tikai gribu pierādīt, kāpēc šī reforma netiek uztverta kā taisnīga tiem Latvijas iedzīvotājiem, kuri runā pārsvarā krievu valodā, jo viņi uzskata, ka šīs reformas mērķis ir stiprināt latviešu valsts pozīcijas, nevis uzlabot viņu iespējas Latvijā, sabiedrībā.

G.Kusiņš.

Un tas acīmredzot attiecas arī uz to, ka panākt asimilāciju, par ko jūs arī izteicāties.

I.Pimenovs.

Es tikai citēju konkrētu tekstu.

G.Kusiņš.

Jūs varat to dokumentu uzrādīt?

I.Pimenovs.

Jā.

G.Kusiņš.

Nu ļoti labi.

I.Pimenovs.

Šobrīd?

G.Kusiņš.

Tieši tā.

I.Pimenovs.

Es tikai noskanēju vakar dažas lapas no šī dokumenta un esmu paņēmis tikai pirmās piecas, kas ir manā rīcībā šobrīd. Bet šeit ...

G.Kusiņš.

Varbūt dodiet tiesai.

I.Pimenovs.

Bet man ir tikai viens eksemplārs.

G.Kusiņš.

Nu tad vēl jo vairāk. Kas tas ir par dokumentu, kur ir mērķis panākt asimilāciju?

I.Pimenovs.

Par asimilāciju. Vārds “asimilācija” tur nav minēts. Dabiski. Tur rakstīts pavisam kas cits.

G.Kusiņš.

Nu tad mans jautājums: jūs pieminējāt, ka mērķis panākt asimilāciju. Es tieši pierakstīju jūsu vārdus.

I.Pimenovs.

Bet es gribēju citēt to tekstu, kuru es lasīju. Ja tas ir patiešām svarīgi. Es teicu tā, ka citējamā programma saistās etnodemogrāfiskās situācijas uzlabošanu ar to Latvijas iedzīvotāju pieaugumu, tajā skaitā pieaugumus, kuri...Tūlīt! ... vienu mirklīti...Es atradīšu savā....Lai ... par cik jūs mani citējāt...

G.Kusiņš.

Jūs teicāt – panākt asimilāciju.

I.Pimenovs.

Nu noteikti. Nu jā. Tādu Latvijas iedzīvotāju skaita pieaugumu, citēju, “kuri sevi identificē kā latviešus”. Tātad tā koncepcija redzēja tādu situācijas stabilizāciju, kurā pieaugs Latvijas iedzīvotāju skaits, kuri identificēs sevi kā latviešus. Ar to viņi saista situācijas uzlabošanu. Es interpretēju šo citātu kā netiešu norādi uz to, ka koncepcijas autori redz reformu kā netiešas piespiedu asimilācijas rīku.

G.Kusiņš.

Tātad tas ir jūsu viedoklis. Tas nav dokumentā aprakstītais?

I.Pimenovs.

Dokumentā ir rakstīts tikai tas, ko es pirms tam citēju.

G.Kusiņš.

Paldies. Attiecībā uz līdzdalību un dialogu, par ko mēs jau daudz vakar runājām.

Sakiet, lūdzu, jūs izteicāt, ka līdzdalība nav viedokļu maiņas iespēja un tas bija saistībā ar jauno likumprojektu par mazākumtautību skolām.

Sakiet, lūdzu, tad es formulēju līdzīgi kā pieteikuma iesniedzēja pārstāvis formulē savus jautājumus.

Vai jūs uzskatāt, ka līdzdalība prasa, lai obligāti būtu otrai pusei jāmaina viedokļi? Vai vārds “līdzdalība” prasa, ka otrai pusei obligāti ir jāmaina viedoklis?

I.Pimenovs.

Es uzskatu, ka līdzdalība prasa abu pušu gatavību mainīt savu viedokli pat tad, ja šī puse ir valsts.

G.Kusiņš.

Tātad tas nenozīmē, ka obligāti ir jāmaina, bet, vai valsts būtu gatava mainīt savu viedokli?

I.Pimenovs.

Nu tas ir interpretācijas problēma.

G.Kusiņš.

Tātad, līdzdalība, jūsuprāt, neprasa obligāti mainīt viedokli?

I.Pimenovs.

Es domāju, ka jebkāda saruna, jebkāda diskusija paredz tātad iespēju nevis prasa no puses darīt to vai šo.

G.Kusiņš.

Nu diskusijas rezultātā, ne es jūs mani pārliecināsi, ne es jūs kādā jautājumā. Mums notiek savstarpēja diskusija un līdzdarbošanās, līdzdalība vai kā?

I.Pimenovs.

Ja vien no pusēm spiesta savu viedokli piespiestu kārtā, tā jau nav diskusija, bet pratināšana. Piedodiet!

G.Kusiņš.

Jā. Tātad jūs atzīstat, ka līdzdalība tomēr neprasa, ka otrai pusei būtu tomēr jāmaina viedoklis. Līdzdalība? Ka tas vārds to neiedomājas. Jeb paredziet? Paldies.

I.Pimenovs.

Es jau atbildēju uz šo jautājumu. Jā.

G.Kusiņš.

Pirms tam jūs teicāt vēl, ka bija attiecībā uz visu šo mītiņu, kas notika pie Kongresu nama. Jūs teicāt, ka tur bija draudi no Ministru prezidenta puses.

Sakiet, lūdzu, vai jums ir kādi pierādījumi, kas tie bija par draudiem?

I.Pimenovs.

Mēs bijām nosaukti par... tūlīt!... par komunistisko spēku, tumšo spēku gulbja dziesmas izpausmi. Nu kaut kas tāds.

G.Kusiņš.

Jūs saskatījāt draudus kā? Tumšus, cik atceros, Ministru kabinets bija izteicies alegorijā.

I.Pimenovs.

Ja no augstās sabiedriskās tribīnes mēs esam apsaukti tādā veidā, tas nozīmē, ka sabiedrība saņem orientāciju, kā tas ir jāuztver un jāsaprot šo darbinieku rīcības. Tas, manuprāt, ir ļoti svarīgi un demokrātiskā sabiedrībā nav pieņemams.

G.Kusiņš.

Tātad jūs teicāt, ka tas Ministru prezidenta aicinājums jeb tas izteikums, ko viņš teica par šiem tumšajiem spēkiem un vēl kā jūs minējāt... tie bija draudi?

I.Pimenovs.

Tie bija draudi.

G.Kusiņš.

Draudi, ja? Paldies.

Sakiet, lūdzu, kā jūs varat komentēt faktu, kas šeit iepriekšējā vakara tiesas sēdē izskanēja attiecībā uz tiem parakstiem, ka daudzus sūtīja atpakaļ un nebija, tie adresāti. Kā jūs varat komentēt?

I.Pimenovs.

Es piekrītu tam, ka apmēram pēc mūsu redzējumiem ap 7% visiem parakstiem, kas tika savākti masveidīgi, kur tika savākti vairākkārt, teiksim, 250 vai 500 tūkstošiem parakstu vispār

kopā, ir tie paraksti, kur vai nu uzrāda citas adreses, vai nu cilvēki divreiz parakstās, nevis vienu, bet divas reizes, piemēram. Bet es pie tam arī gribētu uzsvērt, ka viltot visus parakstus tehniski nav iespējams. Tas būtu vispār neizpildāms darbs.

Cita lieta, ka es teicu, ka 100 000 paraksti tika savākti, tas nozīmē, ka 102 000 parakstu, vai 100 000 parakstu bija validi, derīgi un tos varētu apliecināt ne tikai ar parakstiem, bet arī ar adresēm, ja būtu nepieciešams, arī ar personu kodiem.

G.Kusiņš.

Bet nerunāsim tik daudz par tiem, kas ir leģitīmi. Kā var komentēt to, ka parakstījās divreiz? Kāpēc tas tā notika? Ja organizatoriskas problēmas šo parakstu vākšanā, jeb cilvēki nesaprata, kādi paraksti tiek vākti, kāpēc tad tā iznāca ar to skaitu?

I.Pimenovs.

Es nezinu, kāpēc cilvēki parakstījās divreiz. Es gribu pateikt, ka pasākums, ko mēs veicām, apliecināja lielu iedzīvotāju skaita vēlmi atbalstīt to ideju, kuru mēs bijām piedāvājuši viņiem.

G.Kusiņš.

Tad man jautājums vēl viens. Jūs pieminējāt par to dominējošo gan pamatskolu, gan vidusskolu. Tad man tomēr tāds jautājums par vidusskolu. Izglītības likumā vidējā izglītība definēta kā izglītības pakāpe, kurā notiek daudzpusīga personības pilnveide un ka tās mērķis ir sagatavošanās studijām augstākā izglītības pakāpē, vai profesionālā darbībā, iesaistoties sabiedrības dzīvē.

Sakiet, lūdzu, kā jūs uzskatāt, uz kādas valodas pamata ir jānotiek sabiedrības integrācijai?

I.Pimenovs.

Man liekas, ka... Esmu pārliecināts, ka sabiedrības integrācijai jānotiek uz kopējo vērtību konstatēšanas, kopēju jūtu un attieksmi pret Latvijas vēstures izveidošanu. Un arī, manuprāt, ir ļoti svarīgi, lai tieši pusaudžu pirmajā posmā līdz 12 gadiem tiktu izveidotas patriotiskas jūtas visiem bērniem, neatkarīgi no to etniskās piederības. Manuprāt, esošās programmas esošā attieksme valstī nenodrošina tādu iespēju.

G.Kusiņš.

Bet jūs neatbildējāt uz manu jautājumu: uz kādas valodas pamata? Ne tik daudz par tām vēsturēm tagad, bet uz kādas valodas pamata?

I.Pimenovs.

Es domāju, atbildētāja kungs, ka šis jautājums nav korekts. Valodām ir svarīga loma, bet šeit tā ir sekundāra.

G.Kusiņš.

Es atvainojos, ka es jūs pārtraucu. Bet mēs runājam par valodas proporciju vidusskolā.

I.Pimenovs.

Runa ir par jūs jautājumu. Man liekas, ka nevar jautāt, uz kādas valodas pamata? Uz dzimtās valodas pamata, - es gribētu atbildēt.

G.Kusiņš.

Sabiedrības integrācija uz dzimtās valodas pamata.

I.Pimenovs.

Ar labvēlīgu attieksmi pret visām valodām, kas tiek izmantotas valstī.

G.Kusiņš.

Paldies. Un vēl jūs piemējat tādu piemēru, ka valodu varēja iemācīties viena gada laikā, attiecinot to uz tiem gadījumiem, ka varēja valodu iemācīties viena gada laikā augstskolā 1.kursa laikā, pat apliecinājāt, ka bieži vien tas tā arī notiek.

I.Pimenovs.

Es tā neteicu. Es teicu, ka valoda ir apmācāma. Un to pasvītāju vairākkārt – skolā. Un to ir iespējams izdarīt, nevis pārejot uz mācībām valsts valodā tik lielā apjomā, kā to prasa apstrīdamā norma. Es tikai teicu, ka tiem skolēniem, kam bija grūtības, 1.semestrī šīs grūtības aiziet projām ļoti ātri, pat tiem, kas nav tam gatavojušies. Es arī šeit varētu, piemēram, jums ... Par cik šeit esošie speciālisti citē savu personisko pieredzi, gribētu teikt, ka mana vecākā meita mācās Arhitektūras fakultātē, kura vienmēr ir bijusi latviska fakultāte. Tur nav neviena krievu vārda, tikai bibliotēkā grāmatās. Viņai nebija nekādu problēmu, kaut viņa nebija mācījiesies latviešu valodā atbilstoši šai proporcijai savā skolā un nekad nebija izcila skolniece. Viņa bija viduvēja skolniece, bet vienkārši burtiski mēneša laikā viņa paguva izdarīt tā, ka viņas valoda bija saprotama absolūti visiem, kas ar viņu mācās, viņai bija, viņa mācās un viņai pašai nebija grūtības nekādas.

G.Kusiņš.

Bet vai tas neapliecina par arī to faktu, ka tas notiktu ātrāk, tad patiešām viņi ātrāk jau zinātu to?

I.Pimenovs.

Es gribētu pateikt, ka viens konkrēts piemērs ir tikai viens konkrēts piemērs. Kā sistēma šis piemērs tomēr nedarbojas. Tas nodrošina, ka viņai tas izdevās, bet citiem skolēniem vidusskolā, mācoties pēc šīs apstrīdamās normas, iespējas attīstīt rasties savas dabas iemaņas būtu norobežotas tieši ar šīs normas ieviešanas mehānismu. Te ir tas strīds.

G.Kusiņš.

Un visbeidzot pēdējais jautājums. Sakiet, lūdzu, pieņemsim, ka to normu atceļ, kā jūs redzat tātad, kas tur paliks vietā? Tāda diskusija bija arī vakar un jūs bijāt klāt. Ja atceļ, kāds tad ir tas jūsu ideālais modelis. Vai tas nozīmē, jūs jau pieminējāt, ka 70 kā dominējošo, kaut kādi procenti tomēr ir jāatstāj jeb vienkārši ir jāieraksta “dominējošais” vai kā.

I.Pimenovs.

Es tagad nevaru uzreiz uz sitienu nosaukt dominējošo konkrētā likuma normu, kas varētu būt uzreiz iekļauta likumā. Ir konkrēts princips, kas, manuprāt, ir jānodrošina. Ir jānodrošina visiem, absolūti visiem, neatkarīgi no etniskās piederības Latvijas iedzīvotājiem iespēja izvēlēties mācīties saviem bērniem lielākoties dzimtajā valodā.

Latviešu bērniem šī iespēja tagad ir dota, nelatviešu bērniem, kas vēlas mācīties mazākumtautību skolās, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas, šī iespēja ir proklamēta, bet nav nodrošināta. Nav garantēta, ka tā ir. Viņiem mācīšanās dzimtajā valodā notiks atbilstoši apstrīdamai proporcijai vai normai. Tieši tas nav, manuprāt, pareizi. Jānodrošina, tātad vēlreiz, iespēja mācīties dzimtajā valodā, jānodrošina iespēja apgūt saturu, kas garantē citas identitātes pazīmes, par kurām vēl mēs šodien nerunājām ļoti plaši, bet varētu arī to apspriest.

G.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Vai ir vēl tiesnešiem jautājumi?

A.Endziņš.

Nav. Paldies, Pimenova kungs.

Tiesa pasludina pārtraukumu līdz 11.35.

(Pārtraukums)

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs

Aivars Endziņš.

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties.

Turpinām tiesas sēdi.

Tālāk tiks uzklauts Rīgas vispārīgizglītojošās privātās vidusskolas "Evrīka" direktora vietnieks Valērijs Buhvalova kungs. Lūdzu! Cik jums laiks būtu vajadzīgs?

V.Buhvalovs.

Ar desmit minūtēm man pietiek.

A.Endziņš.

Lūdzu!

V.Buhvalovs.

Godātā tiesa! Vakar šajā zālē izskanēja no Izglītības un zinātnes ministrijas vadītājiem apgalvojumi, ka apstrīdētā likuma norma loģiski turpina mazākumtautību pamatskolas izglītības reformu un kopumā situācija mazākumtautību skolās uz šo brīdi ir apmierinoša.

Lai pārliecinātos, ka tādi apgalvojumi ir taisnīgi un mūsu bērnus gaida veiksmīga nākotne, es gribu atgādināt sekojošus faktus, un tikai faktus.

Kā skolotājs – metodiķis ar vairāk nekā 20 gadu darba stāžu, kā pedagoģijas zinātņu doktors es pilnīgi nepiekrītu oficiālajam viedoklim, ka reforma virzīta uz mūsu bērnu konkurētspēju paaugstināšanu.

Godātā tiesa! Tā ir hipotēze. Šiem apgalvojumiem nav nekāda zinātniska pamatojuma. Nav nevienas publikācijas, kurā aprakstīti eksperimenti jebkurā Latvijas skolā, ka 60% norma satura apmācība valsts valodā paaugstina mazākumtautību skolu absolventu konkurētspēju.

Bilingvālā izglītība ir ļoti laba teorētiska ideja, kura mūsu valstī līdz šim brīdim nav metodiski pilnīgi izstrādāta. Es runāju par obligātajiem priekšnosacījumiem, ja mēs gribam veiksmīgi apmācīt bērnus:

1) Skolotājiem ir brīvi jāpārvalda divas valodas, arī priekšmeta terminoloģiju. Atvainojiet, bet krievu skolās tādu skolotāju šodien ir nedaudz. Tikai tad, ja skolotājs brīvi pārvalda abas valodas, viņš var sekmīgi apmācīt skolēnus. Domāšana, kā zināms, ir operēšana ar tēliem. Katram tēlam atbilst savs jēdziens. Ja jēdziena definīcija ir izklāstīta kļūdaini, veidojas deformēts tēls, domāšana tiek kavēta. Skolotājs, kurš nevar izklāstīt definīciju pareizā valodā, automātiski deformē jēdziena tēlu bērnu domāšanas procesā.

2) Tiek izstrādātas mācību grāmatas un mācību līdzekļi ar bilingvālu diferencētu saturu. Tādi līdzekļi ir uz vienas rokas pirkstiem saskaitāmi..

3) Tiek izstrādātas, aprobētas un Izglītības un zinātnes ministrijā apstiprinātas daudzveidīgas metodikas skolotājiem. Šādas metodikas mums ir izstrādātas atsevišķos mācību priekšmetos un to saturā ir daudz pedagoģisku kļūdu.

4) Katrai pamatskolai un vidusskolai ir likumīgas tiesības izmainīt valodas lietošanas apjomu katrā mācību priekšmetā, lai garantētu skolēniem un viņu vecākiem priekšmetu zināšanas kvalitāti. Pamatskolā tāds nosacījums apstiprināts likumā, bet vidusskolā ir apstiprināta norma par 60%, sakarā ar kuru neviena krievu skola nevar garantēt priekšmeta zināšanu kvalitāti.

5) Iepriekšējais valsts valodas zināšanas līmenis bērniem ir ne mazāks, manuprāt, kā septiņas balles. Gribu atgādināt, ka vidēji pēdējos četros gados 52% pamatskolu absolventu līmeņa robežas ir no 1 līdz 6 ballēm. Tas nozīmē, ka apmēram puse no skolniekiem nevar turpināt izglītību vai turpina ar lielām grūtībām.

Valsts valodas eksāmenu rezultāti liecina tikai par to, ka bērni ir spējīgi mācīties humanitāros priekšmetus un nedaudz ģeogrāfijas tādā līmenī, kādā viņi nolika eksāmenus. Viņi nevar sekmīgi mācīties eksaktos mācību priekšmetus, jo valsts valodas kursā šādu terminu nav.

Skolēniem ar vērtējumiem 1-6 ballu robežās mācību priekšmetu apguve valsts valodā automātiski samazina viņu rezultātus. Lai par to pārliecinātos, pietiek apskatīties bērnu skolas darba

burtnīcas un parunāt ar viņiem. Tā ir monitoringa sastāvdaļa, bet tas nenotiek, un, manuprāt, netiek plānots.

Kā mācīt šos bērnus, neviens nezina. Filozofi no Izglītības un zinātnes ministrijas pavisam negrib uz šo jautājumu atbildēt.

Par izglītības kvalitātes monitoringu. Diemžēl pat līdz šim brīdim mums tāda monitoringa, kā zinātniski pamatotas sistēmas, nav. Mūsu valstī novadīja bērnu, viņu vecāku un skolotāju aptaujas, bet aptauja un monitorings ir divas dažādas sistēmas. Ja mums būtu izveidots monitorings, tad katru mācību gadu tiktu publicēti bilingvālās izglītības rezultāti atkarībā no izmantotā modeļa:

- 1) priekšmetu zināšanu līmeņi un to izmaiņas;
- 2) valsts valodas zināšanas līmeņi un to izmaiņas;
- 3) loģiskās domāšanas līmeņi un to izmaiņas;
- 4) radošās darbības līmeņi un to izmaiņas;
- 5) prasme patstāvīgi mācīties un to līmeņu izmaiņas.

Kad vecāki ir iepazinušies ar šo informāciju, tad viņiem būs iespēja izvēlēties kādu no bilingvālajiem modeļiem. Diemžēl tādas informācijas mums nav. Mums ir Šadurska kunga un Druvietes kundzes apgalvojumi, ka viss būs kārtībā. Atgādinu, ka es esmu zinātnieks. Mani pavisam neinteresē ministrijas vadītāju apgalvojumi.

Parādiet man, lūdzu, eksperimentu rezultātus. Ja tādu nav, tad par kādu reformu mēs varam runāt. Pedagoģija – tā ir zinātne ar saviem likumiem un likumsakarībām. Ja mēs tās nesaprotam vai negribam saprast un izpildīt, tad nekādas veiksmes mums nebūs. Mēs esam eži, kuri staigā miglā.

Pēdējais fakts par reālu reformas procesa gaitu mana dēla skolā. Viņa klasē mācās 34 bērni. Viņš ir 10.klases skolnieks. Apmēram pusei no viņiem valsts valodas zināšanu līmenis ir no 1 līdz 6 ballēm. Kas notiek stundās un mājas darbu izpildīšanas laikā?

Mācību priekšmetus valsts valodā sniedz matemātikā, biznesā, kultūras vēsturē, ģeogrāfijā, vēsturē. Skolā valsts valodas apguve tiek īstenota, neņemot vērā skolēnu individuālās iespējas mācīties valsts valodā.

Jauna materiāla izklāsta laikā skolēniem nav saprotama lielāka vai mazāka daļa jauno terminu.

Uzdevumu izpilde stundās ir pārvērtusies par mācību grāmatu reprodukciju.

Uzdevumu atbildēs divās valodās ir liels kļūdu skaits. Stila kļūda izraisa kļūdainu domāšanu.

Stundās izpildāmo uzdevumu daudzums ir zemāks par standarta prasībām.

Pārejot atbildēs no valodas uz valodu, rodas grūtības domu formulēšanā.

Mājas un klases darbu norakstīšana ir kļuvusi par masveida parādību.

Uzdevumu tulkošanas dēļ divkārt palielinās mājas darbu izpildes laiks.

Mans dēls ir godīgs cilvēks. Katru vakaru viņš godīgi izpilda astoņas stundas uz rītu. Tas ir ļoti grūti.

Valsts valodā apgūstamo mācību priekšmetu vērtējums pazeminās.

Nav laika atpūtai, interešu izglītībai.

Mācību programmas tiek izpildītas tikai daļēji.

Vēl viens ļoti svarīgs jautājums. Par nacionālās identitātes saglabāšanu. Deviņdesmito gadu vidū dažādās krievu skolās bija izveidotas klases ar latviešu mācību valodu visos priekšmetos. Tā bija vecāku vēlme. Ko mēs zinām par šo eksperimentu rezultātiem? Oficiālajā līmenī – neko. Man bija tikšanās ar pedagogiem un skolēniem, kuri mācās šajās klasēs. Viņi slikti pārvalda krievu valodu, bet ļoti labi zina valsts valodu. Man ir jautājums – viņi ir krievi vai latvieši? Cik lielai procentu daļai ir jābūt mācību saturam valsts valodā, ja mēs gribam saglabāt bērnu nacionālo identitāti. 40? 70? Varbūt pietiek ar 30? Tādu ciparu neviens godīgs zinātnieks bez eksperimentiem nevar nosaukt. Mūsu valstī tādu eksperimentu nebija. Tikai Saeimas deputāti no valdošās koalīcijas, kura kopā ar IZM vadītājiem varētu nosaukt tādus ciparus. Pamatojums? Ja zinātniska nav, tad paliek politiska vēlme.

Godātā tiesa! Viss ir skaidrs. Tā nav reforma, tā ir zinātniski nepareizi organizēta valsts valodas apmācība citu priekšmetu mācību stundās. Galu galā bez metodikas un mācību līdzekļiem, un bērnu vecāku regulāru informēšanu par monitoringa rezultātiem nebūs nekādas veiksmes. Manuprāt, steidzīgi ir nepieciešams izmainīt likuma normu, lai iedotu iespēju katrai skolai pašai izvēlēties valsts valodas proporciju bērnu zināšanu kvalitātes nodrošināšanai.

Man liekas, ka šajā brīdī tādā redakcijā Izglītības likumu, kurā tas ir, vajag papildināt ar diviem vārdiem “3/5 apmācība notiek valsts valodā” un divus vārdus “vai. bilingvāli”. Un viss būs kārtībā. Tā ir mana doma.

Paldies par uzmanību.

A.Endziņš.

Paldies. Ir jautājumi? Kūtra kungs, lūdzu.

G.Kūtris.

Jūs apgalvojāt, ka principā skolās ir maz to skolotāju, kas varētu savu priekšmetu pasniegt labā valsts valodā.

V.Buhvalovs.

Jā, ar speciālo priekšmetu terminoloģiju.

G.Kūtris.

Jā.... Pirms jums Pimenova kungs teica, ka students viena gada laikā apgūst vajadzīgo terminoloģiju valsts valodā un spēj mācīties tālāk. Sakiet, lūdzu, vai 1998.gadā, kad tika paziņots, ka būs šī reforma valsts valodā, apmācība, no 1998. gada līdz 2004.gadam ne skolu direktori, ne skolotāji nespēja iemācīties šo speciālo terminoloģiju vai negribēja, cerot, ka nevajadzēs?

V.Buhvalovs.

Ziniet, terminoloģijas zināšana un to radošā lietošana, tās ir pavisam citas lietas. Es gribu pateikt, ka skolotājam savā priekšmetā speciālo terminoloģiju jāzina ļoti labi. Bet organizēt radošu uzdevumu izpildīšanu stundā viņiem ir pat grūti. Tam procesam vajadzīgs daudz laika. Un Pimenovs teica, ka desmit un vairāk gadu. Nekāda pretruna šeit nav.

A.Endziņš.

Es atvainojos... ja studēt var un piedalīties semināru nodarbībās un gada laikā tas ir iespējams, kā Pimenova kungs teica, tad pedagogs, kurš jau ir augstāko izglītību... viņam vajag desmit gadus?

V.Buhvalovs.

Atvainojiet... Man liekas, ka uz šo jautājumu labāk atbildēt Pimenova kungam. Man zinātnisku datu, lai pareizi jums atbildētu, nav. Tā ir mana hipotēze. Ne vairāk.

A.Branta.

Bet jūs apgalvojāt savā runā, ka skolotāji nav sagatavoti. Savukārt, ir dati savādāki - skolotāji paši pēc pašnovērtējuma saka ļoti liels procents, ka viņi brīvi pārvalda arī priekšmetu.

V.Buhvalovs.

Jā, es zinu.

A.Branta.

Nu... tad kā tad tas sakrīt? Pie tam ir 10 miljoni tērēti, tajā skaitā arī skolotāju apmācībai.. Kur tad šī nauda ir aizgājusi?

V.Buhvalovs.

Ziniet, mans pašnovērtējums ir tāds, ka es varētu būt par kosmonautu. Bet šajā jomā ir vajadzīgs vērtējums mediķiem, speciālistiem un tā tālāk.

A.Branta.

Es domāju, ka jūs ļoti nekorekti tagad savu pieredzi pielietojat - to, ka jūs varētu būt kosmonauts. Iespējams. Bet šeit ir oficiāli cipari. Tātad jūs uzskatāt, ka šādi oficiāli cipari ir radušies uz skolotāju tādu vieglprātīgu atbildi? Vai tad viņi vispār var uzņemties atbildību mācīt bērnus?

V.Buhvalovs.

Es uzskatu, ka šie cipari nav pareizi. Tas ir mans viedoklis.

A.Endziņš.

Man tad būtu vēl jautājums tāds: jūs minējāt savu dēlu... jūsu tajā publikācijā portālā Politika, jūs rakstāt, ka "mans dēls visparastākās skolas 10.klases skolnieks un viņš katru dienu man stāsta par reformas norisi... , reforma tiek lietota pēdiņās... Viņa klasē ir 30 skolēnu.. Ja stunda notiek dzimtajā valodā, tad aktīvi strādā aptuveni puse skolēnu. Bet ja valsts valodā, tad ne vairāk par trim vai pieciem." Bet saki... aktīvi strādā puse.... Vai tas ir normāli vispārīgļītojošā skolā?

V.Buhvalovs.

Tas nav normāli.

A.Endziņš.

Tātad iznāk jau arī, jūs sakāt, teiksim, ka valsts valodas zināšanu līmenis ir ļoti zems.... Tad jau būtībā tas izglītības līmenis tajā skolā pats par sevi ir ļoti zems?

V.Buhvalovs.

Nu, jā... Mēs runājam par to, ka šitiem bērniem ir ļoti zems valsts valodas līmenis konkrētajos mācību priekšmetos. Un viņi nevar izpildīt visus tos uzdevumus, kurus vajag izpildīt stundas laikā.

A.Endziņš.

Bet saki, ar ko jūs varētu izskaidrot vispār skolēnu šo zemo zināšanu līmeni valsts valodā? Kuri ir dzimuši šeit, aug, mācās...? Vai tā ir attieksme pret valodas zināšanām?

V.Buhvalovs.

Nē, tā nav attieksme. Visiem bērniem un viņu vecākiem ir ļoti laba attieksme pret valsts valodu un viņas apmācību un zināšanu. Bet ir, manuprāt, metodiskas problēmas, mums trūkst mācību līdzekļu ar mūsdienīgu metodiku izklāstu... ir mācību slodzes palielinājums un tā tālāk... Tie ir, manuprāt, galvenie cēloņi, ka bērniem ir zemāks valsts valodas līmenis.

A.Endziņš.

Paldies. Lūdzu!

A.Branta.

Saki, lūdzu, tādā pavisam vienkāršā līmenī... Jūs sakāt, ka trūkst metodikas, trūkst mācību līdzekļu. Sakāt, konkrētajā skolā, kas atbild par to, lai konkrētai skolai būtu līdzekļi, būtu metodika konkrētu mācību priekšmetu pasniegšanai?

V.Buhvalovs.

Skolas direktors un pašvaldība.

A.Branta.

Direktors. Nu, bet saki, lūdzu, vai jums ir kas zināms, vai skolu direktori ir konkrēti ar šādiem te lūgumiem griezušies pie ministrijas vai vienalga... lai nodrošinātu un lai būtu šis līmenis...

V.Buhvalovs.

Man tādu faktu nav. Es domāju, ka tajā skolā, kur mācās mans dēls, mācību līdzekļi ir, bet to kvalitāte mani neapmierina nepavisam.

A.Branta.

Nu, tad ir jautājums – kāda ir sadarbība starp direktoriem? Kā te jau iepriekš runātāji arī teica, neesot sadarbības, neviens neuzklausa. Vai vecāki ir cēluši iebildumus, vai direktori ir cēluši iebildumus? Un kam, ja ir cēluši?

V.Buhvalovs.

Ļoti grūts jautājums. Manuprāt, šeit ir pašvaldības kompetence un Izglītības un zinātnes ministrijas kompetence. Mums ir Valsts izglītības inspekcija un viņai vajag daudz strādāt ar šo problēmu risināšanu.

A.Branta.

Bet varbūt, ka nepastāv šīs te problēmas? Ja inspekcija nekonstatē, neviens nekonstatē.... direktori ziņo...

V.Buhvalovs.

Nē... Iniciatīva ir. Direktors katru pavasari sūtīja vēstules par to, ka viņam ir vajadzīga tāda un tāda mācību literatūra, bet finanšu trūkuma dēļ nav apmierinātas tās visas prasības, kuras viņš uzraksta savās vēstulēs.

A.Branta.

Līdzekļu trūkums tāpat.

A.Endziņš.

Paldies. Čepānes kundze? Lūdzu!

I.Čepāne.

Man ir jautājums. Jums kā privātās vidusskolas amatpersonai. Cik jūsu skolā valsts valodā procentuāli pasniedz mācību priekšmetus?

V.Buhvalovs.

No 1. līdz 4.klasei mums notiek 3 priekšmeti bilingvālā izglītībā, no 5. līdz 9.klasei - 4 priekšmetos bilingvālā izglītībā un no 10. līdz 12.klasei mums ir divi priekšmeti, kuros apmācība notiek tikai valsts valodā un 3 priekšmeti, kuros apmācība notiek bilingvāli.

A.Endziņš.

Es atvainojos.... Varbūt varētu precizēt... jūs runājat, ka bilingvāli un valsts valodā. Bilingvāli...

V.Buhvalovs.

Tā ir pavisam cita sistēma.

A.Endziņš.

Vai ir runa par, teiksim, angļu vai vācu vai franču valodu?

V.Buhvalovs.

Nē, valsts valodā un krievu valodā. Es runāju par to.

I.Čepāne.

Un otrs jautājums. Jums kā zinātniekam. Jūs savā runā teicāt, ka tiek apdraudēta šī identitāte, minoritāšu. Es gribētu jums pajautāt kā zinātniekam. Vai jums tiešām ir zināmi pētījumi Eiropā, piemēram, ka iegūstot izglītību valsts valodā, tā saucamā, lingvinistiskā minoritāte, ko Cileviča kungs teica, tā tad krievu valodā tie, kas runā un kas valstī ir apmēram 50%, ka tiek apdraudēta viņu identitāte, mācoties valsts valodā?

V.Buhvalovs.

Es neesmu nacionālās identitātes saglabāšanas jautājumu speciālists. Man bija tikai jautājums, uz kuru es pats gribu uzzināt atbildi.

I.Čepāne.

Bet jūs apgalvojāt... es tā sapratu..

V.Buhvalovs.

Nē... Es vēlreiz izlasīšu šo teikumu. Cik lielai procentu daļai jābūt mācību saturā valsts valodā, ja mēs gribam saglabāt bērnu nacionālo identitāti — 40, 60, varbūt pietiek 30? Un tālāk.. Tādu ciparu neviens godīgs zinātnieks bez eksperimentiem nevar noteikt. Man nav tāda cipara.

A.Endziņš.

Bet šinī pat sakarībā.... Varbūt tad padomju laikos, kad bija PSRS Ministru padomes lēmums, ka visās augstākajās mācību iestādēs 30% disciplīnu jāpasniedz krievu valodā.

V.Buhvalovs.

Es nevaru to komentēt.

A.Endziņš.

Tā kā negribētu teikt, ka es būtu zaudējis identitāti....

V.Buhvalovs,

Man vajadzīgi ir zinātnisko eksperimentu rezultāti. Sakarā ar to es varu izdarīt kaut kādus secinājumus. Bez tiem, atvainojiet...

A.Endziņš.

Paldies. Lepses kungs. Lūdzu!

A.Lepse.

Iepriekšējais runātājs Pimenova kungs minēja, ka 70% esot nepieciešami.

V.Buhvalovs.

Neko nevaru pateikt. Man nav nekādu eksperimentālo rezultātu. Varbūt 70, varbūt 50... Mūsu valstī pavisam nav tādu rezultātu.

A.Lepse.

Un citās valstīs ir tādi pētījumi veikti?

V.Buhvalovs.

Es nevaru atbildēt uz jūsu jautājumiem. Mana zinātniskā joma – tā ir izglītības kvalitāte. Es neesmu speciālists nacionālās identitātes saglabāšanā.

A.Endziņš.

Paldies. Čileviča kungs.

B.Čilevičs.

Buhvalova kungs, jūs savā runā uzsvērāt, ka trūkst izglītības kvalitātes monitoringa sistēma. Vakar izglītības un zinātnes ministre Druvietes kundze apgalvoja, ka šādu sistēmu arī nav iespējams izveidot, ka rezultāti var būt zināmi tikai pēc 5 gadiem un arī tad, ja tiek konstatētas kaut kādas izglītības kvalitātes izmaiņas, tad ļoti grūti noteikt to cēloņsakarību, ka tieši mācību valodas dēļ izglītības kvalitāte pazemināsies vai paaugstināsies. Vai jūs kā eksperts piekrītat, ka nav iespējams izveidot šādu monitoringa sistēmu?

V.Buhvalovs.

Pilnīgi nepiekrītu. Mums ir iespējas un reformas gadījumā tas ir obligātais nosacījums – monitoringa izveide. Es par to teicu savā uzrunā. Mums ir kritēriji un katru gadu mēs varam salīdzināt rezultātus. To monitoringa... Un nekādas kontrolgrupas šajā jomā nav vajadzīgas.

B.Čilevičs.

Paldies. Man vairāk jautājumu nav.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungam ir jautājumi? Lūdzu!

G.Kusiņš.

Man būtu trīs jautājumi. Man ļoti patika jūsu uzstāšanās tajā ziņā, ka jūs arī piedāvājat konkrētu redakciju. Jūs teicāt, ka der, ja ir 3/5 valsts valodā vai bilingvāli. Sakiet, lūdzu, uz kādas zinātnes bāzes ir šāds secinājums?

V.Buhvalovs.

Nekāda. Mums šodien nav nekāda bāze. Tas ir politiskais kompromiss. Ne vairāk.

G.Kusiņš.

Bet, ja jūs apstrīdat pašreizējo... jums liekas, ka pašreizējais nav pamatots, tad sakiet, ar ko tad ir zinātniski pamatots jūsu priekšlikums?

V.Buhvalovs.

Manuprāt, apstrīdētā likuma norma ir politiska norma. Tā nav pedagoģiska norma, ja viņai nav nekāda zinātniskā rezultāta pamatojuma. Mans priekšlikums ... tas bija politiskais kompromiss....

A.Endziņš.

Buhvalova kungs, es atvainojos... Lūdzu mazliet tā, lai mikrofonā...

V.Buhvalovs.

Tas ir politiskais kompromiss, lai varētu iedot iespēju visiem bērniem, kas grib mācīties vidējā skolā, veiksmīgi viņu pabeigt. Šobrīd tāda iespēja mūsu bērniem nav.

G.Kusiņš.

Bet tad jūs atzīstat, ka arī jūsu priekšlikums nav zinātniski pamatots?

V.Buhvalovs.

Protams.

G.Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, jūs teicāt, ka metodiskas problēmas. Vai jūsu priekšlikuma ieviešana cik gadu prasītu? Kaut kādu laiku jūs varētu noteikt... Teiksim, ja šobrīd ir metodiskas problēmas, jūsuprāt, ar šo. Cik varētu būt metodiski laiks šāda jūsu priekšlikuma ieviešanai, lai pārietu uz to jūsu.... Gadu.. divus? Vai bilingvāli..

V.Buhvalovs.

Nē, nekādu laiku nevajag. No 1. līdz 9.klasei mūsu skolās šodien notiek bilingvālā izglītība. Un katrā paralēli ir, piemēram, viena bērna grupa, kur viņi paši un viņu vecāki grib, lai viņu bērni mācītos valsts valodā. Ļoti labi. Ja mūsu skolās ir tādi skolotāji, ja mūsu skolās ir mācību līdzekļi, mēs izveidojam, piemēram, 10.a klasi, kurā apmācība notiek visos priekšmetos tikai valsts valodā. Bet katrā skolā ir bērni, un es par to teicu, tas ir sakarā ar pamatskolas izlaiduma valsts valodas eksāmena rezultātiem... kuriem ir grūtības ar apmācību valsts valodā. Tiem bērniem mēs varam izveidot piemēram 10.b klasi, kur būs proporcija, piemēram, 50 un 50 un 10.c klasi, kur būs tāda proporcija, kuras pamatā būs dzimtajā valodā visu priekšmetu pasniegšana. Man liekas, ka tā būs normāla situācija un nekādu protestu nebūs.

G.Kusiņš.

Tātad jūs uzskatāt, ka, lai ieviestu šo jūsējo, tātad to valsts valodu vajag bilingvāli.... tātad saglabājot tās 3/5.. tad tur ar metodisku ieviešanu nekādas nebūs problēmas.

V.Buhvalovs.

Jā.

G.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Vairāk nav jautājumu? Paldies, Buhvalova kungs.

Tālāk tiek uzklautā Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra pārstāve Ilze Brants-Kehris. Lūdzu! Cik jums laiks būtu vajadzīgs?

I.Brants-Kehre.

Es domāju, ka kādas 10minūtes.

A.Endziņš.

Lūdzu!

I.Brants-Kehre.

Man būtu divi galvenie jautājumi, par kuriem es gribēju izteikt nedaudz savas domas. Un es tieši īpaši nepieskaršos pašlaik jautājumiem, par ko mēs tagad runājam, par procentiem. Es domāju, ka tas nav tik viegli atrisināms jautājums un ne šajā laikā....

Bet man ir jautājums par to pašu, par ko mēs vakar runājām. Gala punkts vai starppunkts - šīs normas, apstrīdētās normas. Un šeit ir jautājums par to, kādā veidā veidojas tas process un arī šo punktu pieņemšana, kā mēs zinām, Saeimā kas ir pieņemts tikai februārī 2004.gadā, proti, ļoti vēlu pirms to īstenošanas. Un, kā mēs zinām, ļoti strīdīgos apstākļos, ka vēl janvārī redakcija otrajā lasījumā pieņēma bez šiem pašiem norādījumiem procentiem. Un tāpēc, ņemot vērā to vēsturi, kāda ir bijusi ap šo jautājumu par to, ka ir pāreja tikai uz valsts valodu, vai ka tiešām tiks pieļautas arī programmas, ilgstošas programmas un pastāvīgas programmas mazākumtautībām dzimtajās valodās, man šķiet, ka tas ir ļoti būtisks jautājums, to arī pacelt. Tāpēc es gribēju tomēr norādīt uz to, ka Saeimas atbildes rakstā pirmā versijā no septembra arī ir iekļauts teikums 6.lappusē... tādējādi var apgalvot, ka abi minētie izglītības likumi papildinot viens otru nodrošināja to, ka izglītības process Latvijā Republikā jau kopš 1991.gada ir ilgstošs, nepārtraukts, secīgs un pakāpenisks process, kas vērsts uz valsts valodas nostiprināšanu izglītības apgūvē, lai pēc kāda laika sasniegtu jau 1991.gadā izvirzīto mērķi – valsts un pašvaldību izglītības iestādēs mācību apguve notiek tikai valsts valodā, vienlaicīgi nodrošinot, ka personas, kuras pieder pie mazākumtautībām, apgūst dzimto valodu un ar viņu kultūru saistītos priekšmetus.

Es saprotu, ka nākamajā redakcijā, kas nāca ar korekcijām no Saeimas, šis vārds “tikai” bija svītrots, bet, no otras puses, es domāju, ka ir jāņem vērā visā šajā procesā, cik tas ir ļoti jūtīgs jautājums un cik ļoti tas pacēla spriedzi sabiedrībā un nedrošību no mazākumtautību pārstāvju puses un neticību tam, vai nodoms tiešām ir pāriet uz tikai valsts valodu vai pieļaut mazākumtautību valodu... ka mēs nevaram ignorēt šo jautājumu.

Šeit arī tas ir tas pats jautājums, kas vakar pacēlās — par to, kāpēc 81.panta kārtībā tika pieņemti šie grozījumi. Ko, protams, Šadurska kungs minēja, ka vajadzēja laicīgi to darīt.... kas, protams, nešķiet sevišķi laicīgi... to vasarā tikai pirms ieviešanas... Un arī mēs zinām ka Šadurska kungs, kad viņš bija ministrs, iepriekšējos gados, ļoti skaidri, piemēram, televīzijas raidījumos un

intervijās apgalvoja to, ka mēs taču visi zinām, ka tomēr iet runa par to, ka būs pāreja tikai uz valsts valodu, ka šie ir pārejas noteikumi.

Tādā gadījumā man liekas, ka ļoti svarīgi ir šo normu apskatīt, vai tiešām tas, ka mums nav ielikts, vai tie tiešām ir pārejas noteikumi uz kaut kādu citu modeli, kas nav nosaukts un kuri nav noteikt, kurā laikā beigsies šī norma strādāt... Un tādā gadījumā to vajadzētu tad arī precizēt šajā normā. Jeb atkal, ja tie tiešām ir, kā mums vakar apgalvoja valsts pārstāvji un valdības pārstāvji, ka tās tomēr ir pastāvīgas normas likumdošanā, tad man šķiet, ka arī to vajadzētu precizēt.

Otrs. Pacēlās arī vakar jautājums ļoti īss par to, kas tad tiešām notiktu, ja tiešām atceltu šo normu un, protams, es neesmu juriste un negribētu.... Es gribētu tomēr tikai atgādināt, ka tā situācija, kas bija pirms tam, mēs arī ļoti bieži pirms tam dzirdējām protestus par to vārdu “tikai”, kas likumā palika un par pretrunām likumdošanā. Un toreiz mūsu Saeimas pārstāvji un bieži arī valdības pārstāvji norādīja uz to... Dzintars Ābiķis, kas bija Izglītības komisijas vadītājs toreiz, ļoti bieži rādīja... norunāja, ka tā nav problēma tāpēc, ka tas “tikai” nav spēkā, jo 1999.gadā pieņēma speciālo likumu — Vispārējās izglītības likumu, kur arī iekļautas bija iespējas mazākumtautību programmām būt mazākumtautību valodā un tādējādi tā hierarhija stāv pāri šitai normai “tikai” un līdz ar to tā situācija bija tāda. Protams, mēs zinām, ka beigās atrisināja un izņēma to pretrunu ar “tikai”, bet visu laiku argumenti pastāvēja, ka tā likuma norma “tikai” vienalga nav spēkā.

Es arī te gribēju pievērst uzmanību tam, ja būtu šī norma “tikai”, tad es domāju, ka mēs droši varētu apgalvot, ka ir arī starptautisko saistošo normu pārkāpums. Un tādējādi tam nebūtu saistība ilgstoša.

Otrs jautājums man ir par līdzdalību. Šeit jau ļoti daudz izskanēja tieši šodien par šo jautājumu un arī vakar, sākot ar Kusiņa kungu, kas uzsvēra to, ka līdzdalība ir bijusi pastāvīga un minēja, ka jau no 2002.gada janvāra pastāv darba grupa, un tiešā veidā iesaistīti mazākumtautību pārstāvji. Bet jautājums par to, ja mēs tieši ņemam vērā Kusiņa kunga uzstāšanos laikā, kad bija runa par to, ka izglītības reforma sākusies jau 1991.gadā. Un tad nosaucot 1995.gadu, likums pieņemts 1998.gadā. Tas notika daudz ātrāk. Tad man tieši rodas jautājums: kāpēc tad šī līdzdalība, ja viņa tāda bija, sākās tikai 2002.gadā?

Otrs ir jautājums par līdzdalību, ko arī vakar ļoti interesanti skanēja - šis jēdziens, vai līdzdalība ir dialogs. Un, protams, es arī domāju, ka līdzdalība tomēr pilnīgi cits jēdziens, nekā dialogs, kas varētu ietilpt līdzdalībā, bet nebūt visa līdzdalība. Un turklāt man izlikās ļoti interesanta ministres Druvietes uzruna, ka viņa runāja par to, ka ir nepārtraukta bijusi šī līdzdalība, jo dialogs ir bijis jau 15 gadu garumā, bet tad viņa paskaidroja, kas ir tas dialogs. Un viņa ļoti skaidri pateica. Man tas citāts ir pierakstīts, ka tas notiek, jo ir informēšana, pierādīšana un pārliecināšana, kas notikusi jau 15 gadu garumā. Manuprāt, būtu grūti šādu definīciju nosaukt par dialogu, jo otra puse, acīmredzami, iztrūkst.

Otrs ir, ka tomēr es gribētu pievērst uzmanību tam, ka dialogs, acīmredzot, ne līdzdalība par ko mēs runājam, es domāju, ir daudz plašāks jēdziens. Un es domāju, ir viens no pašiem pamatjēdzieniem demokrātijā kopumā ņemot, un ir viena pamatprasība, lai demokrātija būtu leģitīma un efektīva. Un šajā ziņā es domāju, ka mēs varētu arī runāt par ... pievērst uzmanību *Lundas* rekomendācijām, konkrētu EDSO *Lundas* rekomendāciju, kur konkrēti ir izstrādātas

zināmas rekomendācijas tieši par mazākumtautību līdzdalību. Kaut arī tās ir tikai rekomendējošas, tad tomēr es gribētu teikt, ka tās ir vairāk, jo šīs rekomendācijas izstrādāja ļoti zināmi eksperti, kas balstījās uz tām normām, kas jau tiek izstrādātas praktiski līdz tam brīdim. Un viņas arī plaši tiek diskutētas un pielietotas.

Un šeit, protams, ir runa par to, ka līdzdalībai ir ļoti daudzas dažādas formas, kas ir vajadzīgas. Un viena no tām, kas ir ļoti būtiska, par ko mēs vispār neesam runājuši, ir tiešā līdzdalība pārvaldē, tiešā līdzdalība izpildvarā mazākumtautībām un īpaši tur, kur jautājumi attiecas tieši, kas skar konkrēto mazākumtautību vai interešu grupu.

Šeit ir viens citāts man, kas ir vienā rakstā, eksperta rakstā, doktors Vellers, kas tieši rakstīja tieši par *Lundas* rekomendācijām. Un apgalvo, ka ir arī īpašas tiesības pārstāvniecībā – izpildvarā jomās, kas īpaši skar mazākumtautību intereses, kultūru, valodu, izglītību un mediju jautājumus.

Par to, man šķiet, mums vispār nav bijusi runa līdz šim un vajadzētu par to runāt un varbūt vajadzēja par to domāt jau pirms vairākiem gadiem. Proti, ņemt, piemēram, darbā, lai pašā ministrijā būtu mazākumtautību pārstāvji un reāli kopā izstrādājot, pieņemot, tādējādi tomēr veicinot leģitimizāciju šim mērķis.

Otrs, protams, līdzdalības process ir tādas pašas Konsultatīvās padomes vai cita veida padomes, bet šeit arī norādījumi ir, ka nevis tikai, lai formāli viņas būtu, bet jautājums ir par efektīvu līdzdalību. Un tāpēc, lai šīm padomēm būtu ļoti konkrēti nosaukt viņu spējas, viņu autoritāti, lai būtu arī reāla un efektīva tā iespēja sadarboties. Un arī, kā izvēlas šos pārstāvjus, lai viņi būtu leģitīmi savā mazākumtautību vidē. Tas nav tāpēc, lai pieņemtu visu, kā šeit izskan melnbaltā versijā, ko liek priekšā mazākumtautību īpaša grupa. Protams, jāabalansē viss.

Bet es gribu uzsvērt to, ka šeit ir runa par procesu kā tādu. Man šķiet, ka mums nevajag vienkārši runāt par saturu un par beigām, bet procesā, kas nav noticis. Un procesam kā tādām ir tā vērtība, lai būtu leģitīmi.

Un pēdējais. Protams, ka dialogs ar ko es iesāku, ka dialogs tomēr ir divpusējs un nevis, ka viens punkts skaidro to, ko viņi vēl nav sapratuši. Un tādējādi, man liekas, ka viens no izvirzītajiem vairākiem dažādiem mērķiem šai reformai, proti, integrācija. Man šķiet, ka tieši, lai būtu integrācija, mums jānodrošina, lai būtu arī tiešā līdzdalība, jo to pārstāv visi, kuriem ir konkrēti domāta šī reforma.

A.Endziņš.

Paldies. Kehres kundze, ja bija šajā normā šis vārdiņš "tikai". Tagad ir šī procenta attiecība 60/40. Kā jūs vērtējat, pieņemama šāda norma jeb nav pieņemama norma, jeb kāds cits piedāvājums varētu būt?

I.Brants-Kehre.

Nu es tieši iesāku ar to, ka es tieši par normu nerunāšu. Un es, man liekas, es savā rakstā, atzinumā arī par to runāju, ka man šķiet, ka normu kā tādu, es neuzskatu par diskriminējošu kā teorētiski runājot. Un es arī domāju, ka neviens to nevarētu variēt un pierādīt kā tādu. Bet es runāju par kaut ko citu. Tas ir kādā veidā ja process arī būtu bijis ar pietiekošu līdzdalību. Un, ja rezultāts ir tāds pats, tad noteikti tās normas būtu leģitīmas, bet es domāju, tad arī spriedze mūsu sabiedrībā būtu daudz mazāka un arī ieviešanas problēmas būtu mazāk.

Es nedomāju, kas tie par procentiem, bet es domāju, ka ļoti svarīgi šeit ir uzklaut citu, nevis mana, kas tomēr neesmu mazākumtautību pārstāve, bet tieši mazākumtautību pārstāvjus pašus par šo jautājumu, kas ir vajadzīgs.

A.Endziņš.

Paldies. Vai vēl ir jautājumi tiesnešiem? Jelāgina kungs. Lūdzu!

J.Jelāgins.

Jūs savā runā teicāt, ka šī norma būtu precizējama. Kādā virzienā jūs domājat – redakcionāli, kā to Buhalova kungs teica, bet precizējama ir, kā tomēr jūs uzskatāt? Tā nevar palikt. Īsti laba viņa nav.

I.Brants-Kehre.

Es domāju... Jā, bet es nerunāju par 60/40, jo neuzskatu, ka ...

J.Jelāgins.

Jā, tie ir tie, kas ...

I.Brants-Kehre.

Es runāju par to, vai tas ir pārejas posms un tādā gadījumā uz ko ir tā pāreja? Uz ko mēs ejam? Vai mēs tomēr ejam uz tikai valsts valodu, vai tas ir attālākā nākotnē. Vai tomēr tā ir pastāvīga norma, ka pastāvēs šie procenti un tādā gadījumā būtu jāprecizē, ka tā ir pastāvīga norma, ka šī garantija nav tikai vienā brīdī vai vienā konkrētā Saeimas sastāvā, vienā konkrētā valdībā.

A.Endziņš.

Paldies. Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Jūs te nedaudz minējāt, tā nedaudz pārmetāt valdībai, ka viņa tā sasteigti pieņēma 81.panta kārtībā, ka tas ir īsi pirms reformas. Bet tas nebija 2004.gads, tas bija 2003.gads. Gadu pirms reformas.

I.Brants-Kehre.

Bez šaubām.

G.Kūtris.

Vienalga, jūsprāt, tas bija sasteigti?

I.Brants-Kehre.

Jā, pilnīgi viennozīmīgi tas ir par ātru. Es domāju, ka jebkurai... Ja mēs redzam visas reformas, kas notiek Eiropas Savienības valstīs dažādās jomās un ir, protams, runa, ar ko mēs nodarbojamies. Ļoti skaidri ir pretdiskriminācijas normas, piemēram, sabiedrība tiek gatavota daudzu gadu garumā, pirms pieņem likumdošanas izmaiņas.

Un otrs. Par 81.pantu, es domāju, arī tas lai paliek tas laiks sagatavošanai, bet arī tas jautājums ir – kādos apstākļos un kāda reakcija, kāpēc tas bija jāpieņem 81.panta kārtībā. Es domāju, ka mēs ļoti daudz jau apzināmies, kāpēc tas tā bija, jo bija izredzes to Saeimā tanī brīdī dabūt cauri, bija absolūti minimālas.

G.Kūtris.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Čileviča kungam jautājums.

B.Čilevičs.

Jā, paldies. Brants-Kehres kundze! Jūs daudz ļoti interesanti runājat par efektīvu līdzdalību. Tas ir princips, kas piemērojams vispār risinot jautājumus, kas skar mazākumtautību intereses. Ko jūs domājat par to, ka šajā situācijā ir runa par bērnu interesēm un par procedūru, kā bērnu intereses tiek noteiktas? Un kāda ir iespējamā vecāku un valsts sadarbība, efektīvākās sadarbības formas, nosakot tās bērnu intereses, jo skaidrs, ka ne vecāki, ne arī valsts bez vecāku līdzdalības patvaļīgi nevar noteikt, kas atbilst bērnu interesēm un kas ne. Vai šeit jūsu izklāstītie efektīvās līdzdalības principi arī ir piemērojami?

I.Brants-Kehre.

Jā, protams, es domāju, ka tas, kas izskanēja vakar, tā ir viena forma. Un tas būtu, protams, būtu veicināms. Jo ir skaidrs, ka vecāki ir savu bērnu interešu pārstāvji un viņiem ir jābūt iesaistītiem skaidri un ļoti ātri procesā. Bet ir jautājums, kādā veidā to formu atrast. Kā vakar bija, tas ir cits jautājums. Bet, protams, tas obligāti ir viens no līdzdalības, protams, absolūtām vajadzībām.

B.Čilevičs.

Paldies. Man nav vairāk jautājumu.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungs, lūdzu!

G.Kusiņš.

Man ir divi jautājumi. Sakiet, lūdzu, tomēr tādas skaidrības ziņā. Jūs sakāt, ka process nav noticis. Bet pēc tam jūs teicāt, ja būtu bijis, tad tā... Tad ir konkrēti viens tāds atbildes variants. Jūsprāt, ir pārkāpta šī līdzdalība vai nav?

I.Brants-Kehre.

Es domāju, ka efektīvā līdzdalība ir pārkāpta. Jā. Līdzdalība, formāla līdzdalība zināmos posmos un zināmā veidā ir notikusi, bet nevar būt tā, ka viena un no varas pārstāvju puses ir pilnīgi viennozīmīgi notikusi un ļoti labi, ka ir bijusi. Bet tie, kas ir otra puse šajā līdzdalības jautājumā, apgalvo acīmredzot, kā mēs dzirdam, ka šī līdzdalība tomēr nedarbojas un nebija. Tad kaut kas nav

kārtībā un tas ir jāizvērtē, jo mums ir ļoti svarīgs tas jēdziens, kas ir iegājis tajā *Lundas* rekomendācijā un kāpēc tad, ja arī iestājas tie, kas iestājas par konvenciju, ņem vērā šo jēdzienu un tieši tāpēc, lai nevarētu pieļautu to tendenci, kas bieži ir, lai vienkārši formāli pasludinātu - mēs konsultējamies ar visām nevalstiskajām un visām mazākumgrupām un tagad mēs pieņemam un mēs gribam, lai būtu efektīvā līdzdalība.

G.Kusiņš.

Jūs pieminējāt, ka tas ir it kā vēlāk iesācies. Tikai par to Konsultatīvo padomes izveidošanu.

Sakiet, lūdzu, vai jums ir zināms, ka 1999.gadā tika noslēgts šis līgums? Un šis līgums tad, jūsprāt, ir šīs efektīvās līdzdalības ietvaros vai nav, jeb tas ir pilnīgi ārpus?

I.Brants-Kehre.

Es domāju, ka izvērtēt, vai šī līdzdalība ir vai nav, es domāju, ka ir obligāti jāatsauc otrā puse šajā līdzdalībā, jo tas, ka valsts viena apgalvo, ka mums ir līgumi, mums ir formāli izpildīti, mēs tikāmies tajā datumā un viss notika, nav pietiekošs pierādījums, ka līdzdalība reāli ir bijusi. Un es domāju, ka mēs dzirdam ļoti daudz par to, ka nav bijusi un ka tieši ir sajūta tāda arī, ka formāli pieņem formālas atbildes no ministrijas vai no citurienes, ka vienalga ir sajūta no tiem pārstāvjiem, ko mēs šeit dzirdējam, ka viņi nav uzklausi.

G.Kusiņš.

Un visbeidzot pēdējais jautājums attiecībā uz tām *Lundas* rekomendācijām. Sakiet, lūdzu, vai jūs varat nosaukt kādu, kādas valstis, kas vadās tieši pēc šīs mazākumtautību līdzdalības, nosakot vidējās izglītības apguvi valsts valodā, mazākumtautību valodā kādā no valstīm? Tātad tieši par šo piemēru.

I.Brants-Kehre.

Jā, es domāju, ka tieši tas, kas tika nosaukts, bija ļoti interesants. Tas pats doktors Vellers, par kuru es runāju, kas uzstājās Eiropas Padomē ar šiem ziņojumiem, tieši uzdeva un virzījās cauri un iestājās konvencijas ietvaros – ir vai nav līdzdalība efektīva. Un tur, protams, ir ļoti daudz dažādu viedokļu, bet viņam viedoklis, izanalizējot situāciju, ejot cauri, ka ne jau visas valstis savos ziņojumos ņem par pilnu šos kritērijus un pielieto arī tieši *Lundas* kritērijus sakarā ar Vispārējo konvenciju. Es domāju, ka reāli runājot, situācija ar izglītību, protams, katrai valstij ir sava specifika. Un Latvijā viņa ir unikālāka nekā daudzās citās valstīs. Bet, protams, ņemot vērā procesuālās prasības līdzdalībai, es domāju, jebkurā gadījumā jāņem vērā.

G.Kusiņš.

Un visbeidzot pēdējais. Par to līdzdalību man skaidrs tas jautājums būtu, bet par procentu barjeru, šī 40% attiecība, es uzskatu, ka viņa pati par sevi neapdraud.

I.Brants-Kehre.

Es domāju, ka nē. Es domāju, ka neapdraud. Es domāju, ka man nav pamata uzskatīt, ka tie varētu būt diskriminējoši procenti. Es domāju, ka ir arī argumenti, kāpēc viņi varētu atbilst mūsu

valsts situācijai un prasībām, leģitīmām prasībām, lai visi iedzīvotāji zinātu valsts valodu. Bet es domāju, ka tas, kas arī vakar izskanēja, mums tā problēma ir, ka, lai redzētu, ka ir vai nav diskriminējoša šī reforma, mēs, protams, pašlaik nevaram to apgalvot, bet mums nav datu, kas norāda vienā vai otrā veidā. Mums ir jāskatās to, lai tiktu veikts konkrēts monitorings, lai mēs varam izvērtēt, ka nepasliktinās tiešām izglītības kvalitāte. Jo jābūt sistemātiski pasliktinātai vairāku gadu garumā izglītības kvalitātei tajās skolās, kur notiek izglītības reforma, tad mums, protams, būtu pamats runāt par diskrimināciju. Bet tagad nē.

A.Endziņš.

Paldies. Čepānes kundze!

I.Čepāne.

Pavisam nelielu jautājumu: sakiet, kur jūs ieguvāt pamatizglītību, vidusskolas izglītību un augstāko?

I.Brants-Kehre.

Tas bija ļoti dažādās skolās. Pamatizglītību es ieguvu Zviedrijā, bet daļēji zviedru skolā un arī franču skolā. Pēc tam es kādu laiciņu biju Šveicē franču skolā pamatizglītību un universitāte – tas bija gan Zviedrijā, gan ASV.

I.Čepāne.

Un sakiet, kā jūsu ģimene nav pazaudējusi šo latvisko identitāti, mācoties tik daudz valodās? Jūs tik ļoti labā latviešu valodā runājat.

I.Brants-Kehre.

Paldies. Es domāju, ka identitāte ir ļoti sarežģīts jautājums. Viņš ir cieši saistīts ar valodu, bet ne tikai. Un es domāju, protams, ka ir cilvēka, katra indivīda arī izvēle – saglabāt identitāti vai ne. Un es domāju, ka tas arī ir noteikts mūsu Konvencijā un citur un arī dzīvē. Un es domāju, ka mums nav obligāti jābūt vienai konkrētai identitātei. es domāju, ka norobežojot cilvēkus konkrētās grupās, kas ir nemainīgas un vienmēr pastāvīgas, tas tomēr neatbilst mūsu pašreizējai globālajai situācijai un Eiropas situācijai. Es domāju, ka mums identitātes mainās un tas ir normāli.

I.Čepāne.

Paldies.

A.Endziņš.

Vairāk jautājumu nav?. Paldies Brants-Kehres kundze!

I.Brants-Kehre.

Paldies.

A.Endziņš.

Kā nākošais Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošais pētnieks Leo Dribina kungs.

Dribina kungs, cik jums vajadzētu laiku?

L.Dribins.

Līdz 15 minūtēm es lūgtu, ja ir iespējams.

A.Endziņš.

Līdz 15 minūtēm, ja?

L.Dribins.

Augsti godātā tiesa! Jautājums, kuru jūs šodien izskatāt jau trešo dienu pēc kārtas, ir ļoti svarīgs ne tikai no Latvijas izglītības sistēmas attīstības un pilnveidošanas viedokļa. Tas faktiski skar etniskās attiecības Latvijā to kopumā. Un no tā, kā jautājums par minoritāšu izglītību tiks atrisināts, būs atkarīga iekšpolitiskās situācijas stabilitāte Latvijā un Latvijas prestižs Eiropas Savienībā.

Tā ka ar lielu gandarījumu es vērtēju šā jautājuma apspriešanu augstākajā tiesā.

Bet, kad es iepazinos ar lietas materiāliem, ļoti gandarīts par jūsu uzticību manai personai, pirmais priekšstats bija tāds, ka šā jautājuma apspriešana ir mazliet novēlota. Iesniegts tātad 2004.gada 21.jūlijā. Lēmums pieņemts 2004.gada 19.augustā. Nu bet šeit iet faktiski runa par pārejas noteikumu apstiprināto tekstu. Tekstuālo formulu, kura ietver sevī arī proporciju 60/40.

Bet tālāk, izskatot pārējos materiālus, kas tika sagatavoti pirms šīs sēdes un, vēl vairāk, piedaloties sēdēs, es pārliecinājos, ka faktiski tiek apskatīta plašāka problēma par Izglītības likuma īstenošanas prakses atbilstību Latvijas Satversmei. Un tad man radās priekšstats, ka šis izskatījums ir mazliet par agru, jo tikai 1.septembrī sākās šī pāreja, tās īstenošana. Arī 60 un 40 proporcijas īstenošana. Un tā informācija, kura uz šo brīdi ir ienākusi par šīs pārejas īstenošanas pozitīviem un negatīviem momentiem, vēl ir nepietiekoša, lai izdarītu secinājumus, vai tas atbilst kopumā, vai neatbilst Satversmes principiem, to burtam un garam.

Un tomēr es domāju izskatīšana ir vajadzīga un savā ziņā savlaicīga pat, kaut gan formāli it kā būtu vai nu par vēlu vai par agru. Un kādēļ? Tādēļ, ka informācija par šīs pārejas īstenošanas faktiem rada zināmas bažas. Vai tiks sasniegts tas mērķis, ko likumdevējs ir ielicis šī pasākuma koncepcijā un likumā? Ir gan pozitīvi, gan neveiksmīgi risinājumi. Un galvenās bažas ir tādas, ka daļā mazākumtautību skolu (runa ir par vidusskolām, protams), skolotāji nav pietiekami sagatavoti vadīt stundas latviešu valodā. Viņu pašu latviešu valodas zināšanas ir nepietiekošas. Ja jūs vakarrīt klausījāties Latvijas Radio, tur bija ļoti interesanta viena skolēna intervija no krievu vidusskolas. Viņam jautā: "Kā pie jums notiek reformas realizācija?" Un viņš atbild: "Ļoti labi notiek, jo mums ir sirsnīga sadarbība starp skolēniem un skolotājiem. Skolotāji palīdz mums apgūt mācību vielu, bet mēs palīdzam skolotājiem iemācīties pareizi runāt latviešu valodā. Un, lūk, tādā sirsnīgā, draudzīgā sadarbībā mēs noturam savas stundas."

Es pieņemu, ka tas tā ne vienā vien skolā notiek, kur skolēni labāk zina latviešu valodu nekā skolotāji.

Es pats biju liecinieks vienam tādām gadījumam. Runā krievu skolotāja, kura ir par reformu. Un viņa saka tā: "Mēs gribam šo reformu realizēt, bet mums neļauj darāt. Nu neļauj mums darāt, ne par ko neļauj. Tādi šķēršļi un tādi šķēršļi." Nu, redziet, kādi jaunvārdi rodas, vai ne? Jaunvārdi, jaunrade. Nu, pasarg' mūs Dievs no tādas jaunrades, vai ne?

To sevišķi es gribētu akcentēt sakarā ar latviešu valodas lietošanas kvalitātes stāvokli mūsu valstī.

Tikko ir iznācis Valsts valodas aģentūras pētījums "Latviski runājošo Latvijas iedzīvotāju lingvistiskā attieksme un valodu lietojums 2004.gadā", bet izdots ir tikai tagad. Aptaujātas vairāk nekā 1000 personas no kuriem vairāk nekā 60% ir latvieši. Tātad valodas lietošanas kvalitāte. Un no šīm personām 32,6% uzskata, ka ļoti būtiski un svarīgi ir pareizi runāt latviski. 32%. Bet turpat 40% uzskata, ka tas vairs nav svarīgi. 20% saka, ka mums grūti pateikt, vai būtu pareizi jārunā vai varbūt var iztikt arī tā un 8% ir atturējušies atbildēt. Lūk, kāda aina ir. Manuprāt, tā ir satraucoša.

Un, ja uz šī fona mēs skatām latviešu valodas lietojumu skolās, kuras pārgājušas uz šo normu – 60/40, tad nekāds optimisms nerodas. Tas ir viens.

Otrs. Ienāk diezgan daudz informācija. Nu, es neteikšu, ka tā ir pārsvara informācija, nevar jau galvot arī, cik tā ir objektīva. Bet tomēr tā ienāk no daudzām skolām. Kā skolotājs, cenšoties izpildīt likuma prasību, un lietojot abas valodas, faktiski bilingvāli, lai panāktu kaut kādu rezultātu, spēj stundas laikā apskatīt tikai 2/3 no paredzētās mācību vielas. Atsevišķos gadījumos tikai pusi no paredzētās mācību vielas. Bet ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka netiek dota skolēnam vidusskolā tā izglītība, kura viņam ir paredzēta. Un te tiešām rodas Satversmes apgrūtinājums, Satversmes likuma apgrūtinājums. Tikai tas attiecas nevis uz 114.pantu, bet uz 112.pantu – uz Izglītības pantu, jo iznāk, ka atsevišķās mazākumtautību skolās šī jaunā pasākuma īstenošanas rezultātā skolēns nesaņem to izglītību, ko viņam ir garantējusi Satversme. Un zināmā nevienlīdzība rodas. Bet tā rodas ne pārejas noteikumu teksta dēļ, bet prakses dēļ.

Nu, ja man jūs jautātu, jūs droši vien to jautāsit: vai reforma vispār bija lietderīga un ir lietderīga un vai 60/40 proporcija būtu pieņemama? Es domāju, ka jā. Jā, vēlams tā būtu. Vēlams!

Un otrs jautājums: vai mēs esam gatavi to īstenot šobrīd. Manuprāt, vēl ne. Lūk, te, augsti godātā tiesa, arī rodas galvenā problēma.

Tad es mēģināju paskatīties, kā citas Eiropas valstis ir rīkojušās tamlīdzīgās situācijās. Man jāsaka, ka es neatradu tamlīdzīgas situācijas. Kaut kas līdzīgs ir bijis, bet tādas, kā pie mums tieši... Mēs esam, tā sakot, ceļlauži un Igaunija tagad ir nolēmusi iet aiz mums un mācīties no mūsu pieredzes un no mūsu kļūdām arī, jo tas vienmēr ir vieglāk nekā mācīties no pašu kļūdām.

Bet kas ir interesanti Igaunijas likumdevēja viedoklī? Viņi uzskata, ka pāreja uz valsts valodu ir notikusi tad, ja 60% no mācību priekšmetiem tiek mācīti valsts valodā. Tātad, Igaunija nekādi nav prasījusi 100% vai 90% pāreju. Tātad no tā viedokļa, faktiski pie mums kas notiek - notiek pāreja uz izglītību valsts valodā mazākumtautību vidusskolās. Nu, mums ir liela atbildība, par cik mēs esam uzņēmušies tādu zināmā mērā ceļlauža lomu.

Citās Eiropas valstīs ir šajā sakarībā, izglītības sakarībā, arī ir bijuši konflikti. Ir parlaments, un it sevišķi parlamenta otrā palāta, augstākās tiesas ir skatījušas šos jautājumus, bet galvenokārt sakarā ar to, ka vispār tiek likvidēta mazākumtautību vidējā mācību iestāde. Vai nu pakāpeniski, lielāko tiesu tas ir pakāpeniski. Tā tas Slovēnijā bija, tādi mēģinājumi Rumānijā bija, tādi mēģinājumi Serbijā, Kosovā, Vojevodinā, ungāru tanī.... Maķedonijā bija tādi mēģinājumi. Visi tie beidzās neveiksmīgi. Visi beidzās neveiksmīgi. Tikai noveda pie konfliktiem, pie ārvalstu iejaukšanās un galu galā tika vai nu uzspiests cits viedoklis kā Maķedonijai, vai arī izglītība nonāca diezgan haotiskā stāvoklī.

Kur izdevās izglītības homogenizācija? Izdevās, liekot pēdīnās, Bulgārijā. Bulgārijas komunistiskā iekārta pa tīro likvidēja visas mazākumtautību skolas, sāka ar vidusskolām, pēc tam arī pamatskolas, un Todors Živkova 1985.gadā svinīgi paziņoja - tagad Bulgārijā ir tikai viena nācija — bulgāru nācija. Tiesa, daļai no bulgāriem ir cita dzimtā valoda, bet tā ir pārejoša parādība. Pēc Todora Živkova diktatūras gāšanas apmēram pēc trīs gadiem vai četriem tika atzīts, ka ir izdarīta liela kļūda. Pēc šīs homogenizācijas 25% no turkiem atstāja Bulgāriju. Un kas atstāja? Visa inteliģence, speciālisti, labie amatnieki, kuri varēja atrast darbu un iekārtoties Turcijā. Un kas palika? Mazkvalificēti, mazizglītoti, mazaktīvi nu, varētu vēl lietot citus epitetus, bet tie būtu tad apvainojoši. Un es būtu, kā saka, aizskāris etniskās attiecības. Un tagad tiek atjaunota Bulgārijā šī izglītība, minoritāšu izglītība. Un sakarā ar to 120 000 turki ir atgriezušies atpakaļ. Tā. Tas ir tas vienīgais, kā sakot, pēdīnās liekot, pozitīvais.

Bet, godājamā tiesa! Dažās valstīs vidējās izglītības reformēšana, pārejot uz valsts valodu daļēji vai pilnīgi, notiek. Un notiek sekmīgi. Tas tā šodien notiek Polijā. Tas tā daļēji tagad jau notiek arī Ukrainā, tā tas notiek tepat mums blakus Lietuvā. Bet tas notiek bez lieka trokšņa. Minoritāšu ģimenēm pašām izvēloties šo pāreju. Tātad, ja tas notiek brīvprātīgi, tad nekādu asu problēmu nerodas. Ja valsts administratīvi nediktē un neiejaucas šajā procesā ar varas spēku, tad process notiek.

Nu un Lietuvā šodien, es zinu, ka mani kritizēs, 48% krievu bērni mācās lietuviešu skolās, bet tā ir vecāku izvēle. Un te es varu atsaukties uz Apvienoto Nāciju Organizācijas 1948.gada Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, kurā ir teikts, ka bērnu vecākiem ir vioritāras tiesības izvēlēties savu bērnu izglītības veidu. Bet tas attiecas uz skolām un ne uz augstskolām.

Un pēdējais. Ar to man ir, protams, jābeidz. Vidusskola vienmēr ir saistīta ar augstskolu., vai, otrādi. Un redziet, bieži vien, tas valodas izvēles jautājums vidusskolā ir saistīts ar jaunā cilvēka orientēšanos uz mācībām augstākajās mācību iestādēs vai nu mītnes valstī, vai kādā ārvalstī. Un ja jaunais cilvēks, un vēl vairāk viņa ģimene, orientējas uz mācībām kādā ārvalstī, tad, protams, viņi ir ieinteresēti, lai vidusskolā mācītu tādā valodā, kādā viņam būs jāstudē turpmāk. Un tāpēc daudzi cilvēki, piemēram, ungāri Slovēnijā, ungāri Rumānijā, viņi stingri turas pie tā, ka vidējai izglītībai ungāru valodā.... nu tur rumāņu un slovēņu mācību stundas un viss. tāpēc, ka viņi orientējas uz studijām Ungārijā un ne tikai etnisku apsvērumu dēļ vai nacionālo apsvērumu dēļ. Bet tādēļ, ka Ungārijas mācību iestādes ir ar augstāku kapacitāti un tās dod daudz solīdākās zināšanas nekā Slovēnijas un Rumānijas augstskolas. Turpretim Slovēnijā ungāri mācās jauktās vidusskolās, kuri ir divvalodība 50 uz 50 - slovēņu un ungāru valodā. Kādēļ? Tādēļ, ka Slovēnijas augstskolas arī

tiek augsti vērtētas visas Eiropas mērogā un mācīties Ļubļanas universitātē ir gandrīz tikpat prestiži kā mācīties Budapeštas augstākajās mācību iestādēs.

Tā kā, redziet, uz studentu, protams, neattiecas tā 1948.gada Deklarācija, tas jau ir pieaudzis cilvēks, kas pats izvēlas, bet nu zināmas viņa intereses ir, šīs intereses ir jārespektē, tikai ir jautājums tāds, vai valstij ir jānes izdevumi par viņa sagatavošanu mācībām, studijām kādā citā valstī.

Vārdu sakot, augstā tiesa! Jūsu priekšā ir strīds par tiesībām un tiesībām. Un aiz visām šīm tiesībām ir arī šo tiesību interpretācijas. Un tās ir dažādas. Jums ir jālemj un es novēlu jums nākt pie pareizā lēmuma.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Dribina kungs. Kādi jautājumi būtu? Apsīša kungs. Lūdzu!

R.Apsītis.

Dribina kungs! Mēs jūs pazīstam kā zinātnieku, kas jau ilgus gadus pēta mazākumtautību problēmas un šajā sakarā pāris jautājumi.

Sakiet, lūdzu, jūs kā vēsturnieks, kā atsevišķās valstīs parasti veidojas mazākumtautības... pirmkārt.

Un otrkārt, kādas ir šīs tradicionālās Latvijas mazākumtautības un vai nākotnē te kādas izmaiņas paredzamas vai nē?

L.Dribins.

Mazākumtautību veidošanās Rietum- un Viduseiropā un mazākumtautību veidošanās Austrumeiropā ir ļoti atšķirīga. Rietumeiropā mazākumtautības, tās parasti ir autohtonas vēsturiskas tautas grupas, kuras tur ir izveidojušās dažkārt pat pirms pamatnācijas un dzīvo savā vēsturiskā etnogrāfiskā teritorijā. Turpretim Austrumeiropā mazākumtautības ir ienācējas, bet nekādā gadījumā ne iebraucējas. Pēdējais apzīmējums ir nekorekts. Ienācējas... Ieceļotājas, tā arī var teikt. Ieceļotājas. Agrāk vai vēlāk. Ieceļotājas, kuras tur ir palikušas uz pastāvīgu dzīvi blakus pamatetosam.

Vienu daļu no šīm ienācēj-, vai pareizāk sakot, ieceļotājminoritātēm mēs saucam par vēsturiskajām. Tās ir tās, kuras kā minoritātes, kā kopums ir izveidojušās sen. Nu, simts gadu ir visminimālākais atstatums. Un ne jau ieceļošanas gads nosaka, kad ir sākusies šī minoritāte. Rīgā mēs zinām, ka krievu tirgoņi ir dzīvojuši jau kopš 12 gadu simteņa. Bet to nosaka kopuma izveidošanās, etniskā kopuma izveidošanās ar savām biedrībām, skolām, kultūras centriem un tas attieksmē uz Latvijas krieviem ir skaitāms kopš 18.gadsimta pēdējā ceturkšņa Katrīnas II laikā, kad sākās krievu organizēšanās Latvijā un galīgi pabeidzās 19.gadsimta vidū.

Nu, tādas ir arī ebreju... kā mēs zinām, kopš Kurzemes hercogistes laikiem. Poļi... lietuvieši... igauņi jau izsenis ir īpaši.... lībieši... tā ir autohtona tautas grupa. Baltkrievi arī kopš 17.-18. gadsimteņa ieceļo... Nu, sāka apgūt zināmu tādu kopības sajūtu gan tikai 20. gadsimtā.

Ja mēs runājam par tiem, kas ieceļoja Latvijā pēc Otrā pasaules kara, tie ir ieceļotāji, tad padomju okupācijas laikā tie nepievienojās vēsturiskām minoritātēm, jo vēsturiskās minoritātes nedarbojās. Tās tika noliegtas padomju laikā. Un tāpat nekādas minoritātes ne vienas, ne otras un vēl vairāk, šo minoritāšu saplūšana un kopveidošanās līdz 1988.gadam nenotika. Tikai pēc 1988.gada sākās vēsturisko minoritāšu atjaunošanās un ieceļotāju pievienošanās vai nepievienošanās šīm minoritātēm, kur katra persona varēja brīvprātīgi izvēlēties, vai pievienoties vai piedalīties, vai nepiedalīties, vai iekļauties pakāpeniski Latvijas nacionālajā sabiedrībā caur šīm minoritātēm jeb palikt pie sava atsevišķā stāvokļa, kas bija radies padomju laikā. To katrs cilvēks pats varēja izvēlēties.

Šajā procesā liela loma bija naturalizācijai. Protams, naturalizācija nozīmēja, ka ieceļotāji kļūst par Latvijas pilsoņiem. Pēc eiropeskā uzskata minoritāte ir cittautiešu pilsoņu kopums. Es neesmu atradis citu formulu. Un tāpat faktiski ar naturalizāciju viņi ieiet iekšā šajā vēsturiskā gaitā radītā kopumā.

Bet tas tā ir tiesiski, juridiski. Taču faktiski ļoti daudz ieceļotāju piedalās šo vēsturisko minoritāšu radīto organizāciju darbā, kultūras darbā un arī saistīti ir ar šīm minoritātēm, esot gan nepilsoņu statusā. Un tāpat pēc Eiropas juridiskā standarta neietilpstot minoritātē.

Es jums laikam neatklāšu noslēpumu, bet varbūt es atklāšu, ka ar van der Stūla palīdzību Latvija atrada nepilsoņu statusa atrisinājuma modeli. Ja es, nemaldos, Endziņa kungs, arī jūs esiet ņēmis dalību šī modeļa... ja?... veidošanā un Marjašas kundze... tas bija ļoti reālistisks risinājums.

Mēs esam tādā stāvoklī, kādā mēs esam. Es domāju, perspektīve te ir, bet mums jau šodien ir jādod kaut kādas garantijas. Un es domāju tā: ja mēs runājam par Eiropas Padomes vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikāciju un neapšaubāmi, īstenošanu Latvijā, ko jau Latvijas valsts ir apņēmusies, tad atzīstot par minoritātēm piederīgus tikai pilsoņus, mums tomēr ir jāpasaka, ka izglītības un kultūras tiesības, kuras ir paredzētas konvencijā, mēs attiecinām arī uz mūsu nepilsoņiem, kas ir cittautieši, pieder tādējādi pie tām tautībām, kuras Latvijā ir minoritātes. Tas būtu tāds atrisinājums, kurš novērstu sabiedrības šķelšanos. Bet tas jau ir ārpus šīs dienas apspriežamās problēmas mēroga.

A.Endziņš.

Paldies. Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Sakiet, lūdzu, kāds ir jūsu viedoklis par izglītības sistēmu mazākumtautībām Latvijā? Vai šī izglītības sistēma nodrošina etnisko, teiksim, savdabību un kultūras saglabāšanu?

L.Dribins.

Izglītības sistēma... laikam būs jārunā par katru minoritāti atsevišķi. Poļiem ir radīta laba sistēma un tiešām tai ir ļoti liela loma poļu etnogrāfiskā veidola un tādējādi arī identitātes saglabāšanā. Lietuviešiem arī ir, igauņiem vājāka, baltkrieviem vēl vājāka, bet kaut kas ir.

Kāda nozīme šeit ir skolai? Krievvalodīgo skolai sava nozīme ir, ja šī skola nodarbojas ar identitātes saglabāšanas veicināšanu. Baltkrieviem faktiski savas skolas tikpat kā nav. Ukrainiem ir viena vidusskola. Tās nerisina šos jautājumus. Un kas ir interesanti un rada bažas...? Ka nevienā krievvalodīgo skolā, kur mācās gan daudz baltkrievu bērnu, gan daudz ukraiņu bērnu, nav

fakultatīvas mācības par baltkrievu valodu, par ukraiņu valodu, par baltkrievu vai ukraiņu literatūru, par Ukrainas vai Baltkrievijas vēsturi, bet ziniet, citās valstīs tā ir plaši izplatīta izglītības prakse, ka fakultatīvi notiek nodarbības šī etnosa valodas, literatūras un vēstures mācīšanā. Tā tas, starp citu., arī ir Zviedrijā. Zviedrijā izglītības noteikumi nosaka: ja skolā ir 5 bērni, kuru vecāki prasa viņu etniskās identitātes saglabāšanai nepieciešamo stundu fakultatīvu ieviešanu, tad skolai jāgādā par to, lai būtu skolotājs, kurš varētu šīs stundas vadīt. Tā ir ļoti laba prakse. Bet ne mūsu ukraiņu organizācijas, ne baltkrievu, kuras ļoti aktīvi, starp citu, darbojas citās jomās, nav to ne reizi pieprasījušas. Tā kā šīs skolas neaptver viņu kultūras jomu.

Nu, nabaga tatāri... arī te ir visai sliktā situācijā. Vienīgi reliģiskā kopiena ir viņu identitātes uzturētājas lomā. Ebreju skolas šo uzdevumu veic kopā ar ebreju kultūras biedrībām un apvienībām. Redziet, ebreju stāvoklis vispār Latvijā ir ļoti īpatnējs. Ebreju dzimtā valoda Latvijā šodien ir krievu valoda, jo jidiš valoda ir gājusi bojā holokaustā un tās saknes ir apcirptas. Un nekāda jidiš valodas atjaunotne nav iespējama vairāk. Krievu valoda viņiem ir dzimtā valoda. Bet viņi nav krievi. Viņi nav krievi.

Nu jūs, Apsīša kungs, ziniet, franču revolūcijas klasisko formulu, ka francūzis ir tas, kas runā un domā franciski. Nu, tad šie ebreji, viņi gan runā krieviski, bet domā viņi ebrejiski. Un tajā krievu valodā viņi ieliek citu saturu visās tajās.... pavisam citu saturu. Un ne Krievija, bet Izraēla viņiem ir zvaigzne. Tā kā atšķirības šeit ir ļoti lielas.

Bet tas jau nav vienīgais gadījums. Īri runā kādā valodā? Savu ienaidnieku, veco, bijušo ienaidnieku valodā – angļu valodā, vai ne? Un tomēr viņi savu gan etnisko, gan nacionālo identitāti nav zaudējuši, jo ir kopmērķi, kopkultūra, kas viņus cieši vieno un saliedē. Un tur, kur tas nav, tur nelīdzēs ne skola, ne kas cits. Notiks asimilācija, izkļiedēšanās. Administrēt šos procesus nevar. Te katram ir jāizlemj pašam.

A.Endziņš.

Paldies. Čileviča kungam ir jautājums. Lūdzu!

B.Čilevičs.

Man ir viens precizējošs jautājums, jo patiešām, pēc tik izsmeļošas runas ļoti maz kas palika...

Tāpat jūs minējāt Polijas un Lietuvas piemērus. Es gribētu vienkārši precizēt, vai es pareizi sapratu, ka likumdošanā nekas nav mainījies un likumdošanas līmenī joprojām tiek saglabātas garantijas izglītības iegūšanai mazākumtautību valodā tām personām, kas to vēlas, bet praksē arvien lielāka mazākumtautībām piederošu personu bērnu vecāku daļa izvēlas izglītību oficiālajās valodās. Vai es to pareizi sapratu?

L.Dribins.

Nu, galvenajos virzienos, jā. Bet, cik es zinu, no šā gada 1.septembra Lietuvā krievu skolas pāries uz bilingvālo izglītību. Tas ir no augšas, bet nu tur ir tā līdzdalība bijusi... kā Kehres kundze runāja... Visvairāk turas pie savas valodas kultūras un pie zinātnes segregācijas poļu skolas Lietuvā. Jā, nu lietuviešu valodu tur māca un viss... bet tās ļoti turas pie tās un Lietuva arī ir, tā sakot,

saprotoša. Polijā pēdējo 5-6 gadu laikā ir iesācies šis process, ka viena daļa ukraiņu, kas agrāk sūtīja savus bērnus ukraiņu vidusskolās, tagad viņus sūta poļu vidusskolās. Pamatskola vēl ir ukraiņu, bet tālāk viņi sūta poļu.... Un pēdējā tautas skaitīšanā tikai 46 tūkstoši cilvēku ir nosaukuši sevi par ukraiņiem, kaut gan tur ukraiņu ir apmēram 250 tūkstošu. Arī lietuvieši daudzi, kas tur dzīvo, ir pārgājuši uz poļu skolām, un Rietumpolijā, kur ir radušies tie saucamie jaunvācieši, tie lielāko tiesu ir no jauktajām ģimenēm, tie ir ievēlējušies fakultatīvās nodarbības vācu valodā, bet mācības notiek poļu valodā. Bet fakultatīvās nodarbības tur ir ļoti labi noorganizētas un ir savi izglītības un kultūras centri, kuri saņem arī palīdzību no Vācijas. Tā kā tas jautājums arī ir atrisināts.

B.Cilevičs.

Tātad likumdošanas līmenī nekādu ierobežojumu papildus nav.

L.Dribins.

Ziniet, Cileviča kungs, nesen es runāju ar vienu poļu kolēģi un viņš sacīja, ka Lietuvā ir izstrādāta.. piedodiet, Polijā izstrādāts jauns likums par minoritāšu tiesībām. Un ka parlamentā tas esot akceptēts, bet Valsts prezidents esot izteicis daudzas kritiskas piezīmes un jautājums ir apturēts. Tāda man ir pēdējā informācija. Es nezinu, kas tur ir, kāds teksts tur ir tajā jaunajā likumā.

Polija šodien vispār Eiropas mērogā rāda sevi kā ļoti tolerantu un pret mazākumtautībām labestīgu valsti. Bet šīs mazākumtautības Polijā šodien sastāda tikai kādus 3-4% no iedzīvotājiem. Un, godājamie kolēģi un tiesas dalībnieki, Polija ir Eiropas valsts, kas pēc Otrā pasaules kara ir gandrīz pilnīgi īstenojusi savu iedzīvotāju homogenizāciju ar totalitārās diktatūras metodēm. Par to skaļi nerunā, bet tas tā ir noticis. Un sevišķi Beruta, Ohaba un Edvarda Gereka valdīšanas laikā tur bija noteikta homogenizācijas ... nu, piemēram, ebreji... 50.gadu sākumā Polijā bija 336 tūkstoši ebreji. Šodien esot 4 tūkstoši. Viņi visi ir aizbraukuši prom, jo viņiem nebija nekādu perspektīvu ne savu identitāti saglabāt, ne arī ieņemt kaut kādu stāvokli sabiedrībā. Tāda bija tā politika. Un šeit nacionālkomunisms, ja tā varētu teikt, izpaudās visdrastiskākā veidā, pie kam Padomju Savienībai visai atbalstot šo politiku.

B.Cilevičs.

Paldies. Jūs atbildējāt uz vairākiem jautājumiem. Es vairāk neuzdošu.

L.Dribins.

Es atvainojos, ja es tieku pie vārda, tad...

A.Endziņš.

Vai Kusiņa kungam jautājumi ir?

G.Kusiņš.

Es varu tikai pateikties par informāciju. Man nav jautājumu. Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Ja jautājumu nav, tad tiesa pasludina pārtraukumu līdz 14.15.

(Pārtraukums)

**Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs
Aivars Endziņš.**

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties.

Kā nākošā tiek aicināta Marija Golubeva - "Providus" centra vadošā pētniece.

Golubevas kundze, cik jums laiks būtu vajadzīgs?

M.Golubeva.

Noteikti ne ilgāk par 10 minūtēm. Varbūt mazāk.

A.Endziņš.

Labi. Paldies. Lūdzu!

M.Golubeva.

Godātā tiesa! Es droši vien negribētu pieskarties vienam no diviem jautājumiem, par kuriem visbiežāk runāja iepriekšējie runātāji, tas ir, jautājumam par identitātes saglabāšanu, jo kaut kā no savas pieredzes sociālajās zinātnēs es zinu, ka pastāv aptuveni simts teoriju par etnisko identitāti, un cik lielā mērā mēs varam runāt – kā saglabāt vai nesaglabāt, un kurš nosaka un kā, kas ir etniskā identitāte, tas ir pārāk neskaidrs jautājums, manuprāt, zinātniski. Līdz ar to es tiešām negribētu tam pieskarties. Un, manuprāt, arī tam nav tik lielas nozīmes, kad mēs runājam par otro jautājumu – par kvalitātes saglabāšanu vai nesaglabāšanu izglītībā. Jo nepārprotami Izglītības likums, protams, norāda uz to, ka visiem Latvijas iedzīvotājiem, neatkarīgi no viņu mantiskā un sociālā stāvokļa, kā jau tika citēts, un tautības, reliģijas, politiskās pārliecības un tā tālāk, ir vienādas tiesības uz izglītību. Un, protams, mūsdienu demokrātiskā valstī un arī attīstītā valstī, tomēr Latvija ir sociāla mēroga salīdzinot ar vairākumu valstu, ir attīstīta valsts. Mēs, es domāju, runājam tikai par pieeju kvalitatīvai izglītībai nevis vispār izglītībai kā tādai. Un šeit es domāju, ka mums būtu pareizi sekot varbūt Dribina kunga rekomendācijām un nevis skatīties uz to, vai šī norma ir diskriminējoša kā tāda, jo es arī piekrītu Brants-Kehres kundzei un citiem, ka šī te norma pati par sevi nevar būt ne diskriminējoša, ne nediskriminējoša. Tā tikai norāda, kādā proporcijā skolā var izmantot mācību valodu, bet ar to nepietiek.

Bet prakse, kas izriet no šīs normas, gan var izrādīties diskriminējoša. Politikas ieviešanas process mūsu valstī visu laiku pārveidojas. Un politikas ietekmes novērtēšanas metodika mūsu valstī arī pilnveidojas. 1995.gadā mēs bijām pilnīgi citā stadijā šajā jomā salīdzinot, piemēram, ar 2000.gadu un arī ar 2004. vai 2005.gadu. Respektīvi, tā, kā tika toreiz veidota politika, kā tika novērtēta iespējama ietekme, šodien jau valsts pārvaldē tiek uzskatīts par pilnīgi neapmierinošu un diezgan daudz ir veikts valsts pārvaldes iestādēs, kas nodarbojas ar reformām, lai Latvijā politikas ietekmes novērtēšanas tehnoloģijas metodikas kļūtu daudz izsmalcinātākas un mūsdienīgākas.

Tieši tāpēc, kad Kusiņa kungs runāja par Ministru kabineta lēmumu, kad 81.panta kārtībā tika pieņemta šī proporcija, runa bija par to, ka tur bija anotācija un tajā iekļauts arī novērtējums par sociālo ietekmi, par ietekmi uz tautsaimniecību, un tā tālāk. Diemžēl mūsu pieredze Latvijas Valsts pārvaldē, kā tiek rakstīts joprojām un kā īpaši pirms dažiem gadiem tika rakstīts anotācijās, tas ir diezgan bēdīgs variants ļoti bieži, jo ļoti bieži tas izvērtējums ir ļoti primitīvs. Tas netiek balstīts uz kaut kādiem zinātniskiem pētījumiem vai pat uz ļoti stingru metodoloģiju.

Līdz ar to, es domāju, ka mums būtu jānošķir tādu nosacītu vērtēšanu no tā, ko var nosaukt par labu praksi, vai par novērtējumu, kas atbilst Eiropas valstu labai praksei. Un šeit es domāju, ka mēs varam domāt par to, ka tiešām ir laicam taisnība tiem runātājiem, kas teica, ka monitorings līdz šim nav īsti veikts, jo mēs īsti nezinām, kā notiek reformas ieviešana dabā, tas ir, skolās. Skolu direktoru ziņojumus mēs diemžēl nevaram uzskatīt par tādu informāciju, uz kuru var īsti paļauties, jo direktori atrodas varas attiecībās gan ar saviem padotajiem, gan arī ar ministriju, respektīvi, viņi zina, ka viņi ir ļoti atkarīgi no ministrijas un no pašvaldībām, un arī viņu padotie, tas ir skolotāji zina, cik lielā mērā viņi ir atkarīgi no direktoriem un no ministrijas. Līdz ar to es nedomāju, ka mēs varam 100% uz to paļauties.

Mēs diemžēl arī nevaram paļauties tikai uz aptaujām, kad inspekcija aptaujā skolēnus un vecākus, un skolotājus, jo arī tas ir tikai viens veids, kā uzzināt, kā un kas notiek. Un tur ir vairāki mainīgie, kas diemžēl nav redzami no tādas metodes.

Es nevaru līdz galam piekrist Druvietes kundzei, ka ir ļoti grūti, gandrīz neiespējami izveidot tādu monitoringu vai ietekmes vērtēšanas sistēmu. Tomēr vairākas valstis savās valsts pārvaldē vienmēr ar kaut kādu ļoti stingru metodi vērtē politikas, ne tikai izglītības politikas, bet vispār politikas ietekmi. Un pat tajās valstīs, kur nepastāv atsevišķas skolas mazākumtautībām, tas ir, izglītība minoritāšu valodās, ir un pastāv bieži vien arī vērtēšanas metodes, kā vērtēt vai visu etnisko grupu vai, piemēram, visu rasu pārstāvji šajā sabiedrībā saņem līdzīgas kvalitātes izglītību. Tiek veikts etniskis monitorings, kas ir diskriminējošs tikai tad, ja piespiedu kārtā tiek vākta kaut kāda informācija uz etniska pamata, ne vienmēr ir diskriminējoša. Un tiek salīdzināti rezultāti, piemēram, Lielbritānija. Eiropas Savienības valstis to dara nepārtraukti, kaut gan viņiem nav minoritāšu izglītība atsevišķi.

Līdz ar to es nedomāju, ka mēs varam šeit runāt par to, ka ir nopietns arguments, ka mēs nevaram salīdzināt, ka mēs vēl nevaram mērīt. Mērīt var gan pēc mēneša, gan pēc diviem, gan pēc gada. Protams, mēs nevaram mērīt ietekmi uz izglītību kopumā uzreiz, tas tiešām nav iespējams. Tas būtu iespējams, pareizi Druvietes kundze teica, pēc pieciem gadiem vai vēlāk. Bet mēs varam redzēt vismaz vai skolotāju sagatavotības līmenis vienmēr atbilst tam, kādam tam jābūt, lai ieviestu šīs pārmaiņas un daudzas citas lietas mēs varam redzēt. Vai skolēnu valodas prasme ir pietiekoša, lai tiktu apmācītiem latviešu valodā. Es uzskatu, ka tas monitorings ir bijis tikai daļējs, nepietiekošs un uz to nevar paļauties.

Respektīvi, tas ir laika tāds visstiprākais, manuprāt, arguments, kāpēc šeit šai diskusijai ir kaut kāds pamats. Bet pati par sevi norma, es pilnīgi piekrītu tiem runātājiem, kas to teica agrāk, pati par sevi norma nav diskriminējoša. Bilingvālā izglītība ir, protams, Latvijas nākotne, un vienkārši jautājums ir par to – kā to īstenot. Tas laicam arī būtu viss no manas puses.

A.Endziņš.

Paldies, Golubevas kundze.

Vai ir kādi jautājumi tiesnešiem? Lūdzu!

Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Jūs tik tikko teicāt tā, ka veicot šos monitoringus, izvērtējumus daudz kas būtu svarīgi noskaidrot, un viens no tiem varētu būt – vai valsts valodas prasme pietiekoša, lai varētu to ieviest. Sakiet, lūdzu, vai tas nozīmē, ka līdzšinējā skolu prakse, kad latviešu valodu māca tikai kā latviešu valodu un literatūru deviņus gadus mācot skolā, vai tas noved pie sliktām latviešu valodas zināšanām vidusskolā?

M.Golubeva.

Es domāju, ka viennozīmīgi es nevaru atbildēt uz šo jautājumu, bet tas noteikti būtu mūsdienīgākais veids, kā mācīt latviešu valodu, vai drīzāk – kā apgūt latviešu valodu, īpaši apstākļos, kad latviešu valoda ir valsts valoda.

G.Kūtris.

Tātad mācīšanas metode. Kā latviešu valodu jeb valsts valodu iemācīt tā, lai būtu praksē pielietojama un varētu teikt, ka prot šo valodu, ja?

M.Golubeva.

Es domāju, ka noteikti bilingvālā izglītība ir tā metode, kā to darīt un kā to apgūt. Bet es neesmu pārliecināta, ka stingru proporciju noteikšana veicina bilingvālās izglītības veiksmi Latvijas izglītības sistēmā. Tas ir cits jautājums.

A.Endziņš.

Paldies.

Brantas kundze. Lūdzu!

A.Branta.

Man tāds neliels jautājums. Jūs teicāt – vērtēšanas metodes, ka iepriekšējo runātāju nosauktās, tās nav labas, nepietiekošas. Vai jums ir kādi piemēri, kas varētu būt vietā, šo te metožu vietā?

M.Golubeva.

Metožu ir ļoti daudz. Un, protams, efektīvu monitoringa metodi Latvijai varētu izstrādāt tikai, pamatojoties uz Latvijas situācijas izpēti. Diemžēl līdz šim šī izpēte pārsvarā notiek tādā aspektā, kā tiek pētīts, piemēram, skolotāju atbildes uz aptaujām. Vai tiek pētīts, es nezinu, cik daudz skolotāju ir bijuši kursos, bet nav tas pats, kas cik daudz skolotāju ir veiksmīgi apguvuši bilingvālās pasniegšanas metodiku, vai pats cik daudz skolotāju tiešām ir veiksmīgi apguvuši latviešu valodu. Tā ir pārāk, manuprāt, vienkāršota metode, lai noteiktu tik svarīgas lietas.

A.Endziņš.

Paldies.

Čepānes kundze!

I.Čepāne.

Sakiet, lūdzu, kā jūs domājat, kādi iemesli ir tik sliktai valsts valodas zināšanai gan skolniekiem, gan skolotājiem? Ja iepriekš jau tomēr normatīvais regulējums pateica, ka kaut kad pienāks tas brīdis, kad viņiem tomēr būs jāsāk mācīties latviešu valodā. Kā to var atrisināt?

M.Golubeva.

Nu, šeit mums ir milzīgs konteksts. Es baidos, ka, ja mēs tagad tiešām mēģināsim ļoti objektīvi šo kontekstu novērtēt, mums būs vajadzīgs vairākas dienas, lai to darītu.

I.Čepāne.

Nē, jūsu kā pētnieces, kā speciālistes viedoklis. Jūsu viedoklis.

M.Golubeva.

Nu vispirms mums jārunā par konteksta mainīgajiem vairākiem. Tai skaitā, piemēram, par skolotāja profesijas sociāli ekonomisko stāvokli Latvijā. Tas noteikti būtu viens mainīgs, kas mums būtu jāņem vērā. Es noteikti domāju, ka mums būtu jārunā par politisko kontekstu, tas ir viens mainīgais, kas ietekmē. Es pilnīgi tam piekrītu, ka politiskā situācija ietekmē daudz ko. Tas, protams, ir arī vēsturiskais mantojums, jo tomēr lielai daļai skolotāju, tā saucamajās, krievu skolās nebija agrāk tīri objektīvi, pragmatiski vajadzīga latviešu valoda. Es domāju, tas ir jāatzīst. Un ir vairākas citas lietas, kas būtu jāņem vērā. Bet es domāju, ka mēs nevaram to reducēt un vienkāršot tikai līdz vēsturiskajam mantojumam, vai tikai līdz skolotāju sociāli ekonomiskajam stāvoklim. Tās tiešām ir visas šīs lietas kopā. Un mums būtu jāstrādā ar šo situāciju neatkarīgi no tā, kāpēc tā tāda izveidojās. Jo tiesības uz izglītību un kvalitatīvu izglītību, es atkārtāju, nav atkarīgas pat no tā, vai šis cilvēks ir pilsonis, vai pastāvīgais iedzīvotājs, un pat no tā, vai viņš ir migrants, kurš uz desmit gadiem ir atbraucis uz valsti. Visās demokrātiskās valstīs, vismaz Eiropā, sniedz vienādu izglītību bērniem, kas dzīvo tās teritorijā. Tas ir viennozīmīgi.

G.Kūtris.

Vai tiešām tā tas ir? Vācija dod izglītību turku valodai visiem pamatiedzīvotājiem?

M.Golubeva.

Es nerunāju par valodu. Es atvainojos. Valoda netika pieminēta. Kvalitatīva izglītība. Tā ir izglītība pēc valsts standarta. Es nerunāju par valodu. Šajā gadījumā valoda nav svarīga.

A.Endziņš.

Paldies.

Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav.

Cileviča kungam?

B.Cilevičs.

Man ir pāris jautājumi.

Tātad, Golubevas kundze, ja es pareizi jūs sapratu, jūs uzskatāt, ka, pieņemot lēmumu par izglītības valodu vai valodām, valstij jāņem vērā, pirmām kārtām, izglītības kvalitātes apsvērumus.

M.Golubeva.

Jā.

B.Cilevičs.

Vai ir iespējams, lietojot šo valodu vai šīs valodas, nodrošināt attiecīgas kvalitātes izglītību?

M.Golubeva.

Jā. Un vispār, veidojot jebkuru politiku, jāņem vērā, kā šī politika ietekmēs dažādas sabiedrības grupas, it īpaši, ja runa ir par lielām grupām.

B.Cilevičs.

Paldies.

Un vēl viens jautājums. Jūs teicāt, ka šī norma pati par sevi nevar būt ne diskriminējoša, ne nediskriminējoša. Tas pilnīgi atbilst arī iesniedzēju viedoklim. Mēs neapgalvojam, ka jebkurā gadījumā šī proporcija ir diskriminējoša.

Bet vai jūs uzskatāt, ka vadoties no pareizas valsts pārvaldes principiem ir pieļaujama situācija, ka tik būtiskas izmaiņas tiek pieņemtas bez iepriekšēja monitoringa, bez metodiku izstrādāšanas. Vai pats par sevi šis lēmums bez šāda pamatojuma var tikt uzskatīts par atbilstošu demokrātiskai procedūrai un valsts pārvaldes pareiziem principiem?

M.Golubeva.

Es domāju, ka tādā veidā, kā jūs formulējāt šo jautājumu, es viennozīmīgi atbildēju, ka nē. Bet no otras puses mums jāņem vērā, ka tomēr kaut kāda sagatavošana tika veikta. Es arī drīzāk ar jums argumentētu, ka šī sagatavošana nebija pietiekoša, lai nodrošinātu kvalitāti. Bet teikt, ka nebija vispār sagatavošana, tam es nepiekrītu.

B.Cilevičs.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Man būtu varbūt tāds precizējošs, saistībā ar Cileviča kunga jautājumu. Vai jūsu jautājums skar izglītību vispār, jeb diferencētu pamatizglītību un vidējo izglītību? Jo, apstrīdētā norma skar tikai jau vidējo izglītību.

B.Cilevičs.

Faktiski netieši šī norma ir saistīta arī ar vairākiem jautājumiem pamatskolas līmenī, un ne jau nejauši mēs runājam par daudz plašāku problēmu loku, kas patiešām ir saistīti varbūt netieši.

Bet šajā gadījumā es, protams, domāju apstrīdēt normu sagatavošanas ieviešanu, sagatavošanas procedūru, kad tā tika pieņemta, un tā tālāk. Tā ka, protams, nekur pieteikumā mēs neapgalvojam, ka nekas nav izdarīts. Tie bija faktiski Saeimas pārstāvja vārdi vakar. Un mūsu nostāja tāda nebija. Patiešām mans jautājums bija noformulēts tieši tā, vai bija nodrošināta pietiekoša sagatavošana, lai varētu prognozēt šīs normas ieviešanas rezultātus, un cik universāli tie būs. Tāds bija mana jautājuma pamatojums.

A.Endziņš.

Paldies.

Brantas kundze, lūdzu!

A.Branta.

Sakiet, lūdzu, jūs arī minējāt, atbildot uz Čileviča kunga jautājumu, ka nebija pietiekoši sagatavota. Sakiet, lūdzu, vai jūs variet īsumā formulēt, kas tad nebija, lai būtu pietiekoši. Kas vēl trūka līdz tam?

M.Golubeva.

Pirmām kārtām, runājot par pēctecības principu, kā tas ir nostiprināts izglītības attīstības koncepcijā 2002.-2005.mācību gadam. Tur ir pateikts, ka pirms jaunu reformu sākšanas izvērtē iepriekšējo reformu rezultātus un turpina pozitīvi novērtētas iniciatīvas. Es varbūt ne burtiski citēju, bet gandrīz. To var pārbaudīt, ka tas ir ļoti tuvu tekstam.

Tas nozīmē, ka, kad tika ieviesta bilingvālā izglītība pamatskolā, tas ir, no 1. līdz 9.klasei, būtu nepieciešams sākumā ļoti pamatīgs novērtējums par šīs pamatizglītības ieviešanas rezultātiem. Un tikai pēc tam, manuprāt, būtu iespējams runāt par priekšmetu proporcijas palielināšanu, kuri tiek pasniegti latviešu valodā arī vidusskolā, kur agrāk tie tika pasniegti citā valodā.

A.Endziņš.

Paldies.

Kusiņa kungam, lūdzu!

G.Kusiņš.

Man pirmais jautājums, Golubevas kundze, jums, saistībā ar tiem datiem, ko Meža kungs šodien no rīta minēja. Viņš minēja tieši to, ko jūs nupat atbildējāt. Tātad tie ir dati, kas turpina izglītību 10.klasē pa gadiem, ko Meža kungs iesniedza. Tātad 2000.gadā 56, pēc tam 59, 58,9, 58,8. Sakiet lūdzu, vai šie dati liecina, ka samazinās kvalitāte?

M.Golubeva.

Es domāju, ka šie dati neko par kvalitāti īsti neliecina, izņemot to, ka šie skolēni ir bijuši spējīgi saņemt, man liekas, to nesauc par atestātu, bet dokumentu par pamatizglītības apguvi. Bet tas īsti par kvalitāti gandrīz neko neliecina.

G.Kusiņš.

Bet tie, kas ir iestājušies 10.klasē, tie, kas nav turpinājuši, aizgājuši tur uz kādu citu apmācības... turpinājuši, tad jūsuprāt tie dati nav izmantojami?

M.Golubeva.

Vispirms mēs šogad runājam tikai par pirmo šo jauno pārmaiņu ieviešanas gadu 10.klasē. Agrāk 10.klasē tas nebija relevanti. Respektīvi, mēs runājam tikai... Jūs par to runājat kā par pamatizglītību?

G.Kusiņš.

Par pāreju no pamatizglītības uz to. Tieši šie dati ir.

M.Golubeva.

Jūs par to runājat par... vai tas ir apliecinājums pamatizglītības kvalitātes vai pasliktinājās vai nepasliktinājās pamatizglītības kvalitāte?

G.Kusiņš.

Jā.

M.Golubeva.

Es domāju, ka noteikti mēs nevaram, izejot no tā, cik daudz cilvēku ir... skolēni ir iestājušies 10.klasē, izdarīt tālejošus secinājumus par pamatizglītības kvalitāti, jo mūsu sistēma ir salīdzinoši toleranta. Tomēr es domāju, ka tie divi tūkstoši gadā, kas nesaņem dokumentu par pamatizglītību, no visiem, kam bija tiesības vai cerības to saņemt, tas ir no vienas puses priekš Latvijas iedzīvotāju skaita tas ir bēdīgs cipars, no otras puses – tas diez vai atspoguļo visus skolēnus, kam ir problēmas ar mācībām skolā.

G.Kusiņš.

Paldies.

Tad jautājums. Jūs arī teicāt, ka skolu direktoru ziņojumi neder. Neder arī aptaujas.

A.Golubeva.

Es neteicu, ka neder. Bet es neteicu, ka ir pietiekoši.

G.Kusiņš.

Ir pietiekoši.

Sakiet, lūdzu, cik tad jūsuprāt, nu ja tur "60/40", cik tad jūsuprāt varētu maksāt tāds pietiekošs pētījums, monitorings? Cik viņš ilgi varētu būt un cik...

M.Golubeva.

Nebūdam ekonomiste, tagad diemžēl uz vietas aprēķinus nevar veikt, jo tieši tādu pētījumu, man liekas, neviens Latvijā nav veicis. Bet es domāju, ka salīdzinot ar to naudu, kas tiek ieguldīta reformas īstenošanā, tas diez vai būtu dārgāk.

G.Kusiņš.

Tā tad jūs uzskatāt, ka reformas ieguldīšanā ieguldītās naudas ietvaros varēja atrast tādu summu, par kuru mēs nezinām, cik tas ir, bet ko varēja iztērēt arī šim nolūkam?

M.Golubeva.

Vai, teiksim, runājot aptuveni tādās pašās kategorijās, teiksim, nevis trīskāršojot vai vairāk šo summu. Jā.

G.Kusiņš.

Nu bet tomēr apmēram, cik tas jūsuprāt?

M.Golubeva.

Bez ekonomistu aprēķiniem es, godīgi sakot, negribētu tik nepamatotas darbošanos šeit tērēt laiku.

G.Kusiņš.

Jums nav zināms, cik tas apmēram varētu maksāt. Teiksim, Šadurska kungs teica, ka viena tur lieka stunda maksā tik un tik. Jūs tā nevarat?

M.Golubeva.

Es domāju, ka ar stundām mēs šeit nevaram salīdzināt. Tā ir pilnīgi cita darbība. Es domāju, ka tur galvenais ir ne tik daudz ieguldīt tur resursus, cik procesa menedžmentu. Un ja process netiek labi menedžēts, tad vienalga, cik resursus mēs tā ieguldīsim.

G.Kusiņš.

Labi. Paldies. Tad jūs pieminējāt, ka arī tas skolotāju sagatavotības līmenis nepietiekošs. Katrs var vēlēties labākus skolotājus. Es arī no savas vidusskolas atceros tos, kas ir labi skolotāji, kas man lika varbūt ne tik izcilas atzīmes, kā man gribētos. Ir labi. Neviens nenoliedz, ka ir labi skolotāji un ir slikti skolotāji.

Sakiet, lūdzu, kas tad ir galu galā skolotāju sagatavotības līmeņa galvenais? Kas tad ir atbildīgais? Skolotāji paši negrib mācīties tālāk? Jo Izglītības likums pasaka, ka pedagogu vispārīgie pienākumi pastāvīgi pilnveidot savu izglītību un profesionālo meistarību. Tad kas, valsts viņiem par maz dod vai viņi paši negrib? Kas jūsuprāt ir tie iemesli, kāpēc jūs sakiet, ka tas līmenis nepietiekams?

M.Golubeva.

Es domāju, ka šeit mums jāņem vērā Latvijas sabiedrības realitāte. Un realitāte attiecībā uz skolotāju profesiju mūsu sabiedrībā ir diezgan skarba. Ņemot vērā vidusmēra skolotāja algu, es, godīgi sakot, neuzdrošinātos teikt, ka skolotāji ir slikti, ja viņi neapmeklē vairāk par vienu kursiem gadā, vai ja viņi arī nekatru nodarbību šajosursos apmeklē. Tas droši vien nozīmē, ka ja mums nav vairāk resursu, lai paātrinātu un intensificētu šo procesu, mums būtu prātīgi padomāt par to, lai pagarinātu šo procesu. Bet tomēr, lai tas viss notiktu kvalitatīvi. Respektīvi, es nedomāju, ka mēs varam šajā gadījumā teikt, ka tā ir tikai skolotāju personiskā vaina, ja viņi pa šo laiku, pa šiem

četriem vai sešiem gadiem, kopš 1998.gada, nav apguvuši pietiekošā līmenī latviešu valodu un bilingvālās pasniegšanas metodiku.

Vispirms runājot par bilingvālās pasniegšanas metodiku, kas saskaņā ar vairākiem ekspertiem, piemēram, Irina Maslova, kas pati izveidoja tos pamatizglītības modeļus, lielā mērā ieguldīja tajos savu zinātnisko darbu, ir ļoti svarīgi, ka pasniedzējs prot tieši pasniegt bilingvāli. Tas nav tikai valodas zināšanas, bet pasniedzējs apzinās, ka tā nav skolēna dzimtā valoda, ka ir nedaudz citi paņēmieni, un tā tālāk, un tā joprojām. Es teiktu, ka, nepārbaudot šo spēju vai prasmi pietiekoši objektīvā līmenī, mēs nevaram vienkārši likt skolotājam turpināt vai sākt mācīt bilingvāli. Un respektīvi, ja skolotājs vēl pirms diviem gadiem, vai pirms trijiem, domāja, ka viss būs jāpasniedz tikai latviski, tad varbūt skolotājam bija jāgatavojas kaut kādam vienam pasniegšanas veidam. Ja tagad ir atļauts arī bilingvāli vidusskolā, tad viņam atkal tas jā dara kaut kā citādi. Tas ir diezgan sarežģīts pasākums. Tas nav tik vienoizīmīgi.

G.Kusiņš.

Bet sakiet, lūdzu, vai jūs tad atzīstat, ka ne tikai no valsts tas ir atkarīgs, bet arī no paša pedagoga, kā viņš sagatavojas?

M.Golubeva.

Jā.

G.Kusiņš.

Jo likums saka, ka izglītības iestāžu pedagogi ir atbildīgi par savu darbu, tām metodēm, paņēmieniem un rezultātiem. Teiksim, ja kāds skolotājs nosebo, vai, es atvainojos, pilnīgi nepieņemami māca, tad nu, es atvainojos, tā nav Satversmes 1.panta vaina, bet tad tas skolotājs acīmredzot nepietiekoši labi strādā un no tā būtu jāatbrīvojas. Vai tā ir tikai valsts vaina, ka mēs neesam, teiksim, no valsts budžeta finansējuši tā skolotāja apmācības?

M.Golubeva.

Kusiņa kungs, man ir grūti runāt par valsti kā tādu vissvarīgu, abstraktu jēdzienu šajā gadījumā. Es domāju, ka mēs šeit varētu runāt par valsts pārvaldi un valsts pārvaldes funkcija ir nodrošināt, lai reformas, ja tās pavisam tiek ieviestas, tiek ieviestas efektīgi. Līdz ar to valsts pārvaldes uzdevums ir nevis vienkārši piešķirt naudu kursiem, piemēram, bet arī monitorēt, nevis tikai tajā devēja galā, bet arī tā saņēma galā, kas tur īsti notiek, respektīvi, cik efektīvi šī nauda tiek iztērēta, cik veiksmīgi šie skolotāji ir pabeiguši šo kursus. izveidot kaut vienotu datu bāzi visai valstij, kur būtu redzams, kuri skolotāji un no kurām skolām, kuros gados ir apmeklējuši kursus. Citādi mums latviešu valodas apguves valsts aģentūra vai agrāk, valsts programma, viņiem ir sava datu bāze par saviem skolotājiem, kas apmeklēja viņu kursus, Rīgas domes departamenta skolotāju... es neatceros, kā viņu pareizi sauca, Skolotāju izglītības centram... ja es neklūdos, ir sava kaut kāda datu bāze par to, cik daudz skolotāju un no kurām skolām pie viņiem apmeklē un tā joprojām...Es saprotu, ka, protams, skolas direktors var savākt par saviem skolotājiem šo vienkāršo informāciju, bet man ir jautājums – vai tiešām nav nekāda pienākumu veidot un savākt šo informāciju kopā un monitorēt procesu kopumā? Man liekas, ka tas būtu jā dara.

G.Kusiņš.

Es tad saprotu, ka pat, ja likums, kā jūs sakāt, proporcija pati par sevi jeb prakse ir diskriminējoša, tad kas radītu šo praksi šinī gadījumā... Tad tā varbūt nav likuma vaina, bet to likuma praktisko ieviesēju vaina?

M.Golubeva.

Tā ir valsts pārvaldes vaina.

G.Kusiņš.

Tā tad valsts... var teiksim, kādu ministriju, kādu inspekciju, bet likums tad...

M.Golubeva.

Jā, es domāju, ka pati norma pati par sevi nevar būt šajā gadījumā diskriminējoša.

G.Kusiņš.

Paldies. Un visbeidzot es rūpīgi iepazīnos ar jūsu atbildi. Ļoti laba un izsmeļoša. Es tikai gribēju pārjautāt: vai šeit nav kaut kāda kļūda. Jūs apgalvojat savā atzinumā, ka nevar apgalvot, ka pāreja uz 2/3 mācību stundu pasniegšanu latviešu valodā... Vai te nav kāda kļūda jūsu atzinumā? Tas ir lietas 78.lapaspusē. Nu tur 60/40 nesanāks. Divas trešdaļas nav 40/60.

M.Golubeva.

Nu... Jā, tā ir kļūda. Es atvainojos... ir domātas 2/5.

G.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Golubevas kundze.

Kā nākošais tiek uzklauts Dmitrijs Katemirova kungs.

Lūdzu. Cik jums laiks būs vajadzīgs?

D.Katemirovs.

Varbūt 15 minūtes.

A.Endziņš.

Lūdzu

D.Katemirovs.

Labdien, godātā tiesa. Es esmu cilvēks, kas audzina 3 bērnus, kas mācās 9., 10. un 11.klasē. Attiecīgi man ir ļoti labi redzams, kas notiek skolās gan pēc, gan pirms reformas klasēs. Es varu pateikt, ka es neredzu nevienu iemeslu uzskatīt, ka izglītības reforma dotu kādu izglītības kvalitātes paaugstināšanu. Drīzāk man ir pamatojumi apgalvot, ka krievu bērniem, kas mācās dažus priekšmetus latviešu valodā vai bilingvāli, grūtības mācībās krietni lielākas bez jebkāda kompensējoša pozitīva rezultāta. Gribētu uzreiz paskaidrot, ka mūsu bērni nemaz nav slikti

mācībās. Vēl vairāk, viņi ir vieni no labākiem gan savā skolā, gan savā nozarē Latvijā. Teiksim, mūsu ģimene dažus gadus pēc kārtas ir balva rajona matemātikas olimpiādēs, tai skaitā pirmās balvas, ir 1. un 3.vieta Latvijas valsts olimpiādē. Gandrīz katru gadu mūsu bērni aizstāv Latviju starptautiskās šaha sacensībās, tai skaitā Eiropas un pasaules čempionātos. Laikam nevaru pateikt, ka mūsu bērni ir vai nu slinki, vai stulbi, un es gribētu pateikt, ka bērniem ir ļoti lielas grūtības pāriešanā uz apmācību daļējā vai pilnīgā latviešu valodā. Praktiski katru dienu mājās es dzirdu vienu un to pašu – es to uzdevumu nesaprotu, lūdzu palīdz man, un bieži iet līdz tādām histērijas līmenim. Tādas reformas ietekme uz bērniem, manuprāt, psiholoģiski ir ļoti negatīva. Un jo vairāk tāpēc, ka mums kā vecākiem ir diezgan grūti palīdzēt bērniem, neskatoties uz to, ka gan es pats, gan mana sieva relatīvi tekoši pārvaldām latviešu valodu, un, teiksim, es nezinu kādu specifisku terminoloģiju, teiksim, matemātikā kā *сечение, ребро, грань* es nezinu, kā to nosaukt latviski, vai *протяжение* ģeometrijā vai ko vēl. Tādēļ mums arī ir lielas grūtības palīdzēt bērniem un faktiski mēs lielā mērā atdalīti no mācības procesa, ko mēs normāli darām. Vēl gribētu piebilst, ka es nepamanīju nekādu uzlabošanu latviešu valodas zināšanās un, manuprāt, tāda uzlabošanās nevar būt, jo neviens man joprojām nav izskaidrojis, ka klausīšanās tādā, nu, sačakarētā latviešu valodā no skolotāja var uzlabot bērna valodas prasmi.

Vispār reformas teorētiskais pamatojums man absolūti nav skaidrs, precīzāk, ka tāda nav. Es vairākas reizes mēģināju uzdot jautājumu visāda līmenī, tai skaitā diemžēl šeit neesošam bijušajam ministram Radzevičam, bet nekādu neatbildi neesmu saņēmis, uz kādiem pētījumiem ir balstīta pārliecība, ka reforma vismaz nekaitēs bērniem. Tanī pašā laikā es redzu reformas izpildītāju lokā tādus cilvēkus, kā, piemēram, Hirša kundze, kura vēl 1991.gadā ir rakstījusi par to, cik nopietni reforma kaitēs bērnu intelektuālai attīstībai un nacionālai identitātei. Tā rezultātā man rodas pārliecība, ka īstie reformas mērķi stipri atšķiras no deklarētā, jo vairāk tāpēc, ka Hiršas kundzes uzskats ļoti labi sakrīt ar manu personīgo pieredzi.

Vēlreiz, es redzu, ka bērniem no mācīšanās svešā valodā rodas psiholoģiskas problēmas un reforma apdraud pazemināt izglītības kvalitāti. Es absolūti tai nevaru piekrist.

Nu varbūt tagad runāsim drusku plašāk, ne tikai par maniem bērniem. Es gribētu atgādināt, ka runa bija par bērniem, kuri ir ļoti veiksmīgi mācībās, kuriem vecāki relatīvi brīvi runā latviešu valodā un pēc iespējas palīdz mācībās. Bet padomāsim, kas notiek ar bērniem, kuriem situācija ir citāda. Vēl gribētu pieminēt, ka mūsu bērniem skolā nepastāv tāda problēma, ka skolotājs bilingvālās vai latviešu valodas stundās nevar vai negrib palīdzēt pārtulkot, sniegt paskaidrojumu dzimtajā valodā vai kaut ko tādu, bet es zinu, ka tādas situācijas dažreiz ir. Tomēr pat mājās, kur ir visas iespējas saņemt kādu konsultāciju, izmantot vārdnīcas, pārtulkot nesaprotamu terminoloģiju utt. grūtības ir ļoti nopietnas. Un kas notiek skolās stundās, kad materiālu jāsaprot uzreiz, esmu absolūti pārliecināts, ka situāciju tur ir vēl sliktāka. Un, manuprāt, tad viennozīmīgi seko, ka bērniem, kuriem vecāki, nevar, nespēj vai negrib palīdzēt, tiem, kas mācās skolās, kur reforma tiek īstenota burtiski, un stundās latviešu valodā nevar palūgt paskaidrojumu dzimtajā valodā vai tulkojumu, vismaz vidējā izglītība vienkārši ir aizliegta.

Ņemot vērā, ka profesionāla vidējā izglītība tagad arī notiek latviešu valodā, tādiem bērniem nav nekādu izredžu atrast labu darbu vai kaut kā citādāk nokārtot savu dzīvi. Ko darīt sešpadsmitgadīgam bērnam bez nekādām zināšanām darba tirgū?

Minēto resumējot, varu droši apgalvot, ka reforma diskriminē vairākumu krievu bērnu, ierobežojot viņiem iespējas saņemt ne tikai kvalitatīvu izglītību, bet vispār jebkādu izglītību. Gribētu pateikt, ka nepieciešamība zināt latviešu valodu man ir neapšaubāma. Tomēr esmu pārliecināts, ka, tā dēvētā, reforma novedīs pie tieši otrāda rezultāta diemžēl, radot negatīvu iespaidu pret latviešu valodu, jo tā izmantota kā piespiešanas rīks. Jo vairāk sašķeļot sabiedrību pēc nacionalitātes, tas, manuprāt, vēlamais rezultāts valsts politikā. Šajā sakarā es gribētu izstāstīt atkal no mūsu ģimenes dzīves stāstu, kad viens no mūsu bērniem šogad piedalījās valsts olimpiādē. Viņa mācās 9.klasē un it kā nekāda reforma tagad uz viņu neattiecas. Matemātika skolā tiek mācīta krievu valodā. Nav nekāda formāla pamatojuma viņai prasīt saprast sarežģītu terminoloģiju, sarežģītus uzdevumus latviešu valodā. Nu bet tomēr visi uzdevumi valsts olimpiādē ir tikai latviešu valodā. Formāli tur pa telpu staigā kādi dežuranti un formāli var pajautāt kādu paskaidrojumu vai tulkojumu, bet noskaidrojās, ka tā dežurante, lai cik dīvaini tas nebūtu, krievu valodu nemaz nesaprot un pārtulkot nevar. Kaut kā meitene tikusi cauri visām tām grūtībām. Pirmo vietu lieliski dabūja. Nākošais posms ir atlase uz starptautisko olimpiādi. Situācija principā ir tāda pati, nosacījumi tādi paši – viss ir latviešu valodā, vārdnīcas izmantot nevar utt., bet šoreiz ir sliktāk, jo viens uzdevums vispār ir nesaprotams, par tulkojumu viņa, atceroties iepriekšējo pieredzi, gan neprasa. Nu un rezultātā laiks, kas notērēts uz tulkojumu, viens uzdevums ir pilnīgi garām, citi ir izpildīti sliktāk nekā varētu būt, ja būtu vairāk laika. Dabīgi, starptautiskā olimpiāde arī ir garām. Pēc tam meitene atnāca mājās, viņa neatnesa diplomu par pirmo vietu valsts olimpiādē ar Druvietes kundzes parakstu un jautāja, kāpēc latvieši ar mums tā dara. To jautājumu tagad gribu palūgt atbildēt tiesai. Man atbildes vienkārši nav, kāpēc. Es tādu praksi uzskatu par diskriminējošu. Šinī konkrētā gadījumā nebija nekāda iemesla prasīt no bērniem saprast uzdevumus latviešu valodā, jo starptautiskā olimpiāde, uz kuru bija atlase, notiek vai nu pilnīgi krievu valodā vai vismaz krievu valoda tur ir pieejama. Kāpēc, no kurienes rodas tādi ierobežojumi? Faktiski tieši otrādi – ne tikai nav jēgas tādām ierobežojumiem, bet iespēja piedalīties starptautiskā olimpiādē tādās apstākļos bērniem, kuriem krievu valoda ir dzimtā, var, teiksim, palīdzēt dabūt labākas vietas Latvijai. Par ko šis piemērs liecina? Ka meitenei būtu jāmācās matemātika latviešu valodā, tad šādas problēmas nebūtu? Es domāju, ka nē. Bet par to, ka valsts, neizpildot savu pienākumu - iemācīt viņai latviešu valodu atbilstošā līmenī, izvirza prasības to zināt. Deviņus gadus 4 stundas nedēļā – vai tas nav pietiekoši? Kāpēc nepārstrādāt metodiku, lai tik ilgā laikā iemācītu labā līmenī latviešu valodu? Intensīvajosursos var jebkādu valodu vairāk vai mazāk iemācīt mēneša laikā. Kāpēc valsts neko nedara, lai nodrošinātu tik pat efektīvu apmācību skolās? Manuprāt, būtu labāk notērēt naudu ne tādās stulbas reformas īstenošanai un propagandai, bet izmantot uz to, kam visi iepriekš piekrīt – kvalitatīvai valodas mācīšanai valodas stundās.

Principā tas bija viss, kas man no sākuma bija plānots pateikt, bet, paklausoties Saeimas un ministrijas pārstāvjus, nevaru nevērst tiesas uzmanību vēl pie dažiem jautājumiem.

A.Endziņš.

Es atvainojos, 15 minūtes jau ir pagājušas

D.Katemirops.

Vai es varu turpināt vai nē?

A.Endziņš.

Cik jums laiks vēl vajadzīgs?

D.Katemirops.

Es mēģināšu 5 minūtēs.

A.Endziņš.

Labi

D.Katemirops.

Joprojām nevienu reizi uz jautājumu, uz kādiem datiem ir balstīta jūsu pārliecība, nav atbildēts nekur. No tā es secinu, ka vienīgais pamatojums reformai ir autores revolucionāri tiesiskā atziņa, nekas cits.

Par jebkādu profesionalitāti runāt vispār nav jēgas, jo Druvietes kundze apgalvo, ka pārbaudīt izglītības kvalitāti gan teorētiski nav iespējams. Tas, manuprāt, viennozīmīgi liecina par pārvaldības pamatprincipu dziļu nesaprašanu. Kā profesionālis pārvaldīšanas sfērā, gribu pateikt, ka neuzsākšu nevienu darbu, kamēr nav skaidrs, kā novērtēt darba rezultātu. Mūsu bērni, es atvainojos, nav žurkas eksperimentiem. Tā pieeja – pamēģināsim, vai iznāks vai neiznāks, redzēs pēc 5 gadiem – mani absolūti neapmierina. Gribētu arī pieminēt vairākas pretrunas valdības pārstāvju izteikumus. Tā Kusiņa kungs apgalvo, ka reforma tiek plānota savā esošā veidā kopš, ja nemaldos, 1991.gada. Tātad nevienam nevajadzēja būt par brīnumu. Uzreiz pēc tam Šadurska kungs saka, ka ministrija ir nonākusi pie nepieciešamības reformēt vidusskolas, jo nekonkurētspējīgo krievvalodīgo absolventu skaits ir kļuvis pārāk liels. Atvainojos, kurā laikā? 1991.gadā? kaut kas nesakrīt.

Nākošais. Pirmais apgalvo, ka 60 uz 40 ir galapunkts un nākotnē dzimtās valodas daļa nekad nesamazināsies. Un otrais – ka reforma ir nepieciešama, lai sagatavotu absolventus mācībām augstskolās, jo Latvijas augstskolās mācīšana ir tikai latviešu valodā, vienmēr būs tikai latviešu valodā.

Un kurš man paskaidros, kā tas ir iespējams? Vai skolotājus, lai mācītu palikušos 40% krievu valodā ir plānots gatavot vidusskolās, vai nu universitātēs, bet latviešu valodā? Un kas tad būs ar krieviskās terminoloģijas zināšanām savā priekšmetā? Manuprāt, tad universitātēs arī jābūt apmācībai latviešu valodā.

Nu un vispār godātie valdības pārstāvji ir pieļāvuši, mīksti runājot, neprecizitātes. Piemēram, Šadurska kungs kā apgalvo, ka skolotāji pēkšņi apguvuši latviešu valodu atbilstošajā līmenī. Tā nav taisnība. Un šeit jau bija pacelts šis jautājums. Nu padomājiet – skolotāji parasti strādā gandrīz dubultslodzi, lai normāli barotu savus bērnus. Pēc tam viņiem vēl jāpārbauda katru dienu mājas darbi, pēc tam vēl jāatrod kādu laiku, lai audzinātu savus bērnus. Nu kur tie skolotāji

var atrast laiku, lai iemācītos kādu valodu un nevis šā tā, bet perfektā līmenī, jo valoda ir skolotāja darba rīks. Faktiski, ja skolotājs nevar brīvi runāt apmācības valodā, tad par kādu apmācības kvalitāti tad var runāt.

Nu un ko es vēl gribētu pateikt. Ka apgalvojums, ka visi Eiropas komisāri atbalsta reformu, ir, atvainojos, liekuļošana. Man bija tikšanās ar dažādām no pieminētām personām, teiksim, ar Roblesu, ar Dirjē, ar Sasu, ar Jurgensonu bija sarunas. Un es varu droši apgalvot, ka esošā veidā neviens no tiem reformu neatbalsta. Viņi pieļauj, ka valstij ir tiesības reformēt izglītību, nodrošinot attiecīgi nosacījumu pirmām kārtām saglabāt un, jo labāk, paaugstināt kvalitāti. Un mūsu reforma tam nosacījumam absolūti neatbilst. Kā konkrētu piemēru es varu pieminēt, ka Roblesa rekomendācijās viennozīmīgi norādīts uz nepieciešamību gatavot skolotājus apmācībām mazākumtautību valodās un es neredzu, kā tas ir nodrošināts.

Nu un pats pēdējais. Es atvainojos par notērēto laiku. Manuprāt, Druvietes kundzes 2 reizes atkārtotais apgalvojums, ka krievu bērni neprot latviešu tāpēc, ka viņus vecāki katru dienu mājās noskaņo pret latviešu valodu, izskaidro visu. Ja reformas ir tāds, tad tālāk argumentēt nav jēgas. Es personīgi varu pateikt, ka man tas ir personīgais aizvainojums.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Katemirova kungs. Man būtu jautājums tāds. Es saprotu, ka visa problēma ir latviešu valodas nezināšanā. Sakiet, vai šie Latvijas kā neatkarīgas valsts gadi nav bijuši pietiekams laiks... Jūsu bērni ir dzimuši šeit. Auguši šeit. Bet tajā pašā laikā ir problēmas ar valsts valodas zināšanu. Vai tas ir normāli?

D.Katemirovs.

Tas absolūti nav normāli, bet es neuzskatu, ka tā būtu bērnu vaina. Bērni grib zināt latviešu valodu.

A.Endziņš.

Es atvainojos... Jūs teicāt arī, ka, lūk, ir šie intensīvie kursi un mēneša laikā var iemācīties. Vai, teiksim, tikai finansējums un šādu kursu mēneša vai pat varbūt ilgākā laika posmā...bet ja nav interese, vai var dot rezultātus vai nē? Jo drīzāk izskan apmēram tādā veidā, ka trūkst šīs intereses, ka uzskatāms viedoklis ir tāds, ka, lūk, ir krievu valoda, ar ko es varu pilnībā izdzīvot un man nav nepieciešamības... Tas ir viens jautājums.

Otrs jautājums. Saistībā ar šīm starptautiskajām olimpiādēm. Vai ir runa par NVS ietvaros starptautisku olimpiādi vai, teiksim, plašāka mēroga un vai tur tādā gadījumā nav angļu valodā vai citā valodā?

D.Katemirovs.

To es nezinu... Uz otro jautājumu uzreiz es teikšu, ka nezinu...

A.Endziņš.

Bet tad kāds sakars.. jūs runājāt par starptautisku olimpiādi... Kas tā par starptautisko olimpiādi?

D.Katemirops.

Nē, nu meitene piedalījās uz atlasī uz to olimpiādi. Tā kā viņa nav tikusi, es nezinu, kas tā par olimpiādi.

A.Endziņš.

Skaidrs.

D.Katemirops.

Par pirmo jautājumu. Ziniet, tā ir sarežģīta lieta. Manuprāt, valstij arī ir jāsaprot, ka nav viss tik vienkārši, ka valsts grib, lai katrs tās iedzīvotājs zinātu latviešu valodu teicamā līmenī un tas uzreiz notiks. Valstij arī kaut ko jādara, tai skaitā, lai motivētu bērnus. Bet reforma ir slikta motivācija. Teiksim, jau sen bija izvirzīts piedāvājums noteikt kādas valodas zināšanas līmeni, augstu latviešu valodas zināšanu līmenis kā priekšnosacījumu, lai izsniegtu skola sertifikātu. Vai tad nav pietiekoša motivācija? Katram būs zināms, ka to sertifikātu tu saņemt nevari, kamēr tu nezināsi latviešu valodu atbilstošā līmenī. Un katrs mācīsies.

A.Endziņš.

Un kā tad šie sertifikāti tiek saņemti?

D.Katemirops.

Ziniet, tagad prasības nav tik lielas. Faktiski nu tur jābūt kaut kādai atzīmei, cik es atceros. Lai nesaņemtu to sertifikātu, vajadzētu vispār nedabūt nekādu līmeni latviešu valodas zināšanās. Cik es atceros. Varbūt es drusku maldos, nu, bet vismaz prasības nav tik augstas.

A.Endziņš.

Jeb vai tomēr nav šī vecā, vecā pieeja, kāda bija Padomju Savienības laikos, kur krievu valoda bija dominējošā, noteicošā, un kura tagad faktiski tā pati loma ir arī Krievijas Federācijā?

D.Katemirops.

Ziniet...

A.Endziņš.

Ja teiksim, es atvainojos, Čečenijas jaunajā konstitūcijā, kur it kā pēdējās es gan teiktu, pieņemta referendumā, ierakstīts ir, ka Čečenijā ir divas valsts valodas – čečenu un krievu, un tūlīt ir panta otrajā daļā atruna, ka darba valoda visās valsts iestādēs ir krievu valoda. Ja ir tāda pieeja...

D.Katemirops.

Es labāk nekomentēšu par Čečeniju un Krieviju. Manuprāt, tas ir ārpus mūsu diskusijas.

A.Endziņš.

Nē nu saistībā ar šo pozīciju.

D.Katemirops.

Runājot par padomju laikiem. Es piekristu ar prieku, lai krievu valodai mūsdienās būtu tāda pati loma kā latviešu valodai padomju jaukos. Jūs laikam atceraties, ka vismaz mācīties dzimtajā valodā latviešiem bija iespēja.

A.Endziņš.

Nu...

I.Čepāne.

Vai es esmu pareizi sapratusi, ka jūs atšķirībā no daudziem citiem šeit, uzaicinātām personām teicāt, galvenais tā, ka valsts šeit neko nedara, lai iemācītu valsts valodu, un līdz ar to jūsu bērni tiek diskriminēti.

D.Katemirops.

Nē, nu ne gluži pareizi. Valsts ļoti maz dara, lai iemācītu latviešu valodu, bet pārāk daudz prasa. Faktiski visa atbildība ir uz bērniem. Bet nav nodrošināti nosacījumi, lai viņi iemācītos latviešu valodu pietiekošā līmenī. Viņi prot latviešu valodu, bet viņiem zināšanas nav pietiekošas, lai mācītos.

I.Čepāne.

Bet tādā gadījumā jūsu nosacījumi, kādi būtu jūsu nosacījumi, ja jūs būtu pie...

D.Katemirops.

Kvalitatīva apmācība latviešu valodā, izstrādāt metodes, progresīvas metodes, kuras ir orientētas, teiksim, uz krievvalodīgu auditoriju. Varu kā piemēru pateikt, teiksim, kā apmāca angļu valodu. Ir vairākas grāmatas apmācībai angļu valodā, bet viņas ir tādas vispārīgas. Jo angļu valodu māca visā pasaulē un tur nav nekāda specifiska orientācija uz to, ka uz krievs māca angļu valodu, vai ķīniešiem. Mūsu situācija ir pilnīgi cita. Ja valsts ir ieinteresēta, lai visi iedzīvotāji zinātu latviešu valodu. Un, ja ir zināms, ka lielais lielums iedzīvotāju, kuri zina, prot latviešu valodu neatbilstošā līmenī, ir krievi, kāpēc viņiem neizstrādāt metodi, kura ir orientēta tieši uz krieviem? Un tādas metodes principā ir. Balstītas uz valodas atšķirībām, vienādībām... Ir daudzas metodes. Es neesamu speciālists šajā nozarē, es negribētu komentēt, bet tas ir absolūti skaidrs, ka nekas netiek izdarīts.

A.Endziņš.

Paldies.

Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Man ir divi jautājumi. Bet pēc jautājuma jūs varat pateikt, ka Irina Maslova, kas strādā pie bilingvālās valodas apmācības sistēmas, tieši, man liekas, arī ka latviešu – krievu valodas skatās.

Bet man ir jautājums tieši par jums, ko jūs minējāt no savas dzīves piemēriem. Es sapratu, ka jums ir 9., 10. un 11.klases skolēni ģimenē. Vai viņiem visiem trijiem pēkšņi radās grūtības mācību procesā pēc reformas ieviešanas?

D.Katemirops.

Vienam noteikti. Meitai, kura mācās 11.klasē, viņai reforma it kā vispār neattiecas.

G.Kūtris.

Bet grūtības ir.

D.Katemirops.

Nē nav. Tāda tipa grūtības nepastāv. Bet pārējiem noteikti ir, jo faktiski tas nav plaši diskutēts. Visi runā par to, cik grūti ir desmitklasniekiem, jo reforma it kā attiecas tikai uz viņiem. Faktiski tā nav. Jo pamatskolā tagad iet intensīva sagatavošana mācīšanai jaunos apstākļos un 9.klasē situācija ļoti maz atšķiras no 10.klases.

G.Kūtris.

Tātad jūsu bērni skolā arī 9.klasē cenšas vairāk pasniegt to, lai varētu vairāk sagatavot vidusskolai.

D.Katemirops.

Jā.

G.Kūtris.

Un otrs mans jautājums. Jūs teicāt tā, ka pēc mūsu 9.klases beigšanas pēc būtības mazākumtautību skolas skolēns nav īsti sagatavots reālai dzīvei vai profesionālās izglītības iegūšanai. Sakiet lūdzu, vai tas nozīmē, ka jūs gribētu, lai līdz 9.klasei latviešu valodu vairāk mācītu, intensīvāk, lai viņš būtu sagatavots reālai dzīvei, varētu apgūt arī profesionālo izglītību valsts valodā?

D.Katemirops.

Es atvainojos, manuprāt, tas neattiecas uz latviešu valodu pa taisno. Es runāju par citu lietu.

G.Kūtris.

Jūs runājāt par arodizglītību arī.

D.Katemirops.

Es runāju par to, ka šāda situācija, - bērnam nav iespējas mācīties tālāk, un viņš faktiski iet uz ielu vai uz darba tirgu, teiksim, kur viņš nevienam nav vajadzīgs.

G.Kūtris.

Vai tas nozīmē, ka vajadzētu profesionālo izglītību krievu valodā?

D.Katemirops.

Vēlams – jā. Vēlams arī jā.

G.Kūtris.

Paldies.

D.Katemirops.

Tāpat kā augstāko izglītību vismaz, lai sagatavotu tiem skolotājus mācīšanai krievu skolās.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav.

Cileviča kungs!

B.Cilevičs.

Man ir daži jautājumi. Jūsu skolā arī notika vecāku aptauja. Lietā ir vairāki materiāli, kur Izglītības valsts inspekcija par to ziņo.

Sakiet, lūdzu, kā tas notika jūsu skolā, vai jums personīgi, vai jūsu sievai uzdeva kādus jautājumus?

D.Katemirops.

Jā. Paldies. Es atceros to lietu. Mūsu ģimenei nekādas anketas netika piedāvātas. Vēl jo vairāk, zinot, ka tāda aptauja notiek, es jautāju skolas direktorei – kā tas notiek, kam tiek piedāvātas tās anketas, kādas ir atbildes, kas ir atsūtītas ministrijai un nekādu atbildi neesmu saņēmis. Tātad es varu droši apgalvot, ka vismaz mūsu skola aptaujā atspoguļo tikai direktores viedokli, nemaz ne skolnieku, ne vecāku. Un es jautāju arī saviem paziņām, citiem vecākiem. Neviens nav saņēmis.

B.Cilevičs.

Paldies.

Otrs jautājums. Jums ir diezgan nopietnas pretenzijas pret valsti šajā jautājumā. Sakiet, lūdzu, vai jūs mēģinājat izmantot dialoga vai līdzdalības veidus, par ko daudz runāja Saeimas pārstāvis, piemēram, vai jūsu skolā varbūt apmeklējis izglītības un zinātnes ministrs, kad bija tāda liela skolu apmeklēšanas sērija. Vai jūs izteicāt tur savas problēmas? Kāda bija reakcija?

D.Katemirops.

Skaidrs. Ar to mums bija viena interesanta situācija, kad tur bija tās sapulces sērijas skolās. Es arī mēģināju savākt savā skolā analogisku sapulci. Nu, pirmkārt, man neatļāva veikt sapulci skolā. Pateica, ka zāle ir aizņemta līdz pat gada beigām un nav ko darīt. Kad es noslēdzu līgumu citā vietā kultūras namā “Draudzība”, pēc kāda laika man piezvanīja tā kultūras nama direktore un paziņoja, ka viņai bijis zvans no policijas un viņa grib lauzt šo līgumu, jo viņai ir pateikts, ka mūsu sapulce ir nelikumīga. Nu bet tikām kaut kā cauri visām tām grūtībām. Savācām sapulci un iepriekš es uzaicināju dažas personas – Radzeviča kungu, cik es atceros, Strazdiņa kungu, Vasiļevska kungu un Jirgensona kungu. Nu neviens diemžēl neatnāca, jo tad nekāds dialogs nenotika. Noteikti ne mūsu vaina tā ir.

Vienreiz man bija iespēja aprunāties ar Radzeviča kungu, bet tas ar televīzijas palīdzību faktiski. Arī, kā es jau pateicu, nekādas atbildes uz saviem jautājumiem es nesaņēmu, izņemot vienu, ka reforma būs.

Vēl ko gribētu pieminēt šajā sakarā. Pēc manas pieredzes, kad es nopietni nodarbojos ar tiem jautājumiem – man bija daudz vieglāk satikties ar augstākām personām Eiropas Savienībā, nekā ar kādu ierēdni šeit. Tur es redzu, ka ir interese. Viņi vismaz grib noskaidrot mūsu viedokļus, kas šeit notiek, un tā tālāk. Šeit tādu interesi nepamanīju.

B.Cilevičs.

Paldies.

Nav vairāk jautājumu.

A.Endziņš.

Kusiņa kungam ir jautājumi?

G.Kusiņš.

Jā. Lielākoties vairāki jautājumi. Ar' vienu turpinot to, ko Cileviča kungs jau iesāka. Jā, tas ir patiešām dīvaini, ko jūs stāstāt, ka jums ir nācies organizēt pavisam citādākā veidā, lai panāktu, lai jūs uzklausa. Bet sakiet, lūdzu, vai jūs izmantojat to, ko Izglītības likums piedāvā? Tātad, kādas 57.pantā ir vecāku tiesības bērnu izglītības nodrošināšanā saņemt informāciju? Ierosināt Izglītības valsts inspektoram veikt pārbaudes izglītības iestādē, ierosināt mainīt pedagogu, ja viņš nepilda šajā likumā noteiktos pedagogu vispārīgos pienākumus. Jo man radās tāds iespaids, ka jūs sakāt, ka ir slikts pedagogs, jums tur slikti iemāca vai tā, sakiet, lūdzu, vai jūs izmantojiet šīs tiesības, ko jums likums šobrīd dod?

D.Katemirops.

Paldies par jautājumu.

Pirmkārt, es varu paskaidrot, ka mūsu skolā latviešu valodas skolas skolotāji mainās katru gadu. Jau četrus gadus pēc kārtas un vienreiz bija rakstīts iesniegums skolas administrācijai, lai to skolotāju nomainītu, jo bija skaidrs, ka viņa negrib vai nespēj iemācīt. Tajā brīdī bija pateikts, ka citu skolotāju nav un kāda ir, tāda ir. Tā izmantojam, mēģinājām izmantot, cik varam. Bet es nevaru paņemt skolotāju no ielas un atvest uz skolu un pateikt – tā ir jūsu jaunā skolotāja.

G.Kusiņš.

Bet to jūs atzīstat, ka likums jums dod šādas tiesības – pieprasīt, nomainīt...

D.Katemirops.

Pēc iespējas mēs to izmantojam un tā darījām.

G.Kusiņš.

Tas arī ir noticis. Tad valsts, šinī gadījumā, nevis valsts vai skola, bet skolotāju nomainīja, kas...

Sakiet, lūdzu, tad vēl jautājums. Jūs skolu pašpārvaldē arī līdzdarbojieties?

D.Katemirops.

Skolā nē. Tikai klases līmenī.

G.Kusiņš.

Klases līmenī. Paldies.

Un kā tur tā līdzdarbošanās notiek? Arī jūs tiek uzklauts? Vai jums jābrauc uz citu kultūras namu?

D.Katemirops.

Ļoti vāji, godīgi sakot.

G.Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, tad jautājums vairāk par to, ko jūs izklāstījāt. Es nezinu, vai tas īsti jums vai kā, bet jūs stāstījāt par tām olimpiādēm. Sakiet, lūdzu, vai tad likums reglamentē olimpiādes valodu?

D.Katemirops.

Ziniet, es nezinu tieši par likumu. Bet ir valsts izglītības politika. Es patiešām zinu, ka iepriekšējos gados bija iespējams saņemt uzdevumus krievu valodā olimpiādēs. Un kaut valsts politika virzās uz to, ka visa izglītība būs latviešu valodā vai liela daļa būs tikai latviešu valodā, tad tāda iespēja pazūd. Es redzu to, kas vienkārši...

G.Kusiņš.

Tā tad jūsu tas apgalvojums neattiecas uz konkrēti šobrīd Satversmes tiesā izskatāmo pārejas noteikumu vienu punktu "60/40"?

D.Katemirops.

Tas punkts lielā mērā definē valsts politiku izglītības nozarē, manuprāt. Un tādēļ viņš netieši, bet ir saistīts ar šo situāciju.

G.Kusiņš.

Jūs uzskatāt, ka šis "60/40" netieši ir saistīts ar to, ka tur ir tikai latviešu valoda?

D.Katemirops.

Jā.

G.Kusiņš.

Labi. Skaidrs.

Jūs arī apgalvojāt, ka Roblesa kungs neatbalsta.

D.Katemirops.

Jā.

G.Kusiņš.

Lietas materiālos ir rakstveida dokumenti, kas savādāk saka. Jums ir kādi pierādījumi?

D.Katemiņovs.

Es vienkārši lasīju Roblesa rekomendācijas. Tur pieeja, ja es nemaldos bija punkti, kas attiecas konkrēti uz izglītību un no tiem izpildīts, cik es atceros, 3.

A.Endziņš.

Katemiņova kungs, lūdzu uz mikrofonu vairāk!

G.Kusiņš.

Tā tad jums nav dokumentāri. Ir tikai tas, ko jūs esat lasījis...

D.Katemiņovs.

Līdzī nav.

G.Kusiņš.

Sakiet, lūdzu, visbeidzot jautājums. Es laikam uzdevu arī iepriekšējam. Jūsprāt uz kādas valodas pamata ir jānotiek sabiedrības integrācijai?

D.Katemiņovs.

Jums Pimenova kungs lielisku atbildēs.

G.Kusiņš.

Bet es jums jautāju.

D.Katemiņovs.

Jā, jā. Es varu tikai atkārtot, ka sabiedrības integrācija notiek, balstoties uz kopējām vērtībām. Valoda ir viena no vērtībām.

G.Kusiņš.

Tas nozīmē, ka jūs neprotat pateikt, uz kuras valodas pamata ir jānotiek sabiedrības integrācijai.

D.Katemiņovs.

Ziniet, man ir daži paziņas, ar kuriem mums komunikācija iet diezgan dīvainā veidā. Mēs pārslēdzamies no valodas uz valodu un pašiem nezinot, kāpēc. Par latviešiem es runāju. Tāda tipa sabiedrības integrācija mani ļoti pārlicina. Sarunas valoda nav princips. Tas ir komunikācijas līdzeklis. Un ja es zinu, ka man būs vieglāk komunicēt ar šo cilvēku, es gribu komunicēt ar šo cilvēku, nebūs nekādas problēmas valodas apgūšanai vai ar to, ar kādu valodu komunicēt. Galvenais, kā jau es pateicu, ir kopējās vērtības.

G.Kusiņš.

Bet tad jūs uzskatāt, ka nav nepieciešama viena valoda, kas ir sabiedrības integrācijas pamatā?

D.Katemiņovs.

Jā.

G.Kusiņš.

Cik es saprotu, sabiedrības integrācijas programmā ierakstītais par latviešu valodu, tā kā jūs neatbalstāt.

Latvijas valstī ir apstiprināta sabiedrības integrācijas programma. Nu jau labu laiku atpakaļ. Sakiet, lūdzu, tas, kas tur ierakstīts latviešu valodā, tas laikam ir kļūda? Nepareizi?

D.Katemiņovs.

Nē. Es atvainojos. Es it kā lasīju šo programmu un tur arī ir runa par kopējām vērtībām. Par valodu arī ir. Bet otrajā vietā. Un tas, manuprāt, ir pareizi.

G.Kusiņš.

Bet ja es pajautāju par šo 2.vietu, tad jūs atbildat par pirmo vietu. Es jautāju par šo 2.vietu. Tad ir kaut kāda valoda, jeb nav, jūsuprāt?

D.Katemiņovs.

Nē. Ja jūs jautājat, vai mums ir jāzina latviešu valoda, es atbildēju jau ar to, ka es runāju ar jums latviešu valodā. Vai tas ir nepareizi? Nevienam mani nav piespiedis mācīties latviešu valodu, ne kāda reforma mūsu skolu, un tā tālāk. Es to iemācījos brīvprātīgi.

G.Kusiņš.

Nē, paldies. Jūs ļoti labi runājat latviešu valodā. Es nevaru neko teikt.

D.Katemiņovs.

Un tāda pati attieksme ir arī maniem bērniem.

G.Kusiņš.

Viņi arī labi zina latviešu valodu?

D.Katemiņovs.

Viņi ne tik labi vēl zina latviešu valodu, bet viņi zinās latviešu valodu, bet noteikti ne reformas dēļ. Ir saprotams, ka dzīvojot Latvijā, latviešu valoda ir noteicošā.

G.Kusiņš.

Un visbeidzot. Jūs apgalvojāt, ka, jūsuprāt, skolu direktori paši ir aizpildījuši šīs aptaujas lapas. Jums ir kaut kādi pierādījumi? Tad iznāk, tas iznāk tā nopietni. Vai viņi viltoja atskaites?

D.Katemirops.

Es to neaizpildīju un neviens no man zināmiem vecākiem to arī nedarīja.

G.Kusiņš.

Bet no kā tad jūs variet taisīt tādas secinājumus? Neviens nav no jums zināmiem - vai tas nozīmē, ka vispār neviens nav aizpildījis.

D.Katemirops.

Visdrīzāk nē. Jo vēlreiz es atkārtāju. Es uzdošu tos jautājumus tieši direktorei un viņa man nav atbildējusi – kuri ir tie vecāki, kas aizpildījuši šīs aptaujas lapas.

G.Kusiņš.

Tā tad jūs uzskatāt, ja skolas direktors jums neatbildēja, kuri vecāki aizpildīja, tā tad neviens vecāks neaizpildīja. Vai es pareizi saprotu?

D.Katemirops.

Jā, es uzskatu tā.

G.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies.

Vēl ir jautājumi? Nav. Paldies, Katemirova kungs.

Kā nākošais tiek uzklauts Sergejs Ancupova kungs. Lūdzu!

Cik jums laiks būtu vajadzīgs?

S.Ancupovs.

Es mēģināšu iekonomēt laiku un droši vien būs jau mazāk kā 10 minūtes noteikti.

A.Endziņš.

Labi. Lūdzu!

S.Ancupovs.

Augsti godājamā tiesa! Tiesas priekšsēdētāj! Man ir liels gods un pagodinājums būt šeit klāt un piedalīties šajā procesā. Un es esmu dzirdējis ārkārtīgi daudz, kas šeit skan, un es piedalījos ļoti aktīvi šajā procesā un pats personīgi pētīju šo procesu vairāk kā pusgada garumā ikdienas darbā. Un es gribētu vērst jūsu uzmanību tikai uz diviem aspektiem, jo ir ārkārtīgi daudz informācijas jau izskanējies, un es būšu ļoti priecīgs, jo es nepiederu nevienai politiskai partijai un es neaizstāvēšu nevienu no viedokļiem, bet es gribētu sniegt jums informāciju un pievērst jūsu uzmanību atsevišķiem aspektiem.

Un uzreiz gribētu palūgt visus klātesošus un arī ne klāt esošos, jo es gribētu pateikt dažas kritiskas piezīmes un es negribu, lai to uztver ka manu kaut kādu personīgu..., un es tik tiešām nevienu negribu aizvainot.

Tas, ko es šeit redzu, es redzu gandrīz katrā runātājā un gandrīz katrā dokumentā. Ļoti spilgti izteiktas divas, nu, to varētu nosaukt par metodiskām kļūdām vai tādām manipulācijas iespējām.

Kas tas būtu? Pirmais ir mēģinājums nesamērīgi ģeneralizēt kaut kādu noteiktu detaļu vai kādu noteiktu viedokli, vai kādu noteiktu situāciju, vai kādu noteiktu gadījumu.

Otrs paņēmiens un otra situācija ir mēģinājums pierādīt, ka īstenībā mums nav relevantu nekādu datu, uz kuru pamata mēs varētu izdarīt kādus secinājumus.

Nu tad es mēģināšu argumentēt šīs divas lietas.

Faktiski viens piemērs, kuru es vienkārši nevaru nepieminēt, jo, manuprāt, tas ir ārkārtīgi spilgts. Tika diezgan bieži atkārtots, ka nav nekāda zinātniska pamatojuma, ka notiek kaut kāds drausmīgs eksperiments izglītībā un tā tālāk, un tā joprojām. Un patiesība ir pilnīgi cita. Mēs visi zinām, ka Latvijā ir pietiekami liels skolu skaits, kas vēl pirms 10 gadiem, pirms 8 gadiem un arī pirms pieciem gadiem sāka integrēt latviešu valodu izglītības procesā. Mēs zinām arī tos rezultātus, kas tur ir panākti. Mēs zinām, ka, ja vidējais līmenis Latvijā vidusskolā, ja mēs salīdzinām atzīmju A, B, C, D, E F kategorijas augšējo un apakšējo galu, tas ir tas vidus, teiksim līmenis, kas aptuveni sastāda aptuveni 52-54% atkarībā no situācijas gada un tā tālāk. Tātad šādu skolu kategorijai, kur tik tiešām šis, var tā teikt, bijis šis eksperiments, kur latviešu valoda tika ieviesta... tātad šis līmenis vidēji ir 75%. Tas ir ārkārtīgi augsts rādītājs. Fantastisks! Turklāt man tas kādreiz, kad es sāku to lietu pētīt, tas mani toreiz pārsteidza, jo mēs ieraudzījām, kā šajās skolās uzlabojas, tātad ieviešot latviešu valodu kā citu priekšmetu pasniegšanas valodu, kā uzlabojas, protams, latviešu valodas zināšanas. Atzīmes to rāda. Tas ir skaidrs. Bet uzlabojas arī matemātikas un arī krievu valodas zināšanas atzīmes, teiksim, tā kvalitāte.

Un īstenībā tas vēlreiz liecina par to, ka metode kā tāda, ko šīs skolas arī nodibināja Latvijas multikultūras skolu asociācija, kas Latvijā tāda asociācija ir, kas izmanto vairākas valodas mācību procesā, ka šī metodika tik tiešām ir ne tikai ļoti mūsdienīga un ne tikai ļoti efektīva, bet arī šajā ziņā mēs esam varbūt arī Eiropas avangardā. Un tas ir kaut kas tāds, ka mēs varam dot arī ieguldījumu Eiropas valstīm tieši šīs metodikas dēļ. Bet tas, ko es noteikti negribētu teikt, es negribētu teikt to, ka to var attiecināt uz absolūti visām skolām, uz visiem 100% noteikti – nē. Tās skolas ir aptuveni kādi 30%. Un tas, protams, tās ir labākās un elitārākās skolas. Un, protams, tās skolas jau šo procesu ir iesākušas krietni ātrāk nekā tas 2004.gads. Un, neapšaubāmi, šo situāciju nevar traktēt viennozīmīgi un attiecināt to situāciju uz visām skolām.

Tātad otrs jautājums. Līdz ar to, teiksim, gan visi šie pētījumi tie ir pieņemami, kur tiek izteikta doma kā tāpēc, ka tas ir tā, to var attiecināt pilnīgi uz visu procesu. Es ļoti aicinātu, godājamie tiesneši, ļoti piesardzīgi skatīties uz šiem aspektiem.

Nākamais punkts, tātad par datiem. Piemēram, ļoti bieži šeit skanēja doma, ka skolotāji nav gatavi, izglītības sistēma nav gatava, un tā tālāk, un tā tālāk. No vienas puses. No otras puses mums

ir Valsts izglītības inspekcijas materiāls, kurš runā par to, ka aptuveni nav pietiekami sagatavoti aptuveni ap 1% skolotāju. Tikai. Tikai 1%, varbūt 1,2% vai kaut kas tamlīdzīgs. Tādi dati ir.

Tātad, ja mēs apskatāmies šo situāciju, tad ļoti loģiski un ar veselu saprātu, varbūt man arī liekas, ka tas 1% tad nav ļoti ticams cipars. Bet tanī pat laikā, ja mēs runājam par datu patiesīgumu un iespēju to izmantot, kas, manuprāt, ir ārkārtīgi svarīgs aspekts, jo tie dati tik tiešām ir, tad mēs varam pateikt, ja pat mēs uzskatām, ka ir milzīga kļūda šajā pētījumā, un ka tā kļūda ir, piemēram, trīskārt vai pieckārt, un tas nozīmē, ka nevis 1%, bet, piemēram, pat 5% no skolotājiem nav gatavi vai nepārvalda valodu vai metodikas, vai kaut kas tamlīdzīgs attiecīgajā līmenī, neatkarīgi no tā mēs varam izdarīt pilnīgi viennozīmīgu secinājumu, jo tie dati ir pietiekami. Tie dati varbūt nav perfekti, bet viņi ir pietiekami, lai izdarītu šos secinājumus. Mēs varam izdarīt secinājumu, ka pamatā skolotāji un šī sistēma ir sagatavota.

Un ja mēs runājam par to bāzi, uz kuru mēs varētu pieņemt lēmumu, tad mums faktiski gan šie pētījumi, kas ir jums iesniegti, gan tie cipari, kas ir valsts visobjektīvākie, kas ir tikai iespējami, tas ir Izglītības satura un eksaminācijas centra dati, kuri ir publiski pieejami pilnīgi brīvi internetā www.iseic.gov.lv, tur ir visi dati par atzīmēm, tātad par tiem līmeņiem un visu pārējo, gan reģionāli, un tā tālāk, un tā tālāk. To visu var apskatīties. Un tur mēs redzam, ka šobrīd teikt par kaut kādiem tādiem bīstamiem procentiem, praktiski nav iespējams. Tur ir pilnīgi skaidri redzams, ka vispārējais sadalījums, kas ir, tas ir tā sauktais normālais sadalījums. Nu, es varbūt tādu parādīšu tikai... tas ir normāls sadalījums - galvas līkne, jūs taču ziniet, kā viņa izskatās. Vienkārši tie dokumenti ir pietiekami daudz.

Es negribētu ieslīgt detaļās un ciparos. Bet par ko tas liecina? Tas liecina par to, ka tātad vidus ir centrā un abos galos ir attiecīgi cilvēku grupas. Un tas, ko es gribētu pateikt, ka, neapšaubāmi, ja mēs domājam par to, ko tas nozīmē. No vienas puses tas ir normāls sadalījums, kas ir visās valstīs tāds, un no otras puses, ja mēs apskatāmies, tad mēs arī redzam to, ka tātad šī galējības, kas tur ir, un tās atzīmes, kas pie tām galējībām, tas atzīmes "5", "6", "4", jā, tas... mēs redzam struktūrā, ka tās atzīmes ir pietiekami daudz. Un ja cilvēkam ir tās atzīmes pietiekami vāji, tad es vēlreiz varbūt gribētu pateikt, ka būtībā neviens neuztver manu vārdus kā aizvainojošus. Es vienkārši varbūt nevaru atrast pareizos vārdus.

Bet tas, kas mani personīgi uztrauc, bet kas absolūti nav attiecināms uz normu kā tādu, bet uz procesu, manuprāt, kā tādu, kas ir ļoti svarīgi, ka ir tomēr šīs skolu, skolnieku daļa, kuriem ir diezgan nozīmīgs procents. Kā minimums tas varētu būt ap 30%, kurus varētu pieskaitīt pie tiem skolēniem, kuriem varbūt tik dažādu apsvērumu dēļ nav tās zināšanas un tās prasmes uz doto brīdi, iestājoties šajā 10.klasē, nav tādā attiecīgajā līmenī, bet tas līmenis ir pietiekami zems. Un tad viņu situācija tieši šīs konkrētās normas kontekstā ir sekojoša, ka faktiski no vienas puses, nu teiksim tā, es pamēģināšu tad ļoti vienkārši izteikt šo domu - ja es diezgan švaki velku matemātikā un arī latviešu valodā, un ja es turpinātu tajā krievu valodā tur savu izglītību, tad, iespējams, es viņu arī izvilktu. Tajā brīdī, kad man šīs noskaņas mainās, un tajā brīdī tur es varu izkrist. Un ir tā riska zona. Tā ir vienīgā no tām mērķa grupām, manuprāt, es arī varētu varbūt argumentēt, kāpēc. Vienkārši šobrīd nav laika tam, bet, manuprāt, tā ir vienīgā šī riska grupa, kas arī ir potenciāla šī procesa, teiksim, potenciāli iespējami dalībnieki, kuriem varētu arī krist šīs izglītības līmenis. Bet

tas nenozīmē, ka pat jāmaina šī norma. Tas nozīmē, ka valstij jāiegulda līdzekļi, lai šiem cilvēkiem palīdzētu. Jo, manuprāt, valstīm jā rūpējas par visiem vienādi, ja pat cilvēkiem varbūt nav tik lielas dotības vai kādu citu apsvērumu dēļ viņi nav tik labi sagatavoti.

Īstenībā tas galvenokārt ir viss, ko es gribēju pateikt. Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Ancupova kungs.

Kādi jautājumi? Lūdzu, Kūtra kungs!

G.Kūtris.

Jautājums. Jūs pašā sākumā teicāt, ka ilgus gadus bijāt saistīts ar šo problēmu, ar šo lietu.

S.Ancupovs.

Nē, es pateicu – drusciņ vairāk par pusgadu.

G.Kūtris.

Ā, drusciņ vairāk par pusgadu. Kādā sakarībā jūs bijāt saistīts?

S.Ancupovs.

Es tieši strādāju kā padomnieks, izglītības ministra padomnieks tieši mazākumtautību izglītības jautājumos, un es konkrēti strādāju iepriekšējā valdībā pie, teiksim tā, stratēģijas izstrādes, kā šos jautājumus atrisināt. Tāpēc es pateicu, ka man ir pietiekami liela šī pētnieciskā darbība.

G.Kūtris.

Vai tā bija kāda darba grupa?

S.Ancupovs.

Nē, nē, nē. Es vienkārši biju ministra padomnieks, un es arī vadīju vairākas darba grupas. Nē, vairākas nē, vienu. Bet arī piedalījos daudzās vairākās grupās, arī konstruktīvajā padomē, ļoti daudzās institūcijās, ja būtu vienkārši laiks to tagad pateikt.

A.Endziņš.

Paldies.

Čepānes kundze, lūdzu!

I.Čepāne.

Es gribu par to mājas lapu, ko jūs runājāt. Es speciāli salīdzināju krievu valodu un literatūru 2004.gada aprakstošo statistisku un valsts valodu. Tā valsts valoda ir tā, kas būtu jāliek krievu bērniem, ja?

S.Ancupovs.

Jā, tieši tā.

I.Čepāne.

Bet ja es pareizi saprotu, grauļošas atšķirības nav. Statistikā nav.

S.Ancupovs.

Tieši tā!

I.Čepāne.

Es saprotu, ka sliņķi ir gan valsts valodas apgūvē, un sliņķi ir arī krievu valodas un literatūras apgūvē.

S.Ancupovs.

Nē. Tieši tā.

I.Čepāne.

Un varu nevienu piespiest nevar arī to krievu valodu un literatūru iemācīt.

S.Ancupovs.

Absolūti tam piekrītu. Protams. Šajā gadījumā es saprotu, protams, nekādā ziņā es šos datus tādā veidā netraktēju. Tādā veidā noteikti nē. Teiksim, šie dati viennozīmīgi liecina par to, ka nekas... to var ļoti vienkārši paņemt šos datus un viņus var pārbaudīt. Tie ir dokumenti, tie ir cipari. Tie dati viennozīmīgi liecina par to, ka mēs... saprotiet, šeit bieži vien skan tāda doma, ka mēs nezinām, kas ir - ka nav monitorings, ka mums nav datu par to, kā varbūt process ir ļoti bīstams varbūt, ka mums samazinās izglītības kvalitāte vai kaut kas tamlīdzīgs. Es tam principā nepiekrītu. Jo es uzskatu, ka tāda informācija šobrīd mūsu rīcībā ir. Un šī informācija... viņu var, varbūt netiešā veidā, analizējot centralizētas eksaminācijas rezultātus Latvijā no tā... no tiem datiem to var iegūt.

I.Čepāne.

Un otrs jautājums. Varbūt, ka šī statistika ir izskaistināta?

S.Ancupovs.

Saprotiet, šeit ir tā, ka, ja mēs runājam tieši par centralizētiem eksāmenu rezultātiem...

I.Čepāne.

Vai viņi ir objektīvi?

S.Ancupovs.

Šajā gadījumā nu tā būtība ir sekojoša. Ka ir viens uzdevums, kas ir iedots visiem. Un tā tad attiecīgi, nu, es domāju, ka šobrīd, ja mēs runājam par jebkuru pētījumu, vai, teiksim, jebkuru informācijas, teiksim, vistuvāk patiesībai, tad tieši šāds veids ir visprecīzākais. Un es domāju, ka par to precīzu metodoloģiju varētu runāt arī Izglītības satura centra speciālisti, kuri varētu arī to pasniegt. Tam varētu piekrist gan, ka mums nav tā saucamie, tie dati nav enkuroti vai kā savādāk to sauc. Mēs nevaram salīdzināt gadu no gada, jo uzdevuma sarežģītums vienā gadā var atšķirties no cita gada. Līdz ar to nebūtu pareizi un nebūtu perfekti korekti salīdzināt, teiksim, viena gada

atzīmes ar otra gada atzīmēm, jo nav piestiprinājuma pie kaut kāda noteikta līmeņa. Šādā veidā salīdzināt, es šajā gadījumā pilnīgi piekrītu Druvietes kundzei un arī visiem pārējiem runātājiem. Šajā ziņā mēs nevaram salīdzināt. Bet, ja mēs skatāmies viena gada ietvaros un ja mēs salīdzinām ja vienu un to pašu uzdevumu risina, es nezinu, latviešu bērni un krievu bērni vienā skolā un otrā skolā, un ir atšķirības. Tad mēs varam perfekti redzēt.

A.Endziņš.

Paldies.

Jelāgina kungs, lūdzu!

J.Jelāgins.

Es gribētu pajautāt. Apmēram 30% tomēr tā zināma riska grupa. Tad no tās... ko ar to darīt? Jāabstrahējas būtu no viņas, vai? Tas nekas briesmīgs nav?

S.Ancupovs.

Saprotiet, šajā gadījumā...

J.Jelāgins.

30%.

S.Ancupovs.

Manuprāt, ka šī grupa ir pietiekami liela, lai pievērstu tai grupai uzmanību. Un, manuprāt, ko darīt, tas ir ļoti sarežģīts jautājums. Manuprāt, ir, es piekrītu tai nostājai, ko pateica mūsu valsts prezidente, ka jāspēj rast uz tiem sarežģītajiem gadījumiem kaut kādus individuālus risinājumus. Tas ir viens.

Otrs. šajā gadījumā, manuprāt, domājot valstiski, mums jābūt tādai pozīcijai, ka mēs šiem cilvēkiem tomēr sniedzam šo mūsu palīdzības roku, ka mums jābūt tai pozitīvajai attieksmei un es noteikti piekrītu tam, ka liela daļa no šiem cilvēkiem... nu, varbūt viņiem trūkst motivācijas vai kaut kādu citu apsvērumu, kāpēc viņi nav šobrīd šādā līmenī, bet viena daļa ir tāda, kas vienkārši, viņiem nav tādas dotības. Un ja mēs apskatāmies arodskolas un citas skolas, tur vēl tas procents vēl ir švakāks. To mēs varam redzēt ļoti skaidri. Un, manuprāt, tieši tāpēc šobrīd mēs nevaram runāt, ka šī problēma kā tāda kopumā ir atrisināta, jo šī riska grupa pastāv, un viņa būs. Un tas, kas mani personīgi uztrauc, ka šie cilvēki pēc dažiem gadiem, viņi būs vēlētāji. Un šobrīd viņi ir aizvainoti, viņi jūtas aizvainoti. Es nesaku, ka viņi ir. Viņi jūtas aizvainoti. Viņi uzskata, ka viņi ir diskriminēti. Es tam varbūt nepiekrītu, bet viņi tādā uztver. Un pēc dažiem gadiem viņi būs Latvijas balsstiesīgie pilsoņi un viņiem tas noskaņojums attiecībā pret valsti tomēr nav tas pozitīvākais, un tas mani uztrauc. Un tāpēc, manuprāt, būtu ļoti svarīgi sniegt tādu palīdzības roku un koncentrēt valdības centienus, risināt šīs problēmas, kas ir saistītas tieši ar šo riska grupu. Un manuprāt, cik es saprotu tās nostādnes, ko pateica Druvietes kundze, viņai tāda vēlme ir. Bet, manuprāt, šeit ir vajadzīgs varbūt nopietns darbs šajā ziņā un zināmi naudas līdzekļi ieguldīti, kaut vai... ziniet, tas ir tas pats jautājums ar to bērnu, kas nogrēkojis, un pēc tam atgriežas pie sava tēva atpakaļ, un tas tēvs viņu

pieņem. Tā ir tā situācija. Mums šiem cilvēkiem ir jāpalīdz integrēties, mums viņiem ir jādod... Mēs esam, teiksim, vairākums. Katrā ziņā. Viņi ir mazākums. Mums viņiem ir jāpalīdz.

A.Endziņš.

Paldies. Vai ir vēl jautājumi?

Cileviča kungs, lūdzu!

B.Cilevičs.

Paldies.

Man ir daži jautājumi. Tātad jūs, Ancupova kungs, uzskatāt, ka principā viss ir sagatavots, dati ir, aptuveni 30% bērnu drīzāk nespēs normāli mācīties vidusskolā. Viņiem ir jāsniedz roka, jāiegulda līdzekļi. Konkrēti šogad. Saskaņā ar jūsu viedokli tiem bērniem, kas pagājušajā gadā pabeidza pamatskolu, 30% nevarēs normāli mācīties vidusskolas līmenī. Kur tieši jāiegulda līdzekļi, lai sniegtu šiem bērniem palīdzības roku? Kas konkrēti jādara ar šiem līdzekļiem?

S.Ancupovs.

Man būtu piedāvājums, es atbildēšu uz šo jautājumu, ja tiesa saka, ka jā, man jāatbild. Es nedomāju, ka tas īstenībā tieši attiecināms uz šo tieši izskatīšanu. Bet ja tiesa saka, ka jā, es labprāt atbildēšu.

A.Endziņš.

Lūdzu!

S.Ancupovs.

Vienkārši tas varētu paņemt zināmu laiku. Es pateikšu, kur jāgulda līdzekļi. Pirmām kārtām es neesmu teicis, ka 30% nevarēs normāli mācīties. Es teicu tā, ka tur noteikti ir riska grupa un noteikti būs sarežģījumi, un tur, iespējams, arī kritīsies vienai daļai izglītības kvalitāte. To es teicu. Tādā formulējumā es neteicu, ka nevarēs mācīties. To es gribētu precizēt.

Tas, ko es gribētu pateikt, kur būtu jāgulda līdzekļi. Līdzekļi būtu jāgulda vairākos virzienos. Es pamēģināšu tagad nostrukturēt kaut kādā loģiskā secībā. Viens, kas, manuprāt, ir ļoti svarīgi, ir to pozitīvo pieredzi, kas ir tajās skolās, kur ir šī metodika ļoti efektīva, integrēt tajās skolās, kur tā situācija ir vājāka. Tātad es domāju, ka tā ir, teiksim, tāda semināru virkne, kur varētu tie paši direktori no tās pašas vides un tie paši skolotāji apmainīties ar informāciju un tā, manuprāt, būtu vajadzīgi ne tikai tādi tieši kontakti un pat teiktu, faktiski tādas darbnīcas, metodiskas darbnīcas, kur tie paši, kuriem iet labi, strādātu ar tiem, nevis no valsts puses, bet no kolēģu puses, strādātu ar tiem, kuriem nav tik labi, vai viņi nesaprot, kaut kas tamlīdzīgs. Un tur varētu būt šī konkrētā metodika, kas ir šajās vairākās skolās un kur tās metodikas arī atšķiras savā ziņā. Tur nav vienas vienotas metodikas, starp citu. Tās metodikas krājums būtu jāpublicē un es neesmu... es vienkārši nezinu. Varbūt Evija Papules kundze varētu to pateikt manā vārdā, jo es vienkārši nezinu, bet, manuprāt, tam līdzekļi jau ir iedalīti, un tas arī... Jā, tas notiks. Mēs vienkārši to produktu gaidām. Manuprāt, tas ir viens no virzieniem.

Otrs virziens, manuprāt, ir tas, ko varētu pateikt par tādu mērķtiecīgu izglītības, tieši skolotāju, viņu tāda stingrāku, es pat teiktu, kontroli no vienas puses, un tādu, kur mēs varētu precīzi nedefinēt, ka tieši... Jo tās situācijas ir ļoti lokālas. Es nerunāju par tādu ļoti globālu situāciju. Mums jākonstatē, kur konkrētajās skolās kur ir šie problemātiskie skolotāji un tad jāskatās, ko ar viņiem darīt. Vai viņiem ir vajadzīga kāda palīdzība, un viņi ir gatavi attīstīties un turpināt darbu, un tā tālāk, vai varbūt šie skolotāji arī jāmaina, pieaicinot jaunus. Un, manuprāt, to nevar izdarīt, kur es pilnīgi piekritu, ko teica mani kolēģi, kā to nevar izdarīt bez papildus finansējuma tieši šai konkrētajai problēmai, teiksim, skolotājiem paceļot zināmu atmaksu. Es domāju tieši uz šo problēmu. Jo faktiski tā slodze ir tik tiešām ļoti liela, un šiem cilvēkiem gan tās piemaksas, kas varbūt arī tagad šobrīd eksistē, tas ir ļoti labi. Bet katrā ziņā tas būtu svarīgi.

Nākamā grupa, kas būtu svarīgi, ko arī konstatēja Valsts inspekcija ne vienu vien reizi, atzinumos esmu to lasījis, ka ir atsevišķi priekšmeti, kuri tiek mācīti vai nu bilingvāli, vai nu latviešu valodā, un kur nav šīs attiecīgās literatūras, vai šī literatūra ir ļoti vājas kvalitātes. Arī Izglītības satura un eksaminācijas centra speciālisti ir atzinuši, ka mēs nevaram šobrīd pateikt, ka mums visās jomās precīzi visur ir pietiekami daudz šī mācību literatūra un attiecīgi mācību līdzekļi. To mēs nevaram teikt. Mums gan ļoti daudz ir situāciju, ka mums gan latviešu grāmatas mācību grāmatas un krievu valodā mācību grāmatas. Tad bērni parasti ir spiesti pirkt divas un tad izmantot divas grāmatas. Katrā ziņā tas ir vēl viens. Un, manuprāt, kas ir ļoti svarīgs aspekts, kuru es uzskatu, ka iespējams, varētu būt vissvarīgākais aspekts, tas ir šajā ziņā ir jābūt īpašai valsts programmai, kuru nosaukt par valstisku programmu komunikācijām to daļu, kas pieaugušo, pirmām kārtām, kas nerunā vai nesaprot latviešu valodu, pienācīgi kvalitatīvi, lai varētu uztvert adekvāti to, kas notiek Latvijas valstī. Un diemžēl tāda problēma mums ir. Mēs par to nerunājam, un tā varbūt nav tieši šajā kontekstā, bet šajā kontekstā viņa ir ļoti nopietna, jo faktiski cilvēki, kuri Latvijā ir pietiekami nozīmīga daļa, un kuri izmanto tikai medijus, kas ir krievu valodā un vienīgi, ja viņiem priekšstats par to, kas reāli notiek valstī, ir diezgan aptuvenus un viņi nesaņem precīzu informāciju.

Diemžēl tā ir Latvijas situācija. Es esmu gatavs par to runāt un es esmu gatavs par to argumentēt. Tā ir liela Latvijas problēma, jo tajā brīdī, kad mēs, Izglītības ministrijā strādājot, mēs faktiski publicējām šo informāciju par to, ka tādā ir šis sadalījums, ir attiecīga valodas proporcija un tā tālāk, cilvēki zvanīja un teica: "Sergej, paldies, tu mainīji likumu." Es teicu - es neko nemainīju. "Nu kā tad nemainīji! Tagad taču tas likums tiek attiecināts tikai uz 10.klasi, bet visu laiku viņš bija uz visu skolu un vispār krievu skolas..." Nē, es saku, ka tas bija vienmēr. Bet man saka: "Nē, tas vienmēr nebija, mums vienmēr... presē mēs lasījām, ka ir savādāk un tā tālāk." Jo faktiski cilvēkiem tik tiešām nepietiek šīs adekvātās un precīzās informācijas. Un, manuprāt, tur ir jāiegulda lieli līdzekļi un, manuprāt, par to arī runāja Druvietes kundze, kad viņa varbūt izteicās par to, ka ir cilvēki jāpārliecina un jāinformē. Un tas ir. Es nerunāju par tādu rupju propagandu. Bet katrā ziņā jābūt nevis tikai vienai balsij, bet jābūt vismaz divām balsīm, lai cilvēks var apskatīties un novērtēt.

A.Endziņš.

Paldies.

B.Cilevičs.

Paldies. Tātad vai šādu zvanu bija daudz? Vai jūs sekojāt jūsu pašu rekomendācijām neģeneralizēt un nevispārināt?

S.Ancupovs.

Nē, šādu zvanu nebija daudz. Es esmu piedalījies ļoti daudzās sanāsmēs un tikšanās ar vecākiem. Es šobrīd nepateikšu skaitu, bet katrā ziņā tie ir vairāki desmiti, kur mēs apbraukājām pietiekami lielu klāstu skolas. Es varu pateikt, ka es esmu pārliecinājies uz savu personīgo kontaktu ļoti plašo loku, ka šī informācija nav pietiekama.

B.Cilevičs.

Vai jūs uzskatāt, ka tie mazākumtautībām piederošie bērnu vecāki, kas prot latviešu valodu un var arī to lietot medijus latviešu valodā, ir viennozīmīgi par šo apstrīdēto normu? Ka tā dalīšana ir tieši pēc valodas zināšanām.

S.Ancupovs.

Nekādā gadījumā. Es vēl gribētu papildināt un pateikt, ka, ja mēs runājam par tiem pētījumiem, kas ir notikuši vairāki un lietā viņi ir... viennozīmīgi lielākā daļa no vecākiem — 85%, 80% — izsaka savu negatīvo attieksmi pret to procesu, ko sauc par izglītības reformu, tad es gribu pateikt visā nopietnībā, ka jā... tur ir kļūda ... plus 20%, mīnuss 20%. Un ja īstenībā nav 80% to vecāku tādos uzskatos, bet ir 60% tādos uzskatos, tā ir valstij ļoti liela problēma, ja 80% no attiecīgas mērķa grupas auditorijas jeb pat 30% vai 40% neatbalsta attiecīgi valsts politiku. Valstī tā ir nopietna problēma. Ja pat mēs neticam, ka tur ir 80... tas nav svarīgi.. Būtība ir tāda, ka šie dati pietiekami pat ar lielu kļūdu, mēs varam no tā izdarīt loģiskus secinājumus. Ja mēs varam spriest, kāpēc tas tā ir, kādi cēloņi ir, bet tas, ka ir tik daudz šo neapmierināto cilvēku, vai cilvēku, kuri nav mierā ar attiecīgo valsts politiku, tas ir fakts, kurš mums vienkārši ir jāpieņem un, starp citu, par to arī runāja arī citi runātāji. neatkarīgie eksperti. Šeit saprotiet, PCTVL frakcija parlamentā ir 6%. Šeit parakstījušies ir 20. Tad to cilvēku loks, kas Latvijā tomēr neatbalsta un izsaka savu negatīvo vērtējumu, viņš ir trīs, četras reizes lielāks. Tur no tā var izdarīt secinājumu. Tā nav tikai politiska spēle, kur politiskajai spēlei ir ārkārtīgi liela loma. Diemžēl viņa izdara ļoti negatīvu iespaidu uz mūsu izglītības sistēmu un tas ir ļoti slikti. Kas arī ir nenoliedzams fakts. Bet tā nav tikai politiska spēle.

B.Cilevičs.

Vai jūs uzskatāt, ka šo situāciju var grozīt tikai ar skaidrošanas darbu, vai jūs pieļaujāt, ka šo to vajadzētu koriģēt arī reformas īstenošanā.?

S.Ancupovs.

Es neesmu teicis, ka to var labot tikai ar skaidrošanas darbu. Un es esmu pārliecināts, ka noteikti šajā reformas īstenošanā ir... nu, faktiski es jau to pateicu... manuprāt, ir jābūt iespējai tieši tur, kur tā riska grupa, vēl piemērot kaut kādu iespējamo individualizāciju. Saprotiet, runa īstenībā ir par... varbūt novariēt vienu, divus priekšmetus. Te nav nekādu globālu vajadzību... Te nav

vajadzīgs, teiksim, kuģi paviszīt uz kaut kādu citu kursu. Tas nav absolūti vajadzīgs. Tas būtu ļoti kaitējoši, jo tas izraisītu atkal kārtējo politisko strīdu, atkal kārtējo politisko spriedzi sabiedrībā. To nedrīkst darīt! Bet kaut kādas nelielas variācijas noteikti ir vajadzīgas.

B.Cilevičs.

Vai, jūsuprāt, to var panākt nemainot šeit apstrīdēto normu?

S.Ancupovs.

Es domāju, ka to var panākt... ja tādā formulējumā, kura man nepatīk tāpēc, ka tas ir tāds viennozīmīgs formulējums.... un man nav šīs viennozīmīgas pozīcijas, es varu pateikt, ka to var panākt nemainot šo attiecīgo normu, bet papildinot likumdošanu varbūt ar citiem aktiem, kas bija arī viens no konstruktīvas pārdomas, viens no piedāvājumiem – papildināt Latvijas likumdošanu ar citu specifisku likumu, kurš runātu par to specifiku, kas varētu būt mazākumtautību skolām.

Saprotiet, tie ceļi var būt ļoti dažādi. Šeit nav tā, ka mums jāsaka: jā un nē. Melns un balts. Ceļi varētu būt ļoti dažādi.

B.Cilevičs.

Vai jūs nevarētu sīkāk pastāstīt, kāpēc radās šī ideja par īpašu likumu par mazākumtautību skolām un kāds bija šā ierosinājuma tālākais liktenis?

A.Endziņš.

Cileviča kungs, varbūt, ka tos jautājumus jūs varat ārpus tiesas sēdes noskaidrot, jo ...

B.Cilevičs.

Piedodiet, priekšsēdētāja kungs, man šķiet, ka šis jautājums ir ārkārtīgi būtisks. ... (*Runā reizē.*)

A.Endziņš.

Ja... ir īpaši likumi, bet mēs te neapstrīdam tagad īpašu likumu, mēs apstrīdam esošo Izglītības likuma formulējumu.

B.Cilevičs.

Paldies. Bet es pamanīju, ka Saeimas pārstāvim netiek liegta iespēja uzdot tik daudz jautājumu, cik viņš uzskata par vajadzīgu.

Labi. Es atturēšos no šā jautājuma uzdošanas. Ja drīkst, vēl vienu jautājumu.

A.Endziņš.

Jā, lūdzu.

B.Cilevičs.

Sakiet, lūdzu, Ancupova kungs, jūs minējāt Izglītības satura un eksaminācijas centra datus. Jūs teicāt, ka uzskatāt, ka, paļaujoties uz šiem datiem, var izdarīt zināmus secinājumus, vai apstrīdētās normas ieviešana ir sagatavota, vai ne.

S.Ancupovs.

Nu, drusciņ citā formulējumā, bet jā.

B.Cilevičs.

Sakiet, lūdzu, jums acīmredzot šis grafiks ir ļoti labi zināms. Faktiski šeit var salīdzināt... tie ir tie paši dati par pēdējo gadu. Un šeit ir ļoti skaidri redzams, ka tieši tie priekšmeti, kas pārsvarā tiek mācīti latviešu valodā, pirms apstrīdētās normas stāšanās spēkā, tātad, ka trīs priekšmeti vidusskolām bija jāmācās valsts valodā, tie ir faktiski, ģeogrāfija, ekonomika un kultūras vēsture. Pārsvarā lielākoties skolas izvēlējās tieši šos priekšmetus, tieši šajos trijos priekšmetos ir acīmredzami zemākas atzīmes. Kā jūs pareizi atzīmējāt, patiešām tie ir vieni un tie paši uzdevumi. Tā kā šeit var salīdzināt rezultātus visās skolās.

Visos pārējos priekšmetos, kurus pārsvarā vidusskolēni mācījās dzimtajā valodā, krievu skolās rezultāti ir tādi paši, vai pat drusciņ labāki, nekā latviešu skolās.

Kā jūs varat komentēt šo jautājumu?

S.Ancupovs.

Manuprāt, viens no svarīgākajiem materiāliem, kas šajā lietā varētu būt. Un manuprāt, šis materiāls prasīs turpmāko izpēti. Tas, ko pateica Cileviča kungs šeit, viņš pateica sekojošo, es pamēģināšu varbūt... Manuprāt, tas ir ļoti svarīgi, un es varētu atbildēt... Labi?

A.Endziņš.

Jā, lūdzu.

G.Kūtris

Sakiet, lūdzu, par kuru grupu tas ir? Kuras klases zināšanu līmenis tas ir? 12. klase – uz kuru reforma neattiecas.

B.Cilevičs.

Es vēlreiz paskaidrošu. Saskaņā ar normu, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, vidusskolām vismaz trīs priekšmeti bija jāmācās valsts valodā, un tieši tāpēc tas ir būtiski, jo tas parāda, kāda ir izglītības kvalitāte gadījumos, kad mazākumtautībām piederošie bērni mācās valodu, kura nav viņu dzimtā valoda. Trīs priekšmeti. Mēs runājam par 60%.

S.Ancupovs.

Par šiem datiem runāja arī izglītības ministrs vienā no savām preses konferencē, droši vien pēdējām, un arī Izglītības satura un eksaminācijas centra speciālisti. Un es, vai nu varu sniegt atbildi par šo jautājumu vai nu tūlīt, vai nu es varētu, piemēram, uzrakstīt vienkārši tiesai atbildi par šo lietu. Manuprāt, tam ir jāpievērš uzmanība, bet katrā ziņā tas neizslēdz, nav pretrunā ar to, ko es teicu iepriekš.

Patiešām šie dati, kas šeit ir, viņi liecina, ka ekonomika... šeit ir mazākumtautību skolas un latviešu skolas... kultūras vēsture un ģeogrāfija... tās atzīmes ir... nu, aptuveni par 10-15 procentiem tajās mazākumtautību skolās, kur attiecīgi šie priekšmeti tika pasniegti latviešu valodā, ir zemāki,

nekā tie paši priekšmeti tika pasniegti latviešu valodā latviešu skolā. Un šis salīdzinājums ir par to. Es vienkārši šo tabulu tik tiešām zinu, jo kādreiz bija deputātu pieprasījums un es ar šiem datiem esmu strādājis.

Jā, tur ir šis salīdzinājums un šis salīdzinājums ir diezgan precīzs. Tas pats eksāmens, kas bija latviešu valodā latviešu skolā un tas pats eksāmens, kas bija latviešu valodā krievu skolā, kur šos priekšmetus pasniedza latviešu valodā. Un tās atzīmes ir šajā gadījumā noteikti, teiksim, te ir kaut kur 10% līmenis ir zemākas.

Bet, manuprāt, katriem datiem ir sava precizitāte, un te es domāju, ka vajadzīga nopietna analīze šai informācijai, lai varētu to ņemt par argumentu.

Es esmu gatavs to, ja ir tāda vajadzība, es esmu gatavs to uzrakstīt.

A.Endziņš.

Paldies.

Kusiņa kungs! Lūdzu!

G.Kusiņš.

Godātā tiesa! Man nebūs jautājums Ancupova kungam, bet attiecībā uz to, kā tas notiek. Es domāju, datu izmantošana varētu būt iespēja, bet tad dati būtu jāiesniedz tiesai un es arī vēlētos iepazīties ar datiem, lai, balstoties uz šādu tabulu, varētu uzdot jautājumus. Savādāk iznāk tā, ka viena puse uzrāda kaut kādus datus, kas nav ne lietas materiālos, ne kur, kurus faktoloģiski nav iespējams pārbaudīt un tas apgrūtina pušu līdztiesības izmantošanu. Es saprotu, ka lietas dalībnieki varbūt nē, bet personas, kas runā bieži, iesniedz tiesai... Es cenšos atturēties, ja iesniedz man, tad labāk tiesai un tad apspriesties pēc tam, kad ir iesniegti otrai pusei šie dati.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Kusiņa kungs! Ņemam vērā jūsu aizrādījumu.

B.Cilevičs.

Visi šie dati atrodas lietas materiālos. To ir iesniegusi Izglītības ministrija, Izglītības satura un eksaminācijas centrs, visas tabulas ir.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl jautājumi?

Kusiņa kungs, jā, lūdzu!

G.Kusiņš.

Man bija viens jautājums tieši Ancupova kungam. Jūs vakar arī bijāt klāt un klausījāties.

Sakiet, lūdzu, tā galvenā problēma acīmredzot ir ne tik daudz kaut kādai poļu minoritātei, lietuviešu minoritātei, bet gan tiem bērniem, kas mācās skolās ar krievu apmācības valodu.

Sakiet, lūdzu, kā jūs tad vērtējat... es patiešām negribu konfrontēt jūs, saprotiet mani pareizi, bet Cileviča kungs vakar teica tādu pieņēmumu, ka šīs problēmas attiecībā uz poļu skolām nav

tāpēc, ka mums ar Poliju ir labas attiecības. Savukārt, cik es saprotu, norādot, ka mums ar Krieviju ir varbūt ne tik labas attiecības un tāpēc ir problēmas šeit.

Sakiet, lūdzu, vai tad tās politiskās attiecības ar konkrētu valsti varētu būt par pamatu, lai pateiktu vai novērtētu, kāpēc mums nav problēmas ar poļu skolām, lietuviešu skolām?

S.Ancupovs.

Es varētu sniegt atbildi, kur, manuprāt, varētu būt visprecīzākā. Šajā gadījumā svarīgākais aspekts, kāpēc tieši šajā grupā ir šīs problēmas, ir saistīts ar to, ka skaitliski mēs nevaram salīdzināt, teiksim, to skolu un skolēnu skaitu un to cilvēku skaitu, kas tiek pieskaitīti pie cilvēkiem, kas pamatā runā krievu valodā, mēs viņus pilnīgi nevaram salīdzināt ar lietuviešiem, poļiem un tā tālāk. Skaitliski tas ir nesamērojamas lietas. Un tieši arī ja mums būtu, teiksim, trīs minoritātes, tad būtu vienāds skaits. Es domāju, ka varbūt mēs tad varētu domāt par to, ka arī tur varētu būt kaut kādas problēmas. Bet, tā kā mums šī situācija ir tik tiešām unikāla, ka krieviski runājošie ir šī dominante, tāpēc tur ir tik liela diferenciācija. Kā jau es pateicu, ir tas gals, kas šobrīd Latvijā ir viskonkurētspējīgākie. Es pilnīgi piekritu Šadurska kungam, kad viņš to saka, bet tā ir viena daļa cilvēku, protams, nevis vispārīgi uz visiem, jo šie cilvēki ir objektīvi, kas pabeidz tās minoritāšu skolas, viņi objektīvi ir viskonkurētspējīgākie. Un tieši tāpēc Druvietes kundze starp citu arī integrē šo bilingvālās apmācības un multikulturālās apmācības metodi arī latviešu skolām, tāpēc, ka tas ir ļoti pareizi, jo tā ir ļoti mūsdienīga Eiropas metode.

G.Kusiņš.

Mans jautājums bija tikai tas, vai tas varētu būt apstāklis, jo Cileviča kungs to izmantoja, atbildot uz manu jautājumu par Poliju. Viņš norādīja arī to daudzskaitlīgumu, bet šis bija viens no tiem argumentiem.

Paldies.

S.Ancupovs.

Šaubos.

G.Kusiņš.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Vai ir vēl jautājumi? Nav.

Paldies, Ancupova kungs!

Nākošā — Izglītības valsts inspekcija. Valda Puišes kundze. Lūdzu!

Cik jums laika vajadzēs?

V.Puiše.

Līdz 10 minūtēm.

A.Endziņš.

Cik lūdzu?

V.Puiše.

Līdz 10 minūtēm.

A.Endziņš.

Labi. Paldies.

V.Puiše.

Augsti godātā tiesa! Tā kā šajā procesā Izglītības valsts inspekcijā jau vairākkārtīgi tiek minēta, atļaušos teikt, ka atbilstoši Izglītības likuma noteiktajām funkcijām, inspekcija ir veikusi tādu sistemātisku kontroles darbu jau kopš 1996.gada. To var redzēt Inspekcijas gada darba plānos, arī Inspekcijas publiskajos darba pārskatos.

Un tā 1996./97.mācību gadā, kad tika ieviesta jau minētā norma gan pamatskolā, gan vidusskolā, Valsts izglītības inspekcija sadarbībā toreiz ar Valsts valodas inspekciju veica pārbaudi, akcentējot galvenokārt šo mērķi noskaidrot pedagogu, arī izglītības iestādes citu darbinieku, valsts valodas zināšanas. Un tā kā tika uzdots jautājums par šiem datiem, kas ir lietas materiālos par pedagogu valsts valodas zināšanām, tad jāsaka, ka arī 2003.gadā un 2004.gadā Izglītības valsts inspekcija, izmantoja tieši tos pašus kritērijus un metodiku, ko jau bija iestrādājusi Valsts valodas inspekcija, lai noskaidrotu šo atbilstību pēc saviem kritērijiem, kā šeit ir norādīts.

Un te ir redzams arī pārbaudīto jeb novērtēto skolotāju skaits, tikai 2003. un 2004.gadā tie nepiedalījās Valsts valodas inspekcija, bet mēs pieaicinājām pašvaldību mācību priekšmetu metodisko apvienību vadītājus, kas ir profesionāļi, un vērtējums summējās tātd gan no sarunas, gan no stundu hospitācijas, gan no izglītības iestāžu vadības vērtējuma un ļoti daudziem datiem.

Te tika minēts, ka neatbilstība ir 2004.gada vērtējumā — 1,2%. Bet mēs sadarbībā ar izglītības iestādes vadību ņemām vērā un pēc tam tālāk darbs tika veikts, tarifējot jau ar 2004.gada 1.septembri, tikai tie pedagogi, kas bija pirmā, otrā.. tātd brīvi pārvalda valsts valodu un var sarunāties par pedagoģiskām tēmām. Pamatā šie pedagogi ir tie, lielākā daļā, kam dzimtā valoda faktiski ir latviešu valoda vai ļoti labi pārzina valsts valodu. Un izglītības iestādēs, lai nodrošinātu šīs normas izvešanu 10.klasē, bija pietiekami tādu pedagogu, kas varētu mācīt savu priekšmetu valsts valodā, atbilstoši labā valsts valodā.

Līdz šai dienai, sekojot Izglītības likuma un citu normatīvo aktu noteikto prasību īstenošanai mazākumtautību izglītības iestādēs, Inspekcija pielietojusi metodiku, kas ļauj salīdzināt datus un izdarīt secinājums. Tāpēc ir neizprotama pieteikumā izdarītā atsauce uz Inspekcijas datiem par vecāku, kas ir pieteikuma 2.1., 5.3.punktā, un 9.klases skolēnu 5.3 punktā atbalstu Izglītības likuma prasībām.

Ja atļauts, es citēšu Inspekcijas ziņojuma tekstu. Te secinājums ir, ka reformas pretinieku ietekmes rezultātā uzskatāmi redzams 9.klases skolēnu atbilžu dinamikā. Ja 2003.gadā 29% 8.klases skolēni apliecināja, ka jau tagad var apgūt mācību priekšmetus valsts valodā, bet tikai 26% uzskatīja, ka viņi nav tam gatavi, tad tie paši skolēni 9.klasē jau vienkārši, kas jau gadu ir mācījušies, ir atbildējuši, ka tikai 13% var mācību priekšmetu apgūt valsts valodā un 44% – daļēji, bet 42% - nevar.

Tieši tāpat arī ir ar vecāku atbildēm. Mūsu ziņojumā salīdzinājums no 2004.gada ar 2003. gadu. Diemžēl pieteikumā ir ņemti tikai 2004.gada dati un secinājums ir izdarīts šāds: "Aptaujas dati parāda to, ka vecāku atbalsts Izglītības reformai samazinās. Šāda dinamika, acīmredzot, atspoguļo negatīvu pieredzi, saskaroties ar reformas īstenošanu."

Tāpat pieteikumā 5.3 punktā atspoguļoti dati par valsts valodas prasmes novērtējumu atbilstoši valodas prasmes pakāpei un izdarīts šāds secinājums: "Tādējādi liela daļa skolēnu nespēs turpināt izglītību vidusskolās, sakarā ar nepietiekamu valsts valodas prasmi."

Vēlos pateikt, ka valsts valodas prasmes pakāpei nav nekāda sakara ar iestāju vidusskolā. Vidusskolā var iestāties tie skolēni, kas ir nokārtojuši valsts valodas eksāmenu. Un šeit, acīmredzot, ir sajaukts ar to, ka tiešām ir Ministru kabineta noteikumi Nr.296 "Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību". Jā, skolēniem no 9. un 12.klases ir iespēja saņemt šo valsts valodas prasmes pakāpi, pamatojoties uz eksāmena rezultātiem."

Nu, te man jāsaka diemžēl, pārdomājot šodien īpaši par dialoga veidošanu, man šķiet, ka šis dialogs vāji veidojas un iznākums ir tiesas process tādēļ, ka kaut kādu iemeslu dēļ ir neuzticība, kāpēc tiek izvēlēti dati, kas situāciju padara sliktāku un it kā viena un otra puse cenšas pierādīt (man tāds iespaids rodas), ka dati nav objektīvi un parādīt, vieni, to sliktāko pusi, otri, to labāko, jo man šāds secinājums jau rodas tādēļ, ka no ziņojuma no kura bija ņemti šie salīdzinājumi, tālāk nākamajā lapā mums ir 9.klases skolēnu zināšanu vērtējums ballēs valsts valodas eksāmenā 2001./2002.gadā. Un šeit ballēs šis vērtējums ir tāds, ka no 7 līdz 10 ballēm – nokārtojuši 46%, no 4 līdz 6 – 50%. Tas ir labs rādītājs. Un 4%, tas ir no 2 – 3, tas ir tas nepietiekamais, ko šeit pieteicējs ir minējis.

Tāpat ir atrodami šajā ziņojumā dati par 12.klasi. Tur gan tiek vērtēts līmeņos.

2003.gada novembrī Inspekcija veica pēc tās pārbaudes priekšlikumu izpildi ar mērķi pārbaudīt un noskaidrot, kā izglītības iestāžu vadība analizē, plāno reformas īstenošanas procesus, kā strādā pedagogi ar skolēniem, vecākiem, kā tiek īstenota iepriekšējā pārbaudē šie izteiktie priekšlikumi. Un te mēs skaidri arī parādījām šo dinamiku. Mēs paskatījām valsts valodas zināšanas trīs gadu periodā. Tas ir, no 2001. līdz 2003.gadam. Un 9.klases sasniegumu dinamika valsts valodas eksāmenā - 24% rāda progresu, kur mēs redzējām, ka pieaugums ir pozitīvais, tad 72% – stabili sasniegumi un tāpat tikai 1,2% ir regress. Bet te šajās izglītības iestādēs mēs skatījām arī cēloni, jo bija atvērtas korekcijas klases. Nu tieši tāpat arī 12.klasē. Šeit 26% progresu rāda izglītības iestādēs, stabili 70% un regress bija 5% izglītības iestāžu. Starp tām vakarskolas divas un viena vidusskola.

Vēl te par Inspekcijas datiem daudz tika runāts. Es vēlos varbūt paskaidrot, kā tad notiek šo datu vākšana, cik viņa ir pamatota un cik liels ir tas ticamības, varbūt, procents.

Katram šim darba uzdevumam inspektoram ir sagatavoti darba materiāli un pirmajā posmā gan 2003., gan 2004.gadā patiesi mēs lūdzām izglītības iestādes vadību sniegt pašvērtējumu, kur ir ietverti visi nepieciešamie dati, kas būtu tas kopums, lai varētu teikt, ka izglītības iestāde ir gatava pasniegt šos priekšmetus valsts valodā kvalitatīvā līmenī. Un te ir ļoti daudz šo jautājumu, sākot no pedagogu kursiem, pedagogu sagatavotības, gan no iekšējās kontroles, gan visām metodiskajām

apvienībām. Te, ja ir vēlēšanās, var apskatīt, metodiskie līdzekļi – grāmatas, darbs ar vecākiem, darbs ar skolēniem, visas fakultatīvās nodarbības un tamlīdzīgi. Te ir ārkārtīgs daudzums datu. Un izglītības vadītājs, kā valsts pārvaldes amatpersona šo te izziņu paraksta un nes atbildību par šīs izziņas datu pareizību.

Tālāk darbs jau ir Inspekcijai, tad inspektors šos datus izglītības iestādei gan dokumentāli, gan arī, kā jau te minēja, ar anketu palīdzību, man jānoskaidro, kāpēc šai izglītības iestādē anketa nav saņemta, bet rīkojums prasa vismaz vienu 9. un vismaz vienu 10.klasi, jo visas mēs nevaram aptaujāt. Pie tam, 2003. un arī 2004.gadā mēs gan krievu, gan latviešu valodā pie anketas pievienojām tādu skaidrojošu vēstuli. Un, ja ir vēlēšanās, šie anketu kalni stāv Inspekcijā, mēs varam rādīt šīs anketas, kur ir gan pozitīvi, gan arī negatīvi, protams, vecāku secinājumi pierakstīti, bet bija arī tādas atbildes, kas teica, ka mēs patiesi domājam, ka būs jāmacās šie visi priekšmeti latviešu valodā. Šeit arī šīs vēstules ar šiem skaidrojumiem visiem ir.

A.Endziņš.

Puišes kundze, es atvainojos, mēs jums devām 10 minūtes. Vai jums vēl būs vajadzīgs laiks?

V.Puiše.

Jā. Līdzīgi ir tād, arī nākamajos gados mēs esam skatījuši šo jautājumu, tāpēc Inspekcijas rīcībā ir ļoti plašs pārbauzu materiālu skaits, ar kuru var iepazīties gan mūsu mājas lapā, gan pārskatos.

Paldies.

A.Endziņš.

Tiesneši grib uzdot jautājumus. Apsīša kungs, lūdzu!

R.Apsītis.

Man viens jautājums. Sakiet, pēc visa iepriekš teiktā, jūs varētu nonākt pie secinājuma, ka skolotāju valsts valodas zināšanu līmenis ceļas, progresē vai nē?

V.Puiše.

Jūs domājat mazākumtautību apmācības iestādēs?

R.Apsītis.

Jā.

V.Puiše.

Es varu apgalvot tikai par tiem pedagogiem, kas māca priekšmetu valsts valodā. Mēs esam vērtējuši tikai tos pedagogus, kas māca priekšmetu valsts valodā. Un tur šis vērtējums tād ir atbilstošs.

R.Apsītis.

Atbilstošs. Un progresē?

V.Puiše.

Viņš ir labs, lai varētu mācīt priekšmetu valsts valodā. Tā ir dzimtā valoda faktiski šim skolotājam, ja runa ir par valsts valodu. Jā, protams.

R.Apsītis.

Jā. Nu bet kādreiz kaut vai televīzijā parāda kādu mazu fragmentiņu no skolas dzīves, no stundas un tur laikam krievu tautības skolotāja viņa runā diezgan tā ... nu bēdīgi.

V.Puiše.

Nu tur ir jāskatās vai tā krievu tautības skolotāja māca priekšmetu, kas ir paredzēts mācīt valsts valodā. Bet tas, ka šo pārbaūžu rezultātā mēs vēl pašvaldībai sniedzam šos datus un rādām, cik vajadzīgi vēl valsts valodas kursi un ka uz to pašvaldības arī reaģē tūlīt, to es varētu apliecināt. Tā tas ir.

R.Apsītis.

Paldies.

A.Endziņš.

Brantas kundze, jā lūdzu!

A.Branta.

Sakiet, lūdzu, vai jūs pārbaudāt katru pedagogu, kurš pasniedz, būdams krievu tautības vai kuram pamatvaloda ir krievu valoda, māca priekšmetu latviešu valodā? Katru jūs pārbaudījāt?

V.Puiše.

Jā, saruna bija ar katru. Pie katra bija arī metodisko apvienību vadītāji stundās un pie tam arī mēs skatījām pēc metodikas skolotāja metodiskos plānus, viņa dokumentāciju. Pedagoģisko dokumentāciju, lai varētu pārliicināties arī par valodas zināšanām rakstos.

A.Branta.

Sakiet, lūdzu, jūs bijāt arī vakar un šodien. Jūs, acīmredzot, dzirdējāt, ka tika izteikti pārmetumi, es pat atļausos citēt: "sačakarēta latviešu valoda, ka tā nav nekāda mācīšana, ka bērni neko nevar iemācīties, ka bērni māca skolotājus latviski runāt".

V.Puiše.

Ja ir šādi apgalvojumi, tad inspekcija reaģē tikai ar konkrēta izglītības iestāde, konkrēta skolotāja un konkrēta klase, un tad mēs ejam iekšā un izvērtējam šo faktu, jo citādi mēs nevaram.

A.Branta.

Un sakiet, šādas sūdzības jums ir par šādiem konkrētiem faktiem?

V.Puiše.

Par izglītības programmas īstenošanas pārkāpumiem inspekcijā sūdzību nav.

A.Endziņš.

Čepānes kundze, lūdzu!

I.Čepāne.

Es īsti nesapratu šo kontroles uzbūvi, institucionāli tieši valstī. Es sapratu, ka inspekcija ir centrā un pēc tam rajonos ir pašvaldību izglītības pārvaldes. Tā ir, ja?

V.Puiše

Jā.

I.Čepāne

Un, sakiet, reāli kas kontrolē? Cik ir to cilvēku, kas var? Nu krievu skolas daudz Latvijā ir. Cik cilvēki var izkontrolēt visu to?

V.Puiše.

Jā, krievu skolas, vidējās izglītības iestādes 2003.gadā bija 132, kas arī šeit ir šajā kontrolē visas aptvertas. Varbūt es jums teikšu Rīgu. Rīgā ir 60 un ir 5 inspektori.

I.Čepāne.

Piedodiet, cik?

V.Puiše.

Pieci.

I.Čepāne.

Pieci inspektori Rīgā? Un cik ir krievu skolas?

V.Puiše.

Sešdesmit. Tāpēc šai pārbaudei ir vesels mēnesis laika, un pēc likuma inspekcija drīkst piesaistīt arī ekspertus un, vienojoties ar Rīgas pašvaldību, mēs esam lūguši metodisko apvienību un speciālistu palīdzību, kuri arī nāk palīgā šos datus apstrādāt.

I.Čepāne.

Un sakiet, ļoti neprofesionāls jautājums par metodiku. Es neko nezinu, kā jurists būdams. Kad es mācījos skolā, tad mums teica tā: "Bērni, esiet gatavi! Uzvelciet baltos priekšautiņus, krādziņas lai būtu tīras. Rīt mums būs inspektors stundā!" Vai jums ir tāpat? Esiet aktīvi! Jūs celsiet rokas un tas un tā uzdos jautājumu. Kā notiek? Vai tā ir nejauša? Vai tik tiešām tiek jau pateikts, ka tajā stundā tagad būs kontrole? Jūs man piedodiet par jautājumu. Es absolūti neorientējos tajā jomā.

V.Puiše.

Nē. Inspekcija nejauši iet skolā tikai tad, ja ir kāds sūdzības jautājums, kur kaut kas ir jānoķer, piemēram. Bet es domāju, ka šie laiki varbūt jau ir garām. Un ja arī skolotājs tā saka bērniem, mēs tur nevaram varbūt iejaukties. Bet izskanēja arī pārmetums par to, ka, ja inspektors ienāk, tad nu mēs paņemsim tās grāmatas citas un runāsim tādā valodā. Tas ir diezgan nopietns

apsūdzējums gan izglītības iestādes vadītājam, gan skolotājam, jo likums tomēr nosaka arī skolotājiem pamatpienākumus, ka viņam ir jābūt atbildīgam par izglītības programmas īstenošanu, un direktoram vēl jo vairāk. Kā jau teicu, valsts amatpersonai ir jābūt atbildīgai. Un ja tāds fakts un direktore to zin, tiek pierādīts, tad ir jālemj par viņa atbilstību ieņemamajam amatam.

A.Endziņš.

Tad es saprotu, Puišes kundze, ka jūsu 5 inspektoru komanda, ja tā varētu teikt, nav jau domāta minoritāšu skolām.

V.Puiše.

Nē.

A.Endziņš.

Tas ir vispār izglītības sistēmai kā tādai.

V.Puiše.

Jā. Tieši tā.

A.Endziņš.

Tā tad tā slodze ir stipri vien lielāka.

V.Puiše.

Jā, uz inspektoru ir apmēram 45 vispārizglītojošās, bet mūsu pārziņā vēl ir sporta, mākslas un tamlīdzīgi.

I.Čepāne.

Bet vai skolotāji zin vai nezina, kad būs inspektors rīt, piemēram?

V.Puiše.

Jā, viņi zin.

I.Čepāne.

Viņi zin un tas bija tas jautājums.

V.Puiše.

Ar direktori noteikti saskaņojam plānus, lai izglītības procesu nejauktu, lai nekavētu stundas, lai viss plāns būtu jau skaidrs.

I.Čepāne.

Bet tā jūs varat iegūt objektīvas ziņas, kad zin iepriekš, un bērni varbūt iemācās labāk? Nu, tiešām, tas ir tas pats, kas padomju laikā.

V.Puiše.

Jā, varbūt, bet tad mēs nevaram ne par pedagogu profesionālo ētiku runāt, ne par ko, ja ir tāds tik ļoti liels aizspriedums.

A.Branta.

Sakiet, lūdzu, tad šī te inspekcija nolemj, ka pārbaudīs, teiksim, no pirmdienas tur skolu numur tādu un tādu. Cik ilgi notiek šī inspekcija?

V.Puiše.

Tas ir atkarīgs no...

A.Branta.

Piedalīšanās stundā, konkrēti.

V.Puiše.

Tas ir atkarīgs gan no grupas lieluma, no ekspertu daudzuma, kas ir inspektoram, gan arī no klašu skaita. Inspektors izplāno, lai visu šo metodiku, lai visu to, kas ir paredzēts katrā izglītības iestādē, varētu vai...

A.Endziņš.

Paldies.

Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav.

Cileviča kungam ir?

B.Cilevičs.

Jā, man ir vairāki jautājumi, ja man tiks atļauts, protams,

Pirmais jautājums ir šāds. Puišes kundze, jūs teicāt, ka bija pārbaudīti visi skolotāji personiski. Bet sakiet, lūdzu, kāpēc tad lietas materiālos ir tikai dati par pašvērtējumu? Varbūt, ka jā, jūsu inspektori personiski pārbaudīja katru skolotāju, tad viņi arī varētu kaut kādus datus sniegt, nevis pašvērtēt.

V.Puiše.

Lietas materiālos ir inspekcijas ziņojums, kur ir kopsavilkums par visu, jo tas kopsavilkums veidojas gan no pašvērtējuma, gan no inspektora iesniegtās izziņas, gan no visām anketām.

B.Cilevičs.

Jūs domājat par skolotāju prasmes anketām

V.Puiše.

Skolotāju, skolēnu, vecāku. No visām.

B.Cilevičs.

Nē. Es domāju ne par attieksmi, bet tieši par valsts valodas prasmi.

V.Puiše.

Tieši otrādi. Tas nav nekāds pašvērtējums. Es tikko stāstīju, kā mēs ieguvām šos datus.

B.Cilevičs.

Tātad šie dati nav pašvērtējums. Jo tas ir drusciņ pretrunā ar to, ka izskanēja šodien diskusijā, atbildot, kad cita pieaicinātā persona atbildēja uz tiesas jautājumiem.

V.Puiše.

No 1997.gada Valsts valodas inspekcija un tālāk ar metodiskajiem dienestiem kopā veicot.

B.Cilevičs.

Paldies.

Tātad saskaņā ar jūsu iesniegtajiem datiem 1997.gadā valsts valodu brīvi pārvaldīja 53,5% skolotāju, kas strādāja mazākumtautību skolās. Pēc sešiem gadiem – 2003.gadā šis rādītājs palielinājās tikai par 0,1%, kaut gan, cik es sapratu, praktiski vairāk, jo latviešu valodas skolotāji netika ņemti vērā. Bet 2004.gadā – pēc gada, jau bija 70,8%. Kaut kā brīnumaini izskatās. Vai šie dati patiešām ir ticami, ka viena gada laikā tik liela skolotāju daļa pēkšņi iemācījās brīvi runāt latviski?

V.Puiše.

Es jau teicu, ka šie dati ir iegūti tikai no tiem skolotājiem, kuri bija plānoti 2004.gada 1.septembrī kā priekšmetu skolotāji, kas mācīs valsts valodā. Ja iepriekšējos gados mēs skatījām visu kopumu, tad šeit tikai tie, kas mācīs, bija plānots mācīt.

B.Cilevičs.

Tātad šie dati nav salīdzināmi. Kaut gan tie iekļauti vienā tabulā lietas materiālos, ko iesniedz inspekcija.

V.Puiše.

Tam bija savs mērķis.

B.Cilevičs.

Paldies.

Tālāk. Jūs teicāt par pozitīvo valsts valodas zināšanu dinamiku, pārbaudot pamatskolas absolventus. Mēs, protams, to atzīmējam un runāsim par to. Bet jautājums nav par dinamiku. Jautājums ir par to, vai tiek sasniegts līmenis, kas ļauj visiem pamatskolas absolventiem mācīties vidusskolā latviski. Un man ir jautājums – vai tā tas ir? Un otrkārt, anketas ir ļoti bieži sastopama atbilde – daļēji gatavi. Kā jūs interpretējat šo atbildi, ka pamatskolas absolventi ir daļēji gatavi mācīties latviski?

V.Puiše.

Jā, anketā tāds jautājums tika iekļauts, un tas ir salīdzināms ar valsts valodas apguves līmeni eksāmenā. Nu, skolēns sevi tā vērtē. Daļēji viņš jūtas kā gatavs. Pie kāda atskaites punkta šo atbildi

pieskaitīt, tāds nebija mūsu mērķis. Bet tas, ka ir zināmas grūtības, jo 10.klase komplektējas no dažādām skolām, un pamatskolā, es pieņemu, ka katram ir cita pieredze, cits priekšmets ar valsts valodas mācībām. Tādēļ ar izglītības iestāžu vadītājiem mums bija daudz sarunas un ir plānots, kā šo līmeni vienādot. Tās ir konsultāciju stundas un tamlīdzīgi.

B.Cilevičs.

Sakiet, lūdzu, sastādot šīs anketas, vai jūs izmantojat profesionālo sociologu konsultācijas?

V.Puiše.

Šīs anketas sastādot, tika ņemts vērā Pasaules Bankas pašvērtējuma anketu pamats, un mums nav inspekcijai tādu iespēju pasūtīt, nav tādu līdzekļu pasūtīt profesionālu pētījumu.

B.Cilevičs.

Ja es pareizi sapratu, jautājums, ka “daļēji gatavs”, tas bija iekļauts kā viena no atbildēm jūsu anketās. Tas nebija kaut kas tāds, ko skolēni paši izdomāja. Viņiem bija piedāvāta šāda viena no izvēlēm un viņi to izvēlējās. Tāpēc es uzdevu jautājumu par interpretāciju, kā jūs to saprotat, kas ielikāt kā vienu no iespējamajiem variantiem. Jūs sakiet, ka interpretācijas jums nav.

V.Puiše.

Nesapratu jūsu jautājumu. Vai jūs domājat, ka šī atbilde “daļēji gatavs”, ja bērns tā jūtas.

B.Cilevičs.

Bet ko tas nozīmē jūsu prāt?

V.Puiše.

Ka viņam vēl ir nepieciešama valsts valoda, acīmredzot.

B.Cilevičs.

Paldies.

Šeit jūsu viens raksts “Rīgas Balsī” 6.aprīlī, un šeit, atsaucoties uz jums rakstīts, ka jūs neizslēdziet iespēju, ka reformas rezultātā nepazemināsies izglītības kvalitāte. Sakiet, lūdzu, vai tas atbilst patiesībai un ko jūs domājat par to?

V.Puiše.

Te jau daudz tika runāts par to, ka nevar ne apgalvot, ne noliegt to, kamēr nav šie rezultāti.

B.Cilevičs.

Skaidrs.

Paldies. Un ja drīkstu vēl divus jautājumus.

A.Endziņš.

Lūdzu!

B.Cilevičs.

Anketā, kas ir pievienota pēdējam rīkojumam 17.martā, ir uzdoti jautājumi par 9. un 12.klašu skolēnu zināšanu līmeni un dinamiku valsts valodas eksāmenā, bet nav nekādu jautājumu par citu priekšmetu kvalitāti un dinamiku. Kāpēc?

V.Puiše.

Mēs neesam plānojuši un arī iepriekšējās pārbaudēs mēs neskatām pārējo priekšmetu dinamiku. Tāpēc, lai būtu šis salīdzinājums ar iepriekšējiem gadiem. Sprotiet, nevar anketu tik bezgalīgi, un nav tāda kapacitāte, lai visu apstrādātu un pētītu.

B.Cilevičs.

Tad pēdējais jautājums. Kur jūs dabūsiēt tos datus par izglītības kvalitātes dinamiku pēc diviem gadiem, ja jūs neuzdodiet šādus jautājumus un nekādi citi monitoringa veidi netiek veikti, un, kā mēs zinām, centralizēto eksāmenu datus dažādos gados salīdzināt nevar.

V.Puiše.

Valstij datu salīdzināšanai ir tikai valsts centralizētie eksāmeni un valsts pārbaudes darbi izglītības iestādēs. Tur šos datus varēs dabūt.

B.Cilevičs.

Piedodiet, man jāuzdod precizējošs jautājums. Tikko Ancupova kungs manā skatījumā pilnīgi pamatoti uzsvēra, ka nevar salīdzināt centralizētā eksāmena datus vienā skolā, piemēram, iepriekšējā gadā un nākamajā gadā, jo uzdevumu grūtības pakāpe ir ļoti atšķirīga. Jūs tagad mināt tos datus kā vienīgo informācijas avotu. Kam ir taisnība?

V.Puiše.

Es vēlētos pateikt, ka uzdevumu grūtības pakāpe ir piesaistīta pie valsts izglītības standarta, pie priekšmeta standarta. Un tas ir ar valstī noteiktu likumu, zināms zināšanu līmenis, kas, beidzot noteiktu izglītības pakāpi, ir jāzina. Un manā izpratnē tas ir salīdzināms. Tas ir vienīgais atskaites punkts faktiski.

B.Cilevičs.

Paldies. Man vairāk nav jautājumu.

A.Endziņš.

Paldies.

Kusiņa kungam?

G.Kusiņš

Paldies, nav jautājumu.

A.Endziņš

Nav jautājumu.

Paldies, Puišes kundze!

Tiek uzklausiā Izglītības un zinātnes ministrijas vispārējās izglītības departamenta direktora vietniece un Integrācijas nodaļas vadītāja Papules kundze. Lūdzu Cik jums būtu laiks vajadzīgs?

E.Papule.

Es centīšos nepārsniegt 15 minūtes.

A.Endziņš.

Lūdzu!

E.Papule.

Godātā tiesa! Noklausoties šodien un arī vakardienas sarunu, es gribētu pievērst uzmanību diviem aspektiem. Un viens no tiem būtu – kā Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas ir veidojusies mazākumtautību izglītības sistēma.

Un šeit mēs varam runāt šobrīd par trim posmiem, kas, protams, saskan arī ar normatīvajiem aktiem, un tomēr mazlietiņ, kā tas ir noticis dzīvē. Šķiet, ka tas ir svarīgi.

Tātad pirmo posmu var relatīvi datēt sākot ar neatkarības atjaunošanu – no 1991.gada līdz vismaz 1995.gadam, - kad atjaunojoties neatkarīgai Latvijai, izveidojās jaunas, tuvākajā vēsturē neesošas mazākumtautību izglītības skolas. Tās ir Poļu, Rīgas ebreju un Ukrainu vidusskolas, kuras vēl joprojām darbojas kā vidusskolas un dažas no tām plāno pārtapt par ģimnāzījām.

Šī kustība šobrīd ir vainagojusies un viens no rezultātiem ir tas, ka šobrīd Latvijā var mācīties, jeb kā mācību valodu izmantot astoņas mazākumtautību valodas. Šķiet, ka Eiropas Savienībai tas būtu labs piemērs, kā maza valsts var nodrošināt valsts un pašvaldības finansētu izglītību astoņās mazākumtautību valodās pamatskolā un septiņās mazākumtautību valodu kā mācībvalodu izmantošanas iespējas vidusskolā.

Runājot par poļu skolas sistēmu jāsaka, ka šobrīd darbojas piecas skolas un tas, ka šīs skolas ir izveidojušās un darbojas nu jau vairāk kā apmēram 15 gadus, liecina daži statistikas dati. Piecas skolas, šobrīd trīs vidusskolas, viena no tām ir vidusskolas statusu ieguvusi relatīvi nesen – pirms diviem gadiem. Poļu skolās skolēnu skaits pieaug. Ja mēs salīdzinām ar krievu mācību valodas skolu vai izglītības programmu skolēnu statistiku, tad tur skolēnu skaits samazinās. Pieaug latviešu mācību valodas skolās skolēnu skaits. Un atšķirīgs piemērs ir poļu skolu skolēnu skaita pieaugums.

Otra lieta. Izglītības satura un eksaminācijas centrā ir pieejami dati, kurā parādās poļu, piemēram, Rīgas Poļu vidusskolas skolēnu centralizēto eksāmenu valsts pārbaudījumu apmācības sasniegumi, kur ir vērojams mācību sasnieguma pieaugums, tātad dinamika.

Un trešais, kam es gribētu pievērst uzmanību, ka šīs skolas vienmēr ir darbojušās ar vecāku un poļu kultūras un nacionālo biedrību atbalstu. Lūdz ar to vienmēr ir atbalstījušas Latvijas valsts politiku, tai skaitā izglītības politiku, tai skaitā mazākumtautību izglītības politiku. Līdz ar to šo skolu mācību sasniegumu dinamika būtu jau zinātniski pētāma un būtu kā arguments, jo to darbības periods ir ilgāk kā 10 gadi.

Otrs posms, ja varētu tā iedalīt, ir 1995.-1998.gads, kad darbojās iepriekšējā Izglītības likumā 5.panta labojumi par diviem mācību priekšmetiem pamatskolā un trim mācību priekšmetiem

vidusskolā apguvi valsts valodā. Šajā laikā vairākās skolās, nu, vismaz 15 skolās, tātad sākot ar 1995.gadu, tika vairāk kā divi priekšmeti, tātad vairāk kā 2 priekšmeti sākti mācīt valsts valodā. Šīs skolas nav tikai Gulbenē, Bauskā, Valmierā, vai, teiksim, pilsētās, kur ir relatīvi mazs mazākumtautību iedzīvotāju skaits. Šīs skolas ir Daugavpilī, Rīgā un Liepājā. Šo piemēru es minu tādēļ, ka arī šajās skolās tātad ir vismaz 10 gadu pieredze. Šajās skolās ir vairāki jau devīto klašu absolventi un šo skolu datu analīze un mācību sasniegumu dinamika ir arī atzīstama kā ticamības dati un vērtējami, tātad kā arguments.

Un arī Izglītības satura un eksaminācijas centrā ir pieejami dati, piemēram, par Daugavpils 3.vidusskolu, kur var parādīt, kā skolēnu sekmes vairākos priekšmetos, ne tikai valsts valodā, bet arī citos priekšmetos, piemēram, angļu valodā vai matemātikā, kas ir valsts pārbaudes darbu līmenī, iegūti dati, ir pieauguši.

Šajā laikposmā var runāt arī par to, ka normatīvie akti noteica pakāpenisku pāreju vai pakāpeniski uzsāka vienotas izglītības sistēmas izveidi Latvijā. Tātad tika uzsākta, likvidēta krievu vai skolu dalījums pēc mācību valodas. Ja mēs zinām, ka līdz 1998.gadam faktiski mēs runājam par krievu skolu un latviešu skolu, tātad mēs runājam par skolu sistēmas segregāciju, tad šis normatīvā akta labojums faktiski uzsāk vienotu izglītības sistēmas izveidi. Tātad mēs varam sākt runāt par integrācijas procesu arī mazākumtautību izglītības sistēmā.

Šajā pašā laikā valsts, protams, izveidoja vairākus instrumentus, kā palīdzēt gan skolotājiem, gan skolēniem, un šobrīd arī vecākiem atbalstīt izglītības sistēmas pārmaiņas. Un viens no instrumentiem ir Izglītības un zinātnes ministrijas pārziņā no 1996.gada esošā latviešu valodas apguves valsts programma, kura četrus gadus līdz 2000.gadam darbojās ar starptautisko organizāciju, tai skaitā ANO, finansiālu un visādu citādu līdzdalību un atbalstu. Šīs pārmaiņas bija arī likumsakarīgas un pakāpeniskas tādēļ, ka faktiski līdz 1998.gadam var runāt par to, ka valsts ir izveidojusi vienotu eksaminācijas sistēmu, kas ir izglītības kvalitātes mērīšanas sistēma, vienotu izglītības satura sistēmu, tas ir, mācību priekšmetu standartu sistēma, un kā zināms, ar šo gadu, ar nākamo mācību gadu tiek izsludināta faktiski vienīgā izglītības reforma, kas ir atspoguļota dokumentos, tā ir izglītības satura reforma. Tātad tā ir nākamā pēc šī laika posma.

Un līdz 1998.gadam mēs varam runāt arī par to, ka ir izveidota mācību satura bāze, tas ir, mācību grāmatas Latvijas Republikā tiek izdotas vismaz divās valodās, tā ir latviešu valoda un krievu valoda, un ļoti retos gadījumos var atrast piemērus, kur mācību priekšmetā nav mācību adekvāta mācību grāmata vienā vai otrā valodā. Tātad tā pati grāmata, kas ir latviešu valodā, ir atrodama arī krievu valodā. Līdz ar to skolēniem ir iespēja lasīt divās valodās mācību saturu vai iegūt paskaidrojumus savā dzimtajā valodā, ja tā šajā gadījumā ir krievu valoda.

Un trešais posms ir šā brīža Izglītības likums, 1998.gads, kur par mazākumtautību izglītības veidošanas procesa gala posmu es minētu 2007. Vai, vēl precīzāk 2010.gadu, kad pārmaiņu process varētu tikt uzskatīts par pabeigtu. Un šis Izglītības likums faktiski pielika punktu segregētai skolu sistēmai, jo ieviesa pilnīgi jaunu terminu, tās ir izglītības programmas. Un jebkura skola, neatkarīgi no tā, kā tradicionāli līdz tam vai šobrīd skola ir mācījusies pēc mācību valodas, var izvēlēties izglītības programmu vismaz divos veidos. Vienu, kur var mācīties valsts valodā, un otru, kur var

mācīties mazākumtautību valodā un valsts valodā. Šo pašu pieeju valsts šobrīd, izmainot Izglītības likuma pārejas noteikumus, saglabā arī vidusskolā.

Otrs aspekts, kam es vēlētos šobrīd pievērst uzmanību, kas arī tiek diskutēts šīs divas dienas, ir dialogs par mazākumtautību izglītības, teiksim, izveides procesu, attīstībai perspektīvu Latvijā. Arī šeit varētu datēt divus posmus. Faktiski var runāt par trim posmiem.

Jau sākot no 1996.gada līdz 1998.gadam mums bija intensīva sadarbība ar Eiropas Padomi, ar Eiropas Padomes ekspertiem mazākumtautību izglītības jautājumos, mums bija vairākas darba grupas un vismaz pieci semināri, kuros piedalījās starptautiski atzīti un arī šobrīd šo cilvēku vārdi ir respektējami Semināri par mazākumtautību izglītību.

Otrs aspekts mums bija sadarbība ar tā laika Sorosa fondu, par ko liecina lietā iesniegtie materiāli par sadarbības līguma noslēgšanu, kurā tika izveidota speciāla programma "Atvērtā skola", kas veicināja skolu savstarpējo sadarbību.

Trešais aspekts, protams, ka Izglītības un zinātnes ministrija izmantoja vietējo zinātniskos spēkus un pasūtīja tajā laikā Latvijas universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas institūtam pētījumu par to, kāda ir bilingvālās izglītības jeb mazākumtautību izglītības pieredze citās valstīs un kādi modeļi varētu būt pieņemami vai atbilstīgi no teorētiskā viedokļa un praktiskās situācijas Latvijā.

Šajā laikā praktiski līdz 2002., 2003.gadam, protams, ka Izglītības un zinātnes ministrijas galvenie dialoga partneri bija skolu direktori. Jo ne tikai likumdošana ir normatīvie akti, bet arī skolu praktiskā darbība nosaka direktoru atbildību par to, kas notiek viņu skolās. Un direktors tiešām ir atbildīgs gan par izglītības kvalitāti, gan par to, kāda ir skolas un vecāku, un skolēnu sadarbība. Un līdz ar to mūsu galvenie semināru, sarunu, profesionālo dialogu partneri vienmēr ir bijusi skolas direktore vai skolas administrācija. Paralēli tam mēs esam atbalstījuši un organizējuši arī tālākizglītības seminārus skolotājiem. Un kā zināms, 2001.gadā, sekojot līdzi arī Latvijas sabiedrības demokratizācijas procesam, tika izveidota Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos, kurā līdz 2004.gadam jeb 2003.gada decembrim tika iekļautas tās mazākumtautību organizācijas, kuru statūtos ir norādīta interese par izglītību un kuras ir izteikušas savu interesi par politisko vai kultūras jautājumu aspektā interesi darboties ar mazākumtautību izglītību. Protams, ka dialoga, teiksim, virzība, mainījās 2003./2004.mācību gadā, kad tika iniciēti grozījumi Ministru kabineta noteikumos par Vispārējās vidējās izglītības standartu, kad tika iniciēti likumdošanas normatīvi, jo, vērojot arī sociālo un politisko situāciju Latvijā, mums bija nepieciešamība runāt tieši ar skolēnu vecākiem, paralēli, protams, runājot arī ar skolu administrāciju, bet runāt tieši ar skolēnu vecākiem.

Un tieši tāpēc tika izveidotas vairākas darba grupas, tai skaitā viena starpministriju darba grupa, kura, pamatojoties uz skolu pieprasījumiem, viesojās skolās un tikās ar konkrētu skolu vecākiem. Tai skaitā bija arī dažas politisku organizāciju tikšanās, par kuru minēja arī vecāku pārstāvis, bet arī šajā piedalījās vairāku ministriju pārstāvji un stāstīja par likumdošanas izmaiņām.

Tas īsumā šobrīd ir viss, kam es gribēju pievērst godātās tiesas uzmanību.

A.Endziņš.

Paldies, Papules kundze.

Kādi jautājumi būtu tiesnešiem?

Kūtra kungs, lūdzu!

G.Kūtris.

Papules kundze, kā jūs dzirdējāt gan vakar, gan arī šodien, vairākkārt tika izskanējuši tādi pārmetumi, visticamāk tieši ministrijas līmenī, ne tik daudz varbūt likumdevējam, ka nenotika šī sadarbība ar mazākumtautībām, lai varētu pilnvērtīgāk sagatavoties reformai, vai izstrādāt reformai vajadzīgāko reglamentāciju.

Sakiet, lūdzu, kā reāli notika vai nenotika šī sadarbība ar mazākumtautību pārstāvjiem?

E.Papule.

Tātad viens no instrumentiem, kas Izglītības un zinātnes ministrijai ir oficiāli no 2001.gada, ir Konsultatīvā padome, kurā ir iekļauti ne tikai ar krievu nacionālo vai kādu citu organizāciju saistīti pārstāvji, bet ir arī lietuviešu, poļu un citu minoritāšu pārstāvji, kā arī viens no vecāku pārstāvjiem. Tas ir mūsu instruments, kur lietā ir pievienoti Konsultatīvās padomes sēžu protokoli, kuri parāda, ka mēs vismaz trīs gadus diskutējam par normatīvajiem aktiem, uzklaušijām dažādus viedokļus, un pieņemām lēmumu virzīt likumdošanā grozījumus, tieši balstoties uz Konsultatīvās padomes ieteikumiem.

Tai pašā laikā līdz Konsultatīvās padomes izveidei mums ir bijusi arī darba grupa mazākumtautību izglītības programmu izstrādei pamatskolā, kur arī iesaistīti gan pārstāvji no Sorosa fonda, gan pārstāvji no tagadējās organizācijas, kuru droši vien īsāk krieviski ir saīsināt kā *LAŠOR*. Tā ka tās organizācijas, kas ir izteikušas interesi sadarboties, tiek uzklaušītas.

2004.gadā Konsultatīvās padomes sastāvs tika mainīts jeb papildināts, jo ir izveidojušās jaunas mazākumtautību organizācijas, kas ir izteikušas interesi par izglītības veidošanu, mazākumtautību izglītību. Mūsu Konsultatīvās padomes locekļu skaits ir papildināts ar jaunām organizācijām.

G.Kūtris.

Šajā sadarbībā tātad bija izteikti kaut kādi priekšlikumi. Vakars, piemēram, Ligutas kundze teica, ka viņas priekšlikumi netika ņemti vērā, pareizāk sakot, par fakultatīvo mācību procesu.

E.Papule.

Mēs runājam par 1996.gadu.

G.Kūtris.

Vai bija tādi priekšlikumi, ko jūs arī uzklaušijāt un ietvērāt iekšā?

E.Papule.

Jā. 2002.gadā konsultatīvā padome nolēma, un to pieminēja arī Pimenova kungs savā runā šodien. Konsultatīvā padome uzklaušīja *LAŠOR* ieteikto, tik tiešām lietot šo krievisko saīsinājumu. Visiem pazīstams. *LAŠOR* ieteikumu un organizēja divus seminārus visiem mazākumtautību izglītības programmu īstenojošo skolu direktoriem, kurā *LAŠOR* pārstāvji informē par savu izveidoto pamatskolas modeli. Tas, kāda bija direktoru reakcija, atkarīga no direktora un pārstāvju

meistarības vai profesionalitātes, vai pārliecinātības, vai modeļa pamatotības. Tā ka mums ir bijuši divas lielas konferences.

A.Endziņš.

Paldies.

Lepses kungs, lūdzu!

A.Lepse.

Sakiet, lūdzu, vai Latvija sniegusi kādu ziņojumu Apvienoto Nāciju Organizācijai tieši par mazākumtautību izglītības jautājumiem? Kādi bija viņu atzinumi? Šeit pieteikuma iesniedzējs, atsaucoties uz ANO secinājumiem, saka, ka tie ir bijuši arī negatīvi.

E.Papule.

Es esmu piedalījies Latvijas Republikas delegācijā divās ANO komitejās – vienā par Latvijas reakciju, otra par vēl kaut ko. Bet lietā ir abas lietas. Un šajā gadījumā ne viena, ne otra komiteja tieši nevar ietekmēt vai secināt par izglītību. Par izglītību tie vienmēr ir bijuši blakus lēmumi. Bet jebkurā gadījumā šie blakus lēmumi ir bijuši tādi, ka Latvijas Republikai ir tiesības lemt par savu izglītības sistēmu. Proporcionālais dalījums tajā brīdī tika pieņemts Ministru kabinetā 81.panta kārtībā. Proporcionālais dalījums ir optimāls, un Latvijai ir jāseko izglītības kvalitātes jautājumiem. Tā ka šajā gadījumā abas komisijas neatzina ne diskrimināciju, nekādu citu pārkāpumu. Cilvēktiesību komitejā pat atzina vairāk – izglītība nav saistīta ar cilvēktiesībām. To ir arī delegāciju vadītājs abos gadījumos Nils Muižnieks publiski paudis, ka tas tā ir, un viņš ir speciālists cilvēktiesībās.

A.Endziņš.

Paldies.

Apsīša kungs, lūdzu!

R.Apsītis.

Šodien, šķiet, tas bija Pimenova kungs, kas izteica bažas par eksāmeniem 2007.gadā. Par valodu, kādā šie eksāmeni būs. Vai tie būs latviešu valodā, vai mazākumtautību valodā. Un kas tad izvēlas šo eksāmenu valodu un kuros priekšmetos?

E.Papule.

Valsts centralizēto eksāmenu faktiski vidusskolā 12.klasē skaits ir pieci. Divus no tiem nosaka valsts, divus nosaka skola un vienu nosaka skolēns. Tātad šajā gadījumā... Jā, tā ir. Nekārto visos eksāmenos, visos priekšmetos valsts pārvaldes eksāmenu. Un valsts noteiktie eksāmeni, ja es šobrīd nemaldos, ir angļu valoda un latviešu valoda. Tas ir viens.

Šobrīd Ministru kabineta noteikumos ir tiešām punkts, ka sākot ar 2007.gadu valsts pārbaudes darba saturs ir latviešu valodā. Tātad šie pieci eksāmeni, kurus skolēns kārtos, papīra izpratnē, papīra formātā ir valsts valodā. Šajā gadījumā eksaminācijas procesu nosaka eksāmenam

pievienotā instrukcija. Un instrukcijā jau šogad tiks ieviesta norma, ka skolēns var izvēlēties atbildes valodu.

A.Endziņš.

Paldies.

Vai vēl kādi jautājumi?

Brantas kundze, lūdzu!

A.Branta.

Es jums gribētu pajautāt, kā praktiski notiek mazākumtautību programmu licencēšana.

E.Papule.

Tas tiešām ir viens no Integrācijas nodaļas galvenajiem uzdevumiem, un to mēs veicām līdz 2002.gadam atbilstoši vecajai normai, un līdz 2004.gada pavasarim skola var uzsākt darbu atbilstoši jaunajiem grozījumiem. Praktiski tas ir tā, ka skola, pamatojoties uz Ministru kabineta noteikumiem, izveido savu izglītības programmu. Skola var ielikt specifikāciju, speciālas lietas, tā ka skolai ir tiesības ne tikai ievērot mācību plāna paraugā dotos priekšmetus, bet izveidot arī savus mācību priekšmetus. Atkarībā no tā, kādu virzienu vidusskolā skola ir izvēlējusies, jo četri virzieni, viņa ieliek atbilstoši obligātos priekšmetus, atbilstoši virziena priekšmetus un tad vēl skolas izveidotos priekšmetus. Mācību valodas izvēlē skola ievēro Ministru kabineta noteikumus, ka jābūt ir pieciem, ne mazāk kā pieciem priekšmetiem, neskaitot latviešu valodu, valsts valodā, un pārējos, ja ir nepieciešams, līdz 60 jeb 3/5, man būtu jāsaaka līdz trīs piektdaļām, izvēlas tos mācību priekšmetus, kurus viņi apgūst valsts valodā.

Diskutējot ar skolām, mēs izmantojam arī elektroniskos sakarus, nevis tikai formālas tikšanās, bet arī elektroniski. Mēs esam diskutējuši, un tie parasti ir tie mācību priekšmeti, kuri ir pēctecīgi saistīti ar pamatskolu. Tātad ne no zila gaisa, bet jāskatās, kāda ir bijusi izglītības programma pamatskolā. Mēs vienmēr runājam par to, vai tie ir tie mācību priekšmeti, kurus skolotāji var mācīt, nevis formāli, un atbilstoši ministrijas 2004.gada 30.aprīļa paziņojumam, mēs esam vienojušies, ka skolas tajos priekšmetos, kur varētu būt vai nu vecāku bažas par to, ka, teiksim, fiziku nevajadzētu mācīties tikai vienā valodā, skolas var stundu skaitu dalīt, mācīties vienu daļu priekšmetu latviski, stundu – latviski, un citu daļu mācīties krieviski. Tātad fleksibli var ievērot pāreju no vienas valodas uz otru valodu. Ar to mēs legalizējam bilingvālo izglītību praksē. Līdz ar to tas, kam pievērš licencēšanas komisijas eksperti uzmanību, ir, protams, atbilstību tekstuālām normām vai skola norāda, ka izpildījusi valsts standartus, tai skaitā mācību priekšmetu standartus, kas ir noteikti un obligāti, kā arī, vai izpilda likumdošanas normu - trīs piektdaļas ir priekšmeti valsts valodā, 3/5 valsts valodā ieskaitot svešvalodu.

A.Branta.

Man te papildus pie šī te. Jūs runājat, jūs arī skatāties to, vai ir skolā skolotāji, kas ir spējīgi mācīt šo izvēlēto priekšmetu, nu, pieņemsim, fiziku.

E.Papule.

Mēs jautājam direktoriem vai tai direktora pilnvarotai personai, kas parasti ir mācību pārzinis, tātad direktora vietniekam mācību darbā, uzdodam šo jautājumu. Jo skola ir atbildīga par izglītības kvalitāti. Neviens ministrijas ierēdnis nestāv klases priekšā un neatbild par to. Skola ir par to atbildīga.

A.Branta.

Skola ir atbildīga, jā. Bet vai nevar izveidoties šāda situācija, ka skolēnu vecāki, skolēni grib mācīties fiziku, jo viņi zina, ka nākotne saistās ar studijām, ka ir nepieciešams šis priekšmets. Bet skolā nav šāda te skolotāja, kas būtu spējīgs apmācīt bērnus.

E.Papule.

Teorētiski šāda situācija var izveidoties, bet praksē šāda situācija neizveidojas tieši tādēļ, ka katrai skolai ir zināmā mērā savs virziens. Un ja skola ir ieinteresēta, lai viņas absolventi iestātos, teiksim, Latvijas Universitātē Matemātikas fakultātē, viņi, protams, šo savu prestižu vai virzienu uztur un ir ieinteresēti izpildīt gan skolēnu vēlmes, gan savu virzienu virzīt. Tā ka teorētiski ir iespējams, bet praksē tā nenotiek.

Un ir arī otrādi. Ir bijuši gadījumi, kad vecāki vēlas, lai fiziku vai kādu citu priekšmetu māca krievu valodā, un skola to izpilda.

A.Endziņš.

Paldies.

Ir vēl jautājumi?

Jelāgina kungs, lūdzu!

J.Jelāgins.

Par vienu, arī šodien dzirdēto Pimenova kunga izteikumu, ka pamatizglītībā neesot nekādu procentu. Kā mēs dzirdējam vakar, tika apgalvots, ka pamatizglītībā ir 50 un 50. Kā tas īstenībā ir?

E.Papule.

Jā, pamatizglītība ir obligāta izglītība. Un pamatizglītībā nav tik daudz variatīvo iespēju, kā vispārējā vidējā izglītībā. Pamatizglītībā skola var pielikt klāt kādus īpašus priekšmetus un tie parasti arī ir saistīti ar... es tiešām pārzinu tikai mazākumtautību izglītības programmu,... un tie parasti ir saistīti ar mazākumtautību kultūru, etnisko piederību vai vēsturi. Teiksim, Rīgas Ebreju vidusskolā ir īpašs priekšmets, kas ir ielikts arī Rīgas Puškina licejam, pamatskolas procesā jau ir pielikti klāt īpaši mācību priekšmeti.

Bet Ministru kabineta noteikumi par pamatizglītības standartu dod četrus mazākumtautību izglītības programmu paraugus un skola var rīkoties dažādi. Skola var paņemt paraugu un īstenot tieši pēc parauga, un šajā paraugā mācību plānā ir norādīta mācību priekšmetu apguves valoda. Līdz ar to šeit par procentiem burtiskā izpausmē nevar runāt. Bet skola var veidot arī savu izglītības programmu. Un tajā gadījumā licencēšanas komisija vai eksperti skatās faktiski tikai uz vienu rādītāju – uz 9.klasi. Tātad skola var šo metodisko ceļu izvēlēties pilnīgi savu un tādēļ es vēlreiz atkārtāju, ka skola ir atbildīga par to, kādā veidā viņa nonāk līdz gala rezultātam. Bet mēs skatāmies

uz to pirmajā modelī - ir līdz 9.klasei līdz 70% valsts valodā. Otrajā modelī ir faktiski ir 50 un 50, jeb visi mācību procesi ir divās valodās. Trešajā modelī arī gandrīz ir 70% - 9.klasē, ne pirms tam. Ceturtajā modelī, loģiski arī līdz 50% valsts valodā. Mēs skatāmies, lai skolā būtu šī proporcija ievērota. Jo nevar skola īstenot licencētu programmu, kur, teiksim, valsts valoda izmantota mazāk kā visās citās skolās.

J.Jelāgins.

Jā. Tas otrs jautājums tieši ar šiem modeļiem man bija saistīts, līdz ar to jūs faktiski jau atbildējāt, ka visi četri modeļi ir tādi, kas nodrošina šo pāreju 10.klasē uz šo proporciju 60 pret 40.

E.Papule.

Jā. Vidēji, ja mēs rēķinām, tad ir no 50 līdz 70%. Bet es runāju par 9.klasi. Tikai par 9.klasi, kad ir arī valsts pārbaudes darbi.

J.Jelāgins.

Paldies.

A.Endziņš.

Čepānes kundze, lūdzu!

I.Čepāne.

Man ir divi jautājumi. Pirmais jautājums ir par reformas sasteigtības un mazākumtautību attieksmi, savstarpējām attiecībām, drusku vēsturiskā griezumā.

Jūs minējāt, ka laikā no 1995. līdz 1998.gadam divi mācību priekšmeti tika pasniegti pamatizglītībā valsts valodā. Es īsti neesmu sapratusi, vai šie mācību priekšmeti bija noteikti, vai skolas varēja izvēlēties?

E.Papule.

Skolas varēja izvēlēties.

I.Čepāne.

Ko viņi izvēlējās? Es esmu dzirdējusi, ka runāt izvēlējās fizikultūru, darbmācību. Vai tā tas bija vai nebija?

E.Papule.

Tātad šeit ir mazliet divas lietas. Jau Druvietes kundze norādīja, ka teorētiski var būt divas izvēles. Vai nu mēs izvēlamies priekšmetus ar humanitāru saturu, jo tur ir liels valodas lietošanas ekvivalents, un tādēļ būtu labi mācīties šos priekšmetus valsts valodā. Otri uzskata, ka sākumposmā būtu jāmacās tie priekšmeti, kur ir maz valodas, bet ir citi neverbāli izteiksmes veidi, līdz ar to es varu sekot mācību procesam, darboties, un it kā nezaudēt valodas dēļ. Latvija šajā gadījumā nepieturējās, ja es drīkstu tā teikt, tas nav īsti latviski, bet nepieturējās ne pie viena teorētiskā aspekta un ļāva skolām izvēlēties. Taču Izglītības un zinātnes ministrija, balstoties arī jau uz, zināmā mērā uz pieredzi pasaulē, izveidoja valsts valodā apgūstamo priekšmetu ieteikumus. Un tajā

ieteikumu vēstulē mēs, protams, ieteicām sākt sākumskolām ar tiem priekšmetiem, kur valoda nav dominējošā, mēs ieteicām sākt ar mājturību, rokdarbiem, sportu, vēlāk papildinot, tātad posmā 4.-6., mēs ieteicām papildināt ar ģeogrāfiju, dabas zinībām jeb bioloģiju un pakāpeniski aizejot līdz eksaktajiem priekšmetiem, bet tā ir tikai ministrijas ieteikumu vēstule.

Tas, ka jau 1999.gadā zināmā mērā aptauju dati liecināja, ka lielākā daļa ir sporta skolotāju, ir izskaidrojams nevis tādēļ, ka šis priekšmets nav saistīts tik daudz ar valodu. Starp citu, ir jāprot izpildīt komandas, tur ir locījumi un no valodas viedokļa tas nav tikai vārds "stop", kā te kaut kur minēja. Tā gluži nav. No valodas viedokļa.

I.Čepāne.

Pa labi, pa kreisi....

E.Papule.

Tieši tā. Un to nevar izpildīt nevienā valodā, ja ir korekcijas traucējumi. Tā kā ne tas vien...ir arī pirmais, otrs... vai pirmā, otrā...kas nav nemaz tik vienkārši. Bet ir saistāms ar to, ka Sporta akadēmijā sāka jau runāt un gatavot skolotājus darbam arī latviešu valodā. Tas ir saistīts arī ar skolotāju sagatavošanu.

I.Čepāne.

Jā.

E.Papule.

Bet tas, ka šos darbības priekšmetus izvēlas un māca otrā valodā, tas nav vērtējams kā kvalitatīvi zemāks. Tā ir teorētiski pamatota pieeja, ko izmanto valstīs. Tas nav saistīts ar viegli vai grūti. Nebūt nē.

I.Čepāne.

Un sakiet, par privātajām skolām. Es tagad gatavoju lietu par privātskolām un tas mani ļoti interesē. Es vakar speciāli pievērsu uzmanību par to, ka tur tika runāts, ka privātajās skolās, kas, protams, ir diezgan dārgas, māca citā valodā daudzus priekšmetus un daudz vairāk. Vai jums ir zināmas privātās skolas, kur, piemēram, māca varbūt tikai krievu valodā vai angļu valodā. Vai varbūt šodien ir pieprasījums tieši otrādi, varbūt pēc valsts valodas? Jo mums Juridiskajā fakultātē iestājas studenti... var just, ka viņi ir no krievu tautības vai kādas citas tautības... un viņiem ir faktiski perfekta latviešu valoda.

E.Papule.

Nu, kā mēs zinām, pēc likumdošanas privātskolas var īstenot izglītību mazākumtautību valodā tikai nodrošinot latviešu valodas apguvi kā atsevišķu priekšmetu. Tātad likumdošana nenosaka, ka privātskolās būtu jāmacās valsts valodā.

Bet tajā pašā laikā licencēšanas komisijas pieredze rāda, ka faktiski nav nevienas privātskolas, kur macās tikai mazākumtautību valodā un to apliecināja arī Buhvalova kungs, kurš minēja savas skolas piemēru un man bija žēl, ka neviens nepajautāja – kāpēc. Tieši tā. Tirgus

pieprasījums privātajās skolās pieprasa arī kā mācību valodu izmantot valsts valodu. Man nav datu, kurā skolā mācītos tikai krievu valodā, privātskolā.

I.Čepāne.

Un angļu, piemēram, vai vācu? Nav tādu...?

E.Papule.

Angļu ir starptautiskās skolas, bet tur ir cita mācību sistēma. Tur ir tie bērni, kas ļoti retos gadījumos mācās... tā nav mazākumtautību izglītība, tā ir starptautiskā skola un tur ir bērni, kas dzīvo ilgākais divus gadus Latvijā un viņi, protams, mācās angļu valodā.

I.Čepāne.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies. Vai vēl ir kādi jautājumi? Man varbūt. Papules kundze. Gan vakar, gan šodien izskan vislielākās bažas saistībā ar izglītības kvalitāti. Saistībā it sevišķi ar mazākumtautību skolām. Runa ir par monitoringu. Pirms jums runāja inspekcijas pārstāve Puišes kundze. Vai, teiksim, šis monitorings balstās tikai uz šiem valsts pārbaudījumu rezultātiem vai arī procesā tomēr notiek kaut kāds monitoringa process, kā tad galu galā tiek ieviesta šī reforma un prognozējamie rezultāti. Vai tas ir tikai, lūk, šādā kvantitatīvā veidā nevis kvalitatīvā veidā?

E.Papule.

Monitorings... ne velti mēs lietojam svešvārdu, jo tur varētu būt divi tulkojumi — gan pārraudzība, gan uzraudzība. Bet nu tā katrā gadījumā ir sekošana procesam, kas notiek. Un Izglītības un zinātnes ministrija ir pasūtījusi vismaz 8 lietišķos pētījumus, kas ir saistīti ar mazākumtautību izglītību, un vairāki no tiem ir arī publicēti. Un mēs esam pasūtījuši 2000., 2001. un 2002.gadā mums ir lietišķais pētījums par skolotāju attieksmes sagatavotību un gatavību strādāt gan bilingvāli, gan tajā skaitā arī valsts valodā. Tas ir tāpat trīs gados salīdzināms pētījums, tie dati tajā brīdī bija salīdzināmi. Mums ir arī vairāki pētījumi pasūtīti Baltijas sociālo zinātņu institūtam par attieksmes noskaidrošanu. Tātad mums ir, Izglītības un zinātnes ministrijai ir arī citi dati un citi pētījumi, uz kuriem mēs esam balstījušies un virzījušies secinājumu veidošanā.

Vēl mums ir tāds instruments, ko sauc par skolu akreditāciju, kas kopumā arī skatās, kādā kvalitātē skola nodrošina izglītības kvalitāti, skolu akreditācijas process. Un tajā, protams, mēra ne tikai skolēnu sasniegumus, jo skolēni var būt dažādi, gadu no gada viņi arī ir dažādi, bet mēra arī skolu nodrošinājumu. Tātad, skolu gatavību nodrošināt izglītības kvalitāti. Bet jāsaprot, ka centralizētie eksāmeni šobrīd ir viena no pašām svarīgākajām datu vākšanas bāzēm, pēc kurām mēs pēc laika varēsim spriest, kas notiek ar izglītības kvalitāti.

Tajā pašā laikā Latvija piedalās arī starptautiskos pētījumos, kur jau tiek lietoti starpvalstu salīdzināmi indikatori. Tā kā Latvija ir ieinteresēta skatīties, kas notiek ar izglītības kvalitāti kopumā.

Vienīgais, ko es uzreiz varu pateikt. Protams, ka mēs nešķirojam, kas notiek īpaši ar mazākumtautību skolēniem vai ar kādiem citiem. Izglītības kvalitāte ir Latvijas kopējs mērķis. Un mēs nedalām īpaši pēc etniskās piederības vai mācību valodas šos datus.

A.Endziņš.

Es atvainojos. Varbūt tad šādā pašā kontekstā. Jūs pieminējāt starptautiskās olimpiādes.

E.Papule.

Es nepieminēju.

A.Endziņš.

Es neesmu īpaši sekojis, bet katrā gadījumā esmu pamanījis, ka bieži vien Latvijas pārstāvji gan fizikā, gan bioloģijā, gan citās zinātnēs ir ieguvuši godalgotas vietas starptautiskajā līmenī. Vai, teiksim, jums ir kaut kādi dati arī - vai nāk no mazākumtautību skolas vai tā ir, teiksim, tikai 1.gimnāzija vai kāda cita prestižā skola.

E.Papule.

Starptautiskās olimpiādes pieminēja vecāku pārstāvis un par olimpiāžu norisi atbild Izglītības satura un eksaminācijas centrs. Bet, cik man ir zināms, starptautiskajās olimpiādēs parasti valoda ir kāda no svešvalodām un tulkojums valstu pārstāvjiem tiek nodrošināts to valstu valodā, kuru valsti pārstāv. Un starptautiskajās olimpiādēs tulkojums būtu latviešu valodā.

A.Endziņš.

Es saprotu, tā ir valoda. Bet es runāju šinī gadījumā par Latvijas pārstāvjiem, par šiem, kas iegūst godalgotas vietas.

E.Papule.

Es ļoti ceru, ka etniskā piederība vai skolu mācību valoda nebūs tas, pēc kā nosaka uzvarētājus vai dalību. Es nevaru uz šo jautājumu atbildēt, jo tas nav manā kompetencē.

A.Endziņš.

Paldies. Vēl ir kādi jautājumi? Lepses kungs. Lūdzu!

A.Lepse.

Lietas materiāliem tika pievienots ļoti daudz papildus materiālu, tajā skaitā ziņojums par Latvijas OECD valstu starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmu, 1998.-2004.gads. Kā tad mēs izskatāmies?

E.Papule.

Ja man ļautu ļoti īsi interpretēt datus, es gribētu pateikt pašu galveno, ka tieši šis pētījums ir iemesls runāt par to, ka Latvija domā par savu izglītības kvalitāti, jo šis pētījums parāda mūsu skolēnu sasniegumu izaugsmi. Mēs virzāmies uz augšu.

A.Lepse.

Šajā pētījumā ir arī kaut kāds dalījums? Latviešu valoda un krievu valoda?

E.Papule.

Jā, pētījumā ir pievērsta uzmanība mazākumtautību skolēnu sasniegumiem. Un šeit ir pieminēts, ka gan tie, kas mācās latviešu valodā, gan tie, kas mācās mazākumtautību valodā rāda dinamiku un procentuālo pieaugumu savās prasmēs.

A.Endziņš.

Vēl ir tiesnešiem jautājumi? Jelāgina kungs.

J.Jelāgins.

Nu, varbūt... ir arī šaubas saistībā ar mazākumtautību identitātes saglabāšanu. Vai šis vidējās izglītības standarts patiešām apdraud šo identitāti? Vai jums ir kādi dati par šo?

E.Papule.

Mazākumtautību identitāte droši vien ir personiska lieta un personiska izvēle. Bet, ja vecāki ir apvienojušies un skolā ir arī vecāku balsis, un direktoriem un administrācijai, un pedagogiem, vecākiem ir tiesības un arī pienākums izteikt savu vēlmi. Es ne velti teicu, ka šis standarts neierobežo, vai, tieši otrādi, ļauj skolai izveidot speciālus mācību priekšmetus, ne fakultatīvus, ne arī interešu izglītībai, bet speciālos mācību priekšmetus, kas varētu šo identitāti attīstīt. Skolai ir tādas iespējas.

A.Endziņš.

Paldies. Ir vēl tiesnešiem jautājumi? Nav. Paldies.

Cileviča kungs. Lūdzu!

B.Cilevičs.

Jā. Paldies. Man ir vairāki jautājumi. Jūs pieminējāt šo faktu, kas ir minēts arī pagājušā gada 16.augustā ministrijas informatīvajā ziņojumā par mazākumtautību skolu gatavību izglītības reformai un, proti, ka izglītības iestāžu administrācija ir saņēmusi ministrijas ieteikumu turpināt īstenot bilingvālo izglītību, rast iespēju lietot divas valodas viena mācību priekšmeta apguvei. Un atsauce ir uz izglītības un zinātnes ministra 2004.gada 30.aprīļa paziņojumu.

Šajā sakarā man ir divi jautājumi. Viens ir: kāds ir ministra paziņojuma juridiskais statuss? Un vai to var uzskatīt par kādu normatīvo aktu?

Otrs. Vai tas prasīja kādas izmaiņas metodikā?

E.Papule.

Jūs labi zināt, ka paziņojumam nav normatīva akta spēka. Taču šajā gadījumā mēs turpinājām dialogu ar sabiedrību un uzskatījām, ka vienīgais veids, kā paziņot publiski, ir paziņot gan vecākiem, gan skolotājiem un arī pedagogijas procesā tieši neiesaistītiem cilvēkiem, ka bilingvālai izglītībai ir iespēja turpināties arī vidusskolā.

B.Cilevičs.

Bet nekādas izmaiņas normatīvajos aktos netika izdarītas? Kāpēc?

E.Papule.

Protams, ka nē. Tas nebija nepieciešams, jo skolas, licencējot programmas, atrada pietiekami labi fleksiblu iespēju, lai varētu sadalīt stundu skaitu, atspoguļojot to savā metodiskajā, teiksim, tematiskajā plānā un parādīja, kā ir iespējams mācīt fiziku divas stundas latviski un divas stundas krieviski. Un tas nebija saistīts ar normatīvo aktu izmaiņām un tam tas nav nepieciešams. Metodiku nenosaka normatīvie akti.

B.Cilevičs.

Paldies. Jūs teicāt, ka jūs nešķirojat skolēnus pēc tautībām vai mācību valodas.

E.Papule.

Es to teicu vairākos kontekstos.

B.Cilevičs.

Jā un tieši tāpēc es arī gribu uzdot par to jautājumu. Es ceru, ka jums ir zināmas gan Eiropas Padomes rekomendācijas, gan arī pēdējās publikācijas par etnisko datu vākšanu. Protams, mums ir diezgan stingra likumdošana par personisko datu aizsardzību, bet vai jums nešķiet, ka tas izskatās pēc apzinātas nevēlēšanās iegūt datus par reformas sekām. Nekādu problēmu nav. Arī tajā *PIZA* pētījumā, kas tika minēts, arī tur ir dalījums pēc mācību valodas. Un kad šie dati tika vākti, bija pilnīga iespēja tomēr pasekot, kā mainās sekmes atkarībā no tā, vai krievvalodīgie bērni mācās latviski vai krieviski. Tas netika izdarīts. Tātad, vai jūs nevarētu paskaidrot, kā tomēr jūsu šos datus var iegūt un kāpēc tie jaunie dati netiek apkopoti?

E.Papule.

Par *PIZas* pētījumu es nevēlētos runāt. Es vēlos runāt par šo. Tātad, Latvijai jau vairākus gadus piedaloties šajā OECD pētījumā, ir uzkrājusi daru bāzi. Un faktiski Izglītības un zinātnes ministrijai šobrīd ir iespēja pasūtīt šo datu analīzi un jādomā, ka mēs to arī darīsim. Jo tika pieminēta arī izglītības koncepcija. Šobrīd tiek veidota jauna izglītības attīstības koncepcija un tur noteikti būs datu analīze kā viens no virzieniem mazākumtautību izglītībā. Līdz ar to šie dati mums būs. Mēs tos arī pasūtīsim. Jo ir šobrīd tāda iespēja.

B.Cilevičs.

Bet līdz šim šis darbs netika veikts?

E.Papule.

Šajā gadījumā šim starptautiskajam pētījumam ir savi mērķi un savi dati. Tas, ka Izglītības un zinātnes ministrija šobrīd šo datu bāzi var izmantot, tas ir pozitīvi, un mēs to noteikti arī darīsim. Un tas neattieksies tikai uz mazākumtautībām, bet mēs varam to darīt arī mazākumtautību izglītības aspektā.

B.Cilevičs.

Tā tad precizējošs jautājums, ja drīkst. Tā tad tas, ko jūs teicāt, ka jūs nešķirojat skolēnus, tas attiecas uz šo konkrēto gadījumu vai vispār uz datu vākšanu?

E.Papule.

Tas šobrīd attiecas uz konkrēto gadījumu, jo ne velti vairāki arī pētnieki ir uzsvēruši, ka šobrīd Latvijā ir vairāki datu apkopojumi. Un katrā gadījumā šobrīd ir jāveido pieeja, kā šos datus analizēt, salīdzināt un varbūt pasūtīt specifiskus pētījumus. Šobrīd mums šādu specifisku pētījumu nav, bet tajā pašā laikā jūs, izmantojot Izglītības satura un eksaminācijas datu sistēmu, varat iegūt par katru skolu, protams, analizējot izmantotās mācību valodas, ne pēc skolēnu etniskās piederības, jūs varat izmantot šos datus, saņemt un analizēt. Tāda iespēja ir.

B.Cilevičs.

Šie materiāli ir lietā.

Pēdējais jautājums. Vai es pareizi jūs sapratu, jūs teicāt, ka ANO komiteja paziņoja, ka izglītība nav saistīta ar cilvēka tiesībām. Tā tas bija?

E.Papule.

Jā, sarunās un ekspertu jautājumos tas tika izteikts. Cilvēktiesību komitejā tas tika izteikts, ka izglītība nav saistāma ar tajā komitejā izskatāmajām lietām un Latvijas gadījums tur nav iekšā.

B.Cilevičs.

Bet kā jūs tad varat izskaidrot faktu, ka, pretēji parastajai sistēmai, Cilvēktiesību komiteja pieprasīja Latvijai papildus atskaiti pēc viena gada nevis pēc pieciem gadiem, kā tas tiek darīts parasti, par virkni jautājumu, ieskaitot arī mazākumtautību izglītības jautājumus.

E.Papule.

Šis jautājums būs jāuzdod valdības delegācijas oficiālajam pārstāvim Nilam Muižniekam, bet, izskatot dokumentāciju un piedaloties arī pēc tam ziņojuma sagatavošanas laikā, gan pirms, gan pēc tam, jāsaka, ka vairākās komitejās Latvija tikai tagad sāk iesniegt ziņojumus un iespējams, ka vairākās komitejās vienkārši, lai uzlabotu attiecības, to dara biežāk. Šis jautājums nav manā kompetencē. Tas ir Nila Muižnieka kompetencē.

B.Cilevičs.

Paldies. Man vairāk jautājumu nav.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungam ir jautājumi?

G.Kusiņš.

Paldies. Nav jautājumu.

A.Endziņš.

Tiesnešiem? Nav jautājumu. Paldies, Papules kundze.

Lietas izskatīšana pēc būtības ir pabeigta.

Man ir jautājums lietas dalībniekiem par debatēm. Cik jums ir vajadzīgs laiks sagatavoties tiesas debatēm?

B.Cilevičs.

Sagatavoties faktiski īpaši laiks nav vajadzīgs, bet uzstāšanās debatēs man prasīs aptuveni pusotras stundas, jo lieta ir tiešām ļoti sarežģīta un tas prasa vispusīgu izskatīšanu.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungs?

G.Kusiņš.

Jā, es arī lūgtu atlikt debates no šodienas uz kaut kādu citu dienu. Es nezinu, vai tā ir labi prasīt, zinot, ka Cileviča kungam rīt arī jāpiedalās Saeima sēdē. Nu ja tiesa atrastu iespēju to pagarināt vēl par kādu dienu, es ceru, ka Cileviča kungs arī piekristu, lai tas netraucētu deputāta pienākumu pildīšanu un citu pienākumu pildīšanu.

Un tādēļ es lūgtu šodien nenoturēt debates, bet atlikt tās, nu, vismaz uz piektdienu, lai ceturtdien varētu gan Cileviča kungs, gan es rīt piedalīties.

B.Cilevičs.

Man nav iebildumu, ja arī rīt notiktu.

A.Kusiņš.

Nu, var arī rīt, bet, ja tiesa atrastu iespēju...

B.Cilevičs.

Pēc tiesas ieskatiem.

A.Endziņš.

Tiesa pasludina pārtraukumu līdz 15.datumam pulksten 9.00.

(Pārtraukums)

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēdes stenogramma
2005.gada 15.aprīlī**

**Sēdi vada Satversmes tiesas priekšsēdētājs
Aivars Endziņš.**

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties.

Turpinām tiesas sēdi.

Tiek atklātas tiesas debates. Kā pirmajam vārds tiesas debatēs tiks dots pieteikuma iesniedzējam.

Lūdzu precizēt, cik jums laiks būs vajadzīgs?

B.Cilevičs.

Godātā tiesa, es baidos, ka man būs vajadzīgas kādas trīs stundas.

A.Endziņš.

Paldies. Kusiņa kungs?

G.Kusiņš.

Nu.. minūtes 45, ne vairāk.

A.Endziņš.

Cileviča kungs, gribētu jums atgādināt to, ka tiesas debašu laikā jūs neesat tiesīgs atsaukties uz apstākļiem un materiāliem, kas nav pārbaudīti tiesas sēdē, un vai tiešām jums ir nepieciešamas šīs 3 stundas?

Kāds ir Saeimas pārstāvja viedoklis?

G.Kusiņš.

Man, godātā tiesa, ir grūti vērtēt tos apstākļus, kuri ir šāda prasīta laika pamatā. Tāpēc es atstāju tiesas ieskatā šo izvērtējumu, bet varbūt pieteicēju pārstāvis varētu precizēt, kādi ir citi iemesli, kādēļ tik ilgs laiks ir nepieciešams tiesas debatēm, jo patiešām, vai šeit nav pārpratumas ar to, ka visi faktiskie un juridiskie argumenti jau bija jāizklāsta līdz šim brīdim.

B.Cilevičs.

Jā, neskatoties uz zināmu pieredzes trūkumu šajās tiesu lietās, es skaidri apzinos, ka es nedrīkstu minēt kaut kādus jaunus apstākļus, bet es vados no tā, ka tiesas lieta ir visai sarežģīta un tā prasa diezgan dziļu iedziļināšanos un rūpīgu iedziļināšanos lietas apstākļos. Un šo iepriekšējo divu dienu laikā tika izklāstīti vairāki lietas apstākļi, kas, manuprāt, prasa dziļāku analīzi un interpretāciju. Un tāpēc es domāju, ka šis laiks ir man vajadzīgs.

A.Endziņš.

Labi.

Tiesa, apspriežoties uz vietas, nolēma dot jums trīs stundas laika runai.

Lūdzu!

B.Cilevičs.

Paldies.

Jā, godātā tiesa! Diemžēl man būs jāuzstājas diezgan ilgi, jo šī lieta ir patiešām ļoti būtiska un sarežģīta.

Kā pieminēja Saeimas pārstāvis, izglītības reforma ir process un tāpēc apstrīdētā norma aplūkojama šī procesa kontekstā.

Tiesas sēdes gaitā man radās iespaids, ka iesniedzēju pozīcija tiek pastāvīgi pārprasta. Saeimas un valdības pārstāvji visu laiku uzsvēra, ka latviešu valoda ir valsts valoda, ka tā ir jāzina, ka bilingvālā izglītība ir labs veids, kā to nodrošināt. Iesniedzēji visu to pilnībā atzīst un pat nedomā apstrīdēt. Tas ir skaidri redzams no mūsu pieteikuma.

Mēs apstrīdam tieši to, ka šī konkrētā likuma norma veicina valsts valodas apguvi un sabiedrības integrāciju.

Godātā tiesa! Mēs ļoti labi izprotam tiesas sēdes gaitā tiesnešu, Izglītības ministrijas, Saeimas un Latvijas sabiedrības daļas uztraukumu par latviešu valodas zināšanām, nostiprināšanu un nākotnes perspektīvām.

Taču mēs noliedzam pārmetumu, ka mazākumtautības neciena un negrib mācīties latviešu valodu. Arī mēs esam racionāli cilvēki un saprotam, ka latviešu valoda ir vajadzīga. Lielākā daļa mazākumtautībām piederošo personu domā tieši tā. Bet, vai viņi mīl latviešu valodu? Mēs varam pieprasīt valodas zināšanas. Bet vai varam pieprasīt mīlestību? Mīlestība tomēr ir integrācijas rezultāts. To nevar ne pieprasīt, ne uzpirkt.

Statistika nepārprotami liecina, ka latviešu valodas zināšanas uzlabojas. To apliecināja vairākas pieaicinātās personas. Šajā tiesas sēdē mēs dzirdējām pārmetumus, ka jā, viņi prot sarunvalodu un terminoloģiju noteiktās jomās, taču viņi negrib bagātināt, pilnveidot valodu, nepadara to par īsto valsts valodu.

Godātā tiesa! Tas ir jūtu, nevis racionālas motivācijas lauks. Valoda ir jāmīl, lai būtu motivēta to nepārtraukti pilnveidot. Ar piespiešanas metodi mēs esam sasnieguši visu, kas bija iespējams. Mazākumtautības bija spiestas iemācīties valodu, taču to mīlēt viņas neiemācījās. Tā tas ir! Un piespiešana nav īsts līdzeklis to iemācīt.

Vienu valsts valodas politikas posmu mēs esam noslēguši. Mazākumtautībām tika pierādīts, ka valsts valoda ir vajadzīga. Tagad mūsu priekšā stāv cits un daudz grūtāks uzdevums — īsta integrācija un savstarpēja simpātija. Ir jārada tādi apstākļi, ka paši bērni ar viņu vecāku atbalstu teiks: es gribu zināt latviešu valodu nevis tāpēc, ka tā ir vajadzīga darba tirgū, bet tāpēc, ka latvieši ir mani draugi un līdzpilsoņi un Latvijas valsts ir arī mana valsts.

Vairākas pieaicinātās personas uzsvēra, ka pati par sevi apstrīdētā norma nevar būt ne diskriminējoša, ne arī nediskriminējoša. Arī iesniedzēji nekad neuzstāja, ka apstrīdētā norma būtu diskriminējoša par sevi. Taču tās piemērošanas sekas rada diskrimināciju. Neviena norma nepastāv pati par sevi. Katra norma ir izvērtējama atbilstoši reālajai situācijai, kurā tā tiek īstenota. Tieši tāpēc šī norma ir jāatzīst par spēkā neesošu, lai likumdevējs varētu atrast atbilstošāku risinājumu, ņemot vērā visus apstākļus un pēc iespējas atturoties no politiskām kaislībām.

Tiesa vairākkārt uzdeva lietas dalībniekiem jautājumu: bet kādu normu jūs uzskatītu par atbilstošu? Ko jūs piedāvātu apstrīdētās normas vietā? Un atbildes bija visai dažādas. Un tas ir likumsakarīgi. Domāju, ka arī visi 20 iesniedzēji nebūt nav vienisprātis par optimālo risinājumu. Taču mēs visi esam pārliecināti, ka, ja risinājums tiks meklēts atbilstoši demokrātijas principiem,

nodrošinot ieinteresēto personu efektīvo līdzdalību un balstoties uz zinātniskiem pamatojumiem, saprātīgs kompromiss tiks atrasts.

Godātā tiesa! Lieta ir ļoti sarežģīta arī tāpēc, ka mēs balstāmies uz Latvijas tiesību sistēmai jauno pieeju un iedzīvināšanu. Pirmkārt, efektīva līdzdalība kā tiesiskuma principa sastāvdaļa. Nevis dialoga imitācija, bet skarto personu reāla ietekme lēmumu pieņemšanas procesā. Turklāt, šī līdzdalība jānodrošina gan vispārējo mazākumtautību tiesību kontekstā, gan arī ņemot vērā vecāku tiesības un pienākumu noteikt viņu bērnu intereses

Otrais. Nediskriminācija ne tikai kā vienāda attieksme vienādos apstākļos, bet arī kā atšķirīga attieksme atšķirīgos apstākļos. Turklāt, šajā lietā jāizvērtē ne tikai pats atšķirīgās attieksmes fakts, bet arī tās pakāpe.

Un trešais. Pierādīšanas nastas uzlikšana valstij lietā par diskrimināciju.

Tomēr mēs uzskatām, ka tiesas rīcībā ir visi materiāli, lai vispusīgi un taisnīgi izšķirtu strīdu.

Tātad, kāpēc reforma nav demokrātiska? Lēmumi, kuri būtiski maina kādas grupas nākotnes perspektīvas, paredz neatgriezeniskas sekas, nevar tikt attaisnoti vienīgi ar faktisku balsu vairākumu. Par to jābūt plašākam sabiedrības konsensam.

Sakarā ar izglītības fundamentālo ietekmi uz cilvēka un visas sabiedrības nākotni, ieviešot sistēmas izmaiņas šajā jomā, ir precīzi jānoformulē mērķi un uzdevumi. Jārīko nepieciešamie pētījumi, jāapspriež koncepcijas ar adresātiem un tikai tad jāpieņem galīgs lēmums.

Mēs neesam pret izmaiņām. Vēl jo vairāk. Mēs uzskatām, ka izglītības sistēma, arī mazākumtautību izglītības sistēma, prasa reformējumu. Bet kādu?

Saeimas pārstāvis vairākkārt uzsvēra, ka apstrīdētās normas ieviešanas process bija pakāpenisks, secīgs un konsekvents.

Profesore Liguta, kas ikdienā strādā ar konkrētām skolām, apgalvoja tieši pretējo – skolas nezina, ko gaidīt rīt.

Arī no lietas materiāliem izriet, ka Saeimas pārstāvja apgalvojums ir nepamatots.

No paša sākuma, kad sākās iespējamās mazākumtautību izglītības reformas apspriešana, šajā diskusijā tika aicināts piedalīties tikai šaurs dažu skolu direktoru, tātad Izglītības ministrijas amatpersonu, kā bija uzsvērts tiesas sēdē, loks. Plašāka sabiedrība diskusijā netika iesaistīta. Nekādi efektīvās līdzdalības mehānismi netika izmantoti.

Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāve Evija Papule kā līdzdalības partneri šajā posmā minēja Eiropas Padomi, Sorosa fondu, bet ne tās personas, ko reforma tieši skar. Līdz 1998.gadam Izglītības un zinātnes ministrijas ietvaros tika izstrādāta koncepcija, kas tika pieminēta lietā tiesas sēdē, kurā tika apspriesta un pieņemta zināšanai Ministru kabineta sēde 1998.gada 12.maijā. Šī koncepcija paredzēja, ka mazākumtautību skolās tiks īstenota bilingvālā izglītība un vidusskolās aptuveni 75% mācību satura tiks mācīts valsts valodā. Tieši uz šās koncepcijas pamata tika izstrādāti attiecīgie grozījumi Izglītības likuma projektā. Taču šo grozījumu pieņemšanas gaitā 1998.gada oktobrī, jau pēc notikušajām 7.Saeimas vēlēšanām, likumā tika iestrādāta pārejas noteikumu norma, kura paredzēja, ka vidusskolā mācības notiek tikai valsts valodā. Šās normas spēkā stāšanās termiņš tika noteikts ar 2004.gada 1.septembri. Tātad, augstāk minētā norma bija

pretrunā ar izstrādāto Izglītības ministrijas un Ministru kabineta koncepciju. Ministrijas darbiniekiem bija skaidrs, ka normu, kuru aizejošā 6.Saeima pieņēma, vadoties no tīri politiskiem apsvērumiem, nebūs iespējams praktiski īstenot. Tas arī tika pieminēts tiesas sēdē. Tāpēc jau deviņdesmito gadu beigās sākās to normatīvo aktu projektu izstrādāšana, kuri ļautu atrisināt radīto problēmu. Tur parādījās visādi varianti. Piemēram, bija variants, ka visi mācību priekšmeti tika sadalīti grupās A, B, C un attiecībā pret katru grupu tika paredzēti atšķirīgi valodas lietošanas noteikumi. Un jau 2002.gada februārī ministrijas darbinieki skaidroja skolu vadītājiem gaidāmās izmaiņas, kuras *de facto* grozītu toreiz spēkā bijušo pārejas noteikumu normu.

Un visās šajās apspriešanās mācību satura daļās, ko bija paredzēts mācīt mazākumtautību valodā, variēja 25-30% robežās.

Nozīmīgi, ka apstrīdētā norma sākumā, tātad 2003.gada maijā, parādījās izglītības standartos, tātad — Ministru kabineta noteikumos. Kaut gan formāli šāda norma tobrīd bija pretrunā ar Izglītības likumu. Tikai 2003.gada augustā Ministru kabinets Satversmes 81.panta kārtībā izdarīja likumā attiecīgo grozījumu, kurš tika pieņemts Saeimā galīgajā lasījumā tikai 2004.gada februārī. Jāatceras arī, ka otrajā lasījumā pieņemtā redakcija atkal paredzēja būtisku mazākumtautību valodas lietošanas samazinājumu vidusskolās. Tas arī tika pieminēts tiesas sēdē. Un tikai pēc tam, kad Valsts prezidente publiski pauda kritiku pret šo otrajā lasījumā pieņemto redakciju, trešajā lasījumā Saeimas vairākums atgriezās pie Ministru kabineta noteikumos iestrādātā variantā.

Godātā tiesa! Īpaši jāpievērš uzmanība tam, ka Saeimas pārstāvis pats būtiski mainīja savu nostāju lietas izskatīšanas gaitā. Atbildes rakstā Saeima nepārprotami apgalvo, ka apstrīdētajai normai ir pagaidu raksturs un tā tiks grozīta, tikko Izglītības ministrija to uzskatīs par iespējamu. Un tas ir apliecināts ar pašu faktu, ka tā ir pārejas noteikumu norma. Bet tiesas sēdē Saeimas pārstāvis tikpat nepārprotami teica, ka norma ir pastāvīga.

Ja likumdevējam lietas izskatīšanas gaitā mainās priekšstats par normas pagaidu vai pastāvīgu raksturu, vai to var uzskatīt par konsekventu rīcību?

Tātad, 2004.gada februārī pieņemtos grozījumus nekādā gadījumā nevar uzskatīt par konsekventas rīcības rezultātu. Drīzāk, tā bija atgriešanās pie ministrijas sākotnējās koncepcijas, ko 1998.gadā neizdevās īstenot Saeimas un valdības nesaskaņotas rīcības dēļ.

To nevar atzīt arī par kompromisu vai dialoga rezultātu. Jāuzsver, ka ieinteresētā puse, tas ir, mazākumtautību skolēnu vecāki un paši skolēni, arī Saeimas opozīcijas deputāti, kas pārstāv mazākumtautībām piederošus pilsoņus, no paša sākuma un līdz pēdējo grozījumu pieņemšanai netika iesaistīti lēmuma pieņemšanas procesā vai vismaz konsultācijās. Un šo personu ievērojama daļa tieši tāpēc nepieņēma un pamatoti kritizēja šo vienpusīgi pieņemto lēmumu.

Godātā tiesa! Tiesas sēdē daudz tika runāts par vecāku attieksmi pret apstrīdēto normu. Saeimas pārstāvis teica, ka attieksme ir dažāda. Tā ir patiesība. Bet būtībā ne vien nozīmīga vecāku daļa, bet to liels vairākums iestājās pret apstrīdētās normas ieviešanu. Par to liecina Izglītības valsts inspekcijas dati, kuri atrodas lietas materiālos. Diemžēl mums nebija iespēju lietot tehniskus līdzekļus, tāpēc mēs sagatavojām tādu tabulu, pamatojoties uz lietas materiāliem. Un te ir pilnīgi skaidrs, ka pēc direktora apriori lēmuma...

A.Endziņš

Cileviča kungs, vai tie materiāli ir iesniegti? Viņi ir lietā?

B.Cilevičs.

Jā, tie visi materiāli ir lietā. Mēs vienkārši izveidojām tabulu, pamatojoties uz šiem materiāliem, lai tie būtu uzskatāmi redzami.

Tātad es nenosaukšu konkrētus skaitļus, jo tie visi materiāli patiešām ir lietā. Bet raksturīgi, ka negatīva attieksme pret apstrīdēto normu krasi pieauga, tuvojoties apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienai. To nevar izskaidrot vienīgi kā reformas pretinieku ietekmes rezultātu, kā to dara Izglītības valsts inspekcijas vadītājs savā vēstulē tiesai. Arī ministrijai bija visai plašas iespējas veikt skaidrošanas darbu vecāku vidū, medijos un tā tālāk, kas, sākot ar zināmu brīdi, arī tika darīts. Mēs uzskatām, ka negatīvu attieksmi pret apstrīdēto normu drīzāk veicināja vecāku personiskā pieredze. Mēs arī daļu no šīs pieredzes dzirdējām tiesas sēdē. Viņi ikdienā redzēja problēmas, ar ko sastapās viņu bērni apstrīdētās normas ieviešanas sagatavošanas procesā. Un pārliecinājās, ka tās ieviešanas rezultātā izglītības kvalitāte neizbēgami cietīs.

Jāatzīmē, ka Izglītības valsts inspekcijas veikto aptauju metodoloģija datu iegūšanā no skolu direktoriem un caur skolu direktoriem nebūt nav nevainojama. Uz to norāda arī gan pieaicinātās personas, gan arī centra "Providus" pētnieces Golubevas atzinums, gan arī pieaicinātās personas Katemirova liecības, ka viņš, tāpat kā daudzi citi vecāki, vienkārši netika aptaujāti.

Mēs pieļaujam, ka dažādās skolās situācijas ir ļoti dažādas. Daudzos gadījumos patiešām direktori uzdeva skolotājiem, klašu vadītājiem aptaujāt vecākus, bet daudzos gadījumos tas netika darīts un tad šie dati atspoguļo vienīgi direktora viedokli vai direktora priekšstatu par to, ko domā vecāki.

Vēl skaidrāk uz Izglītības un zinātnes ministrijas tieksmi izvairīties no adekvātu datu iegūšanas par skolēnu un vecāku attieksmi pret apstrīdēto normu, norāda lietas materiālos esošais šā gada 17.marta Izglītības valsts inspekcijas rīkojums un tā pielikumā teksts.

Normatīvo aktu prasības attiecībā uz valodu lietošanu vidusskolās, anketās skolotājiem, skolēniem un vecākiem, aprakstīts lietot šādus formulējumus: "mācīties vairākus priekšmetus valsts valodā", "10.klasē vismaz piecus mācību priekšmetus apgūt valsts valodā", "atsevišķu mācību priekšmetu apgūšana valsts valodā" un tā tālāk. Vai šādi formulējumi adekvāti apraksta apstrīdētās normas būtību? Kāpēc šajās anketās netiek lietoti formulējumi, kuri tiek izmantoti citos Izglītības un citos ministrijas dokumentos, kā, piemēram, pāreja uz mācībām valsts valodā vai pārsvarā valsts valodā, vai pamatā valsts valodā?

Ir labi zināms, ka skolēnu un vecāku attieksme pret bilingvālo izglītību kā tādu ir kopumā pozitīva. Taču pret apstrīdēto normu ir krasi negatīva. Tas ir skaidri secināts, piemēram, lietā esošajā Baltijas sociālo zinātņu institūta 2004.gadā veiktajā pētījumā.

Tātad galvenās domstarpības ir saistītas nevis ar pašu bilingvālās izglītības principu, bet ar tā īstenošanas formu. Šajā ziņā atbildes uz tik neskaidri formulētiem jautājumiem nevar tikt adekvāti interpretētas un faktiski nesniedz nekādu informāciju. Ir tikai viens izskaidrojums, kāpēc anketu jautājumi ir formulēti šādā veidā.

Izglītības valsts inspekcija apzināti cenšas izvairīties no datu iegūšanas par attieksmi pret apstrīdēto normu. Acīmredzot tiek plānots izmantot atbildes vienīgi propagandas nolūkos, uzdodot vecāku un skolēnu pozitīvo attieksmi pret bilingvālo metodi kopumā par atbalstu apstrīdētajai normai. Ņemot vērā Valsts inspekcijas augsto kvalifikāciju, citu versiju mums vienkārši nav.

Tāpat patiesībā vecāku attieksme pret apstrīdēto normu var būt vēl noraidošāka, nekā apstiprināts Valsts izglītības inspekcijas datos. Un šo pieņēmumu pilnīgi apstiprina aptaujas dati, ko veica Baltijas sociālo zinātņu institūts, kuri atrodas arī lietas materiālos šā pētījuma 93.lappusē.

Mēs redzam, ka pilnībā atbalsta apstrīdēto normu tikai 4% skolēnu un 3% vecāku un drīzāk atbalsta 11% skolēnu un 10% vecāku.

Diemžēl Izglītības un zinātnes ministrija konsekventi izvairās no atzīšanas, ka ieinteresēto personu attieksme pret apstrīdēto normu ir krasi negatīva.

Tā 2004.gada 1.oktobra ministrijas informatīvajā ziņojumā par mazākumtautību skolu gatavību izglītības reformai (materiāli arī ir lietā), viens no secinājumiem skan šādi:

“Izglītības iestādēm sniegtais finanšu atbalsts ir sekmējis pedagogu, skolēnu un vecāku pozitīvas attieksmes veidošanos pret Latvijas Republikā īstenoto izglītības, t.sk. mazākumtautību politiku.”

Ir vismaz divaini runāt par pozitīvu attieksmi, zinot augstākminētos skaitļus. Varbūt šis apgalvojums jāsaprot tā, ka bez finanšu atbalsta apstrīdētās normas pilnībā atbalstošo vecāku skaits būtu vēl zemāks par 3%.

Jāatzīmē, ka arī paši bērni nepārprotami pauda ļoti negatīvu attieksmi pret apstrīdēto normu. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.pantu, bērniem ir tiesības tikt uzklausi. Augstāk minētajā Baltijas sociālo zinātņu institūta pētījumā tiek konstatēts, ka puse no visiem aptaujātajiem skolēniem piedalījās kādā no protesta akcijām pret apstrīdētās normas ieviešanu. Un vairāk nekā puse no tiem, kas nepiedalījās, pauž nožēlu, ka viņiem nav bijusi iespēja to darīt. Tikai 10% skolēnu, kas nepiedalījās protesta akcijās, atbalsta reformas nepieciešamību. Tādējādi apstrīdētās normas ieviešanu atbalstaniecīgs to personu skaits, kas tos tieši skar. Turklāt šis skaits arvien samazinās. Šādos apstākļos, kad nav izdevies pārliecināt cilvēkus par reformas nepieciešamību, demokrātiska valsts nevar to uzspiest.

Neatbilst patiesībai pieņēmums, ka mazākumtautības pašas neizmantojot piedāvātās iespējas savlaicīgi piedalīties lēmuma izstrādāšanā. Jau 90.gadu vidū, kad tikai sākās mazākumtautību izglītības reformas dažādu variantu apspriešana, mazākumtautību nevalstiskās organizācijas, pilsoniskā sabiedrība centās aktīvi piedalīties šajā procesā.

Kā mēs dzirdējām no pieaicināto personu liecībām, jau 1996.gadā, kad pirmajā lasījumā tika pieņemts mazākumtautību valodu lietošanas ierobežojošā Izglītības likuma projekts, tika nodibināta Latvijas krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācija – *LAŠOR* – tā vienkārši skan labāk nekā latviešu valodā. Šī organizācija no paša darbības sākuma orientējās uz dialogu ar valsts varu, sagatavoja virkni komentāru un iesniedza vairākus konkrētus priekšlikumus, konceptus un normatīvo aktu projektus. Izstrādāja un piedāvāja savu alternatīvo koncepciju un projektus, ieskaitot savu bilingvālo izglītības modeli.

Kopš 2002.gada *LAŠOR* organizēja Latvijas mazākumtautību vecāku konferences. Pirmajā konferencē piedalījās 500 cilvēku, kuri pārstāvēja vairāk nekā pusi no visām Latvijas krievu toreiz mācību valodas skolām.

Otrajā konferencē jau vairāk nekā tūkstotis dalībnieku. Trešajā – aptuveni tikpat daudz. Diemžēl nopietnu dialogu ar ministriju izveidot nav izdevies. Konferenču rezolūcijas un *LAŠOR* priekšlikumi netika nopietni izvērtēti. Tiesas sēdē Izglītības ministrijas pārstāve Papules kundze atzina, ka vienīgais ministrijas atbalstītais *LAŠOR* priekšlikums visu šo gadu laikā bija divu semināru organizēšana. Rezultātā liela daļa vecāku vīlušies par lietišķa dialoga iespēju un sliecas atbalstīt citus, viņuprāt, potenciāli efektīvu sava viedokļa paušanas līdzekļus. Tādus, kā masu pasākumi – mītiņi, piketi, un tā tālāk, kā arī radikālākas nevalstiskās organizācijas.

Tātad *LAŠOR* un citu līdzīgu nevalstisko organizāciju darbības analīze skaidri norāda uz to, ka dialogs ar ieinteresēto sabiedrības daļu nav izdevies, pirmām kārtām valsts institūciju nevēlēšanās dēļ iesaistīties šajā dialogā.

Liela nozīme ir arī mazākumtautību pārstāvošās *de facto* Saeimas opozīcijas rīcībai. Tikai 8.Saeimas pilnvaru laikā opozīcijas deputāti sešas reizes piedāvāja grozīt Izglītības likumu un liberalizēt apstrīdēto normu. Turklāt vairākkārt tika iesniegti citu grozījumu priekšlikumi otrajam un trešajam lasījumam. Tiesas sēdē daži no šiem priekšlikumiem tika minēti, bet neviens no šiem priekšlikumiem netika ņemts vērā.

Iedzīvotāju neapmierinātību demonstrē arī masu pasākumi, kuri nemitīgi notika un notiek gan Rīgā, gan citās Latvijas vietās. Var jau teikt, ka cilvēkus provocēja Maskavas spalvainā roka vai citi Latvijas ienaidnieki. Tomēr jāšaubās, vai var inspirēt problēmu, lai pirmo reizi kopš Atmodas laika uz ielām protestētu vairāki tūkstoši, pat vairāk nekā 30 tūkstoši cilvēku, kā tas notika 2004.gada 1.maijā. Kopumā notikuši ap 90 pasākumi. 32 pasākumos piedalījās vairāk nekā 1000 cilvēku. Šie pasākumi tika plaši atspoguļoti masu informācijas līdzekļos. Lietā esošajā Baltijas sociālo zinātņu institūta 2004.gada veiktajā pētījumā ir ietverts galvenais protesta pasākumu uzskaitījums 2003. un 2004.gadā.

Lai kā mēs vērtējam šīs akcijas, neapšaubāms ir tas, ka tas skaidri un gaiši demonstrēja ar apstrīdēto normu skarto personu attieksmi pret to.

2003.gada 24.septembrī izglītības un zinātnes ministram – toreiz Šadurska kungam - tika iesniegta Latvijas krievu mācību valodas skolu atbalsta asociācijas *LAŠOR* un citu organizāciju savāktie 107 tūkstošu personu paraksti, ar kuriem šīs personas pauž savu nepiekrišanu apstrīdētajai normai. Patiešām, daļa no šiem parakstiem nebija īsti, kā mēs dzirdējām, 5 vai 7 procenti, bet arī 100 tūkstoši ir pietiekoši liels skaits.

Bet toreizējais ministrs Kārlis Šadurskis, kā mēs dzirdējām, tiesas sēdē teica, ka šie paraksti nav notariāta apliecināti un līdz ar to, ja šie cilvēki negrib iniciēt referendumu, tad šie paraksti nav vērā ņemami.

Saeimas pārstāvis apgalvo, ka apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā tika īstenots dialogs ar attiecīgu sabiedrības daļu. Taču raksturīgi, ka pamatā Saeima savā atbildes rakstā lieto vārdu “skaidrošana” vai “informācijas sniegšana”, nevis dialogs. Tātad Saeima faktiski atzīst, ka varas mijiedarbība ar sabiedrību šajā procesā bija vienpusīga. Un tiem cilvēkiem, kuru intereses apstrīdētā

norma tieši ietekmē, bija visai ierobežotas iespējas paust savu viedokli, nemaz nerunājot par piedalīšanos lēmuma pieņemšanā.

Turklāt jāuzsver, ka reformas skaidrošana faktiski sākusies tikai pēc masu protestu uzsākšanas problēmas ārkārtīgas politizācijas apstākļos. Un tai skaidri piemita reklāmas kampaņas raksturs. To noteikti nevar atzīt par līdzdalības formu, kura būtu jāveido demokrātiskā sabiedrībā.

Faktiski Saeimas pārstāvis min kā galvenā dialoga formu min Izglītības un zinātnes ministrijas Konsultatīvo padomi mazākumtautību izglītības jautājumos. Vai šo padomi patiešām var uzskatīt adekvātu efektīvas līdzdalības principa īstenošanas veidu? Uzskatām, ka nebūt ne. Uz to norāda lietas materiāli un pieaicināto personu, šīs padomes locekļu tajā skaitā, Ligutas un Pimenova liecības.

Pirmkārt, šī padome tika izveidota tikai 2001.gadā. Tas ir tad, kad visi galvenie lēmumi jau tika pieņemti. Un padomei tika piedāvāts tikai apspriest, kā šos jau pieņemtos lēmumus īstenot, nevis vērtēt šo lēmumu efektivitāti.

Otrkārt, padomes veidošana nebija balstīta uz pārstāvības principa. Darboties tika personiski uzaicinātas personas un organizācijas pēc Izglītības ministrijas izvēles. Tādējādi no pašā sākuma vairākumu no padomes sastāva veidoja ministrijas darbinieki vai no ministrijas atkarīgas personas – skolu direktori, nevis mazākumtautību pilsoniskās sabiedrības pārstāvji. Turklāt, tika aicināti tieši tie skolu vadītāji, kas atbalstīja ministrijas nostāju, nevis tās oponenti.

Tikai 2004.gadā padomes sastāvs tika atjaunots, palielinot nevalstisko organizāciju pārstāvniecību. Taču lielākā daļa no nevalstiskām organizācijām, kuras tika aicinātas piedalīties padomes darbībā, nenodarbojās tieši ar mazākumtautību izglītības problēmu un spriež par piedāvātajiem jautājumiem, vadoties no vispārējiem politiskiem apsvērumiem.

Beidzot jāatzīmē, ka pat tādos retos gadījumos, kad padome nāca klajā ar konkrētiem un būtiskiem priekšlikumiem, šie priekšlikumi faktiski tika noraidīti bez nopietnas izskatīšanas. Tā notika, piemēram, 2004.gada augustā, kad padome ierosināja izstrādāt īpašumu likumu “Par mazākumtautību skolām”, kurā tiktu skaidri reglamentēti visi strīdīgie jautājumi.

Godātā tiesa! Lietai ir pievienoti 2004.gada 7.jūlija un tā paša gada 27.augusta Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumi, kuri paredz darba grupu izveidošanu ar nevalstisko organizāciju līdzdalību likumprojektā “Par mazākumtautību skolām” sagatavošanas nepieciešamības, kā arī *LAŠOR* izstrādāto priekšlikumu izvērtēšanā.

Raksturīgi, ka šīs darba grupas tika izveidotas tikai dažas nedēļas pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, kad spriedze sabiedrībā sasniedza kulmināciju. Skaidrs, ka nopietnam darbam kopīgai situācijas analīzei, secinājumu un priekšlikumu sagatavošanai, to izvērtēšanai un ņemšanai vērā vairs vienkārši neatlika laika.

Lietā nav nekādu materiālu par darba grupas par *LAŠOR* priekšlikumu izvērtēšanai tālāko likteni. Acīmredzot arī palika vienīgi uz papīra.

To tiesas sēdē apliecināja arī *LAŠOR* pārstāvis Pimenovs. Viņš joprojām gaida, kad šīs grupa tiks sasaukta.

Kas attiecas uz darba grupu par likumprojektu “Par mazākumtautību skolu sagatavošanu”, tad, kā rakstīts 2004.gada 1.oktobra Izglītības ministrijas Informatīvajā ziņojumā, citāts,

“23.septembrī darba grupas sēdē tika nolemts apturēt darba grupas darbību politizācijas dēļ.” Formulējums ir grūti saprotams. Jebkura likumprojekta izstrāde ir galu galā politisks jautājums. Viens ir skaidrs: darba grupa darbojās faktiski mazāk par četrām nedēļām. Vai to var uzskatīt par efektīvu ieinteresētas sabiedrības daļas iesaistīšanas formu?

Tātad jāsecina, ka nedz Konsultatīvā padome, nedz pēdējā brīdī izveidotās darba grupas nevar uzskatīt par mazākumtautību efektīvas līdzdalības formu.

Tajā pašā laikā tās vecāku iesaistīšanās formas, kuras ir paredzētas Latvijas Republikas normatīvajos aktos, nemaz netika izmantotas apstrīdētās normas pieņemšanas procesā. Tā diskusijā un lēmumu pieņemšanā netika aicinātas piedalīties mazākumtautību skolu pašpārvaldes, kuru darbību paredz Izglītības likuma 31.pants un kurās saskaņā ar šā panta otro daļu darbojas iestādes dibinātāji, izglītojamie, viņu vecāki un iestādes darbinieku deleģēti pārstāvji.

Saeimas pārstāvis, runājot par šo problēmu, minēja to, ka it kā iespēju iesaistīties lēmuma pieņemšanā, bet es uzskatu, ka zinot, ka dažādas skolās situācija ir ļoti dažāda, ne vienmēr un ne visur šīs pašpārvaldes ir pietiekoši aktīvas, un vairākās skolās tās pat nav izveidotas, es domāju, ka jau likumdevējs un Izglītības un zinātnes ministrija saprata, ka jārunā ar cilvēkiem, ka tomēr dialogs ir nepieciešams, šīs pašpārvaldes varētu un vajadzētu izmantot kā šo nepolitizētu dialoga formu. Tātad iniciatīvai būtu jānāk no ministrijas. Un diemžēl tas nenotika.

Līdzīgi rīkojās valsts vara arī tad, kad jaunieceltais izglītības ministrs Radzevičs nolēma apmeklēt mazākumtautību skolas, lai iepazītos ar situāciju tajās un vecāku viedokli. Mēs dzirdējām no vairākām pieaicinātām personām par šīm sapulcēm. Diemžēl gan pieaicināto personu liecības, gan šo tikšanos atspoguļošana medijos liecina, ka dialogs tā arī nav izdevies. To apliecina arī mana personiskā pieredze, piedaloties sapulcē skolā, kurā mācās mani bērni. Ministrijas pārstāvji atkārtoja visiem sen zināmas nostājas, ka valsts valoda ir jāzina un faktiski neatbildēja uz vecāku jautājumiem un iebildumiem, ignorējot mūsu personisko pieredzi.

Acīmredzot valsts varas pārstāvji vienkārši atteicās atzīt vecāku kompetenci un patiesu ieinteresētību optimāla risinājuma meklējumos, izskaidrojot viņu nostāju vienīgi ar politiskiem un ideoloģiskiem motīviem. Izglītības un zinātnes ministrija, kas izriet no lietas materiāliem un vēl ministrijas pārstāvju runām tiesas sēdes gaitā, faktiski vadījās no pieņēmuma, ka mazākumtautību skolu vecāku lielākā daļa ir vai nu gatavi upurēt savu bērnu intereses kādu ideoloģisku uzskatu dēļ, vai vienkārši nesaprot, kas ir viņu bērnu intereses. Acīmredzot šāda attieksme absolūti neatbilst demokrātiskas valsts darbības principiem.

Godātā tiesa! Šajā tiesas sēdē vairākkārt tika atzīmēts, ka izglītības kvalitātei ir izšķiroša nozīme. Lemjot, vai šī norma ir diskriminējoša vai nav. Tātad tālāk es runāšu par izglītības kvalitāti un centīšos strukturēt šo problēmu, jo faktoru ir patiešām ļoti daudz.

Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmei un Latvijas starptautiskajām saistībām, jāatbild uz izšķirošo jautājumu – vai šī norma neapdraud ietekmētu personu substantīvo tiesību uz izglītību īstenošanu, citiem vārdiem, jānoskaidro, vai normas īstenošanas rezultātā bērniem, kam dzimtā valoda nav valsts valoda, netiek piedāvāta zemākas kvalitātes izglītība, un līdz ar to viņi neatrodas diskriminētā situācijā. Jāatgādina, ka ar diskrimināciju mūsdienās tiek saprasta ne tikai dažāda attieksme vienādās situācijās, bet arī vienāda attieksme situācijās, kad dažāda

attieksme ir nepieciešama, lai nodrošinātu pilnīgu un efektīvu vienlīdzību. Tas tika uzsvērts, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā lietā *Thlimmenos pret Grieķiju*. Jāuzsver, ka nozīme ir ne tikai pašam atšķirīgas attieksmes faktam, būtiska ir arī atšķirīgas attieksmes pakāpe. Apstrīdētā norma formāli paredz atšķirīgu attieksmi. Mēs to atzīstam. Bet tās pakāpe nav pietiekama, lai nodrošinātu bērnu, kam dzimtā valoda nav valsts valoda, vienlīdzīgas iespējas izglītības jomā.

Mēs uzskatām, ka lielā mērā izskatāmajā lietā var izmantot testu, ko apstiprinājusi Amerikas Savienoto Valstu apelācijas instances tiesa lietā *Castaneda pret Pikardu* 1981.gadā. Spriedums šajā lietā tika izmantots kā precedents. Tiesa nolēmusi, ka jāpievērš uzmanība trim apstākļiem, izskatot jautājumu par izglītības pārvaldes iestāžu rīcību, izglītojot lingvistiskajām minoritātēm piederošos bērnus.

Pirmkārt – jāpārbauda, vai skolas programma balstās uz pamatotu izglītības teoriju.

Otrkārt – jāpārbauda, vai ir pietiekoši resursi un personāls attiecīgās programmas īstenošanai.

Treškārt – jāpārlicinās, ka arī programmas īstenošanas rezultāti atbilst iecerētajam.

Es turpmāk strukturēšu savu analīzi, balstoties uz šiem trim galvenajiem rādītājiem.

Saeimas pārstāvis tiesas sēdē izteicās, ka it kā iesniedzēji apgalvojot, ka nekas netika izdarīts, lai nodrošinātu apstrīdētās normas ieviešanu bez izglītības kvalitātes pazemināšanās. Tas neatbilst patiesībai. Mēs atzīstam, ka Izglītības un zinātnes ministrija, pašvaldības, citas institūcijas izdarīja ļoti daudz. Bet jautājums nav par paveiktā darba apjomu vai iztērēto naudas līdzekļu apjomu. Galvenais jautājums ir pavisam cits. Vai paveiktais darbs ir pietiekošs, lai nodrošinātu mazākumtautību piederošajiem bērniem vienlīdzīgas iespējas izglītoties.

Saskaņā ar valdības oficiāli pausto nostāju, Latvijas izglītības sistēmas attīstības process ir koncentrējies uz trim galvenajiem mērķiem: izglītības kvalitāte, efektivitāte un pieejamība. To vakar apstiprināja arī izglītības ministre.

Kā izglītības kvalitātes nodrošināšanas veids tika noteikta skolu salīdzinoši augstā decentralizācijas pakāpe, kas, apvienota ar efektīvu kontroles mehānismu no valsts puses, izvirza prasības attiecībā uz sasniedzamajiem rezultātiem.

Aplūkosim apstrīdētās normas atbilstību šiem galvenajiem mērķiem un izvēlētajam kvalitātes nodrošināšanas veidam.

Jāatzīmē, ka atbilde uz šo jautājumu ir tiešām diezgan grūti atrodamā, jo šeit lielā mērā jāpaļaujas uz ekspertu slēdzienu. Bet izglītības speciālistiem nemaz nav vienota viedokļa par šiem jautājumiem.

Vēl vairāk, bieži vienlīdz autoritatīvu ekspertu secinājumi ir diametrāli pretēji. Tomēr tiesas rīcībā esošā informācija ļauj secināt, ka kopumā apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un līdz ar to ir uzskatāma par diskriminējošu.

Tātad pirmais, jēdziena definīcija. Pirmkārt, jāatzīmē pamatjēdzienam konceptuālu nostādņu neskaidrība un pretrunīgums. Vairāki pētnieki, kas analizē Latvijas mazākumtautību izglītības reformu, uzsver šīs konceptuālās neskaidrības. Tā lietā esošajā Sorosa fonda Latvijā izdotā grāmatā “Bilingvālā izglītība Latvijā: starptautiskā ekspertīze” Kraufords, Protasova un Pedersena atzīmē,

ka Latvijas likumdošanā bilingvālā izglītība nemaz nav skaidrota un ir nesaprotami, kā skolotāji interpretē šādu izglītības pieeju. Lietā esošajā pedagoģijas doktoru B.Zeļcermana un N.Rogaļevas atzinumā uzvērts, ka apstrīdētās normas mērķu struktūra, tas ir, to savstarpējās attiecības, nav skaidri definētas un nevar tikt izsecinātas no likuma teksta vai atbildīgo amatpersonu paziņojumiem.

Otrais – pamatpieejas. Skaidra termina, jēdzienu un mērķu definīcija ir ļoti būtiska, jo jautājumā par efektīvākiem mazākumtautības izglītības modeļiem nevar vadīties no vispārējiem apsvērumiem, no veselā saprāta. Šķiet, ka jo agrāk bērns tiek iemests citas valodas vidē, jo ātrāk viņš adaptējas, jo labāk apgūst šo valodu un viņa sasniegumi priekšmetos arī būs labāki. Bet tas pieņēmums ir absolūti aplams. Vairāki pētījumi demonstrē, ka šāda uz veselā saprāta balstīta pieeja absolūti neatbilst patiesībai.

Glūži otrādi. Tas var no malas izskatīties paradoksāli, bet vesela virkne pētījumu dažādās valstīs pierāda, ka, jo ilgāk dzimtā valoda tiek izmantota kā mācību pamatvaloda, jo labāki ir mazākumtautību piederošo bērnu panākumi priekšmetu apgūšanā. Un arī augstāka ir bilingvisma pakāpe. Tātad, arī labākas ir oficiālās valodas zināšanas, lai cik tas paradoksāli arī neliktos.

Aizvakar pieaicinātā eksperte Ilze Brants-Kehre citēja un atsaucās uz grāmatu, kurā ir apkopoti Eiropas Padomes rīkotās konferences rezultāti. Es arī gribu atsaukties uz šo materiālu un citēt citu daļu, ka tur ļoti pazīstama pētniece, ko es arī pieminēju savā pirmajā runā šajā tiesas prāvā, T.Skutnabb – Kangas, viņa apstiprina tieši to pašu, ko es tikko teicu, viņa sīkāk atsaucās arī uz ASV, Zviedrijas un Jaunzēlandes veiktajiem pētījumiem. Tātad, vismaz par zinātniski pamatotu var uzskatīt šādu pieeju: vēlams saglabāt mācības pārsvarā dzimtajā valodā, ne tikai pamatskolas līmenī, bet arī augstākajos līmeņos, cik tālu konkrētajā gadījumā atļauj pieejamie resursi.

Vēlreiz jāuzsver, ka bilingvālā izglītība ir ārkārtīgi sarežģīta metode un šeit nevar būt viennozīmīgu priekšrakstu, kuri līdzīgi darbotos visās situācijās. Var būt arī citas pieejas. Bet tas nozīmē, ka ļoti rūpīgi ir jāanalizē izvēlētās bilingvālās izglītības modeļa piemērojamība katrā konkrētajā gadījumā.

Trešais – konkurētspēja. Aplūkosim sīkāk konkurētspējas jēdzienu, jo tieši ar nepieciešamību paaugstināt mazākumtautībām piederošo bērnu konkurētspēju tiek pamatota apstrīdētās normas ieviešanas nepieciešamība.

Tajā pašā augstāk pieminētajā darbā T.Skutnabb - Kangas raksta, ka dominējošās grupas (vai dažreiz pašas mazākumtautības) skolu vadības pārstāvji var apmullot daudzus (mazākumtautībām piederošo skolēnu) vecākus, piespiežot viņus noticēt uz vesela saprāta balstītajiem risinājumiem, vai domāt, ka viņiem ir jāizvēlas starp divām valodām – vai nu dzimtā valoda un identitāte, vai dominējoša valoda un darbavieta.

Un lielā mērā šis raksturojums piemērojams arī skaidrošanai, ko zināmā brīdī uzsāka mūsu Izglītības un zinātnes ministrija.

Lietā esošajā atzinumā pedagoģijas doktori Zeļcermans un Rogaļeva absolūti pareizi uzsver: apgalvojumi, ka izglītības reforma paaugstina skolas audzēkņu konkurētspēju, balstās uz izpratnes, ka konkurētspēja ir valsts valodas prasme. Turpretī apgalvojumi par negatīvo vai neitrālo ietekmi uz konkurētspēju, balstās uz izpratni, ka konkurētspēja ir produktīva un radoša mācību satura apguve.

Mēs uzskatām, ka konkurētspēja ietver sevī abus kritērijus. Šādā gadījumā valsts valodas prasmes uzlabošanās, bet mācību satura prasmes pasliktināšanās kopumā nedos pozitīvus rezultātus konkurētspējas paaugstināšanā. Ja tiek izvirzīts mērķis paaugstināt konkurētspēju, pārejot uz apmācību pārsvarā valsts valodā, tad ir nepieciešams pilnveidot arī mācību satura struktūru, lai tiktu ievēroti arī citi konkurētspējas kritēriji.

Tāpat konkurētspējas paaugstināšanas uzdevums ir risināt sistēmiski un tās novērtēšanā nav pieļaujams izmantot tikai to kritēriju daļu, kas apstiprina vēlamo rezultātu.

Viens no apstrīdētās normas atbalstītāju visbiežāk minētajiem argumentiem ir saistīts ar iespējām iestāties augstskolās. Arī šajā tiesa sēdē tas ir vairākkārt tika pieminēts. Taču Saeima nav sniegusi nekādus apliecinājumus tam, ka tie mazākumtautībām piederošie bērni, kas beidz skolas ar mācībām pārsvarā dzimtajā valodā, masveidīgi sastopas ar grūtībām iestājoties pat valsts augstskolās, kur mācības notiek valsts valodā.

Savā lietā esošajā 2004.gada 29.decembra atbildē uz Saeimas deputātu jautājumiem izglītības un zinātnes ministre Druviete to pašu arī apstiprina – nav datu par latviešu mazākumtautību skolu absolventu iestājekāmēnu rezultātiem un mazākumtautību skolēnu turpmākajām sekmēm valsts finansētajās augstskolās. Tāpat nekādu pierādījumu šim apgalvojumam par esošo mazākumtautību skolu absolventu nekonkurētspēju nav.

Pēc mūsu rīcībā esošās informācijas spēcīgi krievu skolu absolventi veiksmīgi iestājas un mācās Latvijas universitātē un citās augstskolās. Tam ir simtiem un tūkstošiem piemēru. Tā, piemēram, skola, kur mācās mani bērni, 40.Rīgas vidusskola, apkopo savu statistiku. Un to dara katra skola. Un starp citu, augstskolas arī. Viņi vāc datus par to, kuru skolu absolventi ir beiguši. Tāpēc mēs nesaprotam, kāpēc šādu datu nav. Ir ļoti viegli šos datus iegūt.

Un mūsu skolas dati ir šādi: 98% no visiem absolventiem katru gadu iestājas augstskolās, no tiem 70% valsts finansētajās augstskolās budžeta vietās.

Turklāt, pat valsts augstskolās, kur mācības notiek valsts valodā, tiek plaši lietotas mācību grāmatas citās valodās, bieži krievu valodā, tāpat dzimtajās valodas labām zināšanām ir būtiska nozīme. Runājot par konkurētspēju, kā atzīmēja viena no pieaicinātajām personām aizvakar, ir ļoti svarīgi negeneralizēt atsevišķu personu negatīvo pieredzi.

Tiesas sēdē ministre Druvietes kundze, atbildot uz iesniedzēju jautājumu, pilnīgi nepārprotami apgalvoja, ka nav nekāda pamata runāt par to, ka mazākumtautību skolu absolventu spējas ir zemākas nekā latviešu skolu absolventiem. Viņa runāja par esošo situāciju pirms apstrīdētās normas ieviešanas.

Arī paši tiesneši Endziņa kungs un Čepānes kundze minēja savu pozitīvo pieredzi, saskaroties ar mazākumtautībām piederošajiem studentiem, kuriem valsts valodas prasme ir perfekta. Tādā gadījumā, kāds mums ir pamats runāt par esošo mazākumtautību skolu absolventu it kā nepietiekošu konkurētspēju.

Vēl svarīgāk ir atcerēties, ka augstākās izglītības iegūšanas iespējas nebūt neaprobežojas ar valsts augstskolu, kur mācības notiek valsts valodā. Latvijā darbojas virkne privāto vai ārvalstu augstskolu, kur mācības notiek krievu vai angļu valodā. Arvien vairāk absolventu iestājas augstskolās ārzemēs — ASV, Francijā, Vācijā, Krievijā un citur. Jāatzīmē, ka šie absolventi nemaz

nemācījās vidusskolā pamatā angļu, vācu, franču vai citā svešvalodā un tomēr viņi sekmīgi iestājās un mācās augstskolās šajās svešvalodās.

Vispār, kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, Latvijas skolu absolventu konkurētspēja ir izvērtējama Eiropas Savienības ietvaros, jo Eiropas Savienības pilsoņiem ir nodrošinātas vienādas tiesības studēt dalībvalstu augstskolās.

Tātad, gadījumos, kad absolventi izvēlas turpināt izglītību Latvijā, valsts valodā, priekšmetu zināšanu pasliktināšanās vismaz kompensē valsts valodas prasmes uzlabošana, taču gadījumos, kad absolvents izvēlas privātas vai ārzemju augstskolas, kur latviešu valodas zināšanām nav tik būtiska nozīme, apstrīdētās normas ieviešana pretēji deklarētajam pazemina nevis paaugstina viņa konkurētspēju.

Beidzot, noteikti ir jāņem vērā arī vecāku viedoklis. Kā jau tika pierādīts, vairākums vecāku uzskata, ka apstrīdētā norma nebūt neveicina viņu bērnu konkurētspēju.

Ceturtais – esošo mazākumtautību skolu skolēnu zināšanu kvalitāte. Šis jautājums arī tika vakar apspriests, bija daudz jautājumu un daudz viedokļu. Dati par izglītības kvalitāti un to dinamiku patiešām nav viegli iegūstami. Tomēr, ja ir vēlēšanās šo problēmu nopietni pētīt, to var izdarīt.

Viens no nedaudzajiem šādu faktu avotiem ir lietā esošais pētījums, kurš tika veikts 2000. un 2002.-2003.gadā pēc vienotas metodikas skolēnu starptautiskas novērtēšanas programmas – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) paspārnē. Pētījums tika veikts vairākās valstīs ar nolūku salīdzināt skolnieku zināšanu kvalitāti un dinamiku. Iegūtie dati tiek analizēti pēc vairākiem faktoriem - Latvijas novadu urbanizācija, skolēnu dzimums, skolas tips un tā tālāk.

Diemžēl rezultātu analīze pēc mācību valodas ir visai minimāla. Zināšanu līmeņa atkarība no tā, vai mazākumtautībām piederošie skolēni mācās dzimtajā valodā vai valsts valodā, vispār netika pētīts. Kaut gan šo analīzi varētu veikt, apstrādājot iegūtos datus.

2002.gadā veiktā pētījuma dati liecina, ka zināšanu līmenis skolās, kuras pamatā lieto krievu valodu kā mācību valodu, ir kopumā drusciņ zemāks nekā skolās ar latviešu mācību valodu. Un šī tendence saglabājusies arī 2003.gadā, kā ir minēts minētā darba 101.lappusē.

Daļēji šīs atšķirības var izskaidrot arī ar to, ka vairākos gadījumos testa uzdevumi mazākumtautībām piederošajiem bērniem tika piedāvāti latviešu valodā. Tas izraisīja zināmas papildus grūtības. Tomēr Izglītības un zinātnes ministrijas vadībai vajadzētu dziļāk analizēt šo disproporciju cēloņus, kas varētu būt saistīti ar skolotāju sagatavošanas trūkumu mazākumtautību skolām, mācību grāmatu trūkumu vai nepietiekošu kvalitāti, kā arī ar nenoteiktību ap šo skolu nākotni un pastāvīgām reformas koncepcijas izmaiņām.

Acīmredzot vienīgi ar valsts valodas lietošanas paplašināšanu mazākumtautību skolās šādas problēmas atrisināt nevar. Drīzāk tās var tikai padziļināt.

Tajā pašā laikā no pētījuma datiem izriet un to apliecina arī Izglītības valsts inspekcijas pārstāve Puišes kundze, ka zināšanu līmenis skolās, kurās pamatā lieto krievu valodu kā mācību valodu, pieaug tikpat strauji, kā skolās ar latviešu mācību valodu.

Raksturīgi, ka šajā pētījumā tika vērtēta skolēnu prasme izmantot skolā iegūtās zināšanas reālās dzīves situācijās. Tāda bija pētījuma metodika. Nevis pārbaudīt, ko viņi ir apguvuši konkrētos mācību priekšmetos.

Faktiski tika pārbaudīta zināšanu un iemaņu dinamika tajos priekšmetos, kuri lielāko tiesu tiek mācīti dzimtajā valodā bilingvālās izglītības apstākļos.

Jāatzīmē, ka ģimnāzijās ar krievu mācību valodu skolēnu sasniegumi ir kopumā pat augstāki nekā ģimnāzijās ar latviešu mācību valodu. Tātad nav nekāda pamata runāt par sliktāku zināšanu līmeņa dinamiku un mazākumtautībām piederošo skolnieku konkurētspēju.

Tieši vidējās izglītības līmeņa labākās skolas, ģimnāzijas ar krievu mācību valodu, pamatā ar krievu mācību valodu, nodrošina pat augstāku zināšanu kvalitāti nekā skolas ar latviešu mācību valodu, ģimnāzijas ar latviešu mācību valodu, ja tiek salīdzinātas viena tipa skolas, protams. Jāsecina, ka nav nekādas nepieciešamības apdraudēt sasniegtos rezultātus ar apstrīdētās normas nepamatotu ieviešanu.

Piektais – mazākumtautībām piederošo skolēnu izglītības kvalitātes monitorings. Šis jautājums bija visvairāk apspriests šajā tiesas sēdē. Ņemot vērā augstāk minētos Latvijas izglītības sistēmas galvenos mērķus, t.i., kvalitāte, efektivitāte un pieejamība, kā arī ievērojot bezprecedenta spriedzi sabiedrībā, ko izraisīja apstrīdētās normas gaidāmā iesviešana, varētu gaidīt, ka Izglītības un zinātnes ministrija darīs visu iespējamo, lai izstrādātu rūpīgu izglītības kvalitātes dinamikas izvērtēšanas metodiku ar mērķi gan iegūt ticamus reformas vērtēšanas rezultātus, gan arī pārliecināt oponentus, ka reforma nesīs labumu viņu bērniem. Diemžēl jākonstatē, ka tas nav noticis.

Izglītības un zinātnes ministrijas rīcībā šobrīd nav ne datu, kuri liecinātu par apstrīdētās normas ieviešanas ietekmi uz mazākumtautībām piederošajiem skolēniem, ne arī šādu datu iegūšanas metodikas. Par to liecina, piemēram, izglītības ministres Druvietes 2004.gada 29.decembra atbilde uz Saeimas deputātu jautājumu, kas ir lietas materiālos. Citāts: lai analizētu bilingvālās izglītības rezultātus valstī kopumā, bilingvālās izglītības rezultātus.. bilingvālā izglītība notiek jau kopš 1999.gada. Vēlreiz citāts: lai analizētu bilingvālās izglītības rezultātus valstī kopumā, nepieciešams pietiekams daudzums atsevišķu bilingvālās izglītības pētījumu ilgākā laika posmā. Jautājums bija: vai ir dati vai nav. To pašu ministre apgalvoja arī vairākās intervijās medijiem. Tiesas sēdē bijušais ministrs Šadurskis atzina, ka šādu datu nav.

Ministre Druvieta to arī apliecināja un apgalvoja, ka šādus datus varēs iegūt tikai pēc vairākiem gadiem. Un arī tad tos būs grūti interpretēt, jo bez mācību valodas izglītības kvalitātes dinamiku nosaka virkne citu faktoru.

Izglītības valsts inspekcijas pārstāve Puiše konkretizē šo gaidāmo datu iegūšanas veidu. Viņasprāt, vienīgā iespēja iegūt šos datus ir centralizēto eksāmenu rezultāti. Citu veidu nav.

Tajā pašā laikā bijušais ministra Radzeviča padomnieks Ancupovs uzstāja, ka dažādu gadu centralizēto eksāmenu rezultātus salīdzināt nav korekti, jo būtiski mainās uzdevumu grūtības pakāpe un citi faktori.

Jāatzīmē, ka šādu viedokli pauž arī ļoti daudzi izglītības speciālisti. Lietā atrodas detalizēti dati par centralizēto eksāmenu rezultātiem. Un, kad mēs tos apskatīsim, tiesa varēs pārliecināties, cik būtiski šie dati mainās katru gadu, kaut gan standartī un citi apstākļi paliek nemainīgi. Es,

nebūdamas speciālists, neņemos spriest, vai Puišes kundzes piedāvātā metodika ir korekta vai nē, es vienkārši konstatēju, ka speciālistu vidū nebūt nav vienprātības par šo jautājumu.

Bet, savukārt, cita Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāve Evija Papule apgalvoja kaut ko pavisam citu. Proti, ka dati ir, bet vienkārši tie nav apstrādāti un apkopoti. Tas viss ir lietas materiālos. Tātad, pat ministrijas ietvaros viedokļi atšķiras ļoti būtiski.

Beidzot vairākas pieaicinātās personas — pedagoģijas doktors Buhvalovs un “Providus” centra pētniece Golubeva apgalvo, ka nav nekādu problēmu organizēt monitoringu un iegūt nepieciešamos datus.

Jāuzsver, ka jau kopš 1999.gada mazākumtautībām piederošie skolēni mācās pamatskolā divus priekšmetus vismaz un vidusskolā trīs priekšmetus vismaz, valsts valodā.

Apstrīdētā norma mainīs skaitliskās proporcijas, bet nemainīs pedagoģiskās problēmas būtību. Proti, kāda ir izglītības kvalitātes dinamika skolēniem mācoties priekšmetus valodā, kura nav viņu dzimtā valoda.

Kopš 1999.gada pagājuši vairāk kā pieci gadi, kurus minēja ministre Druviete. Un kas traucē ministrijai iegūt šādus datus šo piecu gadu laikā? Rodas iespaids, ka Izglītības un zinātnes ministrija vienkārši konsekventi izvairās no jebkādu datu iegūšanas, kuri varētu liecināt par izglītības kvalitātes dinamiku.

Lietai ir pievienota virkne Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumu, ziņojumu un citu materiālu. Bet visos šajos materiālos izglītības kvalitātes jautājums vispār netiek minēts. Nē, tiek pieminēts tikai vienu reizi. Proti, 2004.gada 1.oktobra ministrijas informatīvajā ziņojumā, atsaucoties uz 2004.gada 15.septembrī notikušo tikšanos ar skolu direktoriem, ministrija ziņo: direktori norāda, ka “šobrīd skolu pedagogi pilda savu profesionālo pienākumu, māca skolēnus, un pedagogu galvenā uzmanība ir pievērsta izglītības kvalitātes nodrošināšanai”.

Iesniedzēji absolūti pilnīgi piekrīt šim apgalvojumam, ka tiešām tā ir pedagogu galvenā uzmanība, bet ne ministrijas. Tātad šī izšķirošā problēma ir pilnīgi atstāta vienīgi skolotājiem.

Lietas materiālos atrodas arī šā gada 17.marta Izglītības valsts inspekcijas rīkojums un pielikumi tam. Anketā vecākiem ir iekļauts šāds jautājums: “es esmu pietiekoši informēta(ts) par to, cik kvalitatīvi mana(iem) bērnam(iem) skolā notiek mācības bilingvāli”. Iespējamās atbildes: jā, daļēji, nē, nezinu.

Vadoties no veselā saprata prasās nākošais jautājums: ja jūs esat informēts, tad kā jūs vērtējat šo kvalitāti? Bet šāda visai loģiska jautājuma anketā nav. Tas ir pilnīgi kā vecajā studentu jokā: “Vai jūs nezināt, cik pulkstenis?” “Zinu.” “Paldies.”

A.Endziņš.

Es atvainojos, Cileviča kungs. Jūs runājat jau 57 minūtes, bet lieta mums ir par apstrīdētās normas atbilstību konkrētiem Satversmes pantiem un starptautiskajiem aktiem. Un patreiz visu laiku jūsu runa ir vērsta tikai uz izglītību vispār kā tādu. Es lūdzu turēties pie tās tēmas, kas mums ir jārisina.

B.Cilevičs.

Endziņa kungs, man šķiet, ja mēs tīri statistiski paskatīsimies uz apstrīdēto normu, tad es minēju konkrēti gandrīz vai katrā otrajā teikumā. Un, protams, es neesmu profesionāls jurists, bet man šķiet, ka tas, ko es runāju, tieši attiecas uz lietas būtību.

A.Endziņš.

Bet jūs tagad apspriežat anketas, vai tās ir profesionāli sastādītas vai nav sastādīta profesionāli. Kā tas var ietekmēt šīs normas atbilstību vai neatbilstību un lemšanu...? Es tāpēc tomēr lūgtu būt precīzākam, jo, ja jūs turpināsiet tādā pašā garā, tiesa būs spiesta lemt par jūsu runas laika saīsināšanu.

Lūdzu, turpiniet.

B.Cilevičs.

Labi. Tad esmu spiests paskaidrot, kāpēc es uzskatu, ka šīs anketas teksts tieši skar jautājumu par normas atbilstību vai neatbilstību Satversmei.

Tātad, nevienu normu nevar izvērtēt atrauti no tās piemērošanas prakses. No piemērošanas prakses viedokļa galvenais jautājums ir – vai šīs normas īstenošana nodrošina attiecīgām personām vienlīdzīgas iespējas izglītības jomā vai nē. Praksē tas nozīmē, ka jāizvērtē izglītības kvalitāte, kura tiek piedāvāta personām, kuras skar šī apstrīdētā norma. Un lai noteiktu izglītības kvalitāti, ir dažādas metodes. Un kā vienu no šīm metodēm Izglītības un zinātnes ministrija minēja anketēšanu. Es pierādu, ka ar šādām anketām izglītības kvalitāti novērtēt nevar. Un es pierādu, ka Izglītības un zinātnes ministrija neizmanto tās rīcībā esošās iespējas iegūt šādus datus, lai varētu novērtēt iespējamo diskriminējošo vai nediskriminējošo apstrīdētās normas efektu.

Un es vēlreiz gribu uzsvērt, ka mēs lielā mērā balstāmies uz jauno Eiropas Savienības likumdošanā ietvertu principu, ka nevis personai, kura uzskata, ka tā tiek diskriminēta, jāpierāda diskriminācijas fakts, bet tieši valstij šajā gadījumā jāpierāda, ka diskriminācija nav notikusi.

Tāda ir mana loģika un tāpēc es uzskatu, ka jautājums par anketas saturu un par jautājumu... šim jautājumam ir tiešs sakars ar izskatāmās lietas būtību.

Vai es drīkstu turpināt?

A.Endziņš.

Es jums teicu.

B.Cilevičs.

Jā, paldies.

Tātad mūsaprāt arī šīs anketas teksts vēlreiz skaidri norāda uz Izglītības un zinātnes ministrijas tieksmi izvairīties no adekvātu datu iegūšanas. Izglītības kvalitātes monitoringa trūkums ir acīm redzams. Uz to norāda arī pieaicināto personu liecības, kas ir atrodamas lietas materiālos. Piemēram, centra "Providus" pētniece Golubeva raksta, ka nav veikti sistemātiski pētījumi par izglītības kvalitātes izmaiņām, ieviešot bilingvālo izglītību pamatskolās.

Godātā tiesa, es centīšos pēc iespējas saīsināt pats savas runas laiku, cik vien iespējams. Dažas vietas es jau izlaidu un darīšu to arī turpmāk un centīšos darīt, ko varēšu. Bet patiešām šī lieta ir ļoti būtiska un es uzskatu, ka visas šīs detaļas ir jāņem vērā.

Tajā pašā laikā ļoti liela daļa skolēnu vecāku izsaka bažas, ka, palielinot stundu skaitu valsts valodā, viņu bērnu zināšanu kvalitāte būtiski pasliktināsies. Un apstrīdētās normas ieviešana ļoti negatīvi ietekmēs viņu bērnu mācību sekmes. Par to liecina gan lietā esošie Baltijas sociālo pētījumu institūta pētījuma dati, fokusa grupas analīze, gan arī neskaitāmas publikācijas medijos, izteikumi vecāku sapulcēs skolās, kas tika minēti un tā tālāk.

Lietas materiālos esošajā vēl 2000.gadā veiktajā Baltijas sociālo zinātņu institūta pētījumos bilingvālās izglītības programmas ieviešanas izpētes, skolēnu un vecāku nostādnē un izpratnē tika uzvērta, ka liela daļa vecāku izsaka bažas, ka līdz ar valsts valodā pasniegto priekšmetu īpatsvara palielināšanu kritīsies skolēnu kopējais izglītības līmenis un vispārējā sagatavotība.

Absolūts vecāku vairākums pilnīgi atbalsta centienus uzlabot viņu bērnu latviešu valodas zināšanas. Bet "kopumā vecāki uzsver, ka vēlas, lai latviešu valodas apguve nedominētu pār zināšanu apguvi". Varbūt tieši ar to, nevis ar "vēlēšanos atteikties no bijušām privilēģijām", ir izskaidrojama negatīva attieksme pret apstrīdēto normu?

Arī vairāki pedagogi izsaka nopietnas bažas par izglītības kvalitāti pēc aprīdamās normas ieviešanas. Tā, augstāk citētajā Zeļcermana un Rogaļevas atzinumā teiktais: "Ir kritiski vērtējams apgalvojums, ka izglītības reforma nepazemina izglītības kvalitāti... Pastāv reāla iespēja un varbūtība, ka izglītības reformas rezultātā notiks pāreja no izprostošas un radošas mācību satura apguves uz mācību satura mehānisku reproducēšanu... Tādējādi apgalvot, ka Izglītības reforma neietekmēs izglītības kvalitāti, var tikai tādā gadījumā, ja izglītības kvalitātes kritēriji tiek reducēti uz mācību satura mehāniskas reproducēšanas spējām. Pēc mūsu uzskata tādu reducētu kritēriju izmantošana ir nepamatota un krievu skolu skolēniem ir jāizvirza līdzīgus kritērijus kā latviešu skolu skolēniem. Tikai tad tiks izpildīts izglītības mērķis, kurš ir atspoguļots Izglītības likuma 2.pantā."

Godātā tiesa! Lietas materiālos esošajā Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtītajā pētījumā vienotā izglītības sistēma pārejai uz mācībām vidusskolā valsts valodā, kurus 2003.gadā veica Baltijas sociālo zinātņu institūts, tiek secināts, ka mācoties priekšmetus latviski, mazākumtautībām piederošajiem "skolēniem ir kļuvis grūtāk mācīties un viņu sekmes ir pasliktinājušās vai arī nav mainījušās". Tātad faktiski Saeimai nav nekādu argumentu, lai atspēkotu šādus uz personiskas pieredzes, ekspertu vērtējuma, socioloģiskiem pētījumiem balstītus viedokļus. Būtiski, ka Saeimas pārstāvis faktiski arī neapstrīd, ka apstrīdētās normas ieviešana izraisīs mazākumtautībām piederošo personu piedāvātās izglītības pazemināšanos. Saeimas pārstāvis piedāvā mums pierādīt, ka izglītība patiešām pazeminās, bet, saskaņā ar jau vairākām šeit pieminēto pierādīšanas nastas pārņemšanas principu, tas nav mūsu pienākums, un vecāku un iesniedzēju rīcībā arī nav nepieciešami resursi. Mēs nevaram paši organizēt, pasūtīt, apmaksāt pētījumus. Tas ir valsts pienākums, un manā skatījumā tas ir absolūti skaidrs. Tāpēc tieši valstij jāpierāda, ka šī norma nav diskriminējoša.

Arī Izglītības valsts inspekcijas vadītājas vietniece Puišes kundze, kā viņa atzina aizvakar tiesas sēdē, intervijā avīzē "Rīgas Balss" tieši to pašu arī teica. Nevar izslēgt, ka reformas rezultātā

izglītības kvalitāte pazemināsies. Tātad rodas jautājums – vai apstrīdētā norma var stāties spēkā apstākļos, kad ir nopietni uz personiskās pieredzes un ekspertu vērtējumiem balstīti argumenti, ka tās novedīs pie būtiskas izglītības kvalitātes pasliktināšanās un valsts rīcībā nav nekādu nopietnu pretargumentu.

Godātā tiesa! Sestais punkts ir par tiem pašiem centralizētā eksāmena datiem, kas jau vairākkārt tika pieminēti, kā Puišes kundze uzskata, šos datus par vienīgo daudznozīmīgo objektīvo rādītāju. Un, saskaņā ar lietā esošo Izglītības satura un eksaminācijas centra atzinumu, dati centralizēti eksāmenu kārtotāju sasniegumu salīdzinājumā pēc mācību valodas, tiek apkopoti sākot ar 2001.gadu. Dati, kuri atrodami arī lietas materiālos, skaidri liecina par to, ka tajos priekšmetos, kuri 2001. līdz 2004.gadam pārsvarā tika mācīti dzimtajā valodā – fizika, ķīmija, matemātika, bioloģija, - mazākumtautību izglītības programmu īstenojošu skolu skolēniem rezultāti ir līdzīgi vai pat labāki, salīdzinot ar skolu ar latviešu mācību valodu skolēnu rezultātiem. Te ir vienkārši palielināts grafiks, kas ir arī lietas materiālos, un šeit mēs varam arī spriest, un, kā mēs redzam, tas ir centralizētais eksāmens matemātikā, un te ir redzams, ka patiešām dažos gados ir līdzīgi rezultāti, dažās krievu skolās ir drusciņ labāks, bet principā milzīgas atšķirības pēc mācību valodas nav. Un šeit mēs varam arī pamēģināt, nebūdami speciālisti, protams, spriest, vai šos datus var izmantot, lai sekotu izglītības kvalitātes dinamikai. Nesalīdzināsim šeit krievu skolas ar latviešu skolām, bet salīdzināsim, piemēram, latviešu skolas dažādus gadus. Un te mēs redzam - te pēkšņi 2002.gadā milzīgs kritiens, 2003.gadā arī tādā pašā līmenī, 2004.gadā drusciņ labāk, 2001.gadā ir ļoti labi. Tātad nav iespējams sagatavot vienādas grūtības uzdevumus vienkārši tāpēc, ka nav iespējams pārbaudīt, jo centralizētie eksāmenu uzdevumi, kā zināms, ir slepeni. Nevar veikt nekādus eksperimentus ar tiem. Tie ir sastādīti un tiek turēti slepenībā, un šādos apstākļos nodrošināt, lai katru gadu viņi būtu absolūti identiski grūtības ziņā, tas vienkārši nav tehniski un pedagoģiski iespējams.

Līdzīga aina ir arī ar bioloģiju. Šeit, teiksim, 2002.gadā krievu skolās ir drusciņ, drusciņ labāk, 2003.gadā – latviešu skolās drusciņ labāk, 2004.gadā – vienādi. Tātad tie ir priekšmeti, kas tiek mācīti pārsvarā dzimtajā valodā, bet tajos trīs priekšmetos, kuri lielākoties skolās tika mācīti latviešu valodā, aina ir pavisam savādāka. Un katru gadu arī absolūti līmenis mainās, bet katru gadu krievu skolās rezultāti ir, Ancupova kungs minēja 10-15%, dažos gadījumos pēc mūsu aprēķiniem līdz 20%, sliktāki. Tātad Ancupova kungs minēja tiesas sēdē, ka šo likumsakarību atzina un pētīja, un izdarīja kaut kādus secinājumus bijušais ministrs Radzevičs. Diemžēl, tā kā Radzeviča kungs neuzskatīja par iespējamu piedalīties šajā tiesas procesā, mēs nevaram iegūt sīkākus komentārus par šo situāciju.

Tātad neskatoties uz to, ka Izglītības un zinātnes ministrija neveica speciālus pētījumus, Izglītības satura un eksaminācijas centra dati parāda, ka vidējās sekmes priekšmetos, kuri tiek pasniegti valsts valodā, manāmi pasliktinās. Jāņem vērā arī fakts, ka šos priekšmetus centralizēto eksāmenu kārtīšanai parasti izvēlējās tikai daļa mazākumtautību skolu. Acīmredzot cieš tie, kas gribēja turpināt mācības šajā specialitātē. Tātad faktiski šādas atzīmes atspoguļo labāko, un šajos priekšmetos ieinteresētāko zināšanu, skolēnu zināšanu līmeni nevis vidējo.

Septītais – valsts valodas zināšanas. Situāciju ar mazākumtautībām piederošo pamatskolu absolventu valsts valodas zināšanās vispilnīgāk atspoguļo centralizētie eksāmenu rezultāti. Tiesas sēdē šie rezultāti, šie dati tika vairākkārt pieminēti. Puišes kundze, Ancupova kungs un vairāki citi speciālisti... Mēs šos datus vienkārši uzzīmējam grafiski. Un no lietas materiāliem ir redzams arī, ka vislielākā daļa noliek tos centralizētos eksāmenus uz “D” līmeni, t.i. 35%. Un kopumā 52% pamatskolas absolventu, tātad vairāk nekā pusei, valsts valodas prasme atbilst “D” līmenim vai zemākam. Un tieši klausīšanās un lasīšanas iemaņas ir vājākas. Tātad tās iemaņas, kas ir nepieciešamas, lai mācītos citus priekšmetus valsts valodā, ja teiksim, runāšanas prasmē tas vidējais rādītājs neiedziļinoties ir 70, kas ir ļoti labi, tad klausīšanās prasmē vidējais rādītājs ir 46, saskaņā ar pēdējā gada pamatskolas centralizēto eksāmenu datiem.

Tātad jautājums ir vienkāršs – vai ar šādām zināšanām pietiek, lai turpinātu mācīties pārsvarā latviski vidusskolā? Jāuzsver arī valsts valodas prasmes reģionālās atšķirības. Acīmredzot apstrīdētā norma neproporcionāli ietekmēs to rajonu iedzīvotājus, kuriem valsts valodas zināšanas ir vājākas.

Līdzīgus rezultātus demonstrēja arī Izglītības valsts inspekcijas aptaujas dati, kuri atrodami lietas materiālos. Šīs atbildes atspoguļo skolēnu pašnovērtējumu un motivāciju, vai viņi būs spējīgi veiksmīgi mācīties vidusskolā pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās. Un redzams, ka pēdējie dati 2004.gadā – tikai 13,7% skolēnu apgalvo, ka viņi varēs mācīties, 44,1% - ka var daļēji, un 44,2% - ka nevar. Šie dati arī ir lietā. Un nozīmīga ir arī šo datu dinamika, jo 2003.gadā tās prognozes bija daudz optimistiskākas. Acīmredzot tuvojoties normas spēkā stāšanās dienai, skolēni objektīvāk vērtē savas spējas.

Vissvarīgāk ir pareizi interpretēt atbildi “var daļēji”. Es uzdevu šo jautājumu Puišes kundzei un viņa nevarēja atbildēt. Tātad, iekļaujot šo jautājumu anketā, ministrijai nav skaidra priekšstata par to, ko tas nozīmē. Acīmredzot šāda atbilde nozīmē, ka principā skolēns varēs turpināt mācības vidusskolā, bet mācību pamatvalodas ierobežotās prasmes dēļ viņam nav cerību uz iegūto zināšanu un iemaņu augstu kvalitāti. Bijušais izglītības ministra padomnieks Ancupovs, tiesas sēdē šo grupu nosauca par riska grupu un novērtēja to kā aptuveni 30% no visiem skolēniem. Spriežot pēc šī pašnovērtējuma, kas arī ir lietas materiālos, šī riska grupa varētu būt krietni lielāka. Vienkāršā valodā runājot, kā skolēns, kas zina matemātiku uz “5” un latviešu valodu uz “5”, mācīsies matemātiku latviski? Un kādi būs šādas mācības rezultāti?

Vispār nav zinātniski korekti jautāt skolēniem, vai viņi varēs veiksmīgi mācīties pārsvarā valsts valodā, jo viņi to vienkārši nezina. Jāuzdod citi jautājumi – par viņu pieredzi, grūtībām, vēlmēm, sajūtām, attieksmi pret novitātēm un tā tālāk. Un pēc tam jāinterpretē atbildes, izmantojot socioloģijas metodes. Un, kā to apliecināja Puišes kundze, sastādot anketas, patiešām profesionālu sociologu konsultācijas netika izmantotas. Secinājumi ir pilnīgi skaidri. “Apkopojot virkni eksperimentālo pētījumu par šeit analizējamo tēmu, varam formulēt vispārinātu atzinumu, kas nav nejaušs – mācības no bērna dzimtās valodas atšķirīgā valodā, ja tās nav pietiekami motivētas, turklāt, ja tās saistītas ar kādu vardarbību pret bērna personību, nevar veikt tam paredzēts uzdevums”. Tā raksta pašreizējā izglītības ministre Ina Druviete savā kopīgā grāmatā ar M.Gavriļinu “Minoritātes bērni latviešu mācībvalodas skolās”, kura izdota 2003.gadā. Tātad tieši ar

šādu situāciju mēs sastapāties, analizējot apstrīdēto normu. Lielākā daļa bērnu uzskata, ka nevarēs veiksmīgi mācīties šajos apstākļos. Viņu motivācija ir skaidri negatīva, viņu absolūtais vairākums iestājas krasi pret šīs normas ieviešanu. Es jau minēju datus, ka puse, vairāk kā puse, piedalījās protesta akcijās. Tā nav tikai attieksmes paušana, ir ļoti stingrs veids, kā paust savu nostāju. Un tomēr tā viņiem tiek uzspiesta, ko viņi uztver kā vardarbību pret viņu personību. Kā šādos apstākļos var runāt par izglītības efektivitāti? Nav svarīgi, kas ir vainīgs, kādi ir cēloņi. Šādā situācijā apstrīdētās normas piemērošana neizbēgami noved pie tā, ka nozīmīgs mazākumtautību bērnu skaits vienkārši nebūs spējīgi mācīties vidusskolā, un vidējā izglītība viņiem faktiski kļūs nepieejama, kaut gan pieejamība ir viens no pamatprincipiem.

Tiesas sēdē Ilmārs Mežs minēja, ka šogad vidusskolā iestājās tikpat liela mazākumtautību pamatskolas absolventu daļa, kā pērn, kā pierādījumu, ka viss ir kārtībā. Taču Puišes kundze pārliecinoši pierādīja tajā pašā tiesas sēdē, ka šo procentu nevar uzskatīt par relevantu rādītāju. Patiešām, būtiski ir pavisam citi rādītāji – cik sekmīgi šie bērni mācīsies vidusskolā, cik daudzi no viņiem būs spējīgi to veiksmīgi pabeigt. Starp citu, tas nozīmē, ka tiem bērniem, kas nespēs mācīties vidusskolā, nebūs arī iespēja uzlabot savas valsts valodas zināšanas. Tātad rezultāts būs tieši pretējs deklarētajam mērķim.

Astotais – valsts valodas mācības. Valodas, kura nav bērna dzimtā valoda kā mācību pamatvalodas lietošana, prasa īpašu šīs valodas apguves metodiku. Šobrīd valsts valoda tiek mācīta pamatā kā priekšmets, par ko runāja arī pieaicinātā persona profesore Liguta. Un mācību saturs netiek saistīts ar to priekšmetu īpatnībām un terminoloģiju, kuri turpmāk tiks mācīti valsts valodā.

Valsts valodas zināšanas tiek vērtētas kā priekšmeta zināšanas, nevis ar nolūku noteikt, vai bērni spēs mācīties šajā valodā. Vēl 2000.gadā veiktajā Baltijas sociālo zinātņu institūta veiktajā pētījumā, kas ir lietas materiālos, tika ieteikta pieeja, ka jaunas vielas apguve nepieciešamos terminus un jēdzienus bilingvālajos priekšmetos, iemāca latviešu valodas stundās. Tātad ir jāpilnveido latviešu valodas mācību stundu saskaņošana ar bilingvālo mācību priekšmetu programmu. Diemžēl šāda pieeja netika sistemātiski īstenota. Šajā kontekstā rodas jautājums – ko nozīmē tās labās atzīmes valsts valodā? Vai, piemēram, atzīme “7” latviešu valodā kā otrajā valodā nozīmē tādu pašu valodas prasmes līmeni kā “7” dzimtajā valodā? Šeit var vilkt paralēles ar pasaulē zināmām pārbaudes metodikām, kuras tika speciāli izstrādātas, lai noteiktu personas spēju lietot valodu kā mācību valodu vai mācību pamatvalodu, tiesa gan, universitātes līmenī, piemēram, ir zināmi TOEFL un IELTS sistēma angļu valodā.

Vēl viens jautājums – cik lielā mērā apstrīdētā norma ir nepieciešama, lai uzlabotu skolēnu valsts valodas prasmi? Lietā esošie Izglītības valsts inspekcijas materiāli, kā arī to apliecināja arī Puišes kundze tiesas sēdē, valsts valodas prasme vidusskolā uzlabojas un uzlabojas pat straujāk nekā pamatskolā. Ja 2004.gadā, kā liecina Izglītības valsts inspekcijas dati, 25% no visām pamatskolām bija progress, 66% - tāds pats līmenis, un 9% - regress. Pamatskolā tikai 23% skolās bija progress, 18% - regress un 57% - tas pats līmenis. Tātad jau tagad, pirms apstrīdētās normas ieviešanas, valsts valodas apgūšana vidusskolas līmenī notiek daudz veiksmīgāk nekā pamatskolas līmenī. Tātad faktiski apstrīdētā norma liedz ievērojamai daļai to bērnu, kam dzimtā valoda nav valsts valoda, iespējas iegūt vidējo izglītību, un vēl lielāka šo bērnu daļa nepietiekamās valsts

valodas prasmes dēļ iegūs zemākas kvalitātes izglītību. Turklāt formālas atzīmes, mācoties valsts valodu kā priekšmetu, nedod iespēju adekvāti novērtēt skolēnu spējas mācīties pārsvarā valsts valodā.

Ja es kļūdos un ja pastāv tomēr metodikas, un patiešām valsts valodas mācības ir saistītas ar mācību priekšmetu saturu, kāpēc mēs šīs tiesas sēdes laikā neko par to nedzirdējam no Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvja? Bija ļoti daudz vispārēju ciparu, cik semināru ir veikts, bet par sasniegtajiem rezultātiem un par to, vai tas tika izdarīts, vai nē, diemžēl nē.

Devītais – skolotāju sagatavošana. Praktiski visi eksperti, kas nodarbojas ar bilingvālās izglītības jautājumiem, apgalvo, ka viena no galvenajiem prasībām, lai nodrošinātu bilingvālās izglītības efektivitāti, lai skolotāji brīvi runātu abās valodās un arī zinātu abas kultūras kontekstus. Ministres Druvietes tiesas sēdē izteiktais viedoklis, ka skolēnu dzimtās valodas zināšanas ir vēlamas, bet nav nepieciešamas, attiecas tikai uz ļoti šauru bilingvālās izglītības modeļa loku. Es atturēšos no avotu citēšanas, bet tas ir viegli pārbaudāms.

Attiecībā uz valsts valodas prasmi, rodas jautājums – vai skolotāju valsts valodas prasmes formāla atbilstība attiecīgai kategorijai nodrošina efektīvu darbu savā priekšmetā vai nē? Faktiski skolotājam šajā situācijā jābūt ne tikai sava priekšmeta pasniedzējam, bet arī valodas skolotājam. Situācijas, kad valoda, kura nav skolēna dzimtā valoda, tiek lietota kā mācību valoda, norāda citāts no lietā esošās grāmatas “Bilingvālā izglītība Latvijā: ekspertīze Latvijā”, ko organizē Sorosa fonds Latvijā, citāts: “valodas apguve nenotiek tikai valodas stundās, bet visos kontekstos, kuros bērni lieto valodu. Skolotāju sagatavošanā un tālākā izglītībā vajadzētu ietvert tādas aktivitātes, kurās skolotāji iemācītos veicināt savu skolēnu valodas pilnveidošanu”. Lietā ir Izglītības un zinātnes ministrijas dati, kuri it kā liecina par strauju valsts valodas prasmes uzlabošanu skolotāju vidū. Taču palika tā arī nesaprotams, pēc kādas metodikas šie dati tika iegūti. Ministre Druviene tiesas sēdē apgalvoja, ka tie ir skolotāju pašnovērtējuma rezultāti. Savukārt Izglītības valsts inspekcijas pārstāve Puiše teica, ka nē, ka tie ir inspektoru veikto pārbaūžu rezultāti. Lietā esošie 2004.gada 16.augusta Izglītības un zinātnes ministrijas informatīvajā ziņojumā ir minēti šādi dati: 72,9% no Rīgas skolotājiem apliecina, ka labi pārvalda valsts valodu un var mācīt savu priekšmetu valsts valodā. Tātad tas ir skaidrs – tas ir pašvērtējums. 58,2% pedagogu uzskata, ka viņu metodiskā sagatavotība mācību priekšmetos valsts valodā ir laba. Tajā pašā laikā tajā pašā ziņojumā ir teikts, ka jau šobrīd 75% pasniedz mācību priekšmetus valsts valodā bilingvāli, un šie skaitļi skaidri liecina, ka ievērojama šo pedagogu daļa pasniedz mācību priekšmetus latviski gan bez attiecīgās metodiskās sagatavotības, gan arī bez labām valsts valoda zināšanām, kas izriet no pašas ministrijas datiem.

Acīmredzot valsts valodas prasmes līmenis, kas ir nepieciešams skolotājiem, lai mācītu savus priekšmetus valsts valodā, ir daudz augstāks nekā vajadzīgs studentiem, lai veiksmīgi mācītos augstskolā. Saeimas pārstāvis, arī Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvji apgalvo, ka ministrijas rīcībā ir pietiekoši efektīvas metodikas, lai nodrošinātu šo augsto valodas prasmes līmeni vairāku skolotāju, kas mācās valsts valodu, būdami jau pieauguši cilvēki. Un rodas likumsakarīgs jautājums – kāpēc tad nevar izmantot to pašu efektīvo metodi, lai iemācītu tikpat

augstā līmenī arī vidusskolas skolēnus latviešu valodas stundās tai vietā, lai ieviestu apstrīdēto normu? Šeit ir acīmredzama pretruna.

2004.gada 16.augustā ministrijas informatīvajā ziņojumā par mazākumtautību skolu gatavību izglītības reformai ir teikts, ka “izglītības iestāžu administrācija ir saņēmusi Izglītības un zinātnes ministrijas ieteikumu, turpinot īstenot bilingvālo izglītību, rast iespēju lietot divas valodas viena mācību priekšmeta apgūvē”, atsaucoties uz izglītības un zinātnes ministra 2004.gada 30.aprīļa paziņojumu. Tiesas sēdē ministrijas pārstāve Evija Papules kundze izskaidroja šo paziņojumu kā bilingvālās izglītības *de facto* attiecināšanu uz vidusskolas līmeni, kaut gan nekādi normatīvie akti netika grozīti. Bet tādā gadījumā būtu jānodrošina, ka skolotāji ir spējīgi vajadzības gadījumā runāt ar skolēniem viņu dzimtajā valodā. Taču neviena normatīvā aktā šāda prasība skolotājiem netiek paredzēta. Nenotiek arī nekādas praktiskas pārbaudes, nerunājot jau par mācībām.

Šobrīd saskaņā ar tiem pašiem Izglītības valsts inspekcijas datiem 26,2% skolotāju, kas strādā ar mazākumtautībām piederošiem bērniem, dzimtā valoda ir latviešu valoda. Tāpat jautājums ir aktuāls. Pagājis laiks, kad praktiski visi latvieši brīvi runāja krievu valodā. Tas īpaši attiecas uz gados jauniem cilvēkiem. Pat ja priekšmets tiek mācīts bilingvāli, skolotājs ne vienmēr ir spējīgs pārtulkot bērniem terminoloģiju, vai paskaidrot viņiem dzimtajā valodā nianšes, ko viņi nesaprot, kaut gan likums to atļauj, bet jābūt arī praktiskām iespējām to darīt. Pat jauniem skolotājiem, kam dzimtā valoda ir krievu valoda un kuri beidza Latvijas augstskolas, sava priekšmeta terminoloģija mazākumtautību valodās netiek mācīta, bet arī viņi sastopas ar līdzīgām problēmām. Un jautājums nav tīri teorētisks. Es varu apliecināt, ka ikdienā vairākās skolās skolēni sastopas ar šādām grūtībām, kad ir ļoti labas skolotājas, kas ļoti cenšas, kam ir ļoti labas attiecības ar skolotājiem, bet krievu valodā vajadzības gadījumā pārtulkot kaut kādus terminus vai paskaidrot nianšes viņi nevar. Tā ka nevar vienkārši vadīties no vispārējiem apsvērumiem, kā izglītības ministre Druvieta tiesas sēdē teica, ka 80% latviešu virs 18 gadiem brīvi runā krieviski, tādas problēmas nav. Problēma diemžēl, ir. Un, acīmredzot, ja nekas netiks mainīts normatīvo aktu un prakses līmenī, tad šī problēma būs asāka un asāka ar katru gadu.

Būtībā šis jautājums skar daudz plašāku problēmu loku. Kaut gan apstrīdētā norma pieļauj līdz 40% mācību satura vidusskolā mazākumtautības valodās un pat lielāku procentu pamatskolas līmenī, valsts nenodrošina skolotāju sagatavošanu, kas būtu spējīgi mācīt priekšmetus mazākumtautību valodās praktiski. Pedagoģiskā izglītība saskaņā ar likumu tiek nodrošināta tikai valsts valodā. Vienīgais izņēmums - krievu valodas un literatūras sagatavošanā – skolotāju sagatavošana Latvijas Universitātē. Kā mēs uzzinājam šī procesa laikā, apstrīdētā norma tomēr pastāv. Tāpat līdz 40% vidusskolu un pat vairāk pamatskolā varēs arī turpmāk mācīt dzimtajā valodā. Bet kas to darīs? Skolotāju sagatavošanas nepieciešamība tiek īpaši uzsvēta gan Hāgas rekomendācijās, gan arī Minoritāšu konvencijas Konsultatīvajās komitejas atzinumos. Bez tās nodrošināšanas pat deklarētas, kaut vai ierobežotas iespējas lietot mazākumtautību valodas kā mācību valodas nevar tikt īstenotas un palikt tikai uz papīra.

Beidzot jāatzīmē, ka iztērēto līdzekļu summa – 10 miljoni - nevar uzskatīt par automātisku pierādījumu, ka problēmas tiek veiksmīgi risinātas. Galvenais jautājums – cik efektīvi, kādiem mērķiem šī nauda tiek tērēta. Tā piemaksa skolotājiem, kas māca savus priekšmetus latviski vai

bilingvāli. Var uzskatīt par lojalitātes valsts politikai veicināšanas metodi, vai arī veidu, kā uzlabot skolotāju materiālo stāvokli. Bet lietas materiāli skaidri apliecina, ka bieži šādu skolotāju darba kvalitāte ir zemāka nekā viņu kolēģiem, kas māca savus priekšmetus skolēnu dzimtajā valodā. Tātad šīs piemaksas drīzāk līdzīgas prēmijai vai varbūt kukulim par valsts politikas atbalstu, nevis papildus atlīdzībai par darba kvalitāti. Tātad skolotāju sagatavošanas un pārbaude metodes šobrīd nevar nodrošināt izglītības kvalitāti apstākļos, kad darbojas apstrīdētā norma. Saeimas apgalvojums, ka sagatavoti kvalificēti un pietiekamā daudzumā programmu īstenošanai vajadzīgi pedagogi, neatbilst patiesībai.

Desmitais - pārslodze. Praktiski netika veikta skolēnu iespējamās pārslodzes pētījumi sakarā ar apstrīdamās normas ieviešanu. Gandrīz visi skolēnu vecāki apliecina, un mēs to dzirdam arī šajā tiesas sēdē, ka būtiski ir pieaudzis mājas darbu sagatavošanai nepieciešamais laiks, jo tulkošana prasa papildus laiku, turklāt vairāk laika un papildus pūles ir vajadzīgas, lai saprastu mācību saturu.

Saeimas pārstāvis apgalvo, ka papildus valsts valodas stundu ieviešana izraisītu skolēnu pārslodzi. Bet slodzi nevar aprēķināt tīri aritmētiski pēc stundu skaita, neņemot vērā nepieciešamo laiku un priekšmeta apgušanas grūtības pakāpi. Lietā esošajā Zeļcermana un Rogaļevas atzinumā ir teikts: "Ja tiks izvirzīts uzdevums saglabāt izglītības kvalitāti vismaz līdzšinējā līmenī, tad visdrīzāk, ka tas prasīs nopietnus laika un enerģijas ieguldījumus, šajā sakarā būtu nepieciešams izvērtēt slēptas pārslodzes ietekmi uz bērna garīgo un fizisko attīstību." Diemžēl šāda izvērtēšana netika un netiek veikta.

Arī lietas materiālos esošā Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtītajā pētījumā vienotā izglītības sistēmā pārejai uz mācībām vidusskolā valsts valodā, ko 2003.gadā veica Baltijas sociālo zinātņu institūts, tiek atzīts: "Viens no nozīmīgākajiem skolēnu negatīvas attieksmes... pret pāreju uz mācībām vidusskolā valsts valodā, cēloņiem ir papildus laika resursu ieguldīšana mācību priekšmeta apguvei mājās... Pētījuma rezultāti liecina par to, ka skolēniem ir kļuvis grūtāk mācīties..." Diemžēl arī šo secinājumu Izglītības un zinātnes ministrija apmaksāja, bet neņēma vērā un neizmantoja, lai meklētu ceļus šīs problēmas pārvarēšanai.

Skolēnu pārslodzes problēma ir visai nopietna un skar visas Latvijas skolas. Par to liecina vairākas publikācijas medijos, piemēram, "Latvijas Avīzē" šā gada 2.februārī, kurā tiek īpaši uzsvērtas grūtības, ar kurām sastopas skolēni, kad viņiem jāizklāsta pietiekoši sarežģītas tēmas valodā, kas nav viņu dzimtā valoda, un tās publikācijas gadījumā runa bija par latviešu skolēniem un angļu valodu. Tāpēc slodzes un pārslodzes pētījumi kļūst jo vairāk aktuāli. Šādu pētījumu un zinātniski pamatotu rekomendāciju trūkums ir vēl viens apliecinājums apstrīdētās normas neatbilstībai proporcionalitātes principā.

Vienpadsmitais – bilingvālās izglītības programmas pamatskolā. Saeimas pārstāvis min bilingvālās izglītības programmu ieviešanu pamatskolā kā galveno priekšnosacījumu un sagatavošanas posmu apstrīdētās normas ieviešanā. Jautājums par to, cik lielā mērā bilingvālās izglītības programmas pamatskolā var veicināt efektīvu mācību procesu vidusskolā pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās, prasa papildus pētījumus. Pašu šādu programmu ieviešanas faktu vēl nevar uzskatīt par pietiekošu pierādījumu, īpaši ņemot vērā, ka nebija monitoringa un nav nekādu rezultātu novērtēšanas datu.

Jāatzīmē, ka vienīgā bilingvālās izglītības nodaļas starptautiskā ekspertīze, ko veica pēc Sorosa fonda -Latvija iniciatīvas 2002.gadā, visai kritiski novērtēja vairākus šādu programmu aspektus. Ekspertīzes rezultāti ir apkopoti krājumā, kurš atrodas lietas materiālos.

Piemēram, bilingvālās izglītības modeļa ieviešanas procesu un to saistību ar apstrīdēto normu detalizēti un kritiski analizēja eksperte Silava. Faktiski Izglītības un zinātnes ministrija sāka bilingvālās izglītības reformas ieviešanu balstoties uz pieņēmumu, ka reformai nebūs nepieciešami papildus finansu resursi. Pirmajos trijos reformas gados vienīgais finansējums šiem mērķiem tika iegūts no starptautiskiem avotiem. Papildus tam, ka trūka finanšu resursu, bilingvālās izglītības reforma tika apstiprināta, neizvērtējot skolu dzīves realitāti un neizstrādājot nekādus ieviešanas mehānismus. Tā raksta Silava. Tātad tas arī apliecina, ka Saeimas apgalvojums par to, ka viss tika darīts secīgi un konsekventi procesa formā, neatbilst patiesībai.

Šī grāmata satur arī virkni citu kritisku piezīmju, ko šeit nav iespējams sīki analizēt.

Arī pieaicinātā persona, centra "Providus" pētniece Golubeva, savā atzinumā uzsvēra, ka bilingvālās izglītības programmas nevar nodrošināt visiem skolēniem vienādas iespējas.

Beidzot jāatzīmē, ka bilingvālās izglītības programmu ieviešana pamatskolās sākās tikai 1999.gadā. Tātad 2004.gada 1.septembrī 10.klašu skolēni vēl nebija ieguvuši izglītību saskaņā ar šīm programmām. Šo faktu atzīst arī pati ministrija. 2004.gada 16.augusta informatīvajā ziņojumā ir nepārprotami teikts, ka "tie skolēni, kuri 1999.gada 1.klasē uzsāka mācības divās valodās, ... būs pilnībā sagatavoti mācībām pamatā latviešu valodā vidusskolā, sākot ar 2007./2008.mācību gadu". Burtiski to pašu atkārtu arī Saeima savā atbildes rakstā.

Tātad, pat ja pieļauj, ka bilingvālās izglītības programmas pamatskolā nodrošina efektīvu skolēnu sagatavošanu apstrīdētās normas ieviešanai, par ko atgādināšu, ka nav nekādu drošu pierādījumu, apstrīdētās normas spēkā stāšanās termiņš nav saskaņots ar šo bilingvālās izglītības programmu ieviešanas termiņu.

Divpadsmitais...

A.Endziņš.

Cileviča kungs, ir pusotra stundu pagājusi, kā jūs runājat. Tiesa domā, ka būtu nepieciešams pārtraukums līdz pulksten 11.00.

B.Cilevičs.

Es to atstāju pēc tiesas ieskatiem. Man palika... Kā kolēģi saka....

A.Endziņš.

Tātad tiesa pasludina pārtraukumu līdz 11.00.

(pārtraukums)

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs

Aivars Endziņš.

A.Endziņš.

Lūdzu sēdieties!

Lūdzu, Cileviča kungs!

B.Cilevičs.

Godātā tiesa! Es patiešām centīšos arī turpmāk saīsināt savas runas laiku, cik vien iespējams. Ceru, ka man to izdosies būtiski samazināt.

Tātad, mēs esam nonākuši līdz divpadsmitajam punktam, proti, atbilstoša mācību satura izstrāde.

Lietā esošajā pedagogu Zeļcermana un Rogaļevas atzinumā ir uzsvērts: “Ja tiek izvirzīts mērķis paaugstināt konkurētspēju, pārejot uz apmācību pārsvarā valsts valodā, tad ir nepieciešams pārveidot arī mācību satura struktūru”.

Patiešām. Kā jau tika atzīmēts, situācijā, kad mācību valoda nav skolēnu dzimtā valoda, un daudzos gadījumos mācību valodas zināšanas ir ierobežotas, nepieciešama īpaša metodika, kura nodrošinātu mācību valodas prasmes uzlabošanu vienlaicīgi ar mācību satura efektīvu apguvi.

Eiropas Savienība šobrīd aktīvi atbalsta šādas metodikas izstrādi, piemēram, tā saucamo CLIL – Content and Language Integrated Learning (satura un valodas integrēta mācība), kas ir domāta tieši situācijām, kad mācību valoda nav skolēnu dzimtā valoda.

Atbildot uz iesniedzēju jautājumiem, ministre Druviete minēja svešvalodu mācības, kā CLIL metodes pielietošanas piemēru. Diemžēl citos priekšmetos notiek vienkārši mācību valodas mehāniska aizvietošana bez satura vai metodikas attiecīgas pārskatīšanas.

Vienīgais pielāgošanas mēģinājums, ko var atzīmēt, bija bijušā izglītības ministra Radzeviča priekšlikums rakstīt mācību grāmatas vienkāršotā valodā, pēc viņa vizītes Daugavpilī. Diemžēl šī ierosinājuma detaļas mēs nevarējām noteikt, jo Radzeviča kungs neuzskatīja par iespējamu piedalīties tiesas sēdē. Šķiet, ka faktiski tas nozīmētu mazākumtautībām piederošajiem bērniem piedāvātās izglītības zemākas kvalitātes un līmeņa oficiālu atzīšanu. Bet diemžēl detaļas mums nav zināmas.

Tātad, analizējot apstrīdētās normas ietekmi uz mazākumtautībām piederošo bērnu izglītības kvalitāti, mēs skaidri redzam, ka šīs normas pieņemšana tika politiski motivēta un nopietni pedagoģiskie un psiholoģiskie pētījumi pirms tās pieņemšanas netika veikti.

Mēs atzīstam, ka Izglītības un zinātnes ministrija veica milzīgu darbu, lai nodrošinātu šīs normas efektīvu ieviešanu. Bet uzskatām, ka šis darbs nevar kompensēt apstrīdētās normas principiālus trūkumus, principiālu neatbilstību esošajiem apstākļiem un, tāpat, šīs normas piemērošanas prakse neatbilst personu tiesībām izglītības jomā, kā arī efektīvas mūsdienu izglītības principiem kā tādiem.

Trešais aspekts – identitātes saglabāšana. Par to arī tika daudz runāts tiesas sēdē. Saeimas pārstāvis apgalvo, ka apstrīdētā norma ļauj skolēniem saglabāt savu kultūras identitāti. Taču uz jautājumu par kultūras identitātes saglabāšanas kritērijiem daudz maz skaidra atbilde netika sniegta.

Tātad šie kritēriji paliek absolūti neskaidri un līdz ar to nav saprotams, kāpēc tieši 40% dzimtajā valodā var to nodrošināt.

Patiešām, kultūras identitātes saglabāšana ir ārkārtīgi delikāts un smalks jautājums. Un diez vai šeit ir iespējams noteikt kaut kādus skaidrus skaitliskus rādītājus. Šeit es gribētu atsaukties gan uz profesora Dribina teikto tiesas sēdes gaitā, gan uz Ilzes Brants-Kehres teikto.

Bet viens ir skaidrs, ļoti lielā mērā tas ir saistīts ar cilvēka subjektīvo pašsajūtu, brīvo izvēli. Tāpēc nav pieļaujams, ka kāds no malas lemj, vai apstākļi ir pietiekoši kultūras identitātes saglabāšanai vai nē.

Bieži tieši tāpēc, ka kultūras identitātes saglabāšana ir viņiem svarīga, vecāki izvēlas mazākumtautību skolas saviem bērniem. Tie, kam šis faktors nav būtisks, diezgan bieži brīvprātīgi atdod savus bērnus latviešu skolās. Šādu vecāku skaits, patiešām, nav mazs. Tā ir viņu brīva izvēle. Bet šobrīd runājam par tiem vecākiem, kam patiešām kultūras identitāte ir būtiska.

Par vecāku viedokļiem mēs jau runājām. Aptaujas rāda, ka bažas par kultūras identitātes saglabāšanu līdzās bažām par valsts izglītības kvalitāti, ir viens no galvenajiem negatīvas attieksmes cēloņiem. Vēl 2000.gadā veiktajā un lietā esošajā Baltijas sociālo zinātņu institūta pētījumā atzīmētas vecāku bažas, ka citādi skolēni zaudēs savu nacionālo identitāti.

Saeimai faktiski nav nekādu pretargumentu, lai kļiedētu šīs bažas. Viens no objektīvajiem rādītājiem, ko var izmantot, pētot kultūras identitātes attīstības procesus, viens no nedaudzajiem objektīvajiem rādītājiem, ir dzimtās valodas prasme. Diemžēl arī šeit Izglītības un zinātnes ministrija neveic daudz maz sistemātiskus pētījumus vai monitoringu.

Vairāki eksperti apgalvo, ka krievu valodas kā dzimtās valodas prasme skolēnu vidū jūtami pasliktinās. Par to arī šajā tiesas sēdē runāja profesore Liguta. Tātad arī šis rādītājs apliecina, ka ir problēmas šajā ziņā un Saeimas nostāja ir nepamatota.

Pieminēsim arī tiesību subjekta problēmu. Tiešām, kā apliecina lietas materiāli un tiesas sēdes gaita, nav vienprātības par mazākumtautības definīciju minoritāšu konvencijas izpratnē. Toties nebūtu pareizi izplatīt šīs diskusijas uz tiesību subjektu Latvijas Republikas Satversmes un starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām izpratnē, jo, kā zināms, pakta 27.panta komentārs skaidri apliecina, ka tā aizsardzību nedrīkst reducēt tikai uz pilsoņiem. Un, kā zināms, arī šis ANO fakts ir šobrīd juridiski saistošs. Tas ir komentārs Nr.24, ko ANO Cilvēktiesību komiteja pieņēma vēl 1994.gadā. Tātad šīm diskusijām lietas ietvaros nav praktiskas nozīmes.

Pēdējais – Vīnes konvencija. Kas attiecas uz normas atbilstību Vīnes konvencijai, mēs uzskatām, ka atbildētājs pārāk šauri uztver Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību objektu un mērķi.

Pirmkārt, ir ļoti svarīgi, ka Latvijā dzīvojošās minoritātes vai to pārstāvji var prasīt Vīnes konvencijas 18.panta ievērošanu nacionālo tiesību sistēmas ietvaros. Šajā lietā šie pārstāvji, proti, Saeimas deputāti, to dara Satversmes tiesā.

Otrkārt, jāpiekrīt gan atbildētāja paskaidrojumiem, gan pieaicināto personu viedokļi paustajai atziņai, ka minoritāšu konvencijas 14.panta 2.daļa neuzliek valstij konkrētas saistības nodrošināt vidusskolu apmācību mazākumtautību valodā. Tas netiek apstrīdēts. Netiek apstrīdēts arī tas, ka minētā norma nav ieguvusi paražu tiesību raksturu. Mēs apstrīdam to, ka salīdzinājumā ar 1995.gadu, kad tika parakstīta Minoritāšu konvencija, ir sašaurinātas garantijas, kuras ļauj mazākumtautībām piederošajām personām iegūt vidējo izglītību dzimtajā valodā. Kaut arī tas

nerada šķēršļus konvencijas ratifikācijai, mūsaprāt, tas neliecina par Latvijas Republikas rīcību, vadoties no minoritāšu konvencijas mērķiem.

Mūsaprāt, izpētot minoritāšu konvencijas mērķi, nevar aprobežoties tikai ar atbildētāju viedokli. Konvencijas mērķis – esot nodrošināt mazākumtautību aizsardzību atbilstoši katras valsts apstākļiem un tiesību aktiem, ievērojot un īstenojot konvencijā noteiktos principus.

Mēs uzskatām, ka ir jāņem vērā konvencijas preambula minētā vēlme: “Ne tikai cienīt katras mazākumtautības piederošās personas etnisko, kulturālo, lingvistisko un reliģisko identitāti, bet arī veidot atbilstošus nosacījumus, kuri ļauj paust, saglabāt un attīstīt šo identitāti.” Ja šie nosacījumi jau ir izveidoti, kā tas ir Latvijas gadījumā, jāņem vērā arī minoritāšu konvencijas 22.pants: “Nekas šajā konvencijā nav jāsaprot kā ierobežojums vai atkāpšanās no cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām, kuras ir nodrošinātas saskaņā ar puses likumiem vai saskaņā ar jebkuru citu puses noslēgto līgumu.”

Līdz ar to šī norma garantē, ka mazākumtautībām piederošās personas gūst labumu gan no attiecīgās nacionālās, gan no starptautiskās cilvēktiesību likumdošanas. Vadoties no tā, kura ir viņam labvēlīgāka, kā ir rakstīts konvencijas paskaidrojošajā rakstā.

Tādējādi Minoritāšu konvencijas mērķis ir nodrošināt mazākumtautību aizsardzību un nevis unificēt eksistējošās normas, bet arī attīstīt standartus un nepieļaut, lai jau esošās garantijas tiktu sašaurinātas. Tieši šo pēdējo mērķi apdraud apstrīdētā norma.

Helsinki Universitātes profesors Jan Klabber savā plaši zināmajā rakstā atzīmē, ka autoru vidū un judikatūrā nav vienotās prakses, kādi ir Vīnes konvencijas 18.panta piemērošanas priekšnosacījumi. Tomēr, runājot par šajā pantā minētajām “pagaidu saistībām” (*interim obligation*), autors norāda: “Kad uzvedība, kamēr vienošanās vēl nav stājusies spēkā, vispārēji izrādās morāli nepatīkama šīs vienošanās būtības gaismā, tad tā pārkāpj pagaidu saistības.” Kā analogiju var minēt labas ticības principu civiltiesības.

Godātā tiesa! Tātad secinājums. Jāsecina, ka gan apstrīdētās normas saturs, gan pamats un vēl vairāk, tās pieņemšanas apstākļi, gan praktiski pasākumi, kuri tika veikti, gatavojoties normas spēkā stāšanās brīdim, neatbilst demokrātijas principiem (Satversmes 1.pants) un nenodrošina Satversmei un Latvijai saistošajos starptautiskajos dokumentos garantētās tiesības uz kultūras identitātes saglabāšanu (Satversmes 114.pants, Starptautiskā pakta “Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām” 27.pants un konvencijas “Par bērnu tiesībām” 30.pants).

Kaut gan apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis, un to iesniedzēji nemaz neapšaubā, tā nav nepieciešama demokrātiskajai sabiedrībai un labums no tās ieviešanas nav proporcionāls zaudējumiem, ko tā izraisa.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst proporcionalitātes principam un ir diskriminējoša Satversmes 91.pantam, Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantam un 14.pantam saistībā ar 1.protokola 2.pantu, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26.pantam, Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5.pantam, konvencijas “Par bērnu tiesībām” 2.pantam.

Turklāt, norma ir pretrunā ar Vīnes konvencijas 18.pantu.

Godātā tiesa! Protams, nav iespējams runāt par normu, normas diskriminējošo raksturu, kā es jau vairākkārt atzinu. Toties, gan Satversmes, gan Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas,

gan Starptautiskās konvencijas par visa veida rasu diskriminācijas izskaušanu izpratnē, diskriminējošā norma ir gan tā, kuras mērķis ir diskriminācija, gan tā, kuras sekas ir diskriminācija. Tieši par sekām mēs šodien arī runājam.

Pieteikuma iesniedzēja rīcībā, protams, nav izsmeļošu datu, jeb vienkārši nav līdzekļu, lai neapšaubāmi šādas sekas pierādītu. Tomēr Saeimai, izrādās, vispār nav pierādījumu, ka šīs sekas neiestājas un neiestāsies. Bet Saeima pārstāv valsti. Un tieši valstij ir pienākums nepieļaut diskrimināciju.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Čileviča kungs.

Vārds tiek dots Saeimas pārstāvim Gunāram Kusiņam. Cik jums vajadzēs laiku?

G.Kusiņš.

Nu, minūtes 40, ne vairāk. Es mainīšu debašu runas struktūru.

A.Endziņš

Lūdzu.

G.Kusiņš.

Godātā tiesa! Patiesībā diskusijas šajās dienās bija interesantas un plašas un ceru, atzīs visi tie, kas piedalījās šajā Satversmes tiesas procesā, ka šīs diskusijas tālu vien pārsniedza konkrētā strīda robežas, bet, iespējams, ka tas bija lietderīgi.

Diemžēl nebija liecinieki, bet tikai pieaicinātie. Taču arī šāds pieaicināto personu statuss ļāva izprast dažādas nostājas un pozīcijas, kas ļāva arī intelektuāli papildināties.

Pirms vēl pāriet pie konkrētā jautājuma, jāsaka, ka pieteikuma iesniedzēju pārstāvis patiešām izvēlējies ir ļoti savdabīgu pamatošanas taktiku, bet es gribu atzīmēt, ka tās ir viņa tiesības, lai gan man brīžiem radās sajūta, ka dažus gadus atpakaļ uz vientuļas, nevienam nepiederošas salas nejauši nokļuvušas un satikušās dažādas tautības - viena, kura pieteicēju pieteikumā apzīmēta ar etnisko vairākumu, un citas, kā etnisko mazākumu. Un tad, pilnīgi negaidot, kā no gaisa uzkrīt nezināma proporcija 60/40, par kuru nekas nav zināms un nav pat skaidrs, uz kādas valodas pamata tad veidot kādu sabiedrību. Man šķiet, ka tas ir kļūdaini priekšstats.

Var saprast, ka jebkuras reformas sākums ir grūts un nebūt ne visiem saprotams. Bet izglītības reforma ir noteikta ar likumu. Likumā ir skaidri skaidrā latviešu valodā uzrakstīts likuma mērķis. To neatzīt ir neatzīt likumā ierakstīto tekstu. Protams, mērķa sasniegšanas metodes var būt dažādas. Nu, piemēram, PSRS varbūt arī bija kāds labs mērķis. Diemžēl metodes...

Bet tomēr šeit netiek tiesāta Izglītības un zinātnes ministrija. Šeit nav politisks process. Šeit nav arī zinātnisks seminārs par izglītību, nepierādītiem faktiem, šeit nav arī politisku debašu tribīne, bet gan Satversmes tiesa. Šeit nevar izmantot - pēc mūsu ziņām ir tā, lai gan lietas materiālos ir savādāk. Šeit nevar izmantot - ja to neveic, tātad — izvairās. Šeit nevar izmantot - ja ir šaubas, tātad no šaubām secinājums, ka neatbilst. Ja kāds izsaka šaubas, tātad neder, savukārt citi der. Pat ja

pieteikuma iesniedzēji atzīst, ka zinātnei nav viena viedokļa, tomēr tiek taisīts secinājums, ka viens ir vēlams un tāpēc tas viens ir pareizais.

Pierādīšanas pienākums ir interesanta kategorija. Bet šeit ir Satversmes tiesa. Satversmes tiesas procesa likums prasa faktisko apstākļu izklāstu un juridisku pamatojumu. Šeit izšķir fakti un juridisko argumenti. Un šobrīd izskata nevis visu izglītības sistēmu, bet gan konkrētu pieteikumu par Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.apakšpunkta atbilstību vairākiem dokumentiem - Satversmes 1., 91. un 114.pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantam, tās 14.pantam saistībā ar 1.protokola 2.pantu, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. un 27.pantam, Starptautiskās Konvencijas par visu veida rasu diskriminācijas izskaušanu 5.pantam, Konvencijas par bērnu tiesībām 2. un 30.pantam un visbeidzot Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 18.pantam.

Es patiešām vēlējos runāt savādāk, bet savā debašu runā es atlikšu malā dažus politiskus saukļus, bet es vēlētos vēlreiz vērst tiesas uzmanību uz vairākiem juridiskiem akcentiem, kas pamato mūsu sākotnēji izteikto.

Mūsu sākotnēji izteiktais bija tas, ka pieteikums nav juridiski pamatots. Tas nav veidots uz objektīvu situācijas novērtējumu, pierādītiem faktiskajiem apstākļiem un pamatotiem juridiskiem argumentiem. Tas ir veidots uz pieņēmumiem, bažām, aizdomām, apgalvojumiem.

Godātā tiesa! Visus izskanējušos iebildumus un arī šīs augstākstāvošās normas, kuras es nosaucu, var zināmā mērā klasificēt divās grupās, un varētu piekrist pieteikuma iesniedzēju viedoklim, ka šī lieta patiešām nav vienkārša, viņa ir sarežģīta, viņa ir daudzslāņaina, pakāpeniska, secīga un tā tālāk. Līdz ar to būtu labi atrast kaut kādu sistematizācijas paņēmieni, kas ļautu saprast un nošķirt, lai nebūtu cēloņu un seku sajukšanas vienā kopīgā neskaidrā lietā.

Šo vienu klasifikāciju var veikt tā, ka ir kaut kādas normas, kas izsaka prasības procesam un ir normas, kas runā par tiesībām. Ja mēs palūkojamies šo kopumu, tad mēs varam saskatīt divas šīs atšķirīgās kategorijas.

Vispirms acīmredzot jāsāk ar Satversmes 1.pantu un pieteikuma iesniedzēju viedokli, ka konkrētā likuma pieņemšanas process neatbilda Satversmes 1.pantam.

Godātā tiesa! Mēs uzskatām, ka līdzdalības princips netika pārkāpts. Patiešām, pārmetums, ka ar šā likuma pieņemšanu ir pārkāpts Satversmes 1.pants, ir ļoti nopietns. Un līdz ar to tas prasa nopietnus pierādījumus. Vai tad tik tiešām valsts neko nav darījusi, ne ar ko nav konsultējusies, pat ja ir runājusi un konsultējusies, kas jau ir pretrunā ar pirmo un otro no normālas loģikas viedokļa, tad tik un tā neko prātīgu nav secinājusi. Vai patiešām bija dialoga imitācija?

Godātā tiesa! Gan lietas materiālos, gan divas dienas uz klausot pieaicinātās personas, varējām pārliecināties par pretējo. Valsts ir nodrošinājusi līdzdalības principa ievērošanu. Valsts to ir darījusi. Valsts šajā jomā ir izveidojusi līdzdarbošanās sistēmu, kas patiešām ir īpaši svarīgs etniski plurālās jaunās demokrātijas sabiedrībās. Neviens taču nevar noliegt to dokumentu, ko mēs lūdzām pievienot lietas materiāliem un ko, cik es saprotu, jau savā debašu runā uzsvēra pieteikuma iesniedzēja pārstāvis. Neviens nevar noliegt, ka bija un šobrīd pastāv Konsultatīvā padome, kuras sastāvs tiek pastāvīgi atjaunots, kuras protokoli ir lietā, kuras protokolos ir redzams, kas ir apspriests un kas ir izlemts, kas un ko pirms šīs normas pieņemšanas ir teicis. Un var izlasīt,

piemēram, ko ir teicis Pimenova kungs, ko teikusi, piemēram, Līgutas kundze. Vai tad process ir bijis slēpts? Nē. Ir bijis sabiedrībai atklāts un pieejams process. Tā īstenošana sabiedrībā ir apspriesta un izvērtēta. Attiecīgi pierādījumi ir lietā.

Mazākumtautību izglītības politikas aspektā nepārtraukti ir uzturēts dialogs profesionālā un sabiedriskā līmenī. Ir lietas materiāli. Darbojas Konsultatīvā padome mazākumtautību izglītības jautājumos, tās sēžu protokoli ir lietas materiālos.

Diemžēl pieteicēji vēl aizvien vēlas apstrīdēt laimam visu Izglītības likumu un tādēļ par argumentiem izmanto laika posmu pirms apstrīdētās normas pieņemšanas. Bet jūs taču neesat apstrīdējuši 1998.gadā pieņemto likumu! Jūs neesat apstrīdējuši standartu! Jūs neesat apstrīdējuši Satversmes 81.panta kārtībā pieņemtos Kabineta noteikumus. Jūs esat apstrīdējuši likumu.

Es gribu vērst godātā tiesas uzmanību vēl uz vienu apstākli. Konsultatīvā padome. Tai ir visu pušu līdzdalības princips un šis elements ir ļoti svarīgs. Ir jāaskaņo un jāpanāk kompromiss ne tikai divu runātāju starpā, kā var šķist, ja tā ļoti vienkāršoti skatās, bet gan Konsultatīvā padome saskaņo visu tajā esošo mazākumtautību pārstāvju viedokļus. Ir plašāka viedokļu pārstāvība nekā pirmajā mirklī var likties.

Patiešām, līdzdalības formas var būt visdažādākās. Sākot ar apaļu galdu, pie kura visi sasēžas un diskutē. Beidzot ar dažnedažādām interešu grupām, darba grupām un tā tālāk. Šajā sakarā patiešām izdomai nav robežu un arī EDSO Lundas rekomendācijas var būt noderīgas. Bet jājautā: vai tad tas, ka varbūt pat nebija kāda no vis.. vis...vislabākajām praksē, kas pieminēta ir Lundas rekomendācijās kā rekomendācija? Vai tas ir pietiekošs pamats, lai apgalvotu, ka tāpēc, ka nav vis... vis. viss.. vislabāk, ka tāpēc ir Satversmes 1.panta pārkāpums? Tādai interpretācijai nevar piekrist.

Uzskatām, ka tas, ka pirms normas pieņemšanas tika veikta līdzdalības nodrošināšana... ka tas, kas tika veikts, atbilst Satversmes 1.panta prasībām. Valsts to ir darījusi savu iespēju robežās un patiesībā šajā situācijā viņa ir izdarījusi tuvu maksimumam.

Es atgādināšu, ka šeit izskanēja arī ministres vārdi, ka viņa ir gatava tikties ar katru. Diemžēl ministre arī teica, ka neviens nav pieteicies. Vai tas nav simptomātiski?

Mēs redzam, ka pasaulē notiek simtiem demonstrāciju, kurās piedalās tūkstošiem cilvēku. Par ko tas liecina? Vai tad Saeima ir atzinusi, ka nebija iespēja līdzdarboties? Mēs neesam to teikuši, ka nebija iespēja līdzdarboties. Man šķiet, ka valsts patiešām ir darījusi savu iespēju robežās, ja mēs runājam par konkrētu apstrīdēto pārejas noteikumu 3.punktu. Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis jau pieminēja, ka notikusi ir ne tikai debate starp Saeimu un mazākumtautību pārstāvjiem, šajā debatē iesaistījās arī Valsts prezidente, uz ko pieteikuma iesniedzēju pārstāvis arī norādīja. Līdz ar to kā papildus kanāls šādai līdzdarbošanās pakāpei acīmredzot ir Valsts prezidentes kontakti ar kādu no mazākumtautībām, uz kuras pamata tad radās šādi viņas iebildumi.

Otrkārt, no procesa prasībām raugoties, šī pastāvīgā procesa nu... tāpat pirms 60/40 noteikšanas uzraudzība. Tas, ko šeit apzīmē ar vārdu "monitorings". Gan lietas materiālos sākotnēji bija, gan arī mēs papildus iesniedzām dokumentus, kas apliecina, ka Izglītības un zinātnes ministrija pasūtīja pētījumus. Pasūtīja arī pētījumus attieksmes noskaidrošanas nolūkā. Es ceru, ka pieteikuma iesniedzējs to nevar noliegt. Faktus nevar noliegt.

Gan lietas materiālos ir apliecinājumi, gan Izglītības ministrijas pārstāvji apliecināja, ka Izglītības valsts inspekcijas sistemātiski šo darbu dara kopš 1999.gada. Lietas materiālos ir dokumenti, kas apliecina šo procesa uzraudzību. Šī uzraudzība dod salīdzināmus rezultātus, kurus var izmantot, lai noteiktu, kas tad notiek.

Papildus tam nedrīkst aizmirst, ka process tiek uzraudzīts arī ar akreditācijas palīdzību. Tiek pārbaudīta skolu gatavība realizēt izglītības programmu. Šim apstāklim nevar paiet garām. Man šķiet, ka tas tiesas sēžu zālē izskanēja tikai vienu reizi. Tādēļ es vēlētos tam pievērst papildus uzmanību.

Svarīgākie, protams, ir centralizēto eksāmenu rezultāti, kas šobrīd neuzrāda sliktas sekas. Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis pateica, ka tie ir slepeni. Tā nu nav. Centralizēto eksāmenu rezultāti ir slēgti līdz tam brīdim, kamēr tas uzdevums ir izmantojams. Arī pieaicinātais Meža kungs iesniedza tiesai statistikas materiālus, kas liecina, ka 2004.gada rudenī krievu valodas skolās mācības 10.klasē turpināja 59% no iepriekšējo gadu devītklasniekiem. Un šis īpatsvars pēdējos trijos gados nesamazinās.

Šo faktu analizēja arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvis. Bet tie ir fakti. Jūs to interpretējat savādāk. Bet jūs tos negribat interpretēt tā, kā jums tie ir neizdevīgi. Jāsaka, ka arī latviešu skolās pēc Meža kunga teiktā šis īpatsvars ir tāds pats.

Izglītības valsts inspekcija ir nosūtījusi skolām anketu par 2005.gadu. Šī anketa tika iesniegta tiesai un šo anketu pēc būtības jau analizēja arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvis. Anketa satur jautājumus arī krievu valodā, lai noskaidrotu, lai nebūtu šīs barjeras.

Nekādā gadījumā nevar piekrist tiesas sēdes laikā izskanējušam viedoklim, ka, ja kāds nav redzējis šo anketu, tad šāda anketa nepastāv. Šāda interpretācija nekādā gadījumā nevar būt par pamatu, lai pateiktu, ka kāds ir viltojis jeb vēl kaut kā savādāk sagrozījis faktus. Šobrīd nav pierādījumu, ka šie dati no visām skolām būtu kaut kā sagrozīti, iesniegti nepareizi vai kā savādāk. Manuprāt, apgalvot, ka šie dati nedod pilnīgi nekādu priekšstatu, var tikai tāds cilvēks, kas negrib redzēt.

Godātā tiesa! Valsts institūciju darbs, manuprāt, pārliecinoši liecina un šis darbs ir pierāda, ka notiek pietiekoša kontrole un uzraudzība. Vai šo kontroli un uzraudzību var uzlabot? Man jāpiekrīt pieteikuma iesniedzēja viedoklim, ka jebkuru darbu patiesībā var uzlabot. Var vēl labāk, iztērēt vēl vairāk naudas un tā tālāk.

Tajā pašā laikā es vēlētos norādīt, ka tas, kas ir izdarīts, tas nav noliedzams, tas ir faktiski apstiprināts ar lietā esošajiem materiāliem.

Nākamais. Godātā tiesa! Es vēlreiz gribu norādīt, ka pieteicēju apstrīdēto pārejas noteikumu ir kļūdaini uzskatīt par pilnīgi jaunu reformu. Ar šo pārejas noteikumu patiesībā tika turpināta jau vairākus gadus atpakaļ uzsāktā izglītības reforma. Šis pārejas noteikumu 3.punkts neieviesa kaut ko kardināli jaunu. Līdz tam skolām, vecākiem un sabiedrībai kopumā pilnīgi nezināmus noteikumus un prasības tas nedevis. Gluži pretēji. Kā zināms, no likuma 1998.gada redakcijas bija skaidri redzams, ka 2004.gads būs nākamā reformas soļa gads. Tas bija zināms.

Godātā tiesa! Ja godīgi un objektīvi salīdzina likuma redakcijas, tad var redzēt, ka patiesībā ir notikusi prasību samazināšana. Es ceru, ka pieteikuma iesniedzējs tam piekritīs. Likums ir kļuvis

gan atbilstošs Vispārējās izglītības likumam, kas bija viens no mērķiem, ja jūs iepazīsieties ar anotāciju, likums ir kļuvis arī liberālāks. Un droši var teikt, ka viņš ir mazākumtautībām labvēlīgs. Ja sākotnēji pārejas noteikumi saturēja šo vārdu “tikai valsts valodā”, tad šobrīd “ne mazāk kā 3/5 no kopīgo mācību stundu slodzes, ieskaitot svešvalodas, un nodrošina mazākumtautību ar valodu, identitāti un kultūru saistītu mācību satura apguvi mazākumtautību valodās”. Tie ir fakti, salīdzināmi fakti, salīdzināmas redakcijas.

Par normas noturīgumu un garantijas juridisko līmeni. Bija standarts, kas ir pirmais dokuments, kurā ir nostiprināta šī proporcija 60/40. Tad bija Satversmes 81.panta kārtībā pieņemtie Ministru kabineta noteikumi, kas saturēja neko vairāk kā tikai atsauci uz standartu. Tagad tas ir ietverts likumā. Ļoti skaidri un nepārprotami ietverts likumā. Ir daudzas lietas, kas nav likumā, bet šī nu gan ir.

Tātad šī norma garantē likuma līmeņa apmērā to, ko valsts ir apņēmusies — nodrošina ar mazākumtautības valodu, identitāti un kultūru saistītu mācību satura apguvi mazākumtautības valodā. Tas ir ietverts likumā.

Patiesībā šajā pārejas noteikumu normā nav beigu datuma. Tas arī tika šeit analizēts tiesas sēdēs. Pie tādiem apstākļiem, es vēlreiz vēlētos uzsvērt, to nevar uztvert kā terminētu lietu. Tā ir pastāvīga spēkā esošā likuma līmeņa garantija, kas dota mazākumtautībām gan proporcijas jomā, gan tādā izpratnē, ka valsts nodrošina ar mazākumtautības valodu, identitāti un kultūru saistītu mācību satura apguvi mazākumtautības valodā.

Cik tad valstīs ir tāda līmeņa garantijas nacionālajos likumos? Nacionālā likumā ierakstīts – garantija valsts apmaksātai vidējai izglītībai mazākumtautību valodā. Meža kungs apliecināja, ka šādu valstu nav daudz. Man šķiet, ka Latvija rāda ļoti labu piemēru šajā jomā.

Es ar interesi klausījos, kā jūs interpretējāt Saeimas atbildes rakstu un nesaskatāt, ka tur ierakstītais bija hronoloģiskā izklāsta daļā nevis par šo apstrīdēto grozījumu mērķi, bet gan par to, kas bija 1998.gada pieņemtajā redakcijā. Tur bija tāds mērķis. Tur taču kādreiz bija vārdiņš “tikai”. Kāpēc jūs izraujat to no konteksta? Es vērsu godātās tiesas uzmanību, ka Saeimai tika papildus lūgts, tiesnesis Lepses kungs lūdza: vai normai ir pagaidu vai pastāvīgs raksturs. Jūs šo dokumentu vispār nepieminējāt. Jūs vēl aizvien apgalvojat, ka mēs esam pateikuši kaut ko citu.

Godātā tiesa! Tagad atļaujiet pievērsties tā sauktajai tiesību daļai. Tiesības, kas paredzētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantā, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27.pantā, Konvencijas par bērnu tiesībām 30.pantā atbilst Satversmes 114.pantā paredzētajām tiesībām personām, kuras pieder pie mazākumtautības, saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko savdabību un viņu kultūru.

Pieteikuma iesniedzēji savā runā norādīja uz Austriju, Igauniju un Zviedriju kā piemērus. Lai gan netika dots faktoloģiskais konteksts, kā tad īsti ir šajās valstīs, kādi šajās valstīs ir faktiskie apstākļi, kuru dēļ tika izteiktas rekomendācijas, bet palūkosimies reāli. Vai ir aizliegums? Vai ir nepietiekams apjoms, kā to var saprast no pieteikuma iesniedzēju viedokļa, bija norādīts citām valstīm? Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis teica, ka tika aizrādīts, ka nevar būt aizliegums vai nepietiekams apjoms.

Papules kundze šeit uzstājoties tiesas priekšā arī norādīja, ka Latvijā tas ir ļoti plašā apjomā - pamatizglītība astoņās, vidējā izglītībā septiņās. Tie ir ļoti interesanti fakti. Tas liecina, ka Latvijā mazākumtautību pārstāvjiem tiek garantētas tiesības izglītības iestādēs apgūt mazākumtautību izglītības programmu, kurā iekļauta mazākumtautības dzimtā valoda, ar mazākumtautības identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītie mācību priekšmeti.

Ir vēl viena nianse, kurai es gribētu pievērst tiesas uzmanību. Man šķiet, ka nepilnīgi ir izskanējis tas, ka tās ir divas dažādas lietas — tiesības uz izglītību un tiesības saglabāt valodu un attīstību. Un izglītības procesā to var darīt gan atsevišķi, gan kopā. To var darīt atsevišķi, taču valsts dod iespēju, ja vecāki vēlas, abas šīs lietas apvienot. Un tas ir skaidri likumā ierakstīts. Izglītības ieguvī var, tas nenozīmē, ka tas ir jādara, var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā attiecīgās mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistīto mācību saturu. Tas nav pienākums. Tiesas sēdē jau izskanēja fakti par to, ka ir iespējams organizēt savādāk šo lietu, nesasaistot to ar vidējo izglītību. Tāda prakse ir tā sauktās svētdienas skolas vai vasaras skolas, kas tiek speciāli organizētas, lai nevis iegūtu izglītību, teiksim, vidējās izglītības izpratnē, bet gan lai panāktu šo citu leģitīmo mērķi.

Es vēlreiz vēlētos tiesas uzmanību vērēt uz to, ka šobrīd valsts gan garantē iespēj iegūt izglītību, gan par valsts naudu valsts dod iespēju apgūt mazākumtautības izglītības programmu, mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistīto mācību saturu. Protams, ka abas lietas apvienojot, iznāk plašāks mērķis. Neizbēgami iznāks plašāks mērķis. Tad vienlaikus izglītības process ir vērsts uz to, lai mazākumtautību pārstāvji valsts valodas zināšanas apgūtu tādā līmenī, kas sekmētu viņu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā un darba tirgū. Ja tas būtu atsevišķi, tad valsts nekādā gadījumā nevarētu izvirzīt šādas prasības kaut kādām svētdienas skolām vai vasaras skolām, kurās mazākumtautības vēlētos padziļināti apgūt savu valodu vai padziļinātu savas citas zināšanas.

Godātā tiesa! Neviens Satversmes pants vai Latvijai saistošs starptautisks līgums, konvencija neparedz un nepieprasa to, ka mazākumtautības valodai ir jādominē vidējās izglītības ieguves procesā.

Līdz ar to apstrīdēto normu, kura paredz, ka noteikta daļa mācību priekšmeti jāapgūst valsts valodā, nevar uzskatīt par neatbilstošu Satversmes 114.pantam, jo Satversmes 114.pants negarantē mazākumtautību pārstāvjiem absolūtas tiesības vai dominējošas tiesības iegūt valsts apmaksātu izglītību attiecīgās mazākumtautības valodās. Šeit ir tas, uz ko es norādīju. Ir Satversmes 114. un Satversmes 112.pants. Jāsaka gan, ka attiecībā uz Satversmes 112.pantu pieteikuma iesniedzēji to nav norādījuši kā vienu no pamatiem, pret kuru viņi saskata neatbilstību.

Fakts, ka 40% no priekšmetiem vidusskolā tiek mācīti minoritāšu valodā, pierāda, ka Latvijā nav liegts izmantot savu dzimto valodu arī iegūstot vidējo izglītību. Tas pierāda arī to, ka, apgūstot valsts noteikto izglītības programmu, mazākumtautību pārstāvji var apgūt savu dzimto valodu un saglabāt savu kultūru.

Saeima savā atbildes rakstā un arī divas dienas šajā procesā, šajā izklāstā ir norādījusi vairākkārtīgi, ka proporcija 60/40 pati par sevi nepārkāpj. Es saprotu to un pieteikuma iesniedzēja pārstāvis arī to apgalvo un šajā ziņā mūsu domas sakrīt. To sēdes laikā apstiprināja vairākas

pieaicinātās personas. Taču viņi, šķiet, atzina, ka proporcija pati par sevi, lai gan nepārkāpj, tomēr esot neelastīga. Jā. Nu jebkura proporcija ir neelastīga. Arī 0/100 un 50/50 ir neelastīga. Taču mūsaprāt Satversmes 114.panta pārkāpuma šeit nav. Papules kundze jau norādīja, ka skolas ir atradušas iespēju, kā 60/40 ietvaros var fleksibli mācīt fiziku divas stundas latviski, divas stundas krieviski. To teica ministrijas pārstāve.

Godātā tiesa! Tagad par tiesībām uz izglītību. Satversmes 112.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Abi šie teikumi ir savstarpēji saistīti un tos nevar un nedrīkst atraut. Šie teikumi ir saistīti. Tas nozīmē, ka no tiesību viedokļa ir skaidrs, ka ar pirmo teikumu nevar traktēt kā tiesību saņemt kaut kādu sociālu labumu, kas apzīmēts ar tādu vārdu kā "izglītība". Acīmredzot pareizāk šeit būtu saprast šo terminu, ka termins "tiesības uz izglītību" būtu jāsaprot tā: iespēja piekļūt. Tas patiešām Satversmes 112.panta otrajā teikumā ir izvērsti precīzāk, citējot, ka valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Jāsaka, ka arī šis Satversmes 112.panta pirmais teikums šķiet daudz precīzāks, ja mēs paraugāmies uz Eiropas cilvēktiesību konvencijas 1.protokola 2.pantu. Tur tas skan tā: "nevienam cilvēkam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību". Tātad, nevis izglītība kā labums, bet nevar liegt iespēju piekļūt. Veicot jebkuras funkcijas, valsts ievēro vecāku tiesības nodrošināt tādu izglītību, kas ir saskaņā ar viņa reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem. To šeit neviens neapstrīd.

Protams, ja mēs runājam par tiesībām uz izglītību, tad šajā jomā ir jāatceras, ka daudz kas ir atkarīgs arī no cilvēka spējām, vēlmēm un no valsts iespējām.

Īpaši, acīmredzot, būtu jāpakāvējas pie jautājuma, vai valsts nodrošina izglītības kvalitāti. Šai kvalitātei, neapšaubāmi, ir jābūt. Galu galā to pieprasa likums. Kas tad ir vidējā izglītība? Tātad, vidējā izglītība kā termins minēts Izglītības likumā: "izglītības pakāpe, kurā notiek daudzpusīga personas pilnveide, mērķtiecīga un padziļināta izaugsme apzināti izraudzītā vispārējās vai profesionālās izglītības vai vispārējās profesionālās izglītības virzienā; sagatavošanās studijām augstākā izglītības pakāpē vai profesionālai darbībai, kā arī iesaiste sabiedrības dzīvē". Šķiet, tas bija Šadurska kungs, kurš mēģināja tā tēlaini iesākt, ka patiesībā ir jāsāk no punkta A un jābeidzas ar punktu B. Punkts B tad ir vidējās izglītības beigu punkts. No šī B punkta ir jāspēj pāriet uz C punktu — valsts augstskolu. Valstij ir jānodrošina sistēma, ka beidzēji, B punktu sasniegušie, ir vienlīdzīgās jeb daudz maz vienlīdzīgās, protams, iespējas ir dažādas, cilvēka spējas ir dažādas, bet viņi vienlīdzīgi var startēt uz augstskolu. To nevar nodrošināt, ja valsts nesaākētu šīs sistēmas kopā un nepateiktu, ka šīs lietas ir savstarpēji saistītas. Tādēļ Izglītības likums, kā jau pieminēja pieteikuma iesniedzēja pārstāvis, Izglītības likums nodrošina secīgu, pakāpenisku un loģisku shēmu.

Ko tad rāda statistika? Pat tie centralizēto eksāmenu dati un citi iegūtie dati, kas ir šobrīd, neliecina, ka 60/40 var samazināt izglītības kvalitāti. Uzskatām, ka nav nekāda pamata mēģināt apgalvot, ka izglītības kvalitāte kritīsies, jo tas ir tikai pieņēmums.

Vairākkārt dažādas pieaicinātās personas teica, ka šobrīd nav iespējams objektīvi novērtēt 60/40 ietekmi. Tā tas patiešām arī ir un, cik es saprotu, to neviens nenoliedz. Šobrīd nav centralizētā eksāmena, kas parādītu 60/40 ietekmi.

Godātā tiesa! Es gribu tikai atgādināt vienu interesantu epizodi otrdien. Uz manu jautājumu par otrgadnieku skaita samazināšanos, pieteikuma iesniedzēja pārstāvis nez kāpēc uzreiz atbildēja, ka ir palielinājies otrgadnieku skaits, lai gan mācību gads tiem vidusskolēniem, kas sākuši, nav beidzies. Kāpēc jums bija atbilde?

Godātā tiesa! Jāņem vērā, ka skolēnu iegūtās izglītības kvalitāte nav atkarīga tikai no apstrīdētās normas, bet gan no vairākiem citiem faktoriem un, pirmām kārtām, no pedagogiem. Tas ir atkarīgs arī no ģimenes pieredzes, arī no vecākiem, uz ko šeit norādīja vairākas pieaicinātās personas, kuriem Izglītības likumā ir noteikti pienākumi

Var bezgalīgi ilgi runāt par kaut kādu neoanalfabētismu, datoru pielietošanu izglītības procesā un to, ka skolēni mācās tikai to, kas viņiem interesē. Bet tas, acīmredzot, būs ārpus šīs lietas un es negribu, lai tiesa klausītos to, kas neattiecas uz lietu. Taču, ja kāds pedagogs slikti māca, tad tā nav likumā esošās 60/40 proporcijas vaina, jo pedagogiem bija zināms, kādas būs prasības, vecākiem bija zināms, kādas būs prasības. Valsts ir izveidojusi sistēmu savlaicīgi un savlaicīgi pateikusi. Šī sistēma caur pašpārvaldi, to ko norādīja arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvis, šī sistēma dod plašas iespējas vecākiem ietekmēt izglītības procesu.

Ļoti interesanti norādīja Puišes kundze — nav sūdzību. Tas nu bija ļoti pārsteidzoši. Bet sakiet, lūdzu, vai no tā nevar iztaisīt kādu secinājumu?

Valsts ir daudz darījusi arī metodikas izstrādes laukā, bet šajā jomā gan divas dienas iepriekš, gan arī šodien ir izteikti vairāki apgalvojumi, kuros ir saskatāma tāda skolotāju patērētāju filozofija - dodiet mums, dodiet, dodiet... mums nekā nav... dodiet. Man šķiet, ka šai lietai būtu debašu laikā tuvāk jāpieskaras.

Valsts var palīdzēt ar metodiku un valsts to dara. Bet metodiku taču rada pats izstrādātājs. Metodika ir veids, kā pasniegt. Šķiet, skolotājam pašam ir jāzina jau iepriekš, jo programmu izstrādā skola, paši skolotāji, tad licencē un tad pēc tam pēc kāda brīža programma ir akreditēta. Privātie parasti izstrādā savu, arī mazākumtautību izglītības programmām ir iespējams izvēlēties kādu no Izglītības ministrijā piedāvātajiem četriem modeļiem. Bet tas nav obligāti. Var taisīt savu pēc savas metodikas. Jebkura programma tās izstrādāšanā satur standarta prasības, protams, viņai ir jā satur standarta prasības. Taču reāli skolēni saņem zināšanas caur mācību priekšmetu programmām. To likums atļauj izstrādāt pašam skolotājam. Mācību priekšmetam arī ir standarti. Arī tur valsts pasaka, kādu metodisku paņēmieni izmantot. Taču lielā mērā skolotājs ir tas, pedagogi, skola, kas izstrādā mācību priekšmetu programmas un izvēlās metodiskos paņēmienus, tos pamatvilcienus, kā tad mācīs.

Tikai pēc tam šis dokuments tiek nests uz ministriju, ja to žargonā var teikt, ministrija pārbauda, vai atbilst standartam un dod atļauju uzsākt programmas īstenošanu. Tādējādi, es vēlreiz atkārtāju, par mācīšanas metodiku lielā mērā atbild pati skola vai pedagogs, kas sagatavo mācību priekšmetu programmu.

Galū galā, nu varbūt augstskolā lielākā mērā, bet arī vidusskolā pedagogam, ir akadēmiska brīvība. Viņš var izvēlēties, kā iemācīt fiziku un es arī, cik es atceros, vidusskolā bija dažādi pasniedzēji - vieni fiziku iemācīja pēc vienas metodikas, citi pēc citas. Mācību grāmata bija viena.

Galū galā pedagogs saskaņā ar likumu ir atbildīgs par rezultātu. Viņš ir atbildīgs par rezultātu. Ja kāds domā, ka ministrija visu pienesīs, ieliks mutē un pateiks: lūdzu, jūs esat šo pavēļu tālāk nesēji.... Tad ir jāsaka, ka tas laiks ir aizgājis. Aizgājis uz neatgriešanos. Šeit nevar būt pieņēmums, ka skolotājam ir jābalstās uz tādu patērētāja filozofiju un jāgaida, kad visas metodikas tiks noliktas. Skolotājam pašam ir jāpilnveido savas zināšanas.

Taču vai šeit valsts visu ir uzkrāvusi pedagogiem? Tā nebūt nav. Arī šeit valsts vai ministrija ir darījusi ļoti daudz. Es iesniedzu tiesai, tas bija laikam A5 formātā, materiālus, ko izdeva ministrija. Viņa organizēja metodikas izstrādi, ir arī latviešu valodas apguves valsts programmas palīdzība, šie materiāli ir lietā. Mēs tos lūdzām pievienot lietai. Jau no 1996.gada notiek skolotāju apmācība bilingvālās izglītības apguvei. Bija, tā sauktās, kodoskopa plēves, bija citi palīglīdzekļi, bilingvālās izglītības teorijas grāmata, ko finansēja ministrija, bija metodiskie kursi. Kādēļ pieteicējs to neredz?

Jūs cenšaties apgalvot, ka ir pārkāpta šo tiesību būtība, tiesību esence. Man patīk šis vārds un es ceru, ka mēs ar pieteikuma iesniedzēju varētu vienoties, tas ir tāds labs vārds.

Bet vai patiešām ir nodarīts kaitējums? Vai ir iestājušās šīs antikonstitucionālās jeb antistarptautisku dokumentu sekas? Kas to apstiprina?

Es ceru, ka pieteikuma iesniedzējs saprot, ka seku iestāšanās ir jāpierāda. Šeit ir Satversmes tiesa, šeit nav zinātnisks seminārs. Šajā lietā ar kaitīgām antikonstitucionālām vai antistarptautisko dokumentu sekām, kuru iestāšanās nav pierādīta, būtu kaut kas jāuzskata. Piemēram, izglītības kvalitātes pazemināšanās. Nevis šaubas par to, ka tā pazemināsies. Pie kam, ir jāuzskata, ka tas ir radies šīs apstrīdētās normas spēkā stāšanās rezultātā. Seku esamība un to konstatēšana, godātā tiesa, ir obligāta pazīme. Nevar tā ilgi interpretēt, līdz beigās pateikt – pazeminās konkurētspēja. Nav pateikts, ka viņa palielinās, neviens nevar parādīt, ka palielinās, neviens nevar pateikt, ka tas ir labs, un tad mēs varam taisīt secinājumu, ka samazināsies. Tā tas nevar notikt.

Vai ir konstatētas šīs sekas? Nav. Diemžēl man jāsaka, ka nav pat iespējams konstatēt, jo patiesībā visi apkopojšie pētījumi, kas var parādīt tendenci, būs mācību gada beigās pēc eksāmeniem. Centralizēto eksāmenu dati būs vēlāk.

Godātā tiesa! Ir vēl viens juridisks institūts, kas laikam ļoti reti tiek izmantots Satversmes tiesas izskatīšanas laikā, bet tam es gribu pievērst īpašu uzmanību šīs lietas sakarā, jo šī lieta ir lieta par procesu, kas ir sācies pirms un turpināsies pēc.

Šī lieta ir cēloņsakarība. *Nexus kauzualis* - tas juristiem ir ļoti labi zināms atzīts institūts. Ko tas nozīmē? Ka varētu teikt, ka ir antikonstitucionāls likums, ja pastāv cēloņsakarība starp likumdevēja rīcību, šinī gadījumā likuma pieņemšanas spēkā stāšanos, un tām sekām. Citiem vārdiem, vai likums likumsakarīgi un nepieciešami rada šo citu parādību — antikonstitucionālās sekas. Tātad, likums kā cēlonis un sekas kā izglītības līmeņa pazemināšanās. Taču, lai atzītu, ka konkrētais likums ir radījis šīs sekas, ir jābūt noskaidrotiem vairākiem jautājumiem.

Pirmais. Darbībai ir jābūt pirms sekām. Nu, protams, ka nevar būt otrādi. Tātad, vai šī darbība tieši izraisījusi tieši šīs sekas. Es vēlos vērst uzmanību, ka notikumu secība pati par sevi vien nevar būt par pietiekošu pamatu, lai teiktu: ziniet, secība sakrita, tādēļ tas tā ir.

Otrkārt, kas ir jākonstatē. Ir jākonstatē, ka šīs sekas ir iestājušās tieši šīs darbības rezultātā. Apstākļu sakritība vai politiska vēlme sasaistīt vienu jautājumu ar otru, nevar būt par pamatu, lai apgalvotu, ka ir šī tiešā saikne.

Treškārt. Un šeit es gribu īpaši uzsvērt, ka likumu, šinī gadījumā, šo pārejas noteikumu 3.punktu, varētu uzskatīt par seku cēloni, ja iestājušās sekas ir neizbēgamas. Par neizbēgamām sekām var uzskatīt tad, ja tās nenovēršami ir izraisījuši tieši šī likuma norma. Vai tas tā ir?

Godātā tiesa! Man šķiet, ka ir iespējams apgalvot, ka viss ir šķitums. Man šķiet, ka jūsu izteiktās šaubas, jūs teicāt "šķiet", man šķiet, ka jūs nešaubāties par saviem šķitumiem, bet es šaubos, vai jūs patiesi gribat izmantot juridiskus argumentus.

Tādējādi, man jāatzīst, ka pieteikums daudzās vietās ir būvēts uz uzkrītoši tendenciozi atlasītiem faktiem, vienkāršotiem pieņēmumiem, vienpusīgiem apgalvojumiem.

Pie šādiem apstākļiem mēs lūdzam Satversmes tiesai atzīt pieteikumu par nepamatotu un noraidīt visā pilnībā, jo uzskatām, ka Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.punkta 3.punkts atbilst gan Satversmes 1., 91. un 114.pantam, gan Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 2.pantam un tās 14.pantam, gan Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26., 27.pantam, gan Starptautiskās konvencijas par visa veida rasu diskriminācijas izskaušanu 5.pantam, gan arī Konvencijas par bērnu tiesībām 2. un 30.pantam, gan arī Vīnes konvencijas par starptautiskajām līgumtiesībām 18.pantam

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Kusiņa kungs.

Līdz ar to tiesas debates pasludinu par slēgtām. Vai lietas dalībnieki vēlas izteikt repliku?

B.Cilevičs.

Jā, paldies, godātā tiesa! Gribētu teikt pāris vārdus. Klausoties Saeimas pārstāvja uzstāšanos, es atceros 1991.gadu, kad ar toreizējā Ministru padomes priekšsēdētāja Ivara Godmaņa rīkojumu tika izveidota darba grupa, lai izpētītu situāciju, kas toreiz bija krievu skolās, un nospraustu kaut kādus šo skolu tālākas attīstības veidus. Un es kā toreizējā Nacionālo lietu departamentā Vladimira Stašenko ārštata padomnieks ... man bija uzdots vadīt šo grupu. Šis darbs bija ļoti interesants un rezultātā prezentēšana Izglītības ministrijā bija nozīmēta uz tā gada 20.augustu un, kā mēs atceramies, dienu iepriekš Maskavā sākās pučs, tomēr mēs ieradāmies noteiktajā laikā, ministrijas ēka bija tukša, bet ministrs bija savā darba vietā un mums notika ļoti interesanta diskusija. Bija diezgan grūti sarunāties, jo virs Vecrīgas lidoja militārie helikopteri un dažreiz troksnis bija tik skaļš, ka mums bija jāklie dz, lai vienam otru sadzirdētu. Toreizējais ministrs, šobrīd Eiropas komisijas komisārs, Andris Piebalgs jokoja, ka acīmredzot pučisti negrib, lai mēs saprastu viens otru un nonāktu pie kaut kāda kopsaucēja.

Šodien man ir tāda sajūta, ka pagājušie četrpadsmit gadi... gandrīz četrpadsmit gadi kopš tās dienas, un vairs nav to pučistu un Latvijas neatkarība ir nostiprināta, un mēs esam Eiropas Savienības dalībvalsts, bet joprojām mēs klie dzam arvien skaļāk un skaļāk un joprojām viens otru nedzirdam.

Kaut gan es savās uzstāšanās debatēs jau pievērsu uzmanību tam, ka iesniedzēju pozīcija tiek pastāvīgi pārprasta un sagrozīta, tad diemžēl Saeimas pārstāvja uzrunā arī es sadzirdēju to pašu. Es nerunāju par centralizēto eksāmenu slepenību, es runāju par uzdevumu satura slepenību. Es nerunāju par to, ka šīs anketas vispār nepastāv, es runāju par to, ka nav nekādas pārliecības par to, ka vienveidīgi šīs anketas tika aizpildītas, ka dažos gadījumos to izpildīja direktori, dažos gadījumos to aptauju patiešām uzdeva vecākiem un tā tālāk... Es vienkārši nevaru norādīt uz visām šādām neprecizitātēm, bet diemžēl problēma joprojām pastāv.

Tajā pašā laikā es gribu uzsvērt, ka ir acīmredzami, ka iesniedzējs un Saeimas pārstāvis balstās uz pilnīgi atšķirīgām tiesiskām koncepcijām. Savas uzstāšanās sākumā es jau uzsvēru, kādas ir tās - varbūt jaunas, varbūt nepierastas koncepcijas, kuras mūsaprāt ir izšķirošas un piemērojamas šajā gadījumā.

Tajā pašā laikā Saeimas pārstāvis faktiski nekādi nepieminēja ne vecāku tiesības noteikt savu bērnu intereses vai vismaz līdzdarboties šajā procesā, saturiskās tiesības. Es pilnīgi piekrītu, ka tiesības uz izglītību ir piekļuves iespējas. Bet šīm iespējām ir jābūt vienlīdzīgām. Un faktiski jautājums ir par to, vai apstrīdētās normas piemērošanas efekts neapdraud šo vienlīdzīgas iespējas piekļuvi. Par to arī Saeimas pārstāvis nerunāja.

Atkal Saeimas pārstāvis uzsvēra, kāpēc iesniedzēji neredz, cik liels darbs ir paveikts, kaut gan savā uzstāšanās es ļoti skaidri noformulēju, ka mēs redzam šo darbu un mēs atzīstam šo darbu. Bet jūs runājat par darbu, mēs runājam par rezultātu.

Jūs arī savā runā neko neteicāt par to, vai ir kaut kādu dati. Jā, protams, runa jau nav tikai par 60/40. Problēma ir, ka mums absolūti nav nekādu datu par kvalitātes dinamiku, ka mazākumtautībām piederošie bērni mācās valsts valodā, kas nav viņu dzimtā valoda, un šādas mācības notiek jau vairākus gadus.

Bet galu galā, cik es sapratu, stenogrammas būs publiski pieejamas un jebkura ieinteresētā persona varēs to pārbaudīt. Un varbūt man ir tāda sajūta, ka mēs skaļāk kliežam un tomēr nedzirdam viens otru arī tāpēc, ka ... man ir tāda sajūta, ka mums vienkārši netic un varbūt tieši tāpēc šī saruna neizdodas.

Mums netic, ka mūsu bažas ir patiesas bažas par mūsu bērnu un Latvijas bērnu nākotni. Mums netic, ka mums var uzticēt lemt mūsu pašu bērnu likteni un kādam citam, varbūt gudrākam, jāuzņemas šis pienākums un jādara tas mūsu vietā.

Jā, mēs jau runājam par to, ka šī lieta ir patiešām ļoti sarežģīta. Šādu lietu nav daudz, kaut gan ir pāris lietas gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, gan Amerikas tiesas praksē, mēs šodien pieminējām tā saucamo Kastanedas testu un es domāju, ka tas ir ļoti būtisks precedents šajā jautājumā. Tātad es nešaubos, ka simtiem un varbūt tūkstošiem juristu visā pasaulē ļoti uzmanīgi pētīs gan spriedumu, gan arī pārējos lietas materiālus. Tātad šis ir tīri juridisks aspekts par divu konceptuālu pieeju sadursmi. Tas ir ārkārtīgi interesanti pat man, kaut gan es neesmu profesionāls jurists.

Bet beigās es tomēr gribētu teikt, ka, neskatoties uz to profesionālo juridisko aspektu, ir daudz svarīgāks šīs lietas izskatīšanas iznākuma aspekts, tas ir, proti, tā ir Latvijas sabiedrības integrācija, ko mēs visu laiku iesaucam.

Es ļoti ceru, ka neatkarīgi no tā, kāda būs sprieduma rezolutīvā daļa, tomēr tie cilvēki, kuri patiešām domā par savu bērnu nākotni, kuri grib izmantot tās iespējas, kas demokrātiskā valstī viņiem ir un nevar panākt to, lai viņu intereses tiktu ievērotas, pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem, ar sprieduma tekstu, pirmām kārtām viņi sajustu, ka tomēr šī ir arī viņu valsts. Ka valsts un tās augstākais juridiskais orgāns — Satversmes tiesa — tomēr ņem vērā arī šo cilvēku sāpes, arī šo cilvēku intereses, ka viņi ir līdzvērtīgi Latvijas sabiedrības locekļi un es domāju, ka ir ļoti būtiski, ka šeit notika ļoti rūpīga saruna un ļoti žēl, ka tā ir pirmā tāda saruna. Un ļoti žēl, ka mums vajadzēja nonākt līdz Satversmes tiesai, lai tomēr visi šie ļoti būtiskās, sarežģītās, nopietnās problēmas aspekti tiktu apstrīdēti, nu, teiksim, gandrīz nepolitiski.

Kaut gan, protams, visiem ir savi stereotipi un šis stereotips spēlē savu lomu. Bet tomēr beigās es gribētu pateikties visiem lietas dalībniekiem, pateikties Saeimas pārstāvim, neskatoties uz viņa pārmetumiem, kas ne vienmēr bija pelnīti, un tomēr izteikt cerību, ka šis process tomēr nesaasinās situāciju vēl vairāk, neparādīs tiem ieinteresētajiem cilvēkiem, ka viss ir bezcerīgi un demokrātiskas, tiesiskas metodes, juridiskas metodes absolūti nedarbojas. Ka tomēr tas atvērs.... ja ne atvērs durvis uz nākamo kompromisu un abpusēju pieņemamo risinājumu, tad vismaz parādīs to virzienu, uz ko ejam.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Cileviča kungs.

Kusiņa kungs vēlas replikai vārdu?

G.Kusiņš.

Jā, noteikti.

A.Endziņš.

Lūdzu!

G.Kusiņš.

Es arī varētu pateikt, ka šī ir laikam viena no tām Satversmes tiesām, kas kardināli atšķiras no visām pārējām. Mutiskais process ir ildzis trīs dienas.

Diemžēl ir jāsaka, ka tas jau bija iepriekš paredzams un tādēļ patiešām ir pamatoti atzīt, ka šī lieta ir bijusi īpaši sarežģīta.

Es negribu nekādīgi komentēt. Manas pilnvaras ir pārstāvēt Saeimu Satversmes tiesā, aizstāvēt Saeimas pozīciju. Un es nekādā gadījumā negribu komentēt politiskus izteikumus, pieņemumus, šaubas vai bažas, tās lietas, kas izriet ārpus jurisprudences. Bet man nekādā gadījumā nav pieņemams, ja šaubas, bažas un pieņemumi tiek aizstāti ar to, ka saka, ka tas ir vienīgais juridiskais arguments.

Šinī gadījumā man šķiet, ka juridiska diskusija, kas notiek Satversmes tiesā, nevar aizstāt politiskas debates sabiedrībā un nevajag sajaukt. Šeit patiešām... nu, varbūt no malas kādam arī izskatījās, ka notika seminārs par izglītības reformu Latvijā kopš 1991.gada, bet es gribu atgādināt,

ka patiešām lieta bija pavisam par kaut ko citu — par konkrētu Izglītības likuma vienu pārejas noteikumu, par konkrēto proporciju.

Un tādēļ es negribu izteikt savu viedokli par citiem jautājumiem. Man šķiet, ka mans pienākums bija izteikt juridiskos argumentus, lai aizstāvētu Saeimas pozīciju, Latvijas likumdevēju vairākuma nobalsoto.

Paldies.

A.Endziņš.

Paldies, Kusiņa kungs.

Tiesa, apspriežoties uz vietas, nolēma, ka spriedums tiks pasludināts 13.maijā pulksten 10.00 Satversmes tiesas sēžu zālē.

Stenogrāfiste

M.Ceļmalniece

Tiesas sēdes sekretāre

G.Barkāne